

26 maj—21 juni

Debatter m. m.

Torsdagen den 26 maj fm.

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Eriksson i Bäckmora ang. undantagande av begagnade traktorer och lantbruksmaskiner från varuskatt	6
herr Källstad ang. rekryteringen av lärare för fackutbildning i automatisk databehandling	7
herr Källstad ang. läroboksnämndens granskning av gymnasiets nya läroböcker	8
herr Hedin ang. vissa inslag i gymnasiets undervisning	9
herr Bengtson i Solna ang. viss utredning rörande det planerade storlandstinget för Stockholms län och stad	11
herr Bengtsson i Landskrona ang. olaga trålfiske i Öresund	14
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. påskyndande av fritidsfiskeutredningens arbete	15
herr Hansson i Skegrie ang. ökad och subventionerad import av köttvaror från Danmark	16
herr förste vice talmannen von Friesen ang. hälsoriskerna vid föräring av kvicksilverhaltig fisk	19
herr Nordgren ang. receptbeläggningen av åksjuketabletter	20
herr Jonsson ang. förslag om förbättrade förmåner för pensionärer inom den fria sjukvården	21
herr Gustavsson i Alvesta ang. en utvidgad allmän hälsokontroll .	23
herr Mundebo ang. åtgärder mot skador till följd av att fartyg framföres med hög hastighet i skärgården	24
herr Johansson i Skärstad ang. behovet av sändningar på utländska språk i Sveriges Radio	25

	Sid.
herr Åkerlind ang. den planerade nedläggningen av persontrafiken på järnvägslinjen Uppsala—Rimbo	26
herr Hedin ang. lotsningen i svenska farvatten	29
herr Börjesson i Glömminge ang. viss kontakt om fraktsatser och biljettpriser vid trafiken över Kalmarsund.....	33
herr Nilsson i Bästekille ang. åtgärder för att skydda Ven mot fortsatt erosion.....	33
Svar på interpellationer av:	
herr Lorentzon ang. trafiksvårigheterna vid statens järnvägar, m. m.	35
herr Larsson i Norderön ang. bestämmelserna om statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar.....	39
Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer av herr Hedlund ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, herr Lindkvist ang. prisutvecklingen och prisövervakningen, samt herr Karlsson i Huddinge ang. åtgärder för att söka hejda prisstegringarna.....	43

Torsdagen den 26 maj em.

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer av herr Hedlund ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, herr Lindkvist ang. prisutvecklingen och prisövervakningen, samt herr Karlsson i Huddinge ang. åtgärder för att söka hejda prisstegringarna (forts.)	105
Inkomsten från riksbanksfonden	146

Fredagen den 27 maj

De värnpliktigas utbildning m. m.....	150
Åtgärder mot psykiska störningstillstånd	169
Anslag till Riksdagen: Bidrag till studieresor	179
Vårsessionens avslutning	185

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 26 maj fm.

Val av fullmäktige och suppleanter:	
i riksbanken	5
i riksgäldskontoret	5
Val av styrelse för riksdagens förvaltningskontor.....	5
Utrikesutskottets memorial nr 7, ang. uppskov med behandlingen av visst till utskottet hänvisat ärende	42

	Sid
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 38, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	42
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 50, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. lag om beredande av slutet psykiatrisk vård i vissa fall, m. m.	42
<i>Tredje lagutskottets</i> memorial nr 48, ang. uppskov med behandlingen av visst utskottet tilldelat ärende	43

Torsdagen den 26 maj em.

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 47, ang. beräkning av bevilningarna, m. m.	105
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 121, om utredning rörande statsutgifterna m. m.	105
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 39, ang. komplettering av riksstatsförslaget m. m.	105
— nr 33, ang. ändring i förordningen om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.	146
— nr 34, ang. ändrad lydelse av 62 § lagen om bankrörelse	146
— nr 36, ang. inkomsten från riksbanksfonden	146
<i>Första lagutskottets</i> memorial nr 34, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	148

Fredagen den 27 maj

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 122, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	150
— nr 125, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om den musikdramatiska utbildningen i Stockholm	150
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 48, ang. uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden	150
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 43, ang. ändring i instruktionen för riksdagens revisorer	150
— nr 44, ang. ändring i reglementet för riksdagsbiblioteket	150
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 48, rörande de värnpliktigas utbildning m. m.	150
— memorial nr 49, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	169
<i>Tredje lagutskottets</i> memorial nr 46, ang. uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m.	169
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 15, ang. uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden	169
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> memorial nr 44, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	169
— utlåtande nr 49, om åtgärder mot psykiska störningstillstånd	169
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 116, ang. ytterligare utgifter på tilläggsstat II, i vad avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar	178
— nr 117, om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar	178
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. anslag för utrustning m. m. av nya lokaler	178
— memorial nr 37, ang. verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning	179

	Sid.
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 38, ang. uppdrag åt bankoutskottet i anledning av bestämmelse i 60 § arbetarskyddslagen	179
— nr 40, ang. uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden	179
— nr 41, ang. skrivelse till Kungl. Maj:t beträffande dispositionen av vissa lokaler i kvarteret Vinstocken i Stockholm	179
— utlåtande nr 42, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	179
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 123, ang. tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66	183
— nr 124, ang. statsregleringen	184

Torsdagen den 26 maj

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1966 den 26 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt § 70 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1966—1969 efter herrar E. G. Wärnberg och P. V. Åsbrink, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valets slut ha blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1966—1969:

herr Wärnberg, Erik
Gunnar, ledamot av
första kammaren .. med 38 röster,
herr Åsbrink, Per
Valfrid, riksbanks-
chef med 38 röster;

suppleant för herr Wärnberg, E. G.:

herr Björk, Villiam
Evert, ledamot av
andra kammaren .. med 38 röster;

suppleant för herr Åsbrink, P. V.:

herr Vilhelmsson, Ed-
vard Emanuel, sekre-
terare med 38 röster.

Gust. Elofsson *G. Ivar Virgin*
Ingemund Bengtsson *Eric Nelander*

År 1966 den 26 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt § 70 riksdagsordningen utse riksdagens full-

mäktige i riksgäldskontoret för valpe-
rioden 1966—1969 efter herrar A. W.
Strand och K. T. Fredriksson, vilka
voro i tur att avgå, jämte två supplean-
ter; och befunnos efter valets slut hava
blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1966—1969:

herr Strand, Axel
Wilhelm, förste vice
talmän i första kam-
maren med 38 röster,
herr Fredriksson, Karl
Torsten, ledamot av
andra kammaren .. med 38 röster;

suppleant för herr Strand, A. W.:

herr Jansson, Paul
Gerhard, ledamot av
första kammaren .. med 38 röster;

suppleant för herr Fredriksson, K. T.:

fru Holmqvist, Anna
Mary Sylvia, ledamot
av andra kammaren med 38 röster.

Gust. Elofsson *G. Ivar Virgin*
Ingemund Bengtsson *Eric Nelander*

År 1966 den 26 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att utse styrelse för riksdagens förvaltningskontor för valperioden 1966—1969; och befunnos efter valets slut ha blivit utsedda till

ordförande:

herr Lindholm, Per
Sigurd, ledamot av
andra kammaren .. med 36 röster;

ledamöter:

herr Wärnberg, Erik
Gunnar, ledamot av

Svar på fråga ang. undantagande av begagnade traktorer och lantbruksmaskiner från varuskatt

första kammaren .. med 37 röster,
herr Augustsson, Jo-
nas Albert Gillis, le-
damot av första kam-
maren med 37 röster,

herr Sterne, Gösta
Eric Waldemar, leda-
mot av andra kamma-
ren med 37 röster,

fru Kristensson, Ast-
rid Margareta, leda-
mot av andra kamma-
ren med 37 röster,

herr Östrand, Erik
Leonard, ledamot av
andra kammaren .. med 37 röster,
herr Andersson, Tor-
sten, ledamot av förs-
ta kammaren med 37 röster;

suppleant för herr Lindholm, P. S.:

herr Adamsson, Erik
Selmer Johan, leda-
mot av andra kamma-
ren med 36 röster;

suppleant för herr Wärnberg, E. G.:

herr Karlsson, Helge
Gunnar, ledamot av
första kammaren .. med 37 röster;

suppleant för herr Augustsson, J. A. G.:

herr Damström, Karl
Adolf, ledamot av
första kammaren .. med 37 röster;

suppleant för herr Sterne, G. E. W.:

herr Dahlén, Per Olof
(Olle) Reinhold, leda-
mot av första kamma-
ren med 37 röster;

suppleant för fru Kristensson, A. M.:

herr Eskilsson, Carl
Eskil, ledamot av
första kammaren .. med 37 röster;

suppleant för herr Östrand, E. L.:

herr Martinsson, Bo

Nils Olov, ledamot av
andra kammaren .. med 37 röster;

suppleant för herr Andersson, T.:

herr Larsson, Lars
Thorsten, ledamot av
första kammaren .. med 37 röster.

Gust. Elofsson *G. Ivar Virgin*
Ingemund Bengtsson *Eric Nelander*

Protokollen lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dessa fullmäktige.

§ 2

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående § omförmälda valen.

§ 3

Svar på fråga ang. undantagande av begagnade traktorer och lantbruksmaskiner från varuskatt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat, om jag avser att föreslå att begagnade traktorer och lantbruksmaskiner skall undantas från varuskatt.

Som herr Eriksson torde känna till är den generella varubeskattningen f. n. föremål för översyn av en särskild utredningsman jämte experter. Frågan om begagnade traktorer och lantbruksmaskiners ställning inom varubeskattning-

Svar på fråga ang. rekryteringen av lärare för fackutbildning i automatisk databehandling

en ingår i denna översyn. Jag räknar med att ta ställning till denna fråga när översynen slutförts. Detta kan beräknas ske om ungefär ett år.

Vidare anförde

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga. Bakgrunden är den beställning som riksdagen gjorde år 1963 beträffande avskaffande av omsättningsskatten på begagnade traktorer och jordbruksmaskiner. Jag har sedan dess några gånger återkommit till denna fråga, i hopp om att utredningen skulle vara klar med sitt arbete.

Svaret i dag är ungefär av samma innehåll, som det svar jag tidigare erhållit, nämligen att frågan fortfarande är föremål för utredning och översyn. Dagens svar är kanske något mera preciserat i vad avser tidpunkten, eftersom finansministern nu utlovar ett förslag i frågan inom ett år. Jag tackar för detta besked.

Jag tycker nog att finansministern tagit väl god tid på sig för sitt ställningstagande till denna fråga, men den långa utredningstiden kanske ger anledning att förvänta ett gott resultat. Jag hoppas alltså att omsättningsskatten på begagnade traktorer och lantbruksmaskiner nu sjunger på sista versen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. rekryteringen av lärare för fackutbildning i automatisk databehandling**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Källstad har frågat mig, vilka åtgärder i lärarekryte-

rande syfte jag vidtagit för att säkerställa igångsättandet av den fackutbildning i automatisk databehandling (ADB), som skall påbörjas från och med läsåret 1966/67.

Behovet av heltidstjänstgörande lärare vid ADB-fackutbildningen har för läsåret 1966/67 beräknats till 22 lärare.

Planeringen för att möta detta behov påbörjades under våren 1965, då det beslöts att en första kurs för utbildning av ADB-lärare skulle äga rum under läsåret 1965/66. Vid kursen har utbildats 30 ADB-lärare. Jag hoppas naturligtvis att flertalet av dessa skall kunna knytas till fackutbildningen såsom lärare. För läsåret 1966/67 har en liknande kurs för blivande ADB-lärare planerats. Antalet deltagare i denna kurs avses uppgå till 20. Enligt vad jag erfarit från skolöverstyrelsen har ett 70-tal sökande anmält sig till kursen.

Vidare anförde

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min fråga. Han uttrycker där den förhoppningen att flertalet av de utbildade ADB-lärarna skall kunna knytas till fackutbildningen på området såsom lärare.

Den 3 juni i år avslutas den av kungl. skolöverstyrelsen anordnade utbildningen av lärare i automatisk databehandling. Fr. o. m. läsåret 1966/67 skall dessa lärare svara för den ettåriga postgymnasiala fackutbildning i automatisk databehandling, om vilken riksdagen beslutat.

Under lärarnas utbildningsår 1965/66 har stora kostnader lagts ned av statsverket på utbildning av dessa lärare, som rekryterats dels bland redan etablerade adjunkter, vilka varit tjänstlediga ett läsår, dels bland praktiker som under vårterminen haft tjänstledighet från tjänst i näringslivet eller slutat sin anställning för att delta i utbildningen.

Svar på fråga ang. läroboksnämndens granskning av gymnasiets nya läroböcker

Nu drygt en vecka före utbildningens slut saknas uppgifter om vilka tjänster, som kan erbjudas, vilka lönevillkor och vilken undervisningsskyldighet det kan bli fråga om o. s. v. Det föreligger alltså risk för att de ADB-lärare, som utbildats, antingen går tillbaka till sina egna tjänster eller tar ny tjänst av annat slag än lärartjänst inom den beslutade fackutbildningen.

Vidare har rektorerna vid de skolor, där fackutbildning skall anordnas, inga garantier för att fackutbildningen verkligen kommer till stånd. Elevrekryteringen väntas huvudsakligen ske från gymnasiet, och årets studenter är ju nu på väg ut ur skolan. För både lärarnas och skolornas del föreligger såvitt jag kan förstå ett omedelbart behov av omedelbara besked. Eftersom det råder stort brist på personal med ADB-utbildning är det också ur avnämarnas och hela samhällets synpunkt mycket angeläget att snabba och tillräckliga åtgärder vidtogs för frågans lösande.

Nu har statsrådet endast uttryckt förhoppningen att flertalet av de vid den aktuella kursen utbildade skall kunna knytas till fackutbildningen såsom lärare, och det kanske inte inger de utbildade lärarna så mycket mod.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. läroboksnämndens granskning av gymnasiets nya läroböcker

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Källstad har frågat om jag vill medverka till att läroboksnämndens granskning av gymnasiets nya läroböcker uppskjuts ett år i syfte att dels häva den lärobokskris som annars skulle uppstå inför

nästa läsår, dels ge nämnden möjlighet att före granskningen ta del av erfarenheterna från fältet av böckerna i fråga.

I propositionen 1964:171 angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. uttalades att det kunde visa sig nödvändigt att övergångsvis granska läroböcker i annan ordning och omfattning än som nu sker för att lärobokstillförseln inte skulle fördröjas vid det nya gymnasiets start. För att underlätta granskningen har läroboksnämnden som ett led i förberedelserna för gymnasiereformen vidtagit en rad åtgärder, om vilka jag kontinuerligt hållits underrättad. Det har visat sig att läroboksförlagens tidsplanering ej kunnat hållas och att eftersläpningen är så omfattande att endast ett mindre antal nyproducerade gymnasieböcker kan hinna granskas i vanlig ordning. Statens läroboksnämnd beslöt därför redan den 10 februari i år efter samråd med skolöverstyrelsen att tillämpa ett särskilt granskningsförfarande i vissa fall. Detta innebär att böcker vilka inte blir färdiga för granskning i vanlig ordning i stället kan antas till s. k. praktisk prövning och granskning under läsåret 1966/67. Åtgärder av det slag herr Källstad åsyftar har sålunda redan vidtagits.

Vidare anförde

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet också för svaret på denna fråga. Herr statsrådet lämnar upplysningen att ett särskilt granskningsförfarande i vissa fall tillämpas av läroboksnämnden sedan den 10 februari i år och att det blir fråga om en praktisk prövning och granskning under läsåret 1966/67. Det är såvitt jag kan bedöma ett positivt besked.

Situationen är mycket allvarlig när det gäller läroböckerna för det nya gymnasiet, som ju skall starta i höst. Det är ytterst få böcker som är klara och som

Svar på fråga ang. vissa inslag i gymnasiets undervisning

ämneskonferenserna kan diskutera, när de före innevarande termins slut skall bestämma om läroböckerna för första årskursen. I vissa ämnen lär inte *någon* lärobok föreligga klar. Det gäller t. ex. historieämnet. Detta är särskilt allvarligt, därför att det i historieämnet är fråga om en integrering av olika kursmoment, vilket betyder att läroböckerna måste granskas av olika experter: en expert på politisk historia, en expert på ekonomisk historia, en expert på kyrkohistoria och kanske även experter på konsthistoria och musikhistoria samt idéhistoria. Ett ganska komplicerat förfarande måste alltså till.

Därför har jag vågat framföra den tanken, att läroboksnämnden skulle erhålla tillstånd — i varje fall temporärt — att uppskjuta granskningen av nya läroböcker, så att läroboksnämnden kan få mera tid på sig och även vinna erfarenheter av böckernas användning. Såvitt jag kan förstå är denna möjlighet öppen enligt statsrådets svar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. vissa inslag i gymnasiets undervisning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Hedin har frågat, om jag anser att en ensidig belysning av bl. a. frågan om gruppäktenskap utgör ett lämpligt inslag i gymnasiets undervisning på sätt som skett i skolradio-programmet »Människan blir samhällsvarelse» sista avsnittet som sändes den 18 april 1966.

Tyvärr hade jag inte tillfälle avlyssna den åsyftade programpunkten. Däremot har jag studerat det programhäfte, som användes vid utsändningen. Jag kan inte finna att det i detta program förekommer något som helst förordande

av gruppäktenskap. Jag kan heller inte tänka mig att någon för programmet ansvarig lekt med tanken på införande av gruppäktenskap i Sverige.

Vidare anförde:

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Det var säkert ett stort antal radiolyssnare som blev både förvånade och chockerade över det här programmet — jag har hört många som blev det. Det förvånar mig också att inte ecklesiastikministern liksom jag har tagit del av den bandinspelning som finns att tillgå för hugade spekulanter på AV-centralerna.

Det var lektor Geo Hammar som i programmet talade om familjesituationen i historisk belysning och sedan menade att ändrade förhållanden kunde ge anledning till en helt ny syn på familjen i framtiden. Han slutade med att fråga: Är familjen mogen för upplösning och avskrivning?

Sedan följde en diskussion mellan en herre som mycket kraftfullt pläderade för gruppäktenskap — fem å sex par skulle leva tillsammans i full promiskuitet. De två damer som var med i programmet höll i stort sett med om detta och menade att troheten i äktenskapet är en orimlighet. †

För att belysa spørsmålet ytterligare skall jag återge ett par avsnitt i programhäftet med olika frågor! »Om man skulle tänka sig en ny typ av familj, vilken typ skulle det i så fall vara? Skall det vara fråga om gruppäktenskap där flera kvinnor och män lever i äktenskap med varandra? I ett undersökningsmaterial omfattande 250 samhällen har man underligt nog inte funnit något samhälle som praktiserat gruppäktenskap.» En annan fråga i programhäftet: »Skall stat respektive kommun ta hand om alla barn som föds?»

Svar på fråga ang. vissa inslag i gymnasiets undervisning

Jag tycker nog att det ligger en vägledning i dessa frågor. Eller hur, herr statsråd?

Det är ett ytterligt anmärkningsvärt program det här gäller, och det vore värdefullt om statsrådet också ville ge uttryck för den meningen. Det är sär- eget att en sådan undervisning kan be- drivas vid sidan om skolans officiella. Vilka åtgärder vill statsrådet vidta för att få en ändring till stånd i dessa hor- rибla förhållanden som f. ö. har belysts tidigare här i kammaren när det gällde sexualundervisningen?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! För inte så länge sedan har vi här i kammaren diskuterat möj- ligheten för läroboksnämnden att äg- na uppmärksamhet åt den kurs i sexu- alundervisning det här är fråga om. Vi kom fram till att den möjligheten inte finns alldenstund det inte är fråga om någon lärobok. Skolöverstyrelsen och lä- roboksnämnden är sålunda helt borta ur bilden. Jag kan alltså inte ta upp den frågan på nytt med herr Hedin i dag, men jag kan inte låta bli att läsa vi- dare i det här programhäftet — jag har som sagt bara studerat detta — »Män- niskan blir samhällsvarelse». Det är självfallet att man kan börja resone- manget med aporna, med Adam och Eva, med de vilda djuren eller vad som helst, men nu är det fråga om männi- skornas sätt att leva i grupp, och mång- tydigheten i begreppet grupp behand- las mycket ingående. Och sedan kom man i häftet fram till de olika frågor som ställes.

Därvid ägnas också familjen en bild där det står så här: »Jämför den gamla bondefamiljens liv med en nutida stadsfamiljs. Hur har bl. a. det psykologiska klimatet i familjen ändrats?» — Hela tiden frågetecken! — »Tänk särskilt på husfaderns roll! Vad återstår av det gamla arbetet i hemmet? Hur har familjens vård- och

utbildningsuppgifter förändrats? Hur inverkar den ökande fritiden på mo- dernt familjeliv?» Därefter kommer de frågor som herr Hedin korrekt åter- gav. Han hoppar emellertid över en fråga: »Skall familjen upplösas i en s. k. ofullständig familj, där en kvinna, ev. en man, med ett eller flera barn ut- gör familjen?» Detta avsnitt med frå- gor avslutas på följande sätt: »Tänk igenom vilka av familjens olika funk- tioner som i de olika fallen blir föränd- rade och vad resultatet kan tänkas bli!»

Jag föreställer mig att det är denna betoning man måste lägga på det hela. Därför, herr Hedin, vågar jag påstå att ingen för programmet ansvarig har lekt med tanken att införa gruppäktenskap i detta land.

Herr Hedin gjorde en mycket vilse- ledande betoning när han citerade: »I ett undersökningsmaterial omfattande 250 samhällen har man *underligt nog* inte funnit något samhälle som prakti- serat gruppäktenskap.» Han betonade satsen som om författaren vore mycket förvånad över att ingen hade kommit på idén att upprätta gruppäktenskap. Själfallet är avsikten att belysa att man, trots att man har studerat 250 olika samhällstillstånd, ännu aldrig har träf- fat på den form som här kallas grupp- äktenskap.

Man kan vrida och vända på saken litet olika, herr Hedin.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Herr statsrådet förklarar att vi inte kan påverka skolradio- verksamheten. Det är förvånande, herr statsråd. Bör inte statsrådet medverka till att det i framtiden blir en annan ordning i detta avseende, så att skolan och statsrådet själv får kontroll över all undervisning, inklusive skolradions, som sker i den obligatoriska skolan?

Enligt min mening är frågorna i pro- grammet ganska vägledande. Man an- vänder ju uttrycket »underligt nog», och om statsrådet finge tillfälle att ta

Svar på fråga ang. viss utredning rörande det planerade storlandstinget för Stockholms län och stad

del av programmen, skulle han finna att det helt syftar till att det borde göras försök med gruppäktenskap.

Jag tror att statsrådet skulle få en helt annan bild av denna fråga, om han verkligen lyssnade till programmet, som finns bandinspelat på AV-centralerna. Låt mig citera litet ur bandutskriften!

Den manlige debattören börjar:

»— Nja, det är frågan om hur mycket man behöver ändra på, men jag har skissat en lösning som naturligt har vissa brister. Det är ingen tvekan om att det finns praktiska svårigheter, men det skulle vara att man alltså hade en form av gruppäktenskap, där ska man säga om jag skissar en lösning av fem-sex stycken av varje kön. I princip bodde ihop, i princip hade de sexuella förbindelser med varandra allihop inbördes, hade barn tillsammans, men där det naturligtvis fanns en frihet att lämna gruppen och att komma tillbaka till gruppen. Vitsen och de väsentliga poängerna med det här är att om man hade flera stycken, ett ganska stort antal självskrivna partners så skulle man inte behöva ställa kraven så högt, utan alla skulle kunna få plats i den här gruppen, även den halte, lytte, fule och tråkige.»

Detta är alltså ett av motiven.

Den första damen säger sedan att det nuvarande äktenskapet är orimligt: »Man ska *bara* älska den, man ska *bara* uppskatta den, man ska egentligen bara umgås med den.»

Den andra kvinnliga debattören yttar: »— Det där bottnar väl mycket i religiösa föreställningar!»

»— Javisst», säger den första. »Men, det är just *där* som det är omöjligt.» Hon fortsätter: »Men vad som är möjligt är att man hela tiden bara ska umgås med den, och bara älska den och bara umgås sexuellt med den.»

Är detta ett lämpligt program, herr statsråd, när inte ens någon kritisk röst får komma till tals?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag vill svara med att ställa en enda fråga till herr Hedin: Tror verkligen herr Hedin att detta program haft någon som helst propagandaeffekt i positiv mening på den svenska allmänheten i fråga om gruppäktenskap?

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Det tror jag inte, när det gäller äldre personer men jag anser inte att det är lämpligt att i skolradion sända ut ett seriöst program av detta slag riktat till ungdomar i gymnasiet som skall bilda äktenskap när de lämnar skolan. Det hade möjligen passat som ett avsnitt i underhållsprogrammen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. viss utredning rörande det planerade storlandstinget för Stockholms län och stad

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Bengtson i Solna har frågat, om inrikesministern avser att tillsätta en särskild parlamentarisk utredning för att klarlägga de problem rörande kompetensfördelningen m. m. som aktualiseras genom att ett s. k. storlandsting föreslås bli bildat av Stockholms län och stad. Enligt fastställd fördelning av ärendena inom inrikespartementet ankommer det på mig att besvara frågan.

Den 5 mars 1965 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommunalrättskommittén att göra en översyn av, bland annat, reglerna om den kommunala och landstingskommunala kompetensen. I kom-

Svar på fråga ang. viss utredning rörande det planerade storlandstinget för Stockholms län och stad

mittens direktiv uppmärksammades särskilt vissa pågående utredningar om storstädernas, däribland Stockholms samgående med landstingskommun. I samband därmed berördes i direktiven också de kompetensfrågor som herr Bengtson tagit upp.

Kommunalrättskommittén, som är parlamentariskt sammansatt, har påbörjat arbetet med kompetensfrågorna. I sitt fortsatta arbete måste kommittén självfallet ta upp de speciella problem rörande kompetensfördelningen som sammanhänger med bildandet av ett Stockholms storlandsting. Någon särskild utredning härför behöver således inte tillsättas.

Vidare anförde:

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga.

Det är numera allmänt bekant att behovet av samordning i Storstockholm är trängande. Inom regionen finns ett flertal olika samarbetsorgan — man kan räkna till ett 30-tal — och dessa kan i längden rimligtvis inte fungera effektivt. Alla berörda parter är också överens om att bilda en gemensam landstingskommun — som går under arbetsnamnet storlandsting — och att man skall försöka göra det till den 1 januari 1971.

Det är inte här fråga om inträde i landsting för en stad vilken som helst, det gäller bildandet av en förvaltning som kan få bortåt 30 000 anställda och med arbetsuppgifter som kommer att beröra 1 1/2 miljon människor, d. v. s. omkring en femtedel av hela landets befolkning. Det kan bli aktuellt att ändra ett flertal olika lagar, och det blir nödvändigt att stifta en särskild lag för detta storlandsting.

Inom landstinget och inom Stockholms stadsfullmäktige har man nu fått

en mycket diger lista över problemställningar. Det är fråga om att överta statliga uppgifter, och att diskutera ett eventuellt övertagande av länsstyrelseuppgifter och kommunala uppgifter.

Två nya omständigheter har tillkommit sedan de direktiv, som statsrådet nämnde, utfärdades till kommunalrättskommittén i mars föregående år, d. v. s. för 14 månader sedan. Den första är det faktum att vi, som jag nämnde, har riktat in oss på en tidsplanering, vilket gör att arbetet inte i onödan får fördröjas. Den andra är att en länsdemokratiutredning har tillsatts. Det finns ju en mångfald olika statliga utredningar som arbetar med dessa frågor, men såvitt jag förstår, sysslar länsdemokratiutredningen i mycket hög grad med frågan om den parlamentariska regionförvaltningen.

Nu säger statsrådet att det är kommunalrättskommittén som på den statliga utredningssidan skall ha huvudansvaret i detta ärende. Det är därför väsentligt för Stockholms läns landsting och Stockholms stadsfullmäktige att känna till hur man på regeringsidan ser på utredningsarbetet.

Till att börja med skulle arbetet bedrivas av de förtroendemän som nu har ansvaret för de båda berörda kommunala instanserna. När dessa är färdiga skulle deras utredningar tas om hand i kommunalrättskommittén, som har tillsatt en särskild delegation för dessa frågor. Skall sedan denna delegation ta upp dessa frågor och därefter överlämna dem till behandling av kommunalrättskommittén in pleno, blir det ett trestegsförfarande som enligt min uppfattning skulle kunna försinka arbetet.

Jag vill fråga statsrådet Lundkvist, om detta är en riktig beskrivning av hur regeringen tänker sig att man skall arbeta med ärendet. Jag skulle också vilja fråga, hur samordningen med länsdemokratiutredningen skall ske i fortsättningen.

Svar på fråga ang. viss utredning rörande det planerade storlandstinget för Stockholms län och stad

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det är riktigt som herr Bengtson i Solna säger att det just nu pågår en rad utredningar på länsplanet, vilkas syfte är att om möjligt för hela landet skapa enhetligare och bättre former för vår länsförvaltnings arbete. Det är klart att man för storstockholmsområdet och övriga storstadsområden vill ha en länsförvaltning, vars arbetsformer så mycket som möjligt överensstämmer med dem i motsvarande organ i övriga delar av landet. Men vi är naturligtvis medvetna om att det kan bli nödvändigt med vissa särskilda bestämmelser och kanske t. o. m. särskilda lagar för länsförvaltningen inom storstadsområdena. Jag är på det klara med att storlandstingskommittén på sitt program har frågor, som kan aktualisera förskjutningar i kompetensen mellan statlig och kommunal förvaltning. I den mån diskussionerna inom storlandstingskommittén kommer att utmynna i konkreta förslag i dessa avseenden, som kommuner och landsting i storstockholmsområdet ställer sig bakom, får naturligtvis dessa förslag i vanlig ordning prövas av regeringen och föranleda de åtgärder som kan finnas vara påkallade.

Givetvis måste man försöka åstadkomma nödvändig samordning i det utredningsarbete som pågår i dessa sammanhang. Men jag anser nog att det inte är rimligt att i dag — d. v. s. innan kommuner och landsting i storstockholmsområdet enat sig om ett program för storlandstingets verksamhet — tillsätta en utredning av det slag som herr Bengtson i Solna talade om. Därmed skulle vi endast medverka till att skapa förvirring och kanske ytterligare komplicera lösningen av dessa frågor.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Det är glädjande att höra att statsrådet är fullt på det klara med att arbetet i den utredning som nu pågår inom vår storstadsregion bör ske i så nära överensstämmelse som möjligt med arbetet inom länsdemokratiutredningen. Statsrådet sade också, att det konkreta förslag som kan komma att avlämnas av den förstnämnda utredningen skall föreläggas regering och riksdag. Det innebär att de regionala institutionerna i mycket hög grad kommer att bli de som ställer de konkreta förslagen och det noterar jag med tillfredsställelse.

Den egentliga anledningen till min frågeställning var att jag ansåg att den här delegationen inom kommunalrättskommittén är alltför ensidigt sammansatt. Jag tror att delegationen kommer att få behandla så pass intrikata frågor, att det skulle vara av värde om delegationen hade en parlamentarisk sammansättning.

Om jag uppfattade statsrådet rätt, anser regeringen det väsentliga i detta sammanhang vara att ett samgående mellan Stockholms läns landsting och Stockholms stad kommer till stånd. Hur det s. k. storlandstingets arbetsuppgifter, bostadsförsörjningen, bebyggelseplaneringen o. s. v. — min lista upptar 12 punkter som jag inte skall läsa upp här — skall utformas, blir avhängiga av samarbetet mellan kommunalrättskommittén och länsdemokratiutredningen. Jag uppfattade det så att regeringen ser detta som en andrahandsangelägenhet. Min fråga gällde alltså framför allt hur delegationen i kommunalrättskommittén skall arbeta och jag vore mycket tacksam att få det spørsmålet ytterligare belyst.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag kan inte vid detta tillfälle lämna någon ingående redogörelse för hur delegationen arbetat. Men

Svar på fråga ang. olaga trålfiske i Öresund

jag vill erinra om att vi från början, som herr Bengtson säkerligen vet, hade en storstadsutredning som hade till uppgift att dels undersöka hur man skulle ordna den statliga förvaltningen i stockholmsområdet, dels pröva frågan hur det kommunala samarbetet skulle kunna arrangeras. Storstadsutredningen utformade ett förslag om hur man på länsplanet skulle lösa problemen när det gäller den statliga förvaltningen. Men eftersom man från kommunalt håll redan tagit initiativ för att försöka att i samarbete mellan kommuner och landsting inom stockholmsområdet lösa frågan om den kommunala organisationen, så uttalade storstadsutredningen att man från statens sida icke borde störa detta arbete. Jag delar den uppfattningen. Jag tycker att det är riktigt att kommunalmännen i stockholmsområdet får försöka enas om en lösning av samarbetsfrågorna på det kommunala planet. I den mån detta kommer att kräva ändringar i lagbestämmelserna eller dylikt får naturligtvis, som jag tidigare framhöll, dessa frågor prövas i vanlig ordning.

Herr **BENGTSON** i Solna (h):

Herr talman! Statsrådet Lundkvist nämnde, att han tagit initiativ till en fortsättning av storstadsutredningens arbete och att en utredning av frågan om en sammanslagning av länsstyrelsen i Stockholms län och överståthållarämbetet är på gång, och det finner jag riktigt.

Statsrådet säger att de regionala instanserna har huvudansvaret och att han inte kan lämna någon redovisning för vad delegationen inom kommunalrättskommittén utträttat. Och det förstår jag, eftersom den ännu inte torde ha haft någon egentlig arbetsuppgift. Men av intresse är just att få veta vilka uppgifter delegationen skall erhålla i fortsättningen och vilken ställning den skall intaga inom kommunalrättskommittén, d. v. s. huruvida delegationens

handläggning av dessa frågor som är så väsentliga för hela storstadsregionen skall bli av mer formell art eller icke. Delegationens ställning i det avseendet borde väl framgå av de direktiv som lämnats.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. olaga trålfiske i Öresund

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Bengtsson i Landskrona har frågat, om jag uppmärksammat det olaga trålfisket i Öresund och om jag är beredd att vidta åtgärder för att förebygga ett upprepande.

Som svar vill jag meddela att frågan om överträdelse av bestämmelserna för trålfisket i Öresund uppmärksammat. Olika åtgärder har redan vidtagits för att hindra det olaga fisket. Enligt vad jag inhämtat har Södra kustdistriktet nyligen fått förbättrad fartygsmateriel och ytterligare förbättringar väntas, vilket gör att övervakningen kan ske mera effektivt än tidigare. Under våren har man vidare från svensk sida tagit upp frågan vid fiskeriförhandlingar med Danmark. Dessa förhandlingar är ännu inte slutförda.

Vidare anförde

Herr **BENGTSSON** i Landskrona (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga, som är föranledd av det ofta förekommande olaga trålfiske, som bedrivs i Öresund. Vid detta fiske har stor skadegörelse på yrkesfiskarnas redskap vid olika tillfällen kunnat konstateras, och man förstår samtidigt att det inverkar menligt på fiskbeståndet där nere.

Svar på fråga ang. påskyndande av fritidsfiskeutredningens arbete

Den konvention som reglerar detta förhållande är av rätt gammalt datum; den är sluten den 31 december 1932. Enligt konventionens bestämmelser är det förbjudet att trålfiska söder om linjen Ellekilde Hage på Själland—Lerberget på den skånska kusten och vidare söderut i hela sundet. Norr om denna linje är det enligt svensk lag förbjudet att fiska in till 4 distansminuter från land.

Enligt de svenska bestämmelserna blir straffet för överträdelse dagsböter eller fängelse. Det är tydligt att det trots dessa bestämmelser ofta förekommer överträdelser. Under den senaste tiden har överträdelser skett mycket ofta. Så sent som den 20 mars i år drabbades yrkesfiskare från fiskeläget Barsebäck strax söder om Landskrona av skador, förorsakade av trålfiskare. Dessa hade grundligt förstört näten och åsamkat stor skadegörelse med stora ekonomiska förluster som följd. Den 3 maj upprepades samma historia uppe i norra delarna av Öresund. Där fick höganäsfiskare 12 garn förstörda och värden för ungefär 1 600 kronor försvann på grund av att trålfiskarna hade släpat näten med sig. Det kan för övrigt konstateras att det just i de norra delarna på sista tiden varit besvärligt. Vid Svinbådans fyr har yrkesfiskarna rätt ofta drabbats av skadegörelse på grund av trålfisket.

Jag kan nämna att åklagarmyndigheten där nere till länsstyrelsen i Malmöhus län överlämnat kustdistriktets rapport rörande prejning av två danska fiskebåtar, som den 18 mars ertappades med trålfiske på svenskt vatten inte mer än 1,8 distansminuter från den svenska kusten. Åklagarmyndigheten påpekar att rapport avgavs om att det var samma fiskebåtar som den 1 februari i år hade ertappats med förbjudet fiske. Man hemställde om att myndigheterna skulle överlämna saken till vederbörande danska myndigheter för åtgärd.

Jag har tagit del av tullmyndigheternas och bevakningsfartygets rapporter under de senaste åren och därvid konstaterat, att det är åtskilliga båtar som uppbringats vilka bedrivit olaga trålfiske där nere. Man kan konstatera att straffpåföljden måste vara alldeles för lindrig, eftersom en dansk fiskebåt från det danska samhället Gilleleje vid inte mindre än tre olika tillfällen uppbringats. Detta skedde dels den 11 oktober 1961, dels den 9 februari 1965 och i år den 18 mars. Det är sålunda uppenbart att straffpåföljden är alldeles för lindrig, ty i annat fall hade man inte vågat sig på dessa upprepade lagöverträdelser.

Om de svenska tullmyndigheterna ertappar danska trålfiskare på svenskt vatten rapporterar man dem till de danska myndigheterna och de döms enligt dansk lag. Jag anser att man bör ändra dessa bestämmelser i konventionen och se till att vederbörande tjuvfiskare kommer att dömas enligt svensk lag, och man bör också se till att våra bevakningsfartyg ges rätt att föra i land de ertappade syndarna och lagöverträdarna till svenska hamnar och lägga beslag på deras trålar och båtar tills utredning gjorts eller dom avkunnats. Jag tror att detta är enda sättet att få någon rätsida på det hela eftersom ofoget inte tycks avta.

Jag noterar med tillfredsställelse att jordbruksministern i sitt svar säger att man ställt ytterligare båtmaterial till förfogande för övervakning i sundet. Det har tidigare varit för dåligt ordnat, men det är tacknämligt att kunna notera att man nu kan få en bättre övervakning till stånd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på fråga ang. påskyndande av fritidsfiskeutredningens arbete**

Ordet lämnades på begäran till

Svar på fråga ang. ökad och subventionerad import av köttvaror från Danmark

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Jönsson i Inge-marsgården har frågat, om jag vill medverka till att fritidsfiskeutredningens arbete påskyndas så att ett betänkande kan framläggas snarast.

Utredningen, som tillsattes i slutet av år 1963, beräknar kunna avlämna betänkande nästa år. Utredningens arbetsplan kommer därigenom i stort sett att kunna hållas. Några åtgärder i den riktning herr Jönsson avser är därför inte aktuella från min sida.

Vidare anförde

Herr **WESTBERG** (fp):

Herr talman! Herr Jönsson i Inge-marsgården, som är förhindrad närvara under förmiddagen, har bett mig att till statsrådet framföra ett tack för svaret på frågan. Den fråga det gäller berör väldigt många. Fritidsfiskarna kan räknas i hundratusental. Det planeringsarbete som skall genomföras på detta område fördröjs i avvaktan på resultatet av utredningen och därav föranledda beslut. Det är därför angeläget att utredningens resultat kan framläggas så snart som möjligt.

Nu säger statsrådet i sitt svar att betänkandet kan väntas nästa år och att utredningens arbetsplan därmed i stort sett hålls. Därför är några särskilda åtgärder inte aktuella. Jag hoppas dock att statsrådet delar den meningen, att det är angeläget att utredningsresultatet kommer fram så snart som möjligt, och att han därför följer detta ärende med stor uppmärksamhet.

Härmed var överläggningen slutad

§ 10**Svar på fråga ang. ökad och subventionerad import av köttvaror från Danmark**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie har frågat, om jag vill redogöra för huruvida långtidsavtal träffats eller planeras att träffas mellan den danska och den svenska regeringen angående ökad och subventionerad import av köttvaror till Sverige från Danmark och om jag är beredd medverka till att medel ställs till förfogande för att ersätta det svenska jordbruket för eventuella förluster genom dylik import.

Till svar vill jag erinra om att en traditionell import av danskt nötkött till Sverige ägt rum inom ramen för det avtal, som träffats mellan Sverige och Danmark om samhandeln med jordbruksprodukter. Under det senaste året har dock denna import minskat till en helt obetydlig kvantitet. Med hänsyn härtill har den svenska regeringen — efter det ärendet anmälts i utrikesnämnden — förklarat sig beredd att, såsom en kortfristig lösning i avvaktan på övervägandena rörande den framtida svenska jordbrukspolitiken, fram till den 1 juli 1967 vid bestämmandet av det belopp, som enligt jordbruksavtalet årligen skall tillfalla Danmark, beakta vissa förluster vid dansk nötköttexport. Vid export till Sverige enligt speciella långtidskontrakt skall sålunda Danmark kompenseras för den förlust som kan uppkomma om vid införseln den danska noteringen, ökad med gällande svensk importavgift, överstiger i Sverige tillämpad notering. Denna notering förutsätts dock någorlunda motsvara det svenska mittpriset.

Något avtal om bestämda kvantiteter har ej träffats mellan regeringarna. Det ankommer på de danska exportörerna att söka träffa ifrågavarande långtidskontrakt med svenska importörer av nötkött.

Slutligen vill jag erinra om att i de provisoriska jordbruksregleringarna utfästelser gjorts om prövning av even-

Svar på fråga ang. ökad och subventionerad import av köttvaror från Danmark

tuell gottgörelse till jordbruket till följd av inverkan av EFTA.

Vidare anförde:

Herr HANSSON i Skegrie (op):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Jag skall inte nu ta upp någon debatt med statsrådet om eventuella verkningar av detta avtal. När vi har kunnat konstatera vilka verkningarna blir är det möjligt att vi får återkomma. Jag skall endast här ta upp den rent principiella sidan av detta spörsmål.

Mig förefaller det som om regeringen nu i vårutflykternas tid har råkat komma litet för långt utanför jordbrukspolitiken principiella ramar. Här planeras med svenska pengar en dumpingartad import till Sverige. Även vid tillfällen när vi i vårt land har överskott på köttvaror skall svenska pengar kunna användas för sådan import, vilket enligt min mening är ytterligare en försvarande omständighet. Jag har ingenting emot att säga att mig förefaller det som om detta är något av det allvarligaste som har inträffat i jordbrukspolitiken historia hittills. Om denna import kommer till stånd måste vi försöka avsätta svenskt överskott på andra marknader i stället.

Vi har för närvarande ett ganska betydande överskott på just dessa varor, och vi blir förmodligen nödsakade att höja slaktavgifterna. Det överskott som uppstår i Sverige måste alltså på det svenska jordbrukets bekostnad avlastas därför att vi subventionerar import från ett annat land. När vi tvingas höja slaktavgifterna kommer vi i konflikt med ett annat ställningstagande som statsrådet har gjort. I prisregleringspropositionen ville statsrådet inte gå med på den höjning av slaktavgifterna som hade begärts av jordbruksnämnden. Han förbehöll sig dock rätten att senare höja dessa avgifter. Jag hoppas att statsrådet allvarligt prövar den möjligheten för jordbrukarna.

I föredrag brukar statsrådet framhålla att en familj jordbrukare förlorar 2 000 kronor per år på det förhållandet att vi måste avlyfta ett överskott. Hur stor blir den förlusten i fortsättningen? Statsrådet bör inte medverka till att förlusten blir ännu större.

Jag interPELLERADE 1963, när det andra avtalet träffades, och uttryckte då farhågor för att dessa pengar kunde komma att användas till skada för de svenska jordbrukarna. Då svarade herr statsrådet: »I samband med medlens mottagande har man dock hitintills på dansk sida utfäst sig att inte använda medlen för att stödja den danska exporten till Sverige. Det är den svenska regeringens avsikt att även i fortsättningen söka utverka dylika utfästelser.» Jag framhöll då att man kunde ju använda pengarna för en annonskampanj i Sverige för svenska varor. Med anledning därav sade statsrådet: Det kommer jag att bestämt motsätta mig. Något sådant får inte förekomma ty det strider mot avtalet.

Nu är det för all del ett annat avtal som gäller, men principerna finns kvar. Jag vill bara stryka under att jag betraktar detta som mycket allvarligt, och jag vill därför med tacksamhet notera vad statsrådet säger i slutet av svaret, där han erinrar om att det har gjorts utfästelser om prövning av eventuell gottgörelse. Jag hoppas att det blir en prövning till gagn för jordbruket.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag kanske inte heller skall eftersträva en lång debatt. Jag har i medkammaren redogjort för denna fråga. Jag föreställer mig att herr Hansson i Skegrie med det intresse han har för frågan också läser vad där blev sagt.

Men det återstår ju, herr Hansson, att kunna förklara hur det kan vara möjligt att betrakta en import som kommer till under detta arrangemang som

Svar på fråga ang. ökad och subventionerad import av köttvaror från Danmark

dumping. Det är inte tal om annat än att danska varor, som införs till Sverige, skall betinga samma priser här som gäller för de svenska varorna. Det ankommer faktiskt på den svenska kött-handeln att själv bestämma var priserna skall ligga inom ramen för avtalet. Jag kan som sagt inte inse, att det i detta finns något som herr Hansson har anledning att betrakta som dumping.

För att denna fråga skall få sin rätta belysning vill jag erinra om att vi har haft en betydande import av nötkött från Danmark under många år, ja, under hela efterkrigstiden. Vi hade i början av 1960-talet en import till ett värde av ungefär 20 miljoner kronor om året. Denna import har sjunkit till en obetydlighet. Vi importerade under andra halvåret 1965 57 ton nötkött till ett pris av 270 000 kronor.

Jag tycker att denna utveckling borde, herr Hansson, kunna ge anledning till att man åtminstone överväger åtgärder som kan medverka till att bevara en del av den traditionella avsättningen av danskt kött på svensk marknad. Menar vi någonting med att vi skall eftersträva nordiskt samarbete skall vi i varje fall inte uppträda på det sättet, att vi utestänger möjligheterna för den import till Sverige som har förekommit under årtionden. Ur den synpunkten tycker jag att herr Hansson borde haft anledning att fundera över, om man verkligen kan stämpla denna enligt min mening ganska blygsamma och begränsade åtgärd i syfte att främja handeln som ett så utmanande brott mot vår jordbruksreglering som han här har gjort.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Dumping betyder att ett land försäljer till utlandet en vara till lägre pris än denna betingar i hemlandet, och det är just detta som här kommer att ske. Därför är det berättigat att karakterisera detta som en dumping-artad import, stödd med svenska pengar.

Statsrådet sade vidare att det har importerats så litet från Danmark. Är det inte ologiskt att Sverige, samtidigt som det mycket allvarligt försöker pressa ned den egna jordbruksproduktionen, med svenska pengar stöder en uppenbarligen för stor dansk produktion?

Danskarna har under den tid vår produktion minskat med 5 procent ökat sin med 25 procent. Varför inte också säga till danskarna: Skär ned er produktion ty den är för stor! I stället skall vi stödja denna produktion i Danmark. Det är svårt att finna någon logik i detta.

Jordbruksutredningen har föreslagit att vårt lands produktion av kött och animalier skall ökas, men detta måste leda till motsatsen. Det är lika barockt som om man med svenska pengar skulle subventionera en invandring av utländsk arbetskraft då ett svenskt företag måste permittera. Om t. ex. ett varv behöver permittera på grund av att man ej kan avsätta sina varor skulle vi med svenska pengar subventionera en import av utländska fartyg.

Det är som sagt mycket svårt att finna någon logik häri. Jag hoppas för min del att detta inte alltför mycket skall rubba den uppfattning jag alltid har haft när det gällt att träffa överenskommelser med socialdemokrater, nämligen att man i allmänhet kan lita på dem. Jag hoppas att statsrådet inte raserar denna min hittills positiva syn.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på hur herr Hansson i Skegrie beskrev innebörden av dumping, ty det var en uppseendeväckande beskrivning.

Om man säljer en vara till ett annat pris än det man tar ut för den i hemlandet är detta att betrakta som dumping, säger herr Hansson. Detta betyder ju att vi själva ständigt tillämpar dumping. Svenskt jordbruk skulle då inte göra annat än dumpa på den europeiska marknaden. Herr Hansson vore en dålig

Svar på fråga ang. hälsoriskerna vid förtäring av kvicksilverhaltig fisk

vapendragare i internationella debatter. Man skulle löpa risk att bli stämplad för försök till dumping, därför att man tillämpar principen att anpassa exportpriset till världsmarknadspriset, vilket man faktiskt får göra, om man vill få ut varor på marknaden. Jag tror att herr Hanssons beskrivning av dumping tillräckligt vittnar om hur pass stort värde man bör tillmätta hans inlägg.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag har ordagrant återgivit vad som står i Svensk uppslagsbok under ordet »dumping». Där betecknas dumping som en försäljning till utlandet av en vara till lägre pris än denna betingningar i hemlandet. Då skulle alltså Svensk uppslagsbok ha fel på denna punkt.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Vi får hoppas att det utkommer en reviderad upplaga av Svensk uppslagsbok, som är bättre anpassad till ett modernt betraktelsesätt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på fråga ang. hälsoriskerna vid förtäring av kvicksilverhaltig fisk

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr förste vice talmannen von Friesen har frågat jordbruksministern vilka åtgärder regeringen ämnar vidta med anledning av folkhälsoinstitutets framställning den 28 februari 1966 om hälsorisker vid förtäring av kvicksilverhaltig fisk.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

I sin framställning begär folkhälsoinstitutet medel för en rad undersökningar avsedda att belysa förekomsten

av kvicksilverföreningar i fisk och eventuella hälsorisker vid förtäring av sådan fisk. Undersökningarna har kostnadsberäknats till sammanlagt 650 000 kr. Framställningen har remissbehandlats.

Några särskilda medel för ändamålet finns inte anvisade av riksdagen. I fråga om ett grundläggande avsnitt av undersökningskomplexet — det som avser beskaffenhet och halt av kvicksilver hos fisk — torde dock medel från de s. k. vattenavgifterna enligt vattenlagen kunna användas. Regeringen har för avsikt att ställa vissa sådana medel till förfogande. Beträffande ett annat undersökningsavsnitt har bidrag sökts hos jordbrukets forskningsråd. I övrigt får ärendet budgetprövas i vanlig ordning med hänsyn till angelägenhetsgraden.

Vidare anförde

Herr förste vice talmannen von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret. Jag anknyter till de allra sista orden i hans svar, där han talar om angelägenhetsgraden.

Det här är verkligen en fråga, som har en mycket hög angelägenhetsgrad, då den ju i alldeles eminent grad rör folkhälsan. Vad jag fäst mig vid i folkhälsoinstitutets skrivelse till regeringen, som nu är tre månader gammal, är uppgifterna om erfarenheterna av förekomsten av metylkviksilver i fisk utomlands. Särskilt pekar man på erfarenheterna från Minamata Bay i Japan, där under åren 1953 till 1961 sammanlagt 88 personer, varav 25 under tio års ålder, insjuknade i metylkviksilverförgiftning (det är alltså den kvicksilversort som här är aktuell) med dödlig utgång för 35 av fallen och svår invalidisering av de övriga. Minst två fall av svåra fosterskador rapporteras också. Man påpekar i skrivelsen, att man i svensk fisk har påträffat så höga värden som upp till en tredjedel av värdena vid Minamata Bay. Jag anser, att ett sådant exempel

Svar på fråga ang. receptbeläggningen av åksjuketabletter

visar angelägenhetsgraden av denna fråga och att allmänheten har rätt att kräva, att det görs en ordentlig undersökning av förekomsten av metylkvicksilver hos den svenska fisken.

Jag noterar med tillfredsställelse, att statsrådet också har möjlighet att ställa medel till förfogande för detta ändamål. Jag hoppas också, att det skall bli möjligt att realisera hela det program som folkhälsoinstitutet lagt fram.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på fråga ang. receptbeläggningen av åksjuketabletter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat, om jag anser receptbeläggning av åksjuketabletter vara befogad.

Enligt läkemedelsförordningen har medicinalstyrelsen rätt att föreskriva, att läkemedel skall receptbeläggas. Jag har inhämtat, att styrelsen i april i år meddelade beslut om receptbeläggning av fem preparat, vilka används för att förebygga eller behandla åksjuka. Den hittillsvarande receptfriheten för dessa preparat har varit begränsad till förpackningar på högst tio tabletter. Särskilda villkor har gällt i fråga om påskrifter om användningen. Den främsta anledningen till styrelsens beslut att upphäva receptfriheten har varit att medlen börjat missbrukas av ungdom i berusningssyfte. Vid överdosering eller överkänslighet — i synnerhet hos barn och ungdom — kan man riskera allvarliga förgiftningsfall. Medicinalstyrelsen befarade en spridning av missbruket. Det kan tilläggas, att receptfriheten för ifrågavarande preparat har upphävts även i **Danmark**.

Herr förste vice talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Härefter anförde:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min fråga angående sjö- och åksjuketabletter.

Medicinalstyrelsens beslut den 6 april att receptbelägga dessa tabletter av s. k. antihistamintyp förefaller överraskande. Dessa tabletter fick tidigare, som statsrådet säger, säljas i förpackningar om tio stycken utan recept på apotek. Genom medicinalstyrelsens drastiska åtgärd att receptbelägga dessa vanliga och i regel effektiva medel blir det svårare och dyrare för allmänheten att få tillgång till ett bra sjö- och åksjukemedel. Dessutom kommer beslutet, efter vad jag förstår, att ytterligare belasta den redan hårt ansträngda läkarkåren. Det synes mig, som om våra läkare har större och viktigare uppgifter att sköta än att skriva ut recept för en sjukdom, som de knappast kan konstatera. De torde inte ha tid eller tillfälle att följa med vederbörande på den eventuella resan.

Medicinalstyrelsens beslut synes ha tillkommit i hast och verkar panikartat. I Amerika och i större delen av Europa — med undantag av Danmark — kan dessa preparat erhållas utan recept. Det är ett rimligt krav, att även här i landet ett bra åksjukemedel skall finnas lättillgängligt. Behovet är stort och det är därför orimligt att tusentals människor skall åsamkas lidande, besvär eller extra kostnader för några få missbrukares skull.

Så vitt jag vet är missbrukets art, omfattning och allvar ej redovisade. Det är för övrigt vid det här laget väl känt att receptbeläggning inte är något särskilt effektivt vapen mot missbruk av läkemedel. Det bör finnas mycket tungt vägande skäl innan medicinalstyrelsen tillgriper sin receptbeläggningsrätt och förvägrar allmänheten att utan recept inköpa tio stycken åksjuketabletter av

Svar på fråga ang. förslag om förbättrade förmåner för pensionärer inom den fria sjukvården

denna typ, som miljoner människor världen över har snabb tillgång till.

Herr statsrådet underströk i sitt svar att dessa medel missbrukas av barn och ungdom. Det finns ett annat sätt att inskränka försäljningen, vilket används rätt ofta, nämligen att på apoteken förbjuda vissa mediciners försäljning till barn och ungdom. Det hade varit lämpligare att först pröva denna väg.

Herr talman! Det finns från allmänhetens sida verkligen skäl att kräva omgående rättelse i detta sammanhang, d. v. s. en återgång till den tidigare receptfria försäljningen av dessa tabletter, och jag hoppas att herr statsrådet i allmänhetens intresse ville medverka till en sådan åtgärd.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Medicinalstyrelsen är den högsta medicinska myndigheten i vårt land, och det är den som står bakom beslutet. Jag föreställer mig, herr Nordgren, att man fattat detta beslut mot bakgrunden av det allvarliga läge, som kan komma att uppstå vid en fri försäljning av dessa tabletter. Varken herr Nordgren eller jag är medicinska experter.

Om ett medel kan missbrukas och det innehåller sådana ämnen att missbruket kan bli allvarligt för dem som — i detta fall inte minst i unga åldrar — hemfaller åt detta, får medicinalstyrelsen naturligtvis lov att se upp. Man har inom medicinalstyrelsen uppenbarligen bedömt läget så, att ett ingripande varit nödvändigt.

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Jag vill bara fråga statsrådet, om medicinalstyrelsen verkligen har undersökt hur många fall av missbruk av dessa tabletter, som hittills har påvisats, och hur stort problemet verk-

ligen är. Det förefaller inte som om detta har gjorts.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag har inhämtat att det bakom beslutet ligger observationer från åtskilliga apotek i landet, där man har kunnat iakttaga en stegrad efterfrågan just från ungdom. Dessa rapporter har uppenbarligen varit så pass alarmerande, att man ansett sig vara tvungen att fatta detta beslut.

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Om så är fallet, hade det varit lämpligt att göra så som man förfar med vissa andra mediciner, nämligen att förbjuda försäljningen till barn och ungdom och låta den vuxna allmänheten få köpa och använda detta medel på det sätt som är avsett.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på fråga ang. förslag om förbättrade förmåner för pensionärer inom den fria sjukvården

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonsson har frågat, om jag kan upplysa om huruvida 1961 års sjukförsäkringsutredning avser att lägga fram något delförslag om förbättrade sjukvårdsförmåner för pensionärer.

Utredningen avser att i dagarna avlämna förslag i fråga om läkemedelsförmåner. Vissa andra frågor, bl. a. sådana som rör sjukhusvård, avser utredningen att behandla i en senare etapp.

Vidare anförde

Svar på fråga ang. förslag om förbättrade förmåner för pensionärer inom den fria sjukvården

Herr JONSSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min enkla fråga.

Folkpensionärernas förmåner inom den fria sjukvården omfattar dels ersättning för kostnader för medicin, dels — och det är detta jag i första hand åsyftat med min fråga — fri sjukhusvård.

De bestämmelser som nu gäller innebär att en folkpensionär vid sjukdom efter 67 års ålder erhåller fri sjukhusvård under 180 dagar, under det att det för övriga kategorier inte förekommer någon begränsning av denna tid. Efter denna tidrymd får folkpensionärerna själva betala sina kostnader. Detta betraktas med rätta som en orättvisa, och frågan har under senare år varit föremål för ett flertal motioner, i vilka yrkats på förbättringar för folkpensionärerna, så att dessa skulle bli likställda med andra i så måtto, att rätten till fri sjukhusvård ej skulle begränsas till ett visst antal dagar. Före 1959 utgick ersättning för sjukhusvård för denna kategori under 90 dagar men ändrades till nu gällande 180 dagar.

När andra lagutskottet 1964 behandlade motioner med yrkande om förbättring av folkpensionärernas sjukförsäkringsförmåner uttalade utskottet bl. a., att 1961 års sjukförsäkringsutredning tillkallats för att verkställa en översyn av sjukförsäkringen och bl. a. undersöka fördelar och nackdelar av helt avgiftsfri sjukhusvård. Utskottet ansåg också att frågorna om folkpensionärernas ställning inom sjukförsäkringen borde behandlas i samband med den allmänna översynen och att det kunde bli en följd av denna allmänna översyn att de nuvarande reglerna ställdes i annan och ny belysning. Motionsyrkandena borde behandlas förutsättningslöst.

Att frågan har aktualitet bevisas

av att det ofta diskuteras vid pensionärernas sammankomster. Jag har, herr talman, ett tidningsurklipp där det står att en pensionärernas riksorganisation i en skrivelse till socialministern begärt att bestämmelserna angående sjukersättning skulle ändras. Med rätta påpekas att pensionärerna är i ett sämre läge än andra grupper.

Jag kan ta som exempel att det på ett sjukhus ligger två patienter. Den ene är pensionär och har fri sjukhusvård under 180 dagar, medan patienten i sängen bredvid inte är pensionär och inte drabbas av någon sådan tidsbegränsning när det gäller den fria sjukhusvården. Pensionären kan naturligtvis undra varför det skall vara på detta sätt.

Jag ställde min fråga med utgångspunkt från uttalanden av andra lagutskottet år 1964 och även i år. Det heter i utskottets utlåtande nr 26 i år över väckta motioner om vissa pensionärs rätt till ersättning för sjukhusvård m. m.: »Huruvida det är möjligt och lämpligt att, innan utredningens uppdrag fullgjorts i dess helhet, framlägga förslag i de frågor motionärerna aktualiserat skulle, enligt utskottets mening, ankomma på utredningen att avgöra.» Statsrådet säger nu i sitt svar, att utredningen avser att i dagarna avlämna förslag i fråga om läkemedelsförmåner, medan vissa andra frågor, bl. a. sådana som rör sjukhusvård, avses bli behandlade i en senare etapp. Jag tackar för detta uttalande, som jag finner värdefullt.

Jag skall inte söka fresta statsrådet med att lämna ett besked om när den senare etappen möjligen kan påbörjas, men jag får kanske uttrycka förhoppningen att den, med hänsyn till frågans vikt, inleds så snart som möjligt. Och skulle herr statsrådet kunna lämna ett besked, så är jag naturligtvis tacksam.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Svar på fråga ang. en utvidgad allmän
hälsokontroll

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat hur jag mot bakgrund av den rådande personalsituationen inom verksamheten med skärmbildsundersökning bedömer möjligheterna att fullfölja riksdagens intentioner om en utvidgad allmän hälsokontroll.

Vid frågestunden den 13 i denna månad besvarade jag i denna kammare en enkel fråga av herr Jansson i samma ämne. Jag hade därvid tillfälle att redogöra för de nuvarande resurserna vid medicinalstyrelsens skärmbildscentral och för sjukvårdshuvudmännens planer beträffande fortsatta skärmbildsundersökningar. Det finns inte anledning att befara, att skärmbildsresurserna skall bli otillräckliga vid ett ökat intresse från huvudmännens sida för anordnandet av skärmbildsundersökningar.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet Aspling få framföra ett tack för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag framställde frågan var att riksdagen den 14 april i år fattade beslut i enlighet med ett uttalande från allmänna beredningsutskottet, som lyder:

»Av vad sålunda anförts finner utskottet framgå att medicinalstyrelsen inom ramen för tillgängliga resurser tagit vissa initiativ till en riktad hälsokontroll samt att styrelsen har uppmärksamheten på behovet av en utvidgad dylik verksamhet. Med hänsyn till den positiva inställning till hithörande problem som styrelsen och jämväl landstingsförbundet i sina remissyttranden givit uttryck åt anser sig ut-

skottet kunna förutsätta att den fortsatta utvecklingen följes med största uppmärksamhet — — —.»

Sedan fanns det ett inslag i radions Dagens eko den 28 april där det meddelades att chefsläkaren för skärmbildsverksamheten vid medicinalstyrelsen, professor Carl Wegelius, hade sagt upp sin anställning. Likaså skulle personalen väsentligt skäras ned. Då ställde man sig onekligen frågan: Hur går detta ihop med den inställning och de uttalanden som riksdagen har gjort? Det meddelades i detta radioeko också bl. a. att medicinalstyrelsen inte kunde åta sig skärmbildsbeställningar som företaget bad om. Det kom även fram att det fanns områden där befolkningen inte haft möjlighet att få skärmbildsundersökning på femton år. Det var just sådana uppgifter som gjorde att man ställde sig litet tveksam till frågan om vi verkligen kan genomföra de intentioner som vi här har varit överens om.

Jag tackar för svaret, men jag är alltjämt tveksam, huruvida man kan genomföra verksamheten på ett effektivt sätt, när man skär ner personalen så hårt som det meddelades i ekoinslaget.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har en känsla av att herr Gustavsson i Alvesta blandar ihop tingen här. Han har frågat mig om bakgrunden till läget beträffande skärmbildsundersökningarna och om möjligheten att vidga den allmänna hälsokontrollen. Det är två skilda ting.

Herr Gustavsson känner väl till, eller bör känna till, att allmänna skärmbildsundersökningar anordnas länsvis på begäran av sjukvårdshuvudmännen. Skärmbildscentralen är alltså ett organ som ger denna service. Nu har det förmärkts ett minskat intresse hos sjukvårdshuvudmännen för dylika undersökningar. Orsakerna härtill är säkerligen flera. Man har haft sådana undersökningar under många år. Befolkning-

en i dessa sjukvårdsområden har blivit undersökt både en och två gånger — jag framhöll det här i kammaren i mitt svar till herr Jansson för någon tid sedan — och därigenom har det blivit en minskad efterfrågan. Medicinalstyrelsen har observerat detta och man har frågat sjukvårdshuvudmännen, hur de nu ser på läget och begärt uppgifter om den kommande planeringen av allmänna skärmbildsundersökningar. Jag tror att under kommande år ett flertal landstingsområden kommer att aktivera denna verksamhet. Och herr Gustavsson bör observera, att jag har sagt i mitt svar att det inte finns anledning att befara att skärmbildsresurserna skall bli otillräckliga, om intresset från huvudmännens sida för anordnande av skärmbildsundersökningar ökas.

Våra möjligheter att kunna gå vidare med en allmän hälsokontroll är en annan fråga. Jag har haft tillfälle att vid flera diskussioner i riksdagen understrika angelägenheten av att vi får fram den s. k. värmlandsundersökningen som bör ha stor betydelse för en fortsatt planering. Därefter bör vi kunna ta sikte på en mera allmän hälsokontroll.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Min fråga gällde, om vi kunde fullfölja riksdagens intentioner om en utvidgad allmän hälsokontroll. Jag var tveksam om möjligheterna, om man nu skär ned den personal som skall utföra och leda hälsokontrollen. Riksdagen sade den 14 april, att man skulle följa utvecklingen med största uppmärksamhet och att ytterligare initiativ i motionens syfte borde tagas i den utsträckning som medges av tillgängliga ekonomiska och personella resurser. Om man skär ner dessa resurser, är det väl svårt att genomföra de initiativ, som kan komma att tagas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på fråga ang. åtgärder mot skador till följd av att fartyg framföres med hög hastighet i skärgården

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Mundebo har frågat mig vilka åtgärder jag överväger för att undvika skador på bryggor, småbåtar etc. i skärgården till följd av de stora fartygens höga hastigheter.

De åtgärder herr Mundebo efterlyser synes lämpligen kunna vidtas med stöd av 5 § sjötrafikförordningen den 18 maj 1962. Enligt denna paragraf äger länsstyrelsen efter samråd med sjöfartsstyrelsen utfärda föreskrifter om fartbegränsning för sjötrafiken i svenskt farvatten. Det står var och en fritt att hos länsstyrelsen göra framställning om att sådana föreskrifter skall utfärdas för visst farvatten.

Vidare anförde:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. De problem som denna berör har vuxit i omfattning under de senaste åren och gäller många människor kring våra kuster. Varje vecka förorsakar svallvågor från de stora fartygen skador i form av sönderslagna båtar, bryggor och båthus, förstörd växtlighet och olyckstillbud. Bara i Stockholms skärgård får sjöfartsstyrelsen många anmälningar om sådant.

Vi har i pressen de senaste dagarna kunnat se uppgifter om kryssningsfartyget Hamlets färd in till Norrköping. Svallvågorna krossade småbåtar, kastade upp många av dem på land, var nära att välta sjöbodor och försatte lekande barn i fara.

Jag är medveten om att detta är ett svårt avvägningsproblem. Nya, snabbare, större fartyg har satts i trafik, och rederierna vill genomföra så snab-

Svar på fråga ang. behovet av sändningar på utländska språk i Sveriges Radio

ba transporter som möjligt. Samtidigt har de människor som bor efter farlederna berättigade krav på säkerhet till liv och egendom. En sådan säkerhet finns inte i dag.

Jag hoppas att man kan få större förståelse från sjöfartshåll än hittills, men jag tror på samma gång att fartbegränsning måste accepteras i större omfattning än för närvarande. Dessutom behövs en effektiv information om gällande bestämmelser, tydliga markeringar beträffande fartbegränsningar och upprepade vädjanden till rederierna.

Herr Palme konstaterar i sitt svar endast att det »står var och en fritt att hos länsstyrelsen göra framställning om fartbegränsning» i visst farvatten. Detta visar på ett alltför svalt intresse hos kommunikationsministern för detta problem. Samhällsorganen, sjöfartsstyrelsen och länsstyrelser, kan inte komma ifrån aktiva insatser på detta område.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag tror att herr Mundebo i någon mån har missuppfattat svaret. Det gav bara en redovisning av att rätt instans i detta fall är länsstyrelsen, som utfärdar bestämmelser om hastighetsbegränsning. Det är inte endast självfallet att länsstyrelsen aktivt skall följa denna fråga och besluta om de hastighetsbegränsningar som är nödvändiga, utan därutöver har var och en möjlighet att vända sig till den, visa fram vilka farleder vederbörande anser vara farliga från denna synpunkt och kräva hastighetsbegränsning.

Svaret innebär alltså snarare ett påpekande för herr Mundebo om vart han har möjlighet att vända sig för direkta, konkreta åtgärder på detta område — åtgärder som jag icke kan vidta.

Är det fråga om vårdslöshet i sjötrafik, kan man också åberopa 17 § sjötrafikförordningen, enligt vilken den som framför fartyg med sådan hastig-

het att skador uppkommer på båtar och bryggor kan dömas till böter. Han kan också åläggas att ersätta uppkomna skador. Men det är klart att en person som t. ex. har förtöjt sin båt så slarvigt, att den skadas då ett fartyg passerar med normal fart, inte kan räkna med att få ersättning för sådan skada.

Vi har alltså instrumenten i och för sig. Vi har bestämda möjligheter att föreskriva hastighetsbegränsningar. Vi har bestämmelser om böter och skadeståndsskyldighet för den som är vårdslös i sjötrafik i fråga om hastighet. Den instans som skall använda instrumenten är i första hand länsstyrelsen. Den ligger ju nära till eftersom den har bästa kännedomen om farvattnen.

Det är självfallet angeläget att se till att en snabbare sjöfart inte åstadkommer sådana skador som vi här talar om. Det är därför vi har dessa instrument.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag var redan innan kommunikationsministern lämnade sin information i svaret medveten om att det är länsstyrelsen som utfärdar föreskrifter om hastighetsbegränsningar i våra farvatten. Men det är också en fråga för sjöfartsstyrelsen, som avger yttranden i alla sådana här ärenden och som har att ingående följa dem. Det är därmed också en uppgift för kommunikationsdepartementet att aktivt följa dessa frågor.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på fråga ang. behovet av sändningar på utländska språk i Sveriges Radio

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Svar på fråga ang. den planerade nedläggningen av persontrafiken på järnvägslinjen Uppsala—Rimbo

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad har frågat mig, om jag uppmärksammat det genom invandringen till vårt land uppkomna behovet av sändningar på utländska språk i Sveriges Radio.

Sedan snart ett år sänder Sveriges Radio dagligen program på finska. Nyhetssändningarna dominerar, men information av olika slag lämnas också. Behovet av sändningar även på andra utländska språk än finska har uppmärksamrats. Således har på försök vissa informativa program anordnats på grekiska och serbokroatiska i växjödistriktet och på italienska och serbokroatiska i örebrodistriktet. Programmen som vänt sig till den utländska arbetskraften i dessa områden har visat sig fylla ett behov, varför sändningarna kommer att fortsätta.

Enligt vad jag inhämtat räknar Sveriges Radio med att efter de programomläggningar mellan de tre ljudradio-kanalerna, som avses ske vid ingången av år 1967, få ökat utrymme i program 2 för sändningar på utländska språk.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Det spørsmål som jag har berört är aktuellt och viktigt, och man kunde ha uppvaktat ett flertal statsråd i det. Vi här i Sverige har på detta område större förpliktelser än något annat land — på grund av den attityd som vi intagit, uttalanden som vi gjort och åtgärder som vi vidtagit mot länder vilka inte visat hänsyn till minoriteter av annan ras och med annat språk.

I vårt land bor nu 17 000 tyskar, 10 000 jugoslaver och 37 000 personer av blandade nationaliteter, företrädesvis greker. Men vi har mellan 200 000

och 300 000 finnar hos oss. Stockholm har ett av världens största finsktalande inslag — 38 000 personer. Den största turistinvasjonen kommer från Finland.

Vad servicen i Sveriges Radio och TV beträffar så borde det vara bättre sörjt för nämnda grupper. Vi borde få fler turistprogram, nyhetssändningar, gudstjänster, underhållningsprogram och framför allt upplysningar och rådgivning rörande förhållandena i Sverige. Och det är viktigt att det sker på god sändningstid. Det är också av stor betydelse att vi inte gör någon åtskillnad mellan språkminoriteterna i vårt land.

Vi får hoppas att den utökning som härvidlag utlovats blir så väl tilltagen att den kan tillfredsställa det behov som föreligger på detta område.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Det när nog helt riktigt som herr Johansson i Skärsta säger. Nu har det emellertid skett en utbyggnad med t. ex. två nyhetssändningar på finska varje morgon, en språkkurs på söndagarna samt ett antal informativa program. Det har alltså skett en utveckling under de senaste åren, och den programomläggning som skall ske den 1 januari 1967 kommer att ge Sveriges Radio betydligt större möjligheter i detta avseende. Jag har diskuterat denna fråga med Sveriges Radio, där man anser att en av fördelarna med denna programomläggning är att den kommer att ge större utrymme åt minoritetsprogram av denna typ.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17

Svar på fråga ang. den planerade nedläggningen av persontrafiken på järnvägslinjen Uppsala—Rimbo

Ordet lämnades på begäran till

Svar på fråga ang. den planerade nedläggningen av persontrafiken på järnvägslinjen Uppsala—Rimbo

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Åkerlind har frågat mig, om jag anser att nedläggning av persontrafiken på järnvägslinjen Uppsala—Rimbo kan ske redan under innevarande år och utan vägförbättringar.

Kungl. Maj:t har den 1 april i år givit statens järnvägar tillstånd att lägga ned persontrafiken på järnvägslinjen Uppsala östra—Rimbo. Nedläggningen får dock ske tidigast vid tidtabellskiftet den 25 september 1966 eller den tidpunkt därefter då vissa vägombyggnader och vägförbättringar som ansetts betydelsefulla för ersättningstrafiken blivit utförda.

Vidare anförde:

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret.

I slutet av svaret säger statsrådet att nedläggningen får ske tidigast vid den tidpunkt »då vissa vägombyggnader och vägförbättringar, som ansetts betydelsefulla för ersättningstrafiken, blivit utförda». Jag tolkar detta uttalande så positivt, att kommunikationsministern inte anser att en nedläggning av denna järnväg kan bli aktuell redan den 25 september. Vägarna i området är så dåliga, att privatbilisterna åker långa omvägar för att slippa färdas på dem. Detta gäller framför allt vägarna Rimbo—Knutby och Rimbo—Almunge. Men även andra vägar i området är i stort behov av upprustning.

Det har utlovats att vägen Rimbo—Knutby skall byggas om 1968, men redan två år före denna ombyggnad har alltså kommunikationsministern givit halvt klartecken för övergång till buss- trafik.

Det finns ju ett kommunalförbund i Stockholms län som skall sköta den kollektiva trafiken i länet. Har man helt

förbigått denna instans vid beslutet om denna nedläggning? Och har man tagit någon hänsyn till att lönsamheten på denna järnvägsdel måste bli bättre framdeles, då befolkningsökningen i Stockholms och Uppsala län även börjar påverka detta område?

SJ:s service försämras, och järnvägar läggs ned i så snabb takt, att — om ingen ändring sker — snart ingen service återstår annat än i de största städerna. Raserandet av SJ:s service har gått mycket långt. Man började med kvistarna och grenarna, men nu har man gett sig på stammen också; vid flera stationer efter stambanan har serviceinskränkningar gjorts. Till och med vid en så stor station som Rosersberg har godstrafiken dragits in.

Även om inte SJ känner något ansvar för utvecklingen, så hoppas jag att statsrådet gör det. Kommunikationsdepartementet får inte fungera som ett nedläggningsdepartement.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Får jag börja med frågan om järnvägsnedläggningen i Rimbo och ersättningstrafiken härför. Vid sammanträde på länsstyrelsen med alla berörda kommuner har man behandlat bl. a. följande program: I Stockholms län bygger man f. n. en ny väg Almunge—Faringe—Edinge. Delen Almunge—Faringe skall vara klar för trafik före järnvägsnedläggningen. Likaså skall väg 1077 från väg 273 till Faringe järnvägsstation och väg 282 genom Almunge samhälle förbättras och förses med busshållplatser. I Uppsala län förutsättes före järnvägsnedläggningen väg 282 delen Grönvik—Bärby och väg 654 delen Funbo—Marielund bli förstärkta och försedda med busshållplatser. Vidare kommer enskilda vägen mellan väg 654 vid Marielund och Marielunds hållplats att iståndsättas och förändras till allmän väg.

Svar på fråga ang. den planerade nedläggningen av persontrafiken på järnvägslinjen Uppsala—Rimbo

Den väg jag först nämnde, Almunge—Faringe—Edinge, byggs som beredskapsarbete med en beräknad kostnad på 5 miljoner kronor. För övriga vägarbeten har enskilda medel anvisats i nedläggningsbeslut.

Herr Åkerlind nämnde vägen Knutby—Rimbo. Den är upptagen i gällande flerårsplan för Stockholms län men med medelstilldelning först efter 1968. Ombyggnadskostnaderna har beräknats till 10 miljoner kronor. I nedläggningsbeslutet förutsätts att vid den revision av flerårsplanerna som skall göras under innevarande år möjligheterna undersöks att inkludera vägen Knutby—Rimbo i planerna på sådant sätt att ombyggnaden kan påbörjas då arbetsplan fastställts. Men jag vill påpeka att det inte är på denna väg som ersättningstrafiken i första hand kommer att gå. Man har planerat en vägtrafik av fyra bussar per dag på den vägen, och jag har redovisat en hel serie vägförbättringar och vägbyggnadsåtgärder som nu genomförs och som har samband med den planerade järnvägsnedläggningen.

Sedan gav sig herr Åkerlind ut på vidare vatten och hävdade att vi lägger ned för mycket järnvägar. Han uppmanade mig att rida spärr mot nedläggningarna, så att kommunikationsdepartementet inte blir ett nedläggningsdepartement. Jag tycker att herr Åkerlind då i första hand skall bedriva sin missionsverksamhet inom sitt eget parti. Högern krävde nämligen för en månad sedan 20 miljoner kronor mindre i anslag till SJ för att upprätthålla den s. k. kollektivbiljetten, d. v. s. de trafiksvaga järnvägsbandelarna. Hade riksdagen bifallit högerns förslag hade man verkligen fått gå fram utomordentligt hårt, mycket hårdare än vi nu gör, när det gäller att lägga ned järnvägar.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! Till det sista vill jag

genmåla att jag inte var motionär i den frågan. Även inom vårt parti har vi rätt att ha olika åsikter. Man jag vill framhålla att motionärerna vill lägga dessa 20 miljoner kronor på vägarna i stället. Jag vill emellertid poängtera att jag inte var med om den aktionen.

Angående Knutby—Rimbo-vägen sade herr Palme att det på den ju bara skall gå fyra bussar per dag. Det spelar väl ingen roll om det blir fyra bussar eller fyrtio bussar — besvärigheterna är väl lika stora för det! När privatbilister drar sig för att åka på vägarna är det väl inte lämpligt att sätta in busstrafik på dem.

Vägen Rimbo—Almunge hörde jag inte statsrådet säga någonting om. Den vägen är också mycket dålig. Jag ställde en fråga som kommunikationsministern inte alls gick in på, nämligen om det funnits någon kontakt mellan kommunalförbundet och departementet eller SJ när det gäller handläggningen av denna fråga.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! På den sista frågan kan jag svara att länsstyrelsen i vanlig ordning kallat de berörda kommunerna till ett sammanträde där man diskuterade igenom frågan under närvaro av representanter för kommunikationsdepartementet. Det är en modell vi alltid följt i dessa frågor.

Givetvis är det en viss skillnad om det går fyra bussar eller fyrtio bussar på en väg. De påverkar bl. a. belastningen av vägen och underhållskostnadernas storlek.

Herr Åkerlind kom in på något verkligt intressant då han sade att högern vill lägga 20 miljoner på vägarna i stället. Det kan ju hända men det är ett otvetydigt faktum att man då skulle ha fått lägga ned järnvägar för 20 miljoner kronor.

Herr Åkerlind framhöll att han inte

Svar på fråga ang. lotsningen i svenska farvatten

var motionär i den frågan. Det förefaller vara riktigt. Hur han röstade då frågan var uppe i riksdagen har jag verkligen inte brytt mig om att ta reda på, men är det verkligen så att herr Åkerlind övergivit högerns linje när det gäller anslaget till statens järnvägar, så inkasserar jag naturligtvis detta stöd för en klok politik på detta område med stor tillfredsställelse.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! Jag har hela tiden varit av den uppfattningen att SJ, om de får ett statligt stöd för att driva sina olönsamma järnvägar, också skall upprätthålla trafiken. Jag har konsekvent hävdad denna princip. Om högermotionärerna vill ta bort något av det statliga stödet och i stället lägga detta på vägarna, är det deras sak. Men jag hoppas att kommunikationsministern i framtiden skall bli litet restriktivare när det gäller att bevilja nedläggning av järnvägar, annars är inget alls statligt stöd till dessa befogat.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag är intresserad av den nya beteckning på högerpartiet som vi har fått. Fr. o. m. nu skall högerpartiet tydligen kallas motionärerna.

Riksdagen har vid flerfaldiga tillfällen uttalat att statens stöd till de trafiksvaga delarna successivt skall minskas. Stödet får inte öka. Om vi skulle behålla järnvägsnätet precis som det är, skulle vi få en utomordentligt kraftig ökning av underskottet på järnvägarna. Därför ligger det helt i linje med riksdagens intentioner att man nedbringa den trafiksvaga delen av nätet. Vi försöker också göra detta på ett sådant sätt att trafikkapaciteten inte minskar utan att vi får till stånd en rimlig ersättning för trafikanterna. Detta skall även ske i så nära samråd med kommunerna som möjligt. Men om detta skall kunna lyckas och genomföras på

ett någorlunda mänskligt sätt, bör inte motionärerna, alias högerpartiet, göra sådana inbrott som de gjort i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18

Svar på fråga ang. lotsningen i svenska farvatten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Hedin har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att klarlägga lotsarnas ansvar för manövrering i lotsled och för att säkerställa lotsning i svenska farvatten i enlighet med internationell praxis.

Bestämmelser om lotsning meddelas i första hand i lotsförordningen den 4 juni 1937. Enligt 16 § i denna förordning åligger det lotsen att ge fartygets befälhavare de anvisningar som med hänsyn till farvattnets beskaffenhet fordras för fartygets säkra framförande och att förvissa sig om att anvisningarna blir riktigt uppfattade. Anvisningarna gäller både fartygets navigering, dvs. val av väg eller kurs, och dess manövrering. Lotsen äger enligt paragrafen rikta sina anvisningar direkt till rorsmannen eller till annan medlem av besättningen, såvida inte befälhavaren gör invändning däremot.

I 16 § sägs vidare att befälhavaren svarar för fartygets manövrering. Inte minst till följd av den tekniska utvecklingen på fartygsområdet har emellertid vid sidan av denna bestämmelse utbildats en praxis som lägger ett manöveransvar också på lotsen. Detta gäller t. ex. när lotsning sker i en svårframkomlig farled eller när fartygets befälhavare och besättning är av främmande nationalitet.

Svar på fråga ang. lotsningen i svenska farvatten

Med hänsyn till utvecklingen i praxis har jag funnit att det föreligger ett behov av att ändra 16 § lotsförordningen. Jag kommer att föreslå en sådan ändring i samband med att ett förslag till ändringen i sjölagen inom kort remitteras till lagrådet. Jag utgår från att lotsarna kommer att fullgöra sina förpliktelser vid lotsning i enlighet med de bestämmelser och den praxis jag nu redogjort för. Med hänsyn härtill anser jag att särskilda åtgärder från min sida för att säkerställa lotsning inte är påkallade.

Vidare anförde:

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Frågan om lotsarnas ansvar vid manövrering i lotsled är mycket gammal och hänför sig just till tolkningen av 16 §. Det är också denna tolkningsfråga som uppenbarligen ligger bakom dagens allvarliga situation.

Jag måste här ta in en sak i bilden som är av avgörande betydelse, nämligen att lotsarna påstår att statens avtalsverk vid avtalsförhandlingarna hänvisat till 16 § och gjort en bokstavstolkning av denna, som innebär att lotsarna inte skulle ha något egentligt ansvar för manövrering. Är det riktigt, herr statsråd?

Sedan säger statsrådet att det skall bli en ändring av 16 § i höst, och det är bra. Det är behövligt. Man kan ifrågasätta varför den ändringen inte kommit till stånd tidigare, då denna fråga har varit aktuell så kolossalt länge. Senast begärde lotsarna direkt genom sitt förbund 1964 att få en ändring till stånd. Varför har detta alltså inte skett tidigare?

Statsrådet hänvisar också till praxis, och jag förutsätter då att statsrådet följer vad en utredning inom sjöfartsstyrelsen har sagt, där man slutar: »I praktiken innebär detta att lotsen de

facto vid varje form av lotsning i lotsförordningens mening utövar den direkta ledningen av fartygets navigering och manövrering.»

Herr talman! Om det är en sådan tolkning som kommer in i den nya lydelsen av 16 § tror jag att statsrådet kan nöja sig med detta svar för att få till stånd en lotsning i fortsättningen i enlighet med internationell praxis.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Såvitt jag vet har det i avtalsförhandlingarna inte åberopats något som helst om bokstavstolkning av 16 § utan vad man har sagt från avtalsverkets sida är att denna förändring av lönesättningen står helt vid sidan av det sätt på vilket lotsningen utföres. Den berörs inte av detta utan den är oförändrad, och det har man med skärpa drivit från avtalsverket.

Sedan är det kanske en paradoxal konflikt. Det råder inga delade meningar om hur lotsning bör utföras i praktiken. Sjöfartens, lotsarnas och myndigheternas representanter är överens om att lotsning bör ske i enlighet med den praxis som har tillämpats under många år, och denna praxis överensstämmer med den som tillämpas i det övervägande antalet sjöfartsnationer. Ingen har egentligen hävdats att man skall ändra lotsningen på något sätt. Stor enighet råder också om att man bör ändra 16 § i lotsförordningen så att den svarar mot denna praxis, d. v. s. att lotsen jämte befälhavaren har ansvar för fartygets manövrering. Alla har vi varit eniga om att 16 § inte överensstämmer med verkligheten längre, utan att praxis har gått vid sidan av den, och därför har det inte varit någon omedelbar brådska från något håll.

Det kom en framställning som vi skickade ut på remiss, och remissvaren kom in till departementet i januari 1966. Vi tog upp frågan redan i febru-

Svar på fråga ang. lotsningen i svenska farvatten

ari och sedan ånyo i början av maj, och vi var då helt på det klara med att denna paragraf skulle ändras. Det logiska tillfället att ändra den ansågs vara i samband med att man remitterar hela den nya sjölagen till lagrådet, därför att där finns ett kapitel om befälhavarens ansvar och där finns motiveringen för det hela. Då kunde man göra en ändring i förordningen och det behövde inte bli någon särskild proposition till riksdagen. Detta skall nu ske, och alla inblandade parter vet att det endast är fråga om veckor innan beslutet kommer att fattas.

Beträffande ansvarsfördelningen i denna fråga — eller snarare ansvaret, därför att jag tycker att det är fel att tala om ansvarsfördelning — är det fullständigt ofrånkomligt att befälhavaren skall ha det yttersta ansvaret för sitt fartyg även om han har lots ombord. Å andra sidan är det lika självklart att lotsen har ansvar för sin utomordentligt viktiga verksamhet, för de råd han ger och för det sätt på vilket han utför sitt uppdrag.

Beträffande denna konflikt anordnar lotsförbundet i dag ett möte i Göteborg inom kåren och mellan myndigheter och kåren. Statstjänstemannaförbundet har i sammanhanget gjort ett mycket skarpt uttalande. Jag hoppas verkligen att förhållandena mycket snabbt kommer att normaliseras. Detta är en yrkesskicklig och ansvarsmedveten kår, som utför en betydelsefull uppgift. Jag hoppas att den skall utföra samma uppgift i framtiden lika väl som den har gjort det hittills.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Beträffande frågan hur avtalsverket har tolkat 16 § står uppenbarligen uppgift mot uppgift. Statsrådet har själv fått en skrivelse från lotsarna där de har givit uttryck för att avtalsverket tolkat paragrafen på ett visst sätt. I deras tidning säger ordföranden i lotsförbundet: »Jag har tol-

kat nuvarande avtal så att det är grundat på gällande lotsförordning och att enbart biträde med förtöjning skall ombesörjas av lotsen. Sker en förändring så att grunden för avtalet blir en helt annan kan det helt enkelt inte gälla längre. Men det kommer att bli TCO:s uppgift att meddela SAV detta.» Det är alltså en helt annan uppfattning än den som statsrådet fått besked om från avtalsverket. Jag vet inte vilken som är riktig.

Den situation som har uppstått nu och som har kunnat förutses ganska länge skulle måhända kunna ge anledning till att en ändring snabbare genomfördes, även om det kan ligga något i att den skall sammankopplas med sjölagen. Detta är dock inte nödvändigt. Förordningen har utan riksdagens hörande ändrats flera gånger under årens lopp, dock inte 16 §.

Naturligtvis har befälhavaren det yttersta ansvaret. Beträffande lostning i farled medger dock statsrådet själv att praxis innebär att lotsen därvid för befälet över fartyget; han ger direkta order o. s. v. Det finns också rättspraxis som visar att lotsen i vissa fall har fått bära hela ansvaret vid kollisioner som inträffat. Ibland har ansvaret blivit delat mellan befälhavaren och lotsen, beroende på det enskilda fallet. Det är alldeles uppenbart att vid manövrering i trång farled har lotsen ett oerhört stort ansvar. Lotsarnas stora ansvar är också bakgrunden till att lotsarna i utlandet i medeltal har betydligt högre löneförmåner än i detta land.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Eftersom detta är en väsentlig samhällsfråga tillåter jag mig att fortsätta debatten.

Herr Hedin tog upp lönefrågan. Det är inte min sak att diskutera den. Riksdagens löne delegation har enhälligt accepterat det nya avtalet. Internationella jämförelser har avvisats av Statstjän-

Svar på fråga ang. lotsningen i svenska farvatten

temannaförbundet. Man har sagt dels att detta är en svensk arbetsmarknad och vi måste ta de svenska arbetsmarknadsavtalen, dels att det är tveksamt om man över huvud taget kan göra sådana lönejämförelser, eftersom lotsarna i utlandet i vissa fall får bekosta fartyg och utrustning och inte har några sociala förmåner. Detta är emellertid inte en lönefråga. Det är möjligt att den frågan ligger bakom problemet, men herr Hedin och jag bör hålla den utanför denna debatt.

Beträffande avtalsverket står uppgift mot uppgift, säger herr Hedin. Men nog kan vi vara överens om en sak, nämligen att det aldrig kan vara avtalsverkets sak att tolka 16 §. Ur den synpunkten är det i och för sig irrelevant vad avtalsverket har för åsikt om 16 §. I den meningen förtjänar dess utsaga tilltro, eftersom det är det enda som ligger inom ramen för vad det kan säga härom. Vid löneförhandlingarna kan avtalsverket inte bestämma vad lotsarna skall göra eller inte göra, och det har avtalsverket helt klart för sig.

Till sist vill jag beröra ytterligare två frågor i detta sammanhang. Det är bråttom, säger herr Hedin. Ja, det tycker jag också. Men denna situation uppkom plötsligt, och om förslag till lösning av frågan kan läggas fram inom ett par veckor är det väl det snabbaste man rimligen kan begära. Då kommer ju det hela att behandlas i sitt rätta sammanhang.

För övrigt träder ju det nya löneavtalet, som herr Hedin åberopade, inte i kraft förrän den 1 januari 1967. Eftersom man materiellt är överens, har jag förutsatt, att lotsarna kommer att utföra lotsning såsom de har gjort i decennier både innan vi genomför ändringen och efter det att vi genomfört ändringen i 16 §.

Vidare vill jag beträffande ansvaret säga att vi kanske inte skall ha en juridisk diskussion här. Men det är klart att lotsen har en utomordentligt an-

svarsfull uppgift. Det yttersta ansvaret för befälet på fartyget måste emellertid alltid kaptenen ha. Man är exempelvis överens om att kaptenen kan ta över ansvaret från lotsen när det gäller manövrering. Detta gäller överallt såväl i Sverige som utomlands.

Till slut vill jag hoppas att det kommer att bli en fredlig lösning av denna fråga. Lotsarna möts ju i dag i Göteborg. Jag vet visserligen att herr Hedin är född i samt bosatt och uppväxt just i centrum av den trakt där de dramatiska händelserna i Ulf Peder Olrogs visa »Samling vid pumpen» utspelade sig. Kanske herr Hedin har prentationer på möten med anledning därav. Jag är emellertid övertygad om att det blir ett fredligare möte i Göteborg och att denna sak skall klaras upp i godo så att denna viktiga samhällsuppgift blir fullgjord även i fortsättningen.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag är tacksam för att statsrådet vill att det skall bli en fredlig lösning. Jag hoppas också att det blir det. Personligen är jag en fridsam man — det kan jag försäkra statsrådet — trots att jag kommer från de där pumptrakterna i Tunaberg.

Vidare vill jag bara säga att jag är helt ense med statsrådet om att avtalsverket inte skall lägga sig i tolkningen av 16 §. Om verket har gjort det har tydligen ett fel begåtts.

Jag har inte tagit upp detta som någon lönefråga, utan jag bara nämnde denna jämförelse för att den har ju ändå relevans i sammanhanget.

Slutligen vill jag tolka statsrådets uttalande så att genom den ändring av 16 § som kommer att genomföras kommer det att slås fast att lotsarna har det ansvar som har tillämpats i praxis. Om det blir så, tror jag det är stora förutsättningar för att denna konflikt blir bilagd mycket snart.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. åtgärder för att skydda Ven mot fortsatt erosion

§ 19

Svar på fråga ang. viss kontakt om fraktsatser och biljettpriser vid trafiken över Kalmarsund

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge har frågat mig om jag vill redogöra för hur kommunikationsdepartementets 1952 inrättade kontakt för överläggningar angående fraktsatser och biljettpriser vid trafiken över Kalmarsund har fungerat.

År 1952 träffades ett avtal mellan generalpoststyrelsen och Ångbåtsaktiebolaget Kalmarsund rörande trafiken på leden Kalmar—Färjestaden samt överlåtelse av postångfartyget Öland. Avtalet innebar bl. a. viss rätt till statlig kontroll över bolagets taxesättning. För utövande av kontrollen tillkallades en granskningsman. Avtalets giltighetstid utlöpte den 31 maj 1957. Förhandlingar våren 1957 mellan representanter för kommunikationsdepartementet och bolaget om ett nytt avtal ledde icke till något resultat. Granskningsmannens arbete upphörde därmed.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):
Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min fråga. Av svaret framgår ju att det är ganska länge sedan detta avtal gick ut. Det tyder väl på att vi där nere inte frågar i onödan om saker och ting.

Anledningen till att denna fråga blivit aktuell nu är att taxorna över sundet har fr. o. m. den 1 april höjts för personbiljetter med 50 procent och för

biljetter i block med 33 procent. Med anledning därav har man frågat sig om det har förekommit några förhandlingar med kommunikationsdepartementet. Man känner till att detta avtal slöts när kungl. postverket på sin tid till Kalmarsundsbolaget överlät ensamrätten till trafiken över Kalmarsund och sålde ångaren Öland. Man kan väl säga att under den tid som har gått har de höjningar som förekommit inte varit så stora. Den senaste höjningen blev ju på grund av sin storlek något chockartad.

Statsrådet har i statsverkspropositionen skrivit, att man skall börja bygga en fast förbindelse. Då frågar man sig, om man inte på något sätt skulle behöva återupprätta detta avtal. Den nuvarande färjtrafiken måste fungera till sista dagen, och man bör ha en viss garanti att så blir fallet. Observera, det är minst 2 företag som är aktuella. De företag som bedriver trafiken måste förbinda sig att sköta den, men det får inte heller bli alltför stora taxehöjningar.

Jag ber att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 20

Svar på fråga ang. åtgärder för att skydda Ven mot fortsatt erosion

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Båstekille har frågat inrikesministern om några åtgärder har vidtagits för att skydda Ven för fortsatt erosion. Enligt fastställd fördelning av ärendena inom inrikesdepartementet ankommer det på mig att besvara frågan.

I oktober 1964 uppdrog Kungl. Maj:t åt länsstyrelsen i Malmöhus län att i samråd med vissa andra myndigheter, bl. a. Landskrona stad, till vilken Ven

Svar på fråga ang. åtgärder för att skydda Ven mot fortsatt erosion

hör, undersöka förhållandena inom det strandområde som är i fråga och möjligheterna att förhindra fortsatt förstörelse samt att inkomma till Kungl. Maj:t med redogörelse för undersökningens resultat.

Från länsstyrelsen har upplysts att förslag till alternativa vägar för att angripa problemet har upprättats och att länsstyrelsen nu avvaktar resultatet av en idétävling om dispositionsplan för ön, som utlysts av Landskrona stad m. fl., innan resultatet av länsstyrelsens överväganden redovisas.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet Lundkvist få framföra ett tack för svaret på min fråga.

Vid 1964 års riksdag väcktes två lika lydande motioner, i första kammaren av herr Weibull och i andra kammaren av herr Turesson, vari det hemställdes att riksdagen måste besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning rörande utförande av erosionsskydd för hotade strandpartier på ön Ven och att framlägga förslag i ämnet till nästa års riksdag.

Statsutskottets utlåtande nr 166 blev mycket kort. I detta skrev utskottet följande: »Enligt vad utskottet inhämtat har Kungl. Maj:t den 29 oktober 1964 uppdragit åt länsstyrelsen i Malmöhus län att utreda av motionärerna berörda strandförhållanden på ön Ven.»

Med hänsyn härtill tyckte utskottet att allting var bra.

När man fick detta utlåtande som svar på motionerna kände man sig ganska nöjd och belåten, ty man räknade då med att det äntligen skulle göras någonting i denna sak. I det svar som statsrådet Lundkvist lämnade mig i dag talades det om att länsstyrelsen fick detta uppdrag och att det också upprättats vissa förslag. Att jag ställde frågan på nytt berodde på att jag tycker att det

förflutit så lång tid att jag nu gärna vill veta vad som hittills skett. Det gäller ju att försöka hindra en fortsatt skadegörelse på ön Ven. Länsstyrelsen har, som det heter, upprättat alternativa förslag och har också fått i uppdrag att redovisa sina resultat till Kungl. Maj:t. Nu kan man säga att länsstyrelsen ändå har fått vänta, därför att resultatet av den idétävling som utlysts av Landskrona stad m. fl. avvaktas.

Herr statsråd, jag vill endast hoppas att denna idétävling inte blir så omfattande, att man glömmer det viktigaste, att någonting blir gjort och att arbetet utförs inom rimlig tid, ty det är ingen hemlighet, åtminstone inte för oss som bor i sydligare nejder i detta land, att det på vissa områden av ön Ven sker stor skadegörelse och att denna kommer att fortsätta om man inte bemästrar förhållandena i tid.

Det föreligger givetvis samma förhållanden på flera ställen. I mitt eget län har vi en plats som kallas för Löderups strandbad. Det är samma sak där. Havet äter sig in undan för undan, och de små villor, som låg på betryggande avstånd från havet för ett antal år sedan, närmar sig utgrävningen mer och mer. Det dröjer nog inte så länge innan skorstenarna står nedåt i stället för uppåt om man inte flyttar bort villorna. När det gäller ön Ven, vill jag alltså uttala den förhoppningen, att man nu snart skall bli färdig att vidtaga åtgärder, ty hela ön Vens befolkning vill naturligtvis bevara sin ö. Vi kan inte bara låta det hela gå vind för våg — vågen åtminstone finns ju där jämt och den gräver ut mer och mer sand, vilket vi måste försöka förhindra.

Jag ber att än en gång få tacka statsrådet Lundkvist för svaret och säga: Håll ögonen på dem som sköter denna sak och se till, att någonting blir gjort och att ett praktiskt förslag framkommer.

Med hänsyn till, herr talman, att detta troligen är den sista enkla fråga som besvaras vid denna vårsession vill jag

Svar på interpellation ang. trafiksvårigheterna vid statens järnvägar, m. m.

uttrycka min tillfredsställelse över att riksdagen fått tillfälle att ha dessa frågestunder. Till att börja med var det kanske litet svårt för vissa ledamöter att skilja på en enkel fråga och en interpellation, men jag tycker att förhållandena har blivit betydligt bättre. Jag uttalar alltså min stora tillfredsställelse över att vi fått dessa frågestunder. De är nyttiga för oss ledamöter och dessutom kan vi ibland muntra upp statsråden litet grand.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 21

Svar på interpellation ang. trafiksvårigheterna vid statens järnvägar, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat mig dels om jag är beredd ta initiativ i syfte att på sätt som angetts i interpellationen vidga undersökningarna av orsakerna till trafiksvårigheterna vid statens järnvägar dels om jag avser vidta åtgärder så att från SJ:s sida problemet om en effektivisering av företagsnämndernas verksamhet upptas till prövning.

Beträffande trafiksvårigheterna vid SJ har — som jag anförde i denna kammar den 5 maj i svar på en interpellation av herr Gustavsson i Alvesta — departementet begärt in vissa uppgifter från SJ till den 7 juni för att få underlag för en mera fullständig bedömning av vilka åtgärder som krävs för att så långt som möjligt förebygga att vinterns trafiksituation upprepas.

Företagsnämndernas effektivitet är en fråga av gemensamt intresse för verksamledning och personalorganisationer. Verksamheten grundas på särskilt träffade överenskommelser och jag har inte funnit särskilda åtgärder från min sida erforderliga.

Vidare anförde:

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Jag vill framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation.

De ytterst svåra förhållandena, under vilka statens järnvägar tvingades att arbeta under den gångna vintern, vilken tidvis kännetecknades av svårartat trafikchaos och anmärkningsvärda tåg förseningar, har tidigare varit föremål för debatt i riksdagens båda kamrar i anslutning till såväl interpellationer som enkla frågor.

I den av statens järnvägar utgivna skriften »SJ:s vinterproblem 1965—1966» görs det försök att analysera orsakerna till svårigheterna under den gångna vintern. Den omfattande debatten i såväl tal som skrift har enligt min uppfattning i stort sett förbigått en av de väsentligaste frågorna i detta sammanhang, nämligen hur ledningen för SJ låter företaget tillgodogöra sig de erfarenheter vilka ändå en så kvalificerad arbetskraft som SJ-personalen besitter.

Förekommer det i egentlig mening något samråd mellan ledningen och personalen, och söker man från ledningens sida stimulera till aktiv medverkan från personalen? Att man från personalens sida är ytterst missnöjd med rådande förhållanden är säkerligen herr statsrådet väl underkunnig om.

Man anför från personalhåll bl. a. den tilltagande byråkratiseringen genom en ökad statistikföring, uppgörandet av lokala stationsområdesbudgeter o. s. v. Beaktandet av kraven på en s. k. god statistik respektive uppfyllandet av budgetplaner på papperet i stället för att ha en levande operativ ledning, som inte in absurdum behöver vänta på besked uppifrån, har skapat en utbredd ineffektivitet.

Vad personalen önskar är att ledningen för SJ toge till vara den sakkunskap,

Svar på interpellation ang. trafiksvårigheterna vid statens järnvägar, m. m.

som personalen utan tvivel besitter, inte endast då det gäller frågor om arten och takten i den genomförda rationaliseringen, inklusive verkningarna av personalindragningarna, inköp av rullande materiel o. s. v.

Säkerligen skulle SJ ha kunnat bemästra många av de svårigheter, som kännetecknat trafiksituationen i vinter, om man genom en utvecklad företagsdemokrati låtit företaget tillgodogöra sig den obestridliga sakkunskap, som denna högst kvalificerade yrkeskår besitter. Så har däremot inte skett.

Även om det i skriften »SJ:s vinterproblem 1965—1966» görs flera positiva uttalanden om SJ-personalens insatser denna vinter, vilket i och för sig är mycket välbefogat, drar man från ledningens sida inte de rätta slutsatserna av den gångna vinterns erfarenheter. Enligt min mening har SJ:s ledning förbisett det väsentligaste problemet vid sin analys av vinterns problem i den utgivna skriften, och den synes därför vara ur stånd att dra de nödvändiga slutsatserna. Detta är också den indirekta orsaken till att denna interpellation blivit framställd.

Att de svåra väderleksförhållandena i vinter i betydande grad varit orsaken till de många tåg förseningarna står utom all diskussion. Men många av de olägenheter, som den resande allmänheten och personalen utsattes för, skulle ha kunnat undvikas, om SJ-ledningen i olika instanser hade rådgjort med personalen och tagit hänsyn till de anställdas synpunkter. Men så har däremot inte skett.

I sitt interpellationssvar i dag hänvisar kommunikationsministern till att departementet från SJ infordrat vissa uppgifter till den 7 juni för en mera fullständig bedömning av de åtgärder, som krävs för att söka förebygga att vinterns trafiksituation upprepas.

Jag är helt införstådd med att det i första hand är SJ som skall göra denna undersökning och skall svara för uppgiftslämnandet.

Då det gäller uppgiftslämnandet skulle man gärna se att SJ-ledningarna ute i landet sökte intim kontakt med personalen och dess organisationer. Personalen har ju dagligen och stundligen omedelbar kontakt med svårigheterna och kan värdera dessa med utgångspunkt från ett verkligt sakligt och praktiskt kunnande. Det kan därför också förutsättas att uppgifterna blir så fullödiga som man möjligen kan begära.

Jag är också införstådd med att kommunikationsministern vill invänta begärda uppgifter från SJ och skall därför inte insistera på ett mera ingående svar på interpellationens första fråga. Till denna fråga blir det kanske tillfälle att återkomma i ett annat sammanhang.

Vad beträffar svaret på den andra frågan i interpellationen, d. v. s. om statsrådet avser att vidtaga åtgärder så att från SJ:s sida problemet om en effektivisering av företagsnämndernas verksamhet upptages till prövning, anser jag att statsrådet gör det alltför lätt för sig.

Företagsnämnderna skulle säkerligen kunna användas för att effektivisera driften vid verket, vilket skulle resultera i en intimare kontakt mellan ledning och personal till förmån för såväl företaget som personalen.

Företagsnämnderna arbetar emellertid nu inte på detta sätt. Eftersom verksamheten tydligen inte har det rätta intresset i detta fall, kan det väl dock knappast föreligga något hinder för departementschefen att intressera sig för även denna fråga.

Det är frestande att i detta sammanhang med exempel belysa vart byråkrati och stelbenthet i organisationen kan leda. Jag skall dock inte föregripa den utredning, vilken SJ:s ledning fått kommunikationsdepartementets uppgift att genomföra och vars svar skall avlämnas inom kort.

Varje riksdagsman erhåller brev från intresserade väljare. I den fråga som nu behandlas har jag erhållit brev från järnvägstjänstemän, vari i vissa fall

Svar på interpellation ang. trafiksvårigheterna vid statens järnvägar, m. m.

mycket värtaligt med exempel rådande missförhållanden påvisats.

Herr talman! Låt mig anföra exemplet med de stängda väntsalarna under denna onormalt kalla vinter, under vilken förekommit upp till flera timmar försenade tåg. Väntsalarna vid järnvägsstationerna stängdes givetvis efter tidtabellen. Tågen följde emellertid inte tidtabellen, vilket innebar att den resande allmänheten vid dessa stationer fick vänta i den bistra kylan utanför den varma och skyddande väntsalen.

Nog skulle det väl ha varit möjligt att i dessa fall ha ordnat så, att väntsalarna hade hållits öppna? Men nej, det gick tydligen inte. Personalen i dessa stationer var bortrationaliserad och tidigare fattade beslut måste givetvis följas.

Den resande allmänheten har haft det ytterst svårt denna vinter, men även SJ-personalen har varit hårt ansatt. Det bör i detta sammanhang framhållas att det är ganska enastående att SJ — trots sin politik — har denna i allt pålitliga personal, en personal som i vinter presat sig långt över det normala för att göra det bästa möjliga av en många gånger hopplös situation. SJ-personalen har visat verklig solidaritet med företaget. Den bör också ges ett betydligt större förtroende än vad som hittills varit fallet från SJ-ledningens sida.

Utan denna i allt lojala personal skulle troligen hela SJ ha klappat ihop denna vinter. *Det var personalen som räddade SJ.* Växlingspersonalen har sprungit i snö till midjan dagen lång, och på extraskift har man forcerat bangården från den ena ändan till den andra för att hålla växlar rena från snö. Vagn- och reparatörpersonal har huggit loss tonvis med is för att komma åt att göra reparationer så att vagnar och lok skulle kunna gå igen och så snart som möjligt. Lokpersonalen jobbade utan nattvila, i mörkret springande efter tågsätten för att hitta telefoner o. s. v.

SJ-personalen har i praktisk handling denna vinter visat att ledningen kan ge

den förtroende och att personalen kan förvalta detta förtroende. Därför vore det på sin plats att det av samhället ägda statens järnvägar som företag gick före med gott exempel och något gläntade på den dörr som inom arbetarrörelsen betecknas med namnet företagsdemokrati.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag kanske får be kammaren om tillgift för att jag inte i detalj kan gå in på de synpunkter som herr Lorentzon i sitt långa anförande delgav oss. Möjligen anser kammaren att jag bör be den om tillgift för att jag alls fortsätter diskussionen!

Trafiksvårigheterna i vinter har vi diskuterat så mycket här i kammaren, att det inte finns någon anledning att ytterligare behandla den saken nu. Vi kan komma tillbaka till frågan när den redogörelse från SJ som jag omnämnde i svaret har inkommit den 7 juni.

Vad företagsnämnderna beträffar är det faktum, att jag inte ansåg att det krävs några särskilda åtgärder från departementets sida just nu, inte på något sätt uttryck för ett bristande intresse för en utbyggd företagsdemokrati inom de statliga verken, de statliga företagen och den offentliga sektorn över huvud taget. Men jag tycker att det är en i och för sig löftesrik utveckling på gång, bl. a. genom de initiativ som har tagits från civildepartementets sida, från SJ-ledningens sida och från Svenska järnvägsmannaförbundets sida. Det är ju förbundets krav vid förhandlingar, dess förslag, dess pådrivande verksamhet som i hög grad är avgörande för personalens inflytande. Jag ser helt naturligt med glädje på den aktivitet och den vilja som Svenska järnvägsmannaförbundet utvecklar på området och som gäller olika enskilda personalkategorier inom SJ.

Jag har ju åtskilliga gånger under våren här i riksdagen berömt SJ-perso-

Svar på interpellation ang. trafiksvårigheterna vid statens järnvägar, m. m.

nalen för dess insatser under den svåra vintern och för det utomordentliga sätt på vilket personalen löst sin uppgift. Jag är villig att än en gång understryka det berömmet. Det är klart att det kan finnas fall, då de interna informationskanalerna, de interna beslutsmekanismerna, inte har fungerat tillfredsställande. Men man har byggt upp en ganska ordentlig företagsnämndsorganisation inom SJ: i centralförvaltningen, i alla ban- och driftsdistrikt, i huvudverkstäder och huvudförråd finns företagsnämnder, inalles 41 stycken.

Företagsnämnderna på central och regional nivå har på det lokala planet kompletterats med företagsombud med vilka de lokala cheferna upprätthåller regelbunden kontakt. Som ett led i SJ:s strävan att effektivisera insatserna från företagsnämndernas sida har verket under den gångna vintern anordnat särskilda utbildningskurser i internatform för ledamöter i nämnderna i samarbete med personalorganisationerna. Inte mindre än 310 nämndledamöter har genomgått sådana kurser. Ett annat led i samma syfte är de i vinter genomförda försöken med s. k. styrd förslagsverksamhet, som innebär att företagsledningen själv presenterar vissa problem för lösning.

Man kan vänta att man inom kort kommer att se över överenskommelsen mellan staten och vederbörande intresseorganisationer om företagsnämnder.

Man har vidare 180 förorddsfullmäktige såsom samrådsorgan för vissa grupper av befattningshavare för att diskutera frågor om bl. a. utnämningar och förflyttningar samt uttagningar till utbildning. Vi har skyddskommittéer i alla förvaltningsenheter i SJ med 50 anställda. Dessutom finns på varje arbetsställe av personalorganisationer valda skyddsombud.

Jag kunde fortsätta med sådana exemplifieringar av den utveckling som har skett och som till mycket väsentlig del är daterad till de allra senaste

åren. Jag kan sammanfatta med att säga: Det finns naturligtvis påtagliga brister, allting är inte bra, men en utveckling är på gång mot ett aktivare inflytande för personalen inom statliga företag. Detta är än mer glädjande därför att om detta inflytande skall ha någon mening, beror det ytterst på personalens eget aktiva engagemang. Och i sakfrågorna finns det just ett glädjande, allt starkare engagemang från personalens sida.

Jag är övertygad om att den utvecklingen kommer att fortsätta, och vi kommer att följa den med största uppmärksamhet. Jag har träffat många järnvägsmän under de senaste sex månaderna och diskuterat med dem. Det är få yrkeskårer som har så mycket av konstruktiva synpunkter på sitt eget arbetsområde som de har. Detta är av stort intresse för verket och för samhället att ta till vara. Det är ett samhällsintresse för att vi skall få en bra verksamhet, och det är ett demokratiskt intresse för att personalen skall få ett effektivt inflytande. Och den utvecklingen kommer, det är jag övertygad om, att fortsätta.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Jag betvivlar inte alls vår unge och nye kommunikationsministers intresse för dessa frågor. Det är också glädjande att en utveckling är på gång.

Kommunikationsministern sade att mycket beror på personalens eget engagemang. Frågan är hur de skall kunna engageras, själva vill de ju det.

Företagsnämnderna sammanträder en gång i kvartalet. Personalens representanter får då vara med och diskutera ledningens rapporter om åtgärder som redan är vidtagna. Alla större, avgörande frågor som skall planläggas är redan klara. När det gäller dessa får personalens representanter alltså vara med och diskutera först då åtgärderna är vidtagna.

**Svar på interpellation ang. bestämmelserna om statsbidrag till vatten- och avlopps-
anläggningar**

Det finns personalorganisationer som under senare tid har tillskrivit ledningen, framför allt i anslutning till vinterns svårigheter vid SJ, och påtalat detta missförhållande. I vissa fall har SJ-ledningen lokalt lovat att man skall behandla deras önskemål. Ännu har man inte hunnit få något svar på framtällningarna.

Innan jag slutar, skulle jag vilja upprepa följande fråga: Har SJ-ledningarna kontakt med personalorganisationerna för att skaffa fram de omedelbara uppgifter som behövs för den redogörelse kommunikationsministern förväntar att få före den 7 juni?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag vet inte i vad mån man har kontaktat personalorganisationerna därför att SJ har fått ett uppdrag. Vad jag vet är att man bl. a. har haft ett sammanträde i centrala företagsnämnden om vinterns svårigheter för SJ. »Signalen» har publicerat ett ganska utförligt referat av detta sammanträde som jag har läst med stort intresse. Det lärde jag mig mycket av.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Det är rätt viktigt för det resultat som läggs fram den 7 juni om personalen, som har den dagliga och stundliga kontakten med problemen, har fått vara med och diskutera dessa frågor och lämna sina uppgifter. I annat fall kan man befara att det blir endast en skrivbordsprodukt, och en sådan är inte mycket att hänga i julgran.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 22**Svar på interpellation ang. bestämmelserna om statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Norderön har frågat om jag har observerat det otillfredsställande utfallet av nu gällande bidragsbestämmelser för vatten- och avloppsföretag efter tillkomsten av 1965 års beslut om kommunal skatteutjämning och vilka åtgärder jag i så fall har för avsikt att företaga.

Enligt gällande regler av år 1959 skall bidrag till vatten- och avloppsanläggningar beräknas bl. a. med ledning av en jämförelse mellan den aktuella kommunens skatteunderlag och medelskatteunderlaget för alla primärkommuner. Före 1965 års reform verkade denna regel till förmån för kommuner med svagt skatteunderlag, vilket ju också var meningen.

Efter införandet av ett system med allmän skatteutjämning är läget ett annat. Som bekant utgår bidrag numera både till kommuner med brist på skattekraft och till kommuner med hög utdebitering. Extra bidrag kan även utgå, om synnerliga skäl föreligger. Bidragsnivån har avpassats så, att flertalet landskommuner garanteras en skattekraft som motsvarar 90 procent och kommunerna främst i norra och nordligaste Sverige en skattekraft på 110 respektive 125 procent av medelskattekraften i riket. Betydande belopp har beviljats för ändamålet. För budgetåret 1966/67 har ett belopp av 1 110 000 000 kronor anvisats av riksdagen, vilket innebär en betydande ökning i förhållande till innevarande budgetår.

Systemet avser att åstadkomma en så effektiv och flexibel skatteutjämning kommunerna emellan som möjligt.

Vid införandet av denna reform konstaterades att möjligheter nu skapats för en förenklad statsbidragsgivning, bl. a. genom avveckling av speciella bidrag. Ett antal sådana bidrag beslöt

Svar på interpellation ang. bestämmelserna om statsbidrag till vatten- och avlopps- anläggningar

riksdagen också att avlösa, t. ex. till skolskjutsar och skolmåltider. Några typer av bidrag ansågs likväl omöjliga att överföra till det allmänt skatteutjämnande bidraget med mindre man såg till att allvarliga konsekvenser för kommunernas ekonomi förhindrades. Detta gäller t. ex. bidrag till lärarlöner. Bidrag till vatten- och avloppsanläggningar är av samma natur.

Den omständigheten att skillnaderna i skatteunderlag mellan kommunerna utjämnas genom skatteutjämnningssystemet utgör i och för sig icke skäl att skapa en annan grund för differentieringen av bidragsgivningen för vatten och avlopp. Snarare skulle det kunna tänkas att helt slopa anknytningen till skatteunderlagsförhållandena, eftersom i samma mån som olikheter i bärkraft kommunerna emellan försvinner motivet till en gradering efter skattekraft försvagas.

Jag vill även nämna att vissa beräkningar som utförts inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen om bidragsnivån för företag som påbörjats i år respektive år 1965 visar att förändringarna i Mellansverige blir föga märkbara, i Uppsala län t. ex. cirka ± 4 procent. För norrlandslänet blir skillnaderna i bidragsprocent större, men man bör komma ihåg att det allmänna utjämningsbidraget i Norrland är betydligt större än i övriga Sverige.

Med anledning av vad interpellanten anfört om att bidragen minskar även till anläggningar som har annan huvudman än kommun vill jag erinra om att huvudman har rätt att täcka sina kostnader för drift och underhåll genom att lägga avgifter på brukarna.

Med hänsyn till att den effekt av skatteutjämningsreformen på bidragen till vatten- och avloppsanläggningar som interpellanten kritiserar synes ha förutsatts vid reformens tillkomst och är att anse som en logisk följd av reformens allmänna principer är jag således

icke beredd att av de skäl herr Larsson anfört föreslå några åtgärder beträffande gällande bidragsbestämmelser för sådana anläggningar.

Vidare anförde:

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation. Det innehåller en omfattande redogörelse för skatteutjämnningssystemet. Jag vill endast konstatera att det varit angeläget att detta har kommit till stånd.

Jag har emellertid inte fått några löften om att det otillfredsställande utfallet av gällande bidragsbestämmelser för vatten- och avloppsföretag kommer att avhjälpas. Det får jag väl ta med jämnmood.

Av de exempel som jag anförde i interpellationen framgår att för en liten kommun av den typ som jag beskrev statsbidraget till vatten- och avloppsanläggningar med det nya systemet inte blir vad man hade räknat med.

Statsrådet anför i svaret att förändringar i bidragsnivån blir föga märkbara i Mellansverige. Detta är säkert riktigt. Det är framför allt de norrländska avflyttningskommunerna som drabbas av sådana förändringar. En preliminär beräkning visar t. ex. att Järfälla kommun i Stockholms län till vatten- och avloppsanläggningar kan erhålla ett statsbidrag som i procent räknat överensstämmer med det som Frostviken i Jämtlands län kan få till liknande anläggningar, nämligen c:a 15 procent. Det bör också noteras att kostnaden för kommunala gemensamhetsanläggningar relativt sett med all sannolikhet är större i Frostviken än i Järfälla.

Statsrådet anför vidare att man skulle kunna tänka sig att helt slopa anknytningen till skatteunderlagen. Det är möjligt att en sådan åtgärd inte skul-

Svar på interpellation ang. bestämmelserna om statsbidrag till vatten- och avloppsanläggningar

le innebära någon försämring för de aktuella kommunernas del, och den borde därför kunna prövas.

Det händer ofta att en kommun efter beslut om vatten- och avloppsanläggningar drabbas av befolkningsutflyttning. Med nuvarande bestämmelser minskar i så fall bidragsprocenten till anläggningen, och ekonomiska problem uppstår.

I min interpellation berörde jag också det förhållandet att ekonomiska föreningar, vilka står som huvudmän för vatten- och avloppsanläggningar inom glesbygdsområden, inte har stora möjligheter att få kompensation för det bortfall av statsbidrag som uppkommer. Statsrådet kommenterar detta med att erinra om att huvudman har rätt att täcka sina kostnader för drift och underhåll genom att lägga avgifter på brukarna. Det hade varit värdefullt att få ett positivt förslag till lösning i stället för rekommendationen att lägga på högre avgifter, ty detta medför ju en försämring för kommunerna, och konsumenterna får betala ett högre pris när kommunen inte har möjlighet att medverka subventionsvägen.

Jag anser det angeläget att man kan komma fram till ett system som innebär en förbättring för de fattiga kommunerna, framför allt då avflyttningkommuner. Skulle man inte kunna tänka sig en konstruktion med grundbidrag av storleksordningen 10, 20 eller 30 procent, beroende på om utflyttningen från kommunen har fortgått under ett, två eller tre år? Till sådant grundbidrag skulle sedan läggas normalbidraget.

Jag är inte säker på att det vid beslutet om skatteutjämningsreformen förutsatts att denna negativa effekt på bidragen till vatten- och avloppsanläggningar bara skulle vara att anse som en logisk följd av reformen.

Jag har i min interpellation velat påpeka vissa olyckliga konsekvenser, och jag hoppas att statsrådet vill ta sig yt-

terligare en funderare på denna fråga och framdeles lägga fram något förslag.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Man får inte göra vattentäta skott mellan olika bidragsberättigade verksamheter, ty då blir resultatet förfelat. Syftet med denna kommunala skatteutjämningsreform var bl. a. att avlösa en mångfald bidrag, av vilka en del uträknades efter komplicerade metoder, med en rejäl skatteutjämnings och att sedan inte ha speciella graderingar i fråga om delbidrag. Det är i enlighet med tanken bakom systemet att Järfälla och Frostviken för vatten- och avloppsanläggningar får lika stort bidrag. Men Järfälla får, föreställer jag mig, inget skatteutjämningsbidrag, vilket Frostviken får. Det är alltså Frostviken och inte Järfälla som vunnit på reformen. Och så bör det vara; den solidariteten får människorna i Järfälla ta på sig, för att man skall kunna upprätthålla en tillfredsställande standard för dem som bor i avfolkningsbygderna.

Låt oss som exempel ta Oviken i herr Larssons hemtrakt. Det är just en sådan här kommun med stor fritidsbebyggelse som enligt herr Larsson skulle vara så dyr för kommunen. Efter det gamla systemet fick Oviken 1 398 000 kronor i bidrag, medan kommunen nu får 1 511 000 kronor, d. v. s. 113 000 kronor mer. Det kan visserligen ha blivit en försämring av bidragen till vatten- och avloppsanläggningar, men totalt sett har det blivit en förbättring. Och det var just det som var tanken bakom kommunalskattereformen.

Jag vill till slut påpeka för herr Larsson att kommunerna genom det beslut som fattades på grundval av proposition nr 43 år 1965 gjorde en total vinst på 400 miljoner kronor. Att denna reform var av den storleken bör vi inte glömma. Det är möjligt att vissa bidrag har

**Svar på interpellation ang. bestämmelserna om statsbidrag till vatten- och avlopps-
anläggningar**

blivit mindre eller försvunnit. Sådana exempel kan man kanske plocka fram, men det intressanta är naturligtvis vilken total vinst som kommunerna gjort. Totalt sett är utfallet för kommunerna över lag detsamma som i Oviken, vilken kommun jag för att vara artig mot herr Larsson valde som exempel.

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Kommunikationsministern har tagit ett tredje exempel från Jämtland; jag har själv anfört två. Säkert är det på samma sätt med Oviken som med Hallens kommun som jag tog upp i interpellationen och som är min hemkommun att det är just förhållandet att man har fritidsanläggningar — man har stora besvär med de sanitära anordningarna — som fördyrar denna kommunala service. Kommunen orkar trots det förbättrade skatteunderlaget — jag har tidigare här sagt att det är tillfredsställande att en sådan förbättring av skatteunderlaget ägt rum — inte med att finansiera dessa anläggningar, och så överläter man dem i vissa sammanhang på enskilda intressenter.

En sida av detta problem som jag tagit upp i min interpellation är att enskilda som får svara för dessa anordningar i samhället inte kan kompenseras. På den punkten har statsrådet sagt att den enda möjligheten är att lägga på konsumenterna större avgifter. Den omständigheten tycker jag är angelägen att framhålla, och jag vill än en gång understryka, att även om det är riktigt som kommunikationsministern sade, att det nya systemet inte skapar millimeterrättvisa, så är det naturligtvis viktigt att man tar upp de särskilda fallen och försöker åstadkomma en positiv lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 23

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet

vilande proposition nr 127, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

§ 24

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet den å bordet vilande motionen nr 931.

§ 25

Föredrogs utrikesutskottets memorial nr 7, angående uppskov med behandlingen av visst till utskottet hänvisat ärende.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 26

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 38, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 27

Föredrogs, men bordlades åter bankoutskottets memorial och utlåtande nr 37 samt 40—42.

§ 28

Föredrogs andra lagutskottets memorial nr 50, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om beredande av slutna psykiat-

Ekonomisk debatt

risk vård i vissa fall, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, lades den i memorialet gjorda anmälan till handlingarna och bifölls utskottets i övrigt gjorda hemställan.

§ 29

Föredrogs tredje lagutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behandlingen av visst utskottet tilldelat ärende.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 30

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

Föredrogs i ett sammanhang

bevillningsutskottets betänkande nr 47, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1966/67, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av väckta motioner om utredning rörande statsutgifterna m. m.; och

bankoutskottets utlåtande nr 39, över motioner avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1966/67 m. m.

Bevillningsutskottets betänkande nr 47

Jämlikt § 40 riksdagsordningen hade bevillningsutskottet avgivit förslag till beräkning av de särskilda bevillningarnas belopp för budgetåret 1966/67 vid

tillämpning av gällande eller vid innevarande års riksdag fastställda grunder.

På sätt framginge av det vid årets statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1966 (Bilaga 1 till statsverkspropositionen 1966: Finansplanen) hade chefen för finansdepartementet nämnda dag underställt Kungl. Maj:ts prövning finansplan och beräkning av inkomster för budgetåret 1966/67 jämte därmed sammanhängande frågor. Departementschefen hade därvid anmält riksrevisionsverkets skrivelse den 14 december 1965 med inkomstberäkning för nämnda budgetår.

I en den 21 april 1966 dagtecknad proposition, nr 125, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1966/67 m. m. hade Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit riksdagen att besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för budgetåret 1966/67 med 100 procent av grundbeloppet.

Propositionen nr 125 hade i här berörd del hänvisats till bevillningsutskottet samt i övrigt till statsutskottet och behandlades i dess nedan redovisade utlåtande nr 121.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 755 av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt II: 929 av herr *Hermansson m. fl.*, vari bl. a. hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t beakta vad i motionerna anförts rörande den statliga skattepolitikens utformning;

II) de likalydande motionerna I: 756 av herrar *Bengtson* och *Lundström* samt II: 928 av herrar *Ohlin* och *Hedlund*, vari hemställts, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 125 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skattereform och andra åtgärder i syfte att åstadkomma en stabil eko-

Ekonomisk debatt

nomi, inriktad på att främja ekonomisk tillväxt och hejda prisstegringarna, med utgångspunkt från det sjupunktsprogram som framlades i motionerna; även-
som

III) de likalydande motionerna I: 757 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 926 av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i princip antaga en plan för reformering av vårt skattesystem, in-
nebärande

1) för år 1967

a) fr. o. m. ingången av året en sänkning av progressionen med tyngdpunkten förlagd till mellanskikten i skatteskalorna, nämligen fr. o. m. 16 000 kr. beskattningsbar inkomst för gifta och ensamma barnförsörjare samt 8 000 kr. för ensamstående, ävensom viss höjning av ortsavdragen,

b) fr. o. m. ingången av året skattefrihet upp till vissa belopp för enskilt frivilligt sparande för bostads-, utbildnings- och annat speciellt sparändamål,

c) fr. o. m. den 1 juli en omläggning av den nuvarande omsättningsskatten till en mervärdeskatt samtidigt med avlyftning av vissa punktskatter, varvid allmänna skatteberedningens förslag i förevarande avseende toges till utgångspunkt, samt

2) för åren 1968—1970

a) ett kompletterande av barnbidragen med barnavdrag å 1 000 kr. för varje hemmavarande barn under 18 år, som ej åtnjöt egen inkomst uppgående till minst samma belopp som ortsavdraget för ensamstående skattskyldig, kompletterat med ett system av den innebörd, att den som helt eller delvis ej kunde tillgodogöra sig barnavdrag erhöle motsvarande förmån,

b) införande av indexreglering av ortsavdrag samt skiktgränser i skatteskalorna,

c) fortsatt sänkning av progressionen och förbättring av ortsavdragen innebärande ett fullföljande av de sänkningar av de direkta statsskatterna som allmän-

na skatteberedningen enhälligt förordade i sitt betänkande 1964.

De under I ovan redovisade motionerna hade hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt de avsåge skattepolitiken, och i övrigt till bankoutskottet. Bankoutskottet upptog i sitt nedan redovisade utlåtande nr 39 motionerna i sistnämnda del till behandling.

De under II ovan redovisade motionerna hade hänvisats, såvitt de avsåge punkterna 1, 2 och 3 till statsutskottet (utlåtande nr 121), såvitt de gällde punkten 4 och punkten 5, i vad sistnämnda punkt rörde beskattningsfrågor, till bevillningsutskottet och i övrigt till bankoutskottet (utlåtande nr 39).

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet också upptagit följande vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 305 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 370 av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte

1) antaga i motionerna framlagt förslag till lag om ändring av kommunal-skattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) antaga följande

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt

Härigenom förordnas, att 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt skall erhålla följande ändrade lydelse.

10 §.

1 mom. Statlig inkomstskatt — — — angivna grundbelopp.

För skattskyldig — — — beskattningsbara inkomsten; när den beskattningsbara inkomsten överstiger

Ekonomisk debatt

12 000 men icke	18 000 kr.:	1 200 kr. för	12 000 kr. och	15 % av återstoden;
18 000 » »	24 000 » :	2 100 » »	18 000 » »	20 % » » ;
24 000 » »	30 000 » :	3 300 » »	24 000 » »	30 % » » ;
30 000 » »	40 000 » :	5 100 » »	30 000 » »	40 % » » ;
40 000 » »	60 000 » :	9 100 » »	40 000 » »	48 % » » ;
60 000 » »	100 000 » :	18 700 » »	60 000 » »	54 % » » ;
100 000 » »	150 000 » :	40 300 » »	100 000 » »	59 % » » ;
150 000 kr.		69 800 » »	150 000 » »	65 % » » .

För annan — — — beskattningsbara inkomsten;
när den beskattningsbara inkomsten överstiger

6 000 men icke	9 000 kr.:	600 kr. för	6 000 kr. och	15 % av återstoden;
9 000 » »	12 000 » :	1 050 » »	9 000 » »	20 % » » ;
12 000 » »	15 000 » :	1 650 » »	12 000 » »	27 % » » ;
15 000 » »	20 000 » :	2 460 » »	15 000 » »	31 % » » ;
20 000 » »	25 000 » :	4 010 » »	20 000 » »	36 % » » ;
25 000 » »	30 000 » :	5 810 » »	25 000 » »	40 % » » ;
30 000 » »	40 000 » :	7 810 » »	30 000 » »	44 % » » ;
40 000 » »	60 000 » :	12 210 » »	40 000 » »	49 % » » ;
60 000 » »	100 000 » :	22 010 » »	60 000 » »	54 % » » ;
100 000 » »	150 000 » :	43 610 » »	100 000 » »	59 % » » ;
150 000 kr.		73 110 » »	150 000 » »	65 % » » .

Ändå att — — — denna inkomstdel.

Med familjestiftelse — — — ekonomiska intressen.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1967; dock att äldre bestämmelser alltså skola gälla i fråga om 1967 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1967 eller tidigare år.

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte

a) förelägga 1967 års vårriksdag förslag rörande indexreglering av orsavsdrag och av skatteskittsgränser inom de statliga inkomstskatteskallorna;

b) senast vid 1967 års vårriksdag framlägga förslag om införande av s. k. mervärdeskatt i huvudsak enligt av allmänna skatteberedningen angivna principer;

II) de likalydande motionerna I: 494 av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt II: 621 av herr *Hermansson m. fl.*, vari bl. a. hemställts, att riksdagen måtte

1) antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt

Härigenom förordnas, att 11 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig förmögenhetsskatt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

11 §.

1 mom. Statlig förmögenhetsskatt — — familjestiftelse utgöra:

när den beskattningsbara förmögenheten icke överstiger

Ekonomisk debatt

150 000 kronor: en procent av den del av den beskattningsbara förmögenheten, som överstiger 100 000 kronor;

när den beskattningsbara förmögenheten överstiger

150 000 men icke	200 000 kr.:	500 kr. för	150 000 och 1,5 %	av återstoden;
200 000 » »	400 000 » :	1 250 » »	200 000 » 2 % »	» ;
400 000 » »	1 000 000 » :	5 250 » »	400 000 » 2,5 % »	» ;
1 000 000—		: 20 250 » »	1 000 000 » 3 % »	» .

2) antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt

Härigenom förordnas, att 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

10 §.

2 mom. Den statliga inkomstskatten utgör:

a) för svenska aktiebolag, svenska försäkringsanstalter, som icke är aktiebolag, samt sådana utländska juridiska personer som ej beskattas enligt 1 mom.:

femtio procent av den beskattningsbara inkomsten, i den mån skatten icke skall beräknas enligt c) här nedan;

b) för andra — — — beskattningsbara inkomsten;

c) för försäkringsanstalter, — — — inkomsten; samt

d) för andra — — — beskattningsbara inkomsten.

Vid tillämpningen — — — å livförsäkringsrörelsen.

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om

dels förslag till ändrade beskattningsregler i fråga om lyxvillor enligt vad i motionerna förordats;

dels förslag till skärpt beskattning av lyxkonsumtion i enlighet med vad i motionerna angivits;

dels förslag till beskattning av reklam;

dels prövning av förutsättningarna för beskattning av utlandsresor;

III) de likalydande motionerna I: 500 av herr Bengtson m. fl. och II: 619 av herr Hedlund m. fl., vari hemställes,

1) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag framlades för nästa års riksdag om en allmän skattereform, innefattande bl. a. en omläggning av den nuvarande omsättningsskatten till en generell indirekt skatt av mervärdeskattens typ samt lättnader i den direkta beskattningen och reformer inom företagsbeskattningen, som stärkte konkurrensförmåga och kapitalförsörjning;

2) att riksdagen måtte besluta fastställa sänkta skalor för den statliga inkomstskatten i enlighet med vad i motionerna förordats, att gälla från och med den 1 januari 1967, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningsändring;

3) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag till 1967 års riksdag angående införande av ett särskilt schablonavdrag vid taxeringen till kommunal inkomstskatt, motsvarande det vid statsbeskattningen gällande kommunalskatteavdraget, i enlighet med vad i motionerna anförts;

4) att riksdagen måtte besluta att för beskattningsåret 1967 skulle vid taxeringen till kommunal inkomstskatt medges ett särskilt schablonavdrag med 300 kronor för makar och för ofullständiga

Ekonomisk debatt

familjer samt med 150 kronor för övriga skattskyldiga samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningstext;

5) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om prövning och förslag till innevarande års höstriksdag angående kompensation från staten till kommunerna för det skattebortfall, som föranleddes av den under 4) förordade reformen;

IV) de likalydande motionerna I: 503 av herrar *Eric Carlsson* och *Svanström* samt II: 613 av herr *Eriksson* i Bäcknora, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om lämplig översyn av nuvarande beskattning med inriktning på att ortsavdraget måtte höjas till 3 000 kr. för ensamstående samt 6 000 kr. för gift inkomsttagare;

V) de likalydande motionerna I: 517 av herr *Lundström m. fl.* och II: 423 av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställts,

1) att riksdagen måtte besluta höjning av beskattningen på cigaretter i den i motionerna angivna omfattningen att tråda i kraft vid den tidpunkt riksdagen bestämde, samt

2) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderliga författningstexter;

VI) de likalydande motionerna I: 519 av herr *Lundström m. fl.* och II: 645 av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställts,

1) att riksdagen måtte

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag framlades för nästa års riksdag om en allmän skattereform, innefattande bl. a. en omläggning av den nuvarande omsättningskatten till en generell indirekt skatt av mervärdeskattens typ, lättnader i den direkta inkomstskatten samt reformer inom företagsbeskattningen som stärkte konkurrensförmåga och kapitalförsörjning,

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att undersökningar komme till stånd rörande metoder att undvika inflationens skattehöjande verkningar samt att för-

slag i anledning härav förelades riksdagen,

c) besluta höja ortsavdragen i den statliga och kommunala inkomstbeskattningen med 100 kr. för ogift och 200 kr. för gift skattskyldig fr. o. m. den 1 januari 1967, samt

d) fastställa sänkta skalor för den statliga inkomstskatten i enlighet med i motionerna angivna förslag att gälla fr. o. m. den 1 januari 1967; ävensom

2) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderliga författningsändringar i anslutning till yrkandena under 1) c) och d);

VII) de likalydande motionerna I: 538 av herr *Akerlund* samt II: 638 av herrar *Magnusson* i Borås och *Björkman*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t snarast hemställa om utredning om restitution av indirekt skatt vid export och uttagande av motsvarande utjämningskatt vid import samt att förslag härom i avvaktan på införande av mervärdeskatten förelades vårriksdagen; ävensom

VIII) motionen II: 650 av fru *Ryding m. fl.*, vari hemställts,

»att riksdagen beslutar ändra taxeringsbestämmelserna för ensamstående föräldrar med hemmavarande barn som under inkomståret fyller 18 år och vilka barn på grund av fortsatta studier ej har förvärvsarbete så, att de i skattehänseende räknas på samma sätt som nu gäller för dem som har hemmavarande barn under 15 år; samt att vederbörande utskott förutsättes utarbeta förslag till ny lagtext i enlighet härmed».

Det ovan under II) 3) framställda yrkandet om ändrade beskattningsregler i fråga om lyxvillor hade behandlats av utskottet i dess av årets riksdag godkända betänkande nr 15.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit de i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10 till årets riksdag väckta likalydande motionerna I: 349 av herr *Bengtson*

Ekonomisk debatt

m. fl. och II: 420 av herr *Hedlund m. fl.*, vari, såvitt nu var i fråga, hemställts, att skatten på cigaretter måtte höjas med tre öre per cigarett, att gälla från och med den 1 juni 1966, och att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningstext.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 125, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet — måtte besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för budgetåret 1966/67 med 100 procent av grundbeloppet;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 305 av herr Holmberg *m. fl.* och II: 370 av herr Bohman *m. fl.*,

2) de likalydande motionerna I: 349 av herr Bengtson *m. fl.* och II: 420 av herr Hedlund *m. fl.*, i vad motionerna behandlades i detta betänkande,

3) de likalydande motionerna I: 494 av herrar Adolfsson och Werner samt II: 621 av herr Hermansson *m. fl.*, i vad motionerna behandlades i detta betänkande,

4) de likalydande motionerna I: 500 av herr Bengtson *m. fl.* och II: 619 av herr Hedlund *m. fl.*,

5) de likalydande motionerna I: 503 av herrar Eric Carlsson och Svanström samt II: 613 av herr Eriksson i Bäckmora,

6) de likalydande motionerna I: 517 av herr Lundström *m. fl.* och II: 423 av herr Ohlin *m. fl.*,

7) de likalydande motionerna I: 519 av herr Lundström *m. fl.* och II: 645 av herr Ohlin *m. fl.*,

8) de likalydande motionerna I: 538 av herr Åkerlund samt II: 638 av herrar Magnusson i Borås och Björkman,

9) de likalydande motionerna I: 755 av herrar Adolfsson och Werner samt II: 929 av herr Hermansson *m. fl.*, i vad

motionerna hänvisats till bevillningsutskottet,

10) de likalydande motionerna I: 756 av herrar Bengtson och Lundström samt II: 928 av herrar Ohlin och Hedlund, i vad motionerna hänvisats till bevillningsutskottet,

11) de likalydande motionerna I: 757 av herr Holmberg *m. fl.* och II: 926 av herr Bohman *m. fl.*, ävensom

12) motionen II: 650 av fru Ryding *m. fl.*,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

C) att bevillningarna för budgetåret 1966/67 måtte beräknas enligt en i utskottets hemställan intagen specifikation.

Reservationer och ett särskilt yttrande hade avgivits enligt följande.

Reservationer

Beträffande särskilt schablonavdrag vid den kommunala taxeringen

1) av herrar *Sundin, Vigelsbo* och *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett, att utskottet i anledning av de likalydande motionerna I: 500 av herr Bengtson *m. fl.* och II: 619 av herr Hedlund *m. fl.* under punkten B 4) bort hemställa,

dels att riksdagen måtte besluta att vid 1967 års taxering till kommunal inkomstskatt medge ett särskilt schablonavdrag med 300 kronor för makar och för ofullständiga familjer samt med 150 kronor för övriga skattskyldiga och därvid antaga i reservationen framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

dels att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning och förslag till innevarande års höstriktsdag angående kompensation från staten till kommunerna för det i ovan nämnda författning föreslagna schablonavdraget,

Ekonomisk debatt

dels ock att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära successivt införande av särskilt schablonavdrag vid taxeringen till kommunal inkomstskatt, motsvarande kommunalskatteavdraget vid den statliga taxeringen, och däri innefatta regler för kompensation från staten till kommunerna på grund av skattebortfall;

Beträffande ortsavdragen

2) av herrar *Gösta Jacobsson, Enarsson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett att utskottet bort förorda en höjning av ortsavdragen, nämligen för gifta samt ogifta med hemmavarande barn under 18 år till 4 800 kr. och för ogifta till 2 400 kr., och således under punkten B 1) hemställa,

att riksdagen måtte antaga det vid motionerna I: 305 av herr *Holmberg* m. fl. och II: 370 av herr *Bohman* m. fl. fogade förslaget till lag om ändring av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

3) av herrar *Stefanson, Skårman* och *Gustafson* i Göteborg samt fru *Nettelbrandt*, vilka ansett, att utskottet under punkten B 7) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 519 av herr *Lundström* m. fl. och II: 645 av herr *Ohlin* m. fl. måtte antaga i reservationen framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 48 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), innebärande en höjning av ortsavdragen till 4 700 kronor för gifta samt ogifta med hemmavarande barn under 18 år och till 2 350 kronor för ogifta;

Beträffande skatteskalorna

4) av herrar *Stefanson, Sundin, Skårman, Gustafson* i Göteborg och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Eriksson* i Bäckmora, vilka — under återopande av vad i fråga om skatteskalornas utformning anförts i de likalydande motionerna I: 500 av herr *Bengtson* m. fl. och II: 619 av herr *Hedlund* m. fl. samt de likalydande motionerna I: 519 av herr *Lundström* m. fl. och II: 645 av herr *Ohlin* m. fl. — ansett, att utskottet under punkterna B 4) och 7) i vad gällde skatteskalornas utformning bort hemställa,

att riksdagen måtte fastställa sänkta skalor för den statliga inkomstskatten i enlighet med i motionerna angivna förslag att gälla fr. o. m. den 1 januari 1967 och således antaga följande

Förslag

till

Förordning

angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt

Härigenom förordnas att 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt skall erhålla följande ändrade lydelse.

10 §.

1 mom. Statlig inkomstskatt — — — angivna grundbelopp.

För skattskyldig — — — beskattningsbara inkomsten;

när den beskattningsbara inkomsten överstiger

12 000 men icke	16 000 kr.:	1 200 kr.	för	12 000 kr. och	15 % av återstoden;
16 000 » »	20 000 »:	1 800 »	»	16 000 » »	21 % » » ;
20 000 » »	24 000 »:	2 640 »	»	20 000 » »	26 % » » ;
24 000 » »	30 000 »:	3 680 »	»	24 000 » »	33 % » » ;
30 000 » »	40 000 »:	5 660 »	»	30 000 » »	41 % » » ;
40 000 » »	60 000 »:	9 760 »	»	40 000 » »	48 % » » ;
60 000 » »	100 000 »:	19 360 »	»	60 000 » »	54 % » » ;
100 000 » »	150 000 »:	40 960 »	»	100 000 » »	59 % » » ;
150 000 kr.		70 460 »	»	150 000 » »	65 % » » .

Ekonomisk debatt

För annan — — — beskattningsbara inkomsten;
när den beskattningsbara inkomsten överstiger

6 000 men icke	8 000 kr.:	600 kr. för	6 000 kr. och 15 % av återstoden;
8 000 » »	10 000 » :	900 » »	8 000 » » 20 % » » ;
10 000 » »	15 000 » :	1 300 » »	10 000 » » 25 % » » ;
15 000 » »	20 000 » :	2 550 » »	15 000 » » 30 % » » ;
20 000 » »	25 000 » :	4 050 » »	20 000 » » 35 % » » ;
25 000 » »	30 000 » :	5 800 » »	25 000 » » 39 % » » ;
30 000 » »	40 000 » :	7 750 » »	30 000 » » 44 % » » ;
40 000 » »	60 000 » :	12 150 » »	40 000 » » 49 % » » ;
60 000 » »	100 000 » :	21 950 » »	60 000 » » 54 % » » ;
100 000 » »	150 000 » :	43 550 » »	100 000 » » 59 % » » ;
150 000 kr.		73 050 » »	150 000 » » 65 % » » .

Ändå att — — — denna inkomstdel.

Med familjestiftelse — — — ekonomiska intressen.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1967. Äldre bestämmelser gälla dock alltjämt i fråga om 1967 eller tidigare års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1967 eller tidigare år.

5) av herrar *Gösta Jacobsson, Enarsson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett, att utskottet bort förordna en sänkning av skattesatserna i de statliga skat-

teskalorna, nämligen för gifta samt ogifta med hemmavarande barn under 18 år

från 22 till 15 % i skiktet 16 000—18 000 kr.,
» 22 » 20 » » » 18 000—20 000 » ,
» 27 » 20 » » » 20 000—24 000 » ,
» 34 » 30 » » » 24 000—30 000 » och
» 42 » 40 » » » 30 000—40 000 » samt

för ogifta

från 22 till 15 % i skiktet 8 000—9 000 kr.,
» 22 » 20 » » » 9 000—10 000 » och
» 27 » 20 » » » 10 000—12 000 » ,

och således under punkten B 1) bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga det vid motionerna I: 305 av herr Holmberg m. fl. och II: 370 av herr Bohman m. fl. fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

Beträffande indexreglering av skattesystemet

6) av herrar *Stefanson, Gösta Jacobsson, Enarsson, Sundin, Skärman, Mag-*

nusson i Borås, *Gustafson* i Göteborg och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett, att utskottet under punkterna B 1), 7) och 11) i vad gällde inflationens verkningar vid beskattningen bort hemställa,

att riksdagen — i anledning av de likalydande motionerna I: 305 av herr Holmberg m. fl. och II: 370 av herr Bohman m. fl., I: 519 av herr Lundström m. fl. och II: 645 av herr Ohlin m. fl. samt I: 757 av herr Holmberg m. fl. och II: 926 av herr Bohman m. fl. — måtte i

Ekonomisk debatt

skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att undersökningar komme till stånd rörande metoder att undvika inflationens verkningar vid beskattningen samt att förslag i anledning härav förelades riksdagen;

Beträffande den indirekta beskattningen

7) av herrar *Stefanson, Skårman* och *Gustafson* i Göteborg samt fru *Nettelbrandt*, vilka ansett att cigarrettskatten bort höjas med 2 öre per cigarrett och att utskottet således under punkten B 6) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 517 av herr *Lundström* m. fl. och II: 423 av herr *Ohlin* m. fl. samt i anledning av de likalydande motionerna I: 349 av herr *Bengtson* m. fl. och II: 420 av herr *Hedlund* m. fl. måtte antaga i reservationen framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 16 juni 1961 (nr 394) om tobaksskatt;

8) av herrar *Sundin, Vigelsbo* och *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett att cigarrettskatten bort höjas med 3 öre per cigarrett och att utskottet således under punkten B 2) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 349 av herr *Bengtson* m. fl. och II: 420 av herr *Hedlund* m. fl. samt i anledning av de likalydande motionerna I: 517 av herr *Lundström* m. fl. och II: 423 av herr *Ohlin* m. fl. måtte antaga i denna reservation framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 16 juni 1961 (nr 394) om tobaksskatt;

Beträffande fortsatt reformering av beskattningssystemet

9) av herrar *Stefanson, Sundin, Skårman, Gustafson* i Göteborg och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett, att utskottet un-

der punkterna B 4), 7), 8) och 10) bort hemställa,

att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 500 av herr *Bengtson* m. fl. och II: 619 av herr *Hedlund* m. fl., I: 519 av herr *Lundström* m. fl. och II: 645 av herr *Ohlin* m. fl., I: 756 av herrar *Bengtson* och *Lundström* samt II: 928 av herrar *Ohlin* och *Hedlund* ävensom i anledning av de likalydande motionerna I: 538 av herr *Åkerlund* samt II: 638 av herrar *Magnusson* i Borås och *Björkman*, samtliga motioner i vad avsåge den framtida utformningen av skattesystemet — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att förslag framlades för 1967 års riksdag om en allmän skattereform, innebärande

a) lättnader i den personliga inkomstskatten genom sänkning av marginalskatterna och sänkt skatt för lägre inkomster;

b) att den nuvarande omsättningskatten ersattes med en konsumtionsneutral och i förhållande till skattebehandlingens förslag vad gällde omfattning och administration förenklad mervärdeskatt samt att en utrensning skedde bland punktskatterna, varigenom bl. a. åstadkommes att exporten befriades från de olika indirekta skatter, som belastade produktionen, och att inhemska varor likställdes med importerade; samt

c) reformering av beskattningen av företag och enskilda i syfte att främja enskilt sparande och ekonomisk expansion;

10) av herrar *Stefanson, Sundin, Skårman, Gustafson* i Göteborg och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett, att utskottet under punkten B 10) bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 756 av herrar *Bengtson* och *Lundström* samt II: 928 av herrar *Ohlin* och *Hedlund*, i vad de hänvisats till bevillningsutskottet, måtte

Ekonomisk debatt

i skrivelse till Kungl. Maj:t begära åtgärder i enlighet med det i motionerna framlagda sjupunktsprogrammet i syfte att åstadkomma en stabil ekonomi, inriktad på att främja ekonomisk tillväxt och hejda prisstegringarna;

11) av herrar *Gösta Jacobsson, Enarsson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett, att utskottet i anledning av de likalydande motionerna I: 757 av herr Holmberg m. fl. och II: 926 av herr Bohman m. fl. under punkten B 11) bort hemställa,

att riksdagen måtte i princip antaga en tidsplan för reformering av vårt skattesystem, innebärande för åren 1968—1970

a) ett kompletterande av barnbidragen med barnavdrag å 1 000 kr. för varje hemmavarande barn under 18 år, som ej åtnjöt egen inkomst uppgående till minst samma belopp som ortsavdraget för ensamstående skattskyldig, kompletterat med ett system av innebörd, att den som helt eller delvis ej kunde tillgodogöra sig barnavdrag erhöle motsvarande förmån,

b) införande av indexreglering av ortsavdrag samt skiktgränser i skatte-skalorna,

c) fortsatt sänkning av progressionen och förbättring av ortsavdragen innebärande ett fullföljande av de sänkningar av de direkta statsskatterna som allmänna skatteberedningen enhälligt förordade i sitt betänkande 1964;

12) av herrar *Gösta Jacobsson, Enarsson* och *Magnusson* i Borås, vilka, under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 305 av herr Holmberg m. fl. och II: 370 av herr Bohman m. fl., ansett att utskottet bort under punkten B 1) hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till förenämnda motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t senast vid 1967 års vårriksdag framlade förslag om införande av s. k. mervärdeskatt i huvudsak enligt av allmänna skatteberedningen angivna principer;

13) av herrar *Gösta Jacobsson, Enarsson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett att utskottet under punkten B 8) bort hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 538 av herr Akerlund och II: 638 av herrar Magnusson i Borås och Björkman måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vid början av instundande höstsession förelägga riksdagen förslag om ett avräkningsförfarande, innebärande restitution av indirekta skatter vid export och uttagande av motsvarande utjämningskatt vid import.

Särskilt yttrande

av herrar *Stefanson, Sundin, Skårman, Gustafson* i Göteborg och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Eriksson* i Bäckmora.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Sträng*, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara interpellationer av herr Hedlund angående åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, herr Lindkvist angående prisutvecklingen och prisövervakningen, samt herr Karlsson i Huddinge angående åtgärder för att söka hejda prisstegringarna.

Statsutskottets utlåtande nr 121

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Bengtson* (I: 475) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 572), hade hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala *dels* att en rullande femårsplan för statens utgifter och inkomster upplades för att nå ökad planmässighet, angelägenhetsgradering och tidsplanering i reformarbetet, *dels* att en nationalbudget i arbetskraftstermer — en bedömning av det samlade folkhushållets tillgång och

Ekonomisk debatt

behov av olika slag av arbetskraft — uppgjordes för att underlätta reformarbetets avvägning och för att åstadkomma en fastare grund för utbildningsväsendets utbyggnad, *dels* ock att en parlamentarisk utredning tillsattes för översyn av statsutgifterna för att nå effektivitetsvinster och kostnadsbesparingar.

Vidare hade i de vid behandlingen av bevillningsutskottets betänkande nr 47 i det föregående redovisade motionerna av herrar *Bengtson* och *Lundström* (I: 756) samt herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 928), såvitt avsåge punkterna 1—3 i motionerna, hemställts att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 125 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära vissa åtgärder i syfte att åstadkomma en stabil ekonomi, inriktad på att främja ekonomisk tillväxt och hejda prisstegringarna, med utgångspunkt från det sju-punktsprogram som framlades i motionerna.

Slutligen hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 758) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 927), hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t dels uttala, att budgetarbetet för budgetåret 1967/68 borde inriktas på en utgiftsram, vars tillväxt motsvarade högst produktionsökningen i landet, dels hemställa om tillsättande av en besparingsutredning, vari samtliga demokratiska partier, näringslivet och de ekonomiska vetenskaperna vore representerade, med uppgift att mot bakgrunden av det rådande bekymmersamma läget ompröva redan fattade beslut av större omfattning samt framlägga en plan för den framtida statsverksamheten med riktpunkten att den fortsatta ökningen av statsutgifterna högst borde motsvara produktionsökningen i landet.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 475 och II: 572

samt I: 756 och II: 928, samtliga motioner såvitt de avsåge upprättande av en rullande femårsplan för statens utgifter och inkomster, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 475 och II: 572 samt I: 756 och II: 928, samtliga motioner såvitt de avsåge uppgörande av en nationalbudget avseende arbetskraften, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 475 och II: 572 ävensom I: 756 och II: 928 samt I: 758 och II: 927, samtliga motioner såvitt de avsåge tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 758 och II: 927, såvitt de avsåge utgiftsram i budgetarbetet för budgetåret 1967/68, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer och särskilda yttrandena hade avgivits enligt följande.

Reservationer

1) beträffande rullande femårsplan av herrar *Axel Andersson*, *Ivar Johansson*, *Virgin*, *Bengtson*, *Eric Gustaf Peterson*, *Strandberg*, *Wirtén*, *Bohman*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Kårby, *Cassel* och *Tobé*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 475 och II: 572 samt I: 756 och II: 928, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att en rullande femårsplan för statens utgifter och inkomster upplades för att nå ökad planmässighet, angelägenhetsgradering och tidsplanering i reformarbetet;

2) beträffande arbetskraftsbudget av herrar *Axel Andersson*, *Ivar Johansson*, *Virgin*, *Bengtson*, *Eric Gustaf Peterson*, *Strandberg*, *Wirtén*, *Bohman*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors*, *Gustafsson* i Kårby, *Cassel* och *Tobé*, vilka

Ekonomisk debatt

ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 475 och II: 572 samt I: 756 och II: 928, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att en nationalbudget avseende arbetskraften uppgjordes för att underlätta reformarbetets avvägning och för att åstadkomma en fastare grund för utbildningsväsendets utbyggnad;

3) beträffande besparingsutredning av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Virgin, Bengtson, Eric Gustaf Petersen, Strandberg, Wirtén, Bohman, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors, Gustafsson* i Kårby, *Cassel och Tobé*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 475 och II: 572, I: 756 och II: 928 samt I: 758 och II: 927, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att en parlamentarisk utredning under medverkan av företrädare för näringslivet och de ekonomiska vetenskaperna tillsattes för översyn av statsutgifterna för att nå effektivitetsvinster och kostnadsbesparingar;

4) beträffande budgetarbetet för 1967/68 av herrar *Virgin, Strandberg, Bohman* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under IV. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 758 och II: 927, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att budgetarbetet för budgetåret 1967/68 borde inriktas på en utgiftsram, vars tillväxt motsvarade högst produktionsökningen i landet.

Särskilda yttranden

1) av herrar *Virgin, Strandberg, Bohman* och *Cassel*;

2) av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Bengtson, Eric Gustaf Peter-*

son, Wirtén, Ståhl, Eliasson i Sundborn, *Nihlfors, Gustafsson* i Kårby och *Tobé*.

Bankoutskottets utlåtande nr 39

Av de motioner som väckts i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 125, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1966/67, hade — såsom framgår av redovisningen i det föregående — i vissa delar till bankoutskottet hänvisats

dels motionerna nr 755 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt nr 929 i andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.*,

dels motionerna nr 756 i första kammaren av herrar *Bengtson* och *Lundström* samt nr 928 i andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin*.

I motionerna I: 755 och II: 929 hade såvitt nu var i fråga hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad som i motionerna förordats beträffande förändringar av den ekonomiska politiken, däribland räntepolitiken.

Av de avsnitt av motionerna I: 756 och II: 928, som hänvisats till bankoutskottet, berörde punkten 5 i aktuella delar inflationsbekämpning såsom stimulans för det enskilda sparandet samt tekniska förberedelser för utgivande av värdefasta obligationer, punkten 6 konkurrensens betydelse, förenhetligande av kreditmarknaden samt resurser för intensifierad prisövervakning och punkten 7 slutligen stabiliseringspolitiska åtgärder i form av anordnande av rundabordskonferenser och inrättande av ett ekonomisk-socialt råd.

Utskottet hemställde,

A. att motionerna I: 755 och II: 929, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 756 och II: 928, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ekonomisk debatt

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Hilding, Nils Theodor Larsson, Berglund, Börjesson* i Glömminge och *Larsson* i Umeå, vilka ansett, att utskottet under B. bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 756 och II: 928, såvitt nu var i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära de åtgärder i syfte att åstadkomma en stabil ekonomi som framginge av vad reservanterna anfört;

2. av herrar *Gustaf Henry Hansson, Åkerlund* och *Regnell*, utan angivet yrkande.

Vad utskottet hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det ekonomiska läget är för närvarande allvarigare än på mycket länge. Ekonomien kännetecknas av svåra balansrubbningsår. Det kraftiga inflationstrycket sedan några år tillbaka fick under fjolåret sin utlösning i ett underskott i betalningsbalansen av storleksordningen 1 500 miljoner kronor. Underskottet kom tydligen som en överraskning för finansministern, ty så sent som i 1965 års finansplan räknade han med att kunna upprätthålla balansen inom utrikesbetalningarna under 1965.

Sedan dess har underskottet bara stigit för varje beräkning som har gjorts. Hur mycket 1 500 miljoner kronor i det sammanhanget är får sin rätta belysning om man nämner att de i det närmaste överensstämmer med summan av underskotten under en tidigare tioårsperiod.

Den bristande samhällsekonomiska balansen kan också mätas i konsumentprisindex' höjning. Under den senaste tolv månadersperioden har prisindex stigit snabbare än under någon motsvarande period på 1960-talet. När prisindex stiger med inemot 8 procent under loppet av ett år, då måste till och med vår finansminister med sin blyg-

samma målsättning för stabiliseringspolitiken medge att någonting är på tok.

Från folkpartiets sida har vi inte kunnat tänka oss att göra den budget svagare, som av herr Sträng presenterades för budgetåret 1966/67. En sammanräkning av våra under vårriksdagen framlagda förslag som påverkar budgeten ger vid handen en budget, som är drygt 100 miljoner kronor starkare än finansministerns. För att åstadkomma denna budget har vi inte dragit oss för att även framlägga förslag om sådana inkomstförstärkningar som knappast kan sägas vara populära. Hit hör höjningen av tobaksskatten med 2 öre per cigarrett och de tidigare av riksdagen behandlade spritskattehöjningarna. Vid valet av skatteobjekt har vi i första hand strävat efter att öka belastningen på umbärliga varor. Starka medicinska skäl kan också åberopas för de åtgärder som vi har föreslagit.

I vanliga fall får man kalkylera med negativa biverkningar av en skattehöjning. Man får då göra en avvägning. Den sortens svåra avvägning behöver man inte just i det här fallet. Forskningen står nu på det stadium att man kan konstatera ett samband mellan rökning och vissa sjukdomar. Om skattehöjningen således skulle leda till en minskad cigarrettkonsumtion, vore det ur andra än ekonomiska synpunkter en betydande fördel både för samhället och för den enskilde. Men vi är medvetna om att förslagen inte är särskilt populära. Att vi ändå har framställt dem vittnar om en realistisk syn på situationen och de krav som denna ställer på finanspolitiken.

Det är viktigt att alla krafter satsas på att komma till rätta med balansrubbningsåren. De förslag som finansministern presenterar i kompletteringspropositionen är inte tillfredsställande. Han föreslår bl. a. ökad prisövervakning. En sådan är bra, och det ingår också i det program som vi är tales-

Ekonomisk debatt

män för. Men att fästa avgörande vikt vid prisövervakningen som ett slags patentmedicin låter sig inte göra.

Det har blivit populärt hos regeringen att så snart tecken på rubbningar i den ekonomiska balansen framkommer framställa krav på ökad prisövervakning. Så skedde efter valet 1964 och i finansplanen 1965. De ordalag som då användes var knappast mindre skarpa än de nu använda. I den nuvarande situationen räcker det inte med skärpt prisövervakning. Men regeringen har inte mycket annat att komma med mot prisstegringarna och underskottet i betalningsbalansen.

Förtroendet för penningvärdet är en nödvändig förutsättning för att en fortgående inflation skall kunna motverkas. Det förtroendet tror jag inte finns hos folk i dag. Det saknas ett samlande grepp från regeringens sida för att komma till rätta med denna fråga. Att söka förklara den hopplösa situationen med att en större del av inflationen är naturlig och ofrånkomlig minskar förtroendet i stället för att öka det, och det minskar stabiliteten i stället för att öka den. Ett stabiliseringsprogram, eller i varje fall några huvuddrag av det, framlägges av mittenpartierna i ett särskilt yttrande som är fogat till bevillningsutskottets betänkande. Det är ett viktigt dokument, och det är glädjande att det visat sin attraktionskraft och till vissa delar övertagits av högern i statsutskottet.

Programmet innebär i korthet för det första en fastare och mera långsiktig budgetplanering som ger möjlighet till en tidsplanering av reformerna och skapar ett medvetande om konsekvenserna av vad vi i olika lägen fattar beslut om. På kommunalt håll ökar insikten om värdet av en rullande planering, och den statliga planeringen borde skötas på ett minst lika progressivt sätt.

Den andra punkten i vårt program innefattar en översiktlig nationalbudget i arbetskraftstermer. Den skulle kun-

na ge en överblick av våra resurser och möjliggöra att åtgärder sattes in på rätt arbetsmarknadssektor, i rätt form och vid rätt tidpunkt. En sådan budget skulle kunna blotta infruset utbildningskapital och möjliggöra en meningsfull utbildningsplanering. Den skulle också ge en värdefull belysning av frågan om den så omdebatterade kvinnliga arbetskraftsresursen och möjligheten till dess disposition.

För det tredje bör tiden vara mogen för en ny, parlamentarisk besparingsutredning.

För det fjärde bör den på många sätt egendomligt och oförmånligt verkande omsättningskatten ersättas med en mervärdeskatt som är konsumtionsneutral.

För det femte krävs att inflationen bekämpas och därmed sparandet stimuleras.

För det sjätte bör genom en utvidgad konkurrens skapas ökad effektivitet och sänkta kostnader, och för det sjunde slutligen bör ett samråd äga rum mellan företrädare för det allmänna och arbetsmarknadens organisationer samt för näringslivet och fristående ekonomisk expertis. Härigenom skulle man kunna stärka medborgarnas förtroende för statsmakternas vilja och förmåga att arbeta för penningvärdets försvar.

Jag skall inte närmare gå in på detta program, eftersom senare talare mera ingående kommer att behandla den frågan, men jag vill säga ett par ord ytterligare om samrådsfrågan. När man från regeringens sida vill vara riktigt elak mot oppositionen säger man att de borgerligas medicin mot prisstegringarna är en rundabordskonferens där man kan prata om priserna. Försök till förlöjligande av andras förslag kan ibland vara ett sätt att komma bort ifrån sina egna misslyckanden, men det *går inte* att vifta bort betydelsen av att representera för det allmänna finge möjlighet att i ett organiserat samråd möta företrädare för arbetsmarknadsorgani-

Ekonomisk debatt

sationerna, näringslivet och fristående ekonomisk expertis. Det är förvånande att man inte ens har velat pröva vad ett sådant samråd skulle kunna ge.

Om man själv hade lyckats genom att gå fram på andra vägar kunde jag förstå att man kunde känna tveksamhet inför ett metodbyte, men det är inte fallet. Varför inte i alla fall pröva?

Om man samlar intressenter och experter med en tillräcklig bredd måste medborgarna kunna känna förtroende för att man åtminstone försökt att på olika vägar hitta de lösningar som står i mänsklig makt att prestera. Om regeringen visat intresse för förslaget om ett samråd hade de olyckliga 1 majuttalandena med adress till tjänstemännen säkert kunnat undvikas. Regeringen har i dag anledning beklaga att man inte besparat sig den malören. Att ha ett samråd med den breddning som samlad expertis och fyllig representation av berörda kan ge är enligt socialdemokraterna meningslöst prat, men att regeringen samråder med en enda part, LO, är tydligen inte »prat» utan en meningsfull aktion.

Jag har i min hand en broschyr om vad socialdemokratien vill och gör i prisfrågan.

Där står det med fetstil att socialdemokratien har ett klart och realistiskt program för att hålla prisstegringarna nere. Den som i dag har en sparad krona från den närmaste efterkrigstiden och som finner att köpvärdet av den kronan nu är mindre än hälften måste undra. Socialdemokraterna satt redan då i regeringsställning och har suttit där alltsedan dess. De har alltså haft möjlighet att realisera sitt program. Vad har det egentligen blivit av deras klara och realistiska program för att hålla priserna nere? Det vore tacknämligt om vi kunde få en uppgift om tidsschemat. I vilket decennium har man för avsikt att förverkliga det realistiska programmet för att hålla priserna nere?

Reservationen 9 till utskottets betänkande anger riktningarna för en reformering av skattesystemet, som vi från mittenpartiernas sida önskar få förslag om till 1967 års riksdag. Vi vill ha en reformering av beskattningen som främjar enskilt sparande och som stimulerar till större investerings- och arbetsinsatser. Vi vill också — såsom ingår i stabiliseringsprogrammet — byta ut omsättningsskatten mot en konsumtionsneutral indirekt beskattning. Detta i förening med en utrensning bland punktskatterna skulle ha en positiv inverkan på exporten och ställa våra hemmamarknadsvaror i paritet med de importerade varorna. Den som har varit tveksam gentemot mervärdesskatten borde i det allvarliga läget i fråga om bytesbalansen ha fått ett viktigt argument mot omsättningsskatten så, som den för närvarande är konstruerad.

Slutligen vill vi även ha sänkt marginalskatt och sänkt skatt för lägre inkomstagare. Marginalskattens negativa verkningar är betydande. Det måste i ett läge med besvärande arbetskraftsbrist vara helt galet med sådana inslag i skattesystemet som bidrar till att minska i stället för att öka lusten att arbeta mera. Utan tvivel har marginalskatten denna effekt. Den torde också genom sin konstruktion vara omöjlig att utrensa från lönearbetet. Tvärtom kommer den nog att allt flitigare spöka i lönesammanhang. Den verkar därmed indirekt uppskrivande även på prisnivån. Marginalskatteproblemet måste även av regeringen tas på allvar.

Det är viktigt med en målinriktad reformering av vårt skattesystem. Dess värre är budgetläget för närvarande så pressat att man, om man vill vara realistisk, inte nu kan ta mer än ett mindre steg på vägen mot en sådan reformering. Men det är viktigt att komma ihåg att ett enda om än aldrig så litet steg i denna riktning måste i snabbast möjliga takt följas av en verklig skattereform.

Ekonomisk debatt

Vi har för detta år framlagt direkta förslag om sänkning av skatteskalorna och om höjning av ortsavdragen med 200 kronor för gifta och 100 kronor för ensamstående. I båda fallen, men framför allt beträffande ortsavdragen, är det fråga om en kompensation för inflationen. Även om budgetläget tvingar till stark återhållsamhet med omedelbara skattesänkningar, måste på ett rimligt sätt den inflationsstyrda progressionsökningen motverkas. Det är otillständigt att genom inflationen automatiska skattehöjningar skall kunna tas ut. Med inflationens hjälp har under en följd av år utan några formella beslut medborgarna drabbats av ett successivt skärpt skattetryck.

Vi är angelägna om att finna metoder för att sätta spärr för denna typ av automatiska skattehöjningar. Oppositionen begär sålunda undersökningar om hur man skall kunna få till stånd en indexreglering av skattesystemet. Inflationen får inte bli ett rent vinstintresse för staten till men för den aningslöse skattebetalaren.

Den justering av skatteskalorna som har föreslagits från mittenpartierna koncentrerar sig till inkomstskikten 16 000—40 000 kronor för gifta och 8 000—30 000 kronor för ensamstående. Just i de inkomstlägena är marginalskatten särskilt kännbar, och det blev också genom förra årets skattebeslut en skärpning av skatten för dessa inkomster.

Vi vill vidare differentiera marginalskattesänkningarna till de ensamståendes favör. Gällande skattesystem behandlar de ensamstående på ett synnerligen styvmoderligt sätt. Det ointresse för de ensamståendes speciella problem, som regeringen visat, skiner igenom även i den skattemässiga behandlingen. Det finns allt skäl att söka närma skalorna till varandra, innan det blir möjligt att vid en mera genomgripande reform rensa ut sådan differen-

tering som innebär en diskriminering av de ensamstående och som inte låter sig sakligt tillfredsställande motiveras.

Under en följd av år har skattesystemet blivit föremål för diverse justeringar av olika slag. Gemensam nämnare för dessa ändringar har varit bristen på konsekvens och sammanhållning av principer. Det är ingen överdrift att säga, att skattesystemet har blivit ett enda plotterverk. Det är på tiden att man försöker bygga upp ett system, där såväl den direkta som den indirekta beskattningen konstrueras på rationella grunder, ett system där inslag med uppenbart negativa effekter av typ nuvarande omsättnings-skatt eller marginalbeskattning utrensas, ett system som grundar sig på ett medvetet ställningstagande till avvägningen mellan den direkta och indirekta beskattningen. Skattesystemets utformning berör på ett så påträngande sätt varje enskild medborgare, att utformningen inte bör få radikalt förändras genom mer eller mindre på en höft tillkomna beslut. Jag hoppas att en stor reformering av skattesystemet är nära förestående. Jag vill erinra om vad som sades före skatteberedningens tillkomst för sex år sedan, då man tydligen var överens om att en genomgripande skattereform var nödvändig därför att vårt system hade blivit föråldrat.

Jag vill gärna poängtera att den omständigheten att vi på vårt håll i dag inte framlagt ett reellt skattesänkingsförslag — endast ett förslag om vissa av inflationen betingade justeringar — helt är förorsakat av respekten för det pressade budgetläget. Men frågan har den vikt att den med det snaraste måste ges prioritet. Det ankommer på den för budgeten ansvariga regeringen att tillse att läget ett följande år är annorlunda.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna nr 3, 4, 6, 7,

Ekonomisk debatt

9 och 10 i bevillningsutskottets befänskande nr 47 och reservationen nr 1 i bankoutschottets utlåtande nr 39.

I detta anförande instämde herrar *Berglund* och *Öhval* (båda fp).

Herr **VIGELSSO** (cp):

Herr talman! När man diskuterar ett budgetförslag sådant som det här föreliggande får man räkna med, här som på andra områden, att betydande avvikelser vid räkenskapsårets slut kan komma att föreligga. Detta är säkert en iakttagelse som den nuvarande finansministern gjort lika väl som många, för att inte säga alla hans företrädare i ämbetet. Vanskligheter torde förefinnas redan att utarbeta ett budgetförslag med ett års räckvidd. Går man in på att, som den nuvarande finansministern har gjort, upprätta långtidsprognoser torde vanskligheterna bli än mera påtagliga.

Oavsett detta torde det emellertid ha sitt stora värde att sådana prognoser för längre eller kortare tid utarbetas. Dessa bör, riktigt och vederhäftigt bedömda, ge en god vägledning för berörda tidsintervalls ekonomiska skeende, såvitt inte oförmodade händelser påverkar utgångsläget förhandskalkylerade beräkningar.

Beräkningsmässigt kan finansministern år efter år utgå från en produktionsstegring, vilken sannolikt i grova drag även hållit streck. Med utgångspunkt från denna produktionsstegring har man också förhandsmässigt kunnat bedöma möjligheterna för både löne- och investeringsutveckling. En fråga som uppstår i detta sammanhang är emellertid denna: Har nödiga säkerhetsmarginaler tagits med i beräkningen? Detta förefaller knappast ha varit fallet.

I fråga om löneutvecklingen är det uppenbart att den på förhand beräknade produktionsökningen i hög grad kommit att påverka anspråken vid för-

handlingsbordet. På den överfulla selsättningens arbetsmarknad har man måst räkna med en inte oväsentlig löneglidning, helst som denna numera också synes ha accepterats som ett fullt legalt löneutvecklingsinstrument. Man får sedan ingalunda förvåna sig över tjänstemännens tveksamhet att binda sig för ett slutgiltigt avtal. De kan inte, liksom många andra, tillgodogöra sig någon del av den beramade löneglidningen. Hur kommer för övrigt tjänstemannalönerna att se ut när ett avtal en gång träffas? Sannolikt kommer det att uppstå en betydande utgiftsökning. Här föreligger alltså ett av de X som belastar budgetförslaget. Vi vet inte vilka siffrorna blir. Det enda vi med säkerhet kan säga är att de kommer att vara rätt stora.

Från vårt håll har under många år framförts krav som rört låglönegruppernas lönemässiga ställning. Vi har ansett att dessa grupper borde ges högre lön, vilket också till vår tillfredsställelse i någon mån har skett vid den senaste avtalsuppgörelsen, som väl knappast kan anses ha grundats på politiska överväganden. Det finns emellertid ett men. I låglönegrupperna har man tidigare haft det svårt att nöjaktigt klara sina behov av olika förnödenheter. När nu dessa grupper tack vare de bättre inkomster som det senaste avtalet erbjuder ger sig ut på marknaden för att tillgodose sina skiftande behov, kommer detta att innebära en ytterligare press på varumarknaden.

Även sedan alla möjligheter utnyttats och de ekonomiska och materiella marginalerna beskurits, kommer sannolikt denna nya köpkraft att medföra en ytterligare konkurrens om varorna, med prisstegringar och fortsatt intensifierad inflation som följd. Huruvida en utlovad effektiviserad prisövervakning kan utgöra en tillräcklig spärr mot den ökade köpkraftens tryck på priserna återstår att se.

Ekonomisk debatt

Både de statliga och de kommunala investeringarna har legat i överkant. De årliga redovisade ökningarna ger vid handen att några säkerhetsmarginaler inte heller här har förelegat.

Vi har år efter år fullt ut utnyttjat våra resurser i fråga om material och arbetskraft. Detta har inneburit att såväl kommuner som landsting och enskilda, har, med utgångspunkt från oförändrade materiella ekonomiska och personella resurser, bundit sig för långsiktiga anläggningsprogram, som i ett strävare ekonomiskt klimat kanske inte kan fullföljas under avsedd tid.

Samma företeelser möter också på en hel del andra håll inom såväl enskild som offentlig verksamhet. Man drabbas då oförmodat av ett genom omständigheterna påtvingat avbrott i verksamheten. Men vad är att göra åt det? Enbart ett erkännande av att vi har levt över tillgångarna är inte tillräckligt för att återställa balansen. För att så skall ske, förutsättes alla ansvarsmedvetna människors medverkan. Om vi alla gemensamt har medverkat till att skapa den uppkomna situationen — låt vara på regeringens initiativ — bör det vara riktigt att vi också gemensamt söker klara de uppkomna problemen, även detta som jag hoppas på regeringens initiativ.

Erfarenheterna från de senast förflutna årtiondena visar att vi gemensamt och i samverkan kunnat lösa problem, som både till omfattning och innebörd har varit större än dagens. Av denna anledning har vi från vårt håll upprepade gånger framhållit nödvändigheten av en rundabordskonferens, där representanter för statsmakterna och näringslivet samt arbetare och tjänstemän gemensamt kan klarlägga situationen och överenskomma om vad som i skiftande tidslägen bör göras. Att kallsinnigt avvisa detta förslag synes oss föga välbetänkt, i synnerhet som utvecklingen bestämt tyder på att den hårda verkligheten förr eller senare framtvingar sådana överläggningar. Jag skulle tro att detta ock-

så kommer att stå klart för finansministern inom en snar framtid. Inkomstförbättringar, räknade i öretal per timme eller kronor som helhet, är föga värda, om de nära nog omedelbart ätes upp av nya prisstegringar. Det finns fall där löntagare och andra, åtminstone i de lägre inkomstskikten, på goda skäl påstår sig inte ha fått någon reallöneökning under de senaste åren. Hyror, skatter och andra levnadskostnadsstegringar har nära nog helt förtagit verkan av de förbättringar som räkenskapsmässigt förekommit.

Kampen mot inflationen är ett av dagens stora problem, och för det har vi alla ett gemensamt ansvar. Huruvida en redan på förhand godtagen löneglidning utanför ramen för ingångna avtal kan betecknas som ett led i en sådan strävan synes i varje fall för en lekman mycket tveksamt. Då jag emellertid utgår ifrån att dessa problem under dagens debatt kommer att belysas ytterligare från vårt håll och även av folkpartister och andra, skall jag nu inte mera orda om den saken. Dessa frågor behandlas också i det särskilda yttrande, som är fogat till bevillningsutskottets betänkande.

Dessutom har ett antal reservationer fogats till betänkandet. I reservation nr 1 behandlas den stigande kommunala utdebiteringen. Under det senaste decenniet har höjningarna varit av en omfattning, som föranleder kommunernas invånare att med oro se framtiden an. Speciellt är det låginkomstgrupperna som drabbas härvidlag.

Ett schablonavdrag bör därför införas för att bereda dessa grupper lättnader i kommunalbeskattningen. Vi föreslår att detta avdrag blir 300 kronor för makar och för ofullständiga familjer samt 150 kronor för övriga skattskyldiga. Det inkomstbortfall som kommunerna härigenom åsamkas bör kompenseras av staten.

I reservation nr 4 tas frågan om skatteskalorna upp. Finansministern har

Ekonomisk debatt

själv tidigare gått en bit på vägen när det gäller att avskaffa vissa oformligheter. Vi föreslår nu en liten justering för att i första hand eliminera en del av inflationens effekter.

Inflationen är anledningen till att också reservation nr 6 behövt avgivas. I denna framhålls att undersökningar bör komma till stånd för att få fram metoder för att undvika att inflationen får verkningar vid beskattningen.

Vid avvägningen av hur skatteuttaget utöver den direkta skatten och den vanliga 10-procentiga omsättningsskatten skall utformas har man att ta hänsyn till vilka varor som är umbärliga. Vi har därvid funnit att cigarretterna kan bära den lilla höjning, vilken vi föreslagit i vår partimotion och vilken vi förordar i reservation nr 8.

Jag kommer så till reservation nr 9. Det har länge ansetts nödvändigt att reformera vårt skattesystem. Också socialdemokraterna har tidvis haft denna uppfattning och vi för vår del har det fortfarande. Skatteberedningens förslag bör med en del förändringar genomföras. Det kan göras en del förbättringar och förenklingar av detta. Finansministern har för övrigt ställt sådana förbättringar i utsikt, och jag anser mig böra framföra ett tack till finansministern för att han inte alltför reservationslöst accepterat beredningens förslag.

I reservation nr 10 för vi fram det i motionsparet I: 756 och II: 928 framlagda sjupunktsprogrammet i syfte att åstadkomma en stabil ekonomi, inriktad på att främja ekonomisk tillväxt och att hejda nuvarande verkningar av inflationen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 4, 6, 8, 9 och 10, som fogats till bevillningsutskottets betänkande nr 47.

I detta anförande instämde herr *Eriksson* i Bäckmora (cp).

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Det torde ha varit länge

sedan som man i vårt land har kunnat förmärka en så utpräglad oro för den ekonomiska utvecklingen. Allt tydligare tendenser till svårigheter att kunna konkurrera med omvärlden gör sig gällande, våra traditionella exportvaror får i allt större utsträckning vika för konkurrerande produkter och på vår egen hemmamarknad slår varor från länder med betydligt lägre produktionskostnader ut våra egna. Resultatet ser vi i en ständigt försämrad handelsbalans. Föregående års underskott på 1 500 miljoner blir av allt att döma ännu större i år, om den våldsamma importen ohämmat får fortsätta.

Var har vi då att söka anledningen till att vi råkat i denna situation? Vi har goda förutsättningar, som består i våra råvaror och en effektiv och modernt utrustad industri. Jo, orsaken är helt enkelt att vi låtit kostnaderna stiga ohämmat. Detta beror enligt mitt sätt att se främst på de våldsamma ökningarna av de offentliga utgifterna — dessa har fått stiga långt utöver produktivitetsoökningen. I många fall är utgiftsökningen flerfaldiga gånger större än produktivitetsoökningen. Självfallet blir det då en inflationistisk utveckling, som medför våldsamma kostnadsfördyringar. Sålunda har vi på lönepolitikens område fått bevittna att lönerna stigit nominellt med cirka 10 procent om året under den senaste femårsperioden.

Det finns inte någon möjlighet att i längden fortsätta i denna takt. Därför blir det en nödvändighet att pressa ned de offentliga utgifterna, och inom högerpartiet anser vi att det måste vara en av regeringens allra viktigaste uppgifter att i fortsättningen se till att de offentliga utgifterna stannar inom produktivitetsoökningens ram. En effektiv granskning av statsutgifterna blir därför en nödvungen åtgärd. Vi anser att det är så angeläget att få till stånd en sådan granskning, att vi gärna skulle medverka i en parlamentarisk utredning som får till uppgift att banta ned utgifterna.

Ekonomisk debatt

Det går inte att bara låta dessa stiga i höjden hur som helst — följden blir då ständigt återkommande krav på skattehöjningar.

Tyvärr har det visat sig att den socialdemokratiska politiken som främsta medel mot inflationen haft införandet av nya skatter, varigenom de enskilda människorna frångåtts rätten att disponera sina arbetsinkomster. Vi i högerpartiet däremot har föreslagit utgiftsminskningar, för att därigenom skapa underlag för lägre skatter, och det budgetförslag vi vill presentera skulle åstadkomma balans.

Det är nödvändigt med en helt ny ekonomisk politik. Jag skall emellertid inte nu gå närmare in på den saken, då jag vet att högerpartiets gruppledare här i kammaren kommer att ta upp hela problemet. Jag vill i stället uteslutande behandla den andra sidan av politiken, nämligen den som vi sysslar med inom bevillningsutskottet. Det är ju där vi ser de stora utgifterna och måste söka få fram de inkomster som erfordras för att täcka dessa utgifter.

Den direkta beskattningen har stigit mycket kraftigt utan några riksdagsbeslut, beroende på vårt progressiva skattesystem. Men detta har inte varit tillräckligt för att fylla ut kravet på ökade statsinkomster, utan skattehöjningar har ständigt erfordrats. Sålunda har enbart under 1960-talet tillkommit en 10-procentig omsättningsskatt för varuhandeln, som under nästkommande budgetår beräknas ge cirka 6 miljarder i statsinkomster.

Det meningslösa i vår inflationistiska inkomstutveckling och hårdheten i den progressiva beskattningen framstår särskilt tydligt i riksräkenskapsverkets beräkningar över inkomsterna av den direkta beskattningen. Sedan statsverkspropositionens framläggande i januari har de nya beräkningarna, som verket nu gjort, beräknats öka skatteinkomsten med 1 100 miljoner kronor. Vårt skattesystem medför sålunda att vi får en

kostnadsökning för vår produktion, medan löntagarnas fördelar blir mycket ringa genom det förhöjda löneläget, eftersom de höga marginalskatteerna tar en så stor del.

Sverige har sedan länge intagit och intar alltså en tåtopposition när det gäller höga skatter och det är knappast en hedrande position. Det allvarliga med vårt nuvarande skattesystem är att det i stor utsträckning bidrar till prisstegringar och en allmän inflationistisk utveckling. Aldrig tidigare har väl så klart framstått vilken stor betydelse som skatterna har vid lönesättningen. Från allt större grupper kommer nu kravet på att bedömningen vid lönesättningen skall ske med hänsyn till vad som är kvar sedan skatten har betalats. Den hårda progressiviteten, som numera blivit en realitet för praktiskt taget alla inkomsttagare i vårt land, är i längden omöjlig att tillämpa. De lönehöjningar som kommer att erfordras för att kompensation samtidigt skall kunna erhållas för såväl prisstegringar som den hårda marginalsikten blir av en sådan storleksordning, att vi i fortsättningen kommer att helt slå ihjäl det svenska näringslivets konkurrensförmåga, om vi skulle söka tillfredsställa dessa lönekrav. Priserna kommer att stiga ytterligare och levnadskostnaderna blir bara högre. De som särskilt kommer att lida av detta blir i första hand de små inkomsttagarna, särskilt pensionärer eller de som skall leva på ett kanske litet sparkapital. Trots de stora nominella lönehöjningarna har därför en hel del av svenska folket fått en reallönesänkning.

Inom högerpartiet har vi därför kommit till det resultatet vid vår bedömning av vad som för närvarande är den mest angelägna skattereformen, att det måste vara att minska den hårda progressiviteten i skatteskalorna för de vanligaste arbetsinkomsterna. Störst blir de av oss föreslagna sänkningarna i inkomstsikten 16 000—24 000 kronor

Ekonomisk debatt

för gifta och 8 000—12 000 kronor för ogifta, där den utgör 7 enheter. Sänkningen upphör sedan vid 40 000 kronors inkomst för gifta.

Vi föreslår samtidigt att ortsavdragen höjs för gifta med 300 och för ogifta med 150 kronor.

Vi är givetvis på det klara med att dessa skattesänkningar inte är tillräckliga, utan det gäller att gå vidare och därför har vi också framlagt förslag om att riksdagen nu måtte uttala att man skall fortsätta ännu längre på skattesänkningens väg under de kommande åren.

Vårt förslag innebär ett minskat skatteuttag av 720 miljoner för helt år, varav 220 miljoner kronor kan beräknas falla på budgetåret 1966/67.

I vårt framtida skattesänkingsprogram har vi även krävt att barnavdrag vid beskattningen bör införas vid sidan av barnbidragen. Frånvaron av barnavdrag innebär att man håller på att beskatta inkomster som inte har någon skattekraft. Denna reform spelar en mycket stor roll för de mindre inkomsttagarna.

Vidare återkommer vi med vårt krav på indexreglering av skatteskalorna och ortsavdragen. Det måste i längden vara en orimlig ordning att statsmakterna, som bär ansvaret för penningvärdet, skall genom beskattningssystemet få ökade inkomster på grund av ett försämrat penningvärde.

Den allmänna skatteberedningen föreslog att den nuvarande varuskatten skulle ersättas med en konkurrensneutral mervärdeskatt. Det tidigare åberopade dåliga handelsutbytet med utlandet gör det särskilt angeläget att det snarast företas en sådan omläggning av varuskatten.

Svenska exportörer belastas med skatt på sina investeringar och försätts därmed i ett sämre konkurrensläge än utländska företag. Samma förhållande gäller för de svenska företag som på vår egen hemmamarknad konkurrerar med

utländska produkter. Införande av mervärdeskatt skulle eliminera dessa nackdelar och göra de svenska företagen konkurrensjämsställda vad beskattningen angår. Vi har därför krävt att till nästa års riksdag erhålla förslag om sådan ändring av den indirekta beskattningen.

Det torde dröja något innan denna beskattningsform hinner träda i kraft. Läget är emellertid synnerligen allvarligt, och därför är det nödvändigt att vissa provisoriska åtgärder vidtas för att avlasta dessa för konkurrensen så besvärande beskattningar. Jag har förden skull tillsammans med herr Björkman i denna kammare motionerat om att en restitution som motsvarar denna skattebeläggning borde utgå vid export samt att en utjämningskatt skulle uttas på all import i motsvarande grad. Enligt beräkningar som gjorts drabbas de produktiva investeringarna i vårt land av varuskatt med cirka 500 miljoner kronor och av energiskatt med cirka 250 miljoner kronor.

Då liknande åtgärder har vidtagits av bl. a. vissa stormakter finns det ingen anledning för oss att avstå från dessa bestämmelser. De skulle inte bara ge vår export fördelar, utan skulle också bidra till att de mera typiska hemmamarknadsindustrierna skulle få en konkurrens på lika villkor i berörda avseende, genom att en importavgift motsvarande den indirekta skatt som under produktionsprocessen har belastat den inhemska produktionen, komme att införas. Eftersom denna fråga är av brådskande natur är det önskvärt att förslag framlägges för höstriksdagen.

Herr talman! Högerpartiet anser sammanfattningsvis att det är synnerligen angeläget att snarast få till stånd en förändring av vårt beskattningssystem som innebär en minskning av den hårda progressiviteten och därmed också gör det mera lönande med arbetsvilja och initiativförmåga. Vi måste få en

Ekonomisk debatt

skattereform som i stället för att öka vårt kostnadsläge skänker näringslivet konkurrensförmåga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationerna nr 2, 5, 6, 11, 12 och 13.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Nordgren* och *Söderström* (båda h).

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Tillåt mig börja med några allmänna reflexioner, innan jag går in på bevillningsutskottets mera punktbestämda betänkande!

Kompletteringspropositionen visar att den samhällsekonomiska situationen fortfarande inger bekymmer. De nya kalkylerna för nästkommande totalbudget slutar på ett underskott av nära 800 miljoner kronor, vilket innebär en försvagning med 600 miljoner kronor jämfört med innevarande budget.

Ännu betänkligare ser de beräkningar ut som har gjorts i långtidsbudgeten. Man har försökt sig på två alternativ. I det ena räknar man med oförändrade priser och en fortsatt ökning av lönesumman i samma tempo som bruttonationalprodukten. I det andra utgår man från en antagen prisstegring med 3 procent per år och en motsvarande ökning av lönesumman. Jag tror att det senare alternativet kommer att ligga närmast utvecklingen.

Denna beräkning resulterar enligt det första alternativet i att det budgetåret 1967/68 skulle bli ett underskott som överstiger 2 600 miljoner kronor. Budgetåret därefter skulle detta underskott öka till $3\frac{1}{4}$ miljard kronor.

Därefter skulle det bli en förbättring 1969/70. Underskottet skulle då sjunka till 3 020 miljoner och för sista budgetåret till 1 670 miljoner.

Enligt det andra alternativet skulle motsvarande siffror blir 2 420, 2 450,

1 430 respektive 360 miljoner kronor. Trenden är här alltså gynnsammare.

I dessa siffror ligger inga framtida nya aktiviteter eller reformer, om jag förstått det hela riktigt.

Vår ekonomi har ju under efterkrigstiden expanderat i stigande takt. Under den senaste femårsperioden har bruttonationalprodukten ökat med något mer än 5 procent per år. Därmed befinner sig Sverige bland de industrialiserade länder, som haft den snabbaste ekonomiska tillväxten. Detta kanske man ändå bör lägga märke till när man framför kritik mot den bedrivna regeringspolitiken.

Långtidsutredningen har för tiden 1966—1970 uppskattat tillväxten till 4,2 procent per år. Det är inte heller någon dålig expansion. Troligen blir siffran ännu högre. Men det behövs sannerligen, om redan beslutade reformer m. m. skall kunna finansieras.

Det som inger det aktuella bekymret är emellertid bytesbalansen. Förra året vidtogs åtgärder för att motverka försämringen i handelsutbytet. Nu konstateras att underskottet i bytesbalansen i år kommer att bli oförändrat — ingen förbättring med andra ord. Det är två huvudfaktorer som är anledningen härtil, nämligen det höga interna efterfrågeöverskottet och det försämrade marknadsläget för vissa exportvaror.

Finansministern säger att den centrala uppgiften blir att återställa den utrikes betalningsbalansen. Vilka åtgärder har han då att föreslå i detta syfte? Viss omfördelning av resurserna skall företas, industriinvesteringarna skall favoriseras, bostadsbyggandet hållas i schack och offentliga investeringar bromsas. Standardhöjningen skall fortsätta i något långsammare takt.

Det är uppenbart att det krävs en väl utformad näringspolitik, som främjar exporten — och även hemmamarknadsindustrien för att ersätta importvaror. Samhället måste mer aktivt en-

Ekonomisk debatt

gagera sig i lösandet av strukturfrågor och andra näringspolitiska problem. De statliga företagen måste få en sådan organisation att de kan drivas rationellt och utan byråkrati, säger exempelvis LO — och detta vill jag särskilt understryka.

Man får också hoppas att planerade åtgärder mot prisstegringarna kan ge resultat, så långt detta blir möjligt utan att pressa lågavlönade grupper.

Vad har då oppositionen för alternativ till detta program? Folkpartiet och även centern föreslår rundabordskonferenser. Detta diskuterades ganska livligt förra veckan, vill jag minnas, då herr Hagnell, såvitt jag förstår, slog ihjäl alla de argument som anförts för sådana konferenser. Han gjorde också gällande att Svenska arbetsgivareföreningen och Industriförbundet hade betackat sig för sådana konferenser. Vidare föreslås skattepremiering av sparandet, rullande femårsplaner, friare byggnadsmarknad, mervärdeskatt, parlamentarisk besparingsutredning.

Högern har i stort sett samma program, fast den kräver en starkare skattesänkning.

På denna front finner vi alltså inget nytt. Dessutom riktar man naturligtvis mycket kritiska anmärkningar mot den förda politiken, men man har inte så mycket positivt att föreslå i stället. Främst är det tal om prisstegringar och inflation.

Folkpartiet och även centern gör gällande att de har budgetbalans därför att de inte har ställt några yrkanden om skattesänkningar. I den mån man framfört sådana yrkanden har man också yrkat på utgiftsminskningar. Men jag kan garantera kammarens ledamöter att, om bevillningsutskottet exempelvis hade tillstyrkt alla borgerliga motioner beträffande skattesystemet, skulle inte heller folkpartiet och centerpartiet ha någon budgetbalans. När högern yrkar på skattesänkningar försöker man klara budgetbalansen genom att samtidigt fö-

reslå utgiftsminskningar, som riksdagen alltid avslår.

Det må för tillfället vara nog om detta — jag kanske återkommer till denna fråga något senare.

Jag övergår nu till de olika säryrkandena.

Förra året beslutade riksdagen införa ett schablonavdrag för kommunalskatten vid taxering till statlig inkomstskatt. Det schablonavdraget innebär som bekant att makar och ofullständiga familjer får göra ett avdrag på 4 500 kronor och ensamstående ett avdrag på 2 250 kronor, även om kommunalskatten föregående år inte uppgått till dessa summor — hela kommunalskatten får naturligtvis dras av om den är högre. Nu vill centerpartisterna införa ett liknande avdrag även vid den kommunala taxeringen. I avvaktan på att den frågan skall utredas föreslår man ett provisoriskt särskilt schablonavdrag vid taxering till kommunalskatt med 300 kronor för makar och ofullständiga familjer och 150 kronor för ensamstående. Eftersom ett sådant bidrag i vissa fall skulle belasta kommunerna mycket hårt, föreslås vidare att riksdagen skall besluta om en statlig kompensation till kommunerna för det skattebortfall som uppkommer.

Detta låter mycket fint och bra, men är en sådan åtgärd verkligen att rekommendera? Avdraget för kommunalskatt vid taxering till statlig inkomstskatt tillkom i syfte att eliminera de ojämnheter som vidlåder den kommunala beskattningen. Något annat syfte lär detta avdrag inte ha. Det schablonavdrag som infördes förra året tillkom för att man skulle kunna lätta skattebördan för de små och medelstora inkomsttagarna utan att behöva ge de större inkomsttagarna motsvarande lättnader. För att nå samma resultat kan man naturligtvis införa ett schablonavdrag även vid taxering till kommunal inkomstskatt, men en sådan åtgärd skulle aldrig få samma verkan, och den kan inte moti-

Ekonomisk debatt

veras med kommunalskatteavdragets ursprungliga syfte. Vill man lätta de mindre inkomsttagarnas kommunalskattebördor eller deras skattebördor över huvudet så får det ske antingen genom avdrag för nedsatt skatteförmåga — den metoden tillämpas redan, och det problemet arbetar man med i finansdepartementet — eller genom bidrag. Ett bifall till reservationen skulle betyda ett stort skattebortfall för kommunerna, och detta måste i så fall kompenseras genom en höjning av den kommunala utdebiteringen eller genom statliga bidrag, vilket det för närvarande — det torde alla erkänna — inte finns något utrymme för.

I fråga om ortsavdragen understryker utskottet nu liksom tidigare år att det kan finnas skäl för en höjning av dessa. Men som jag sade finns det i dagens situation inte något utrymme ens för en liten höjning av ortsavdragen.

Frågan om familjebeskattningen är föremål för prövning i finansdepartementet, och vi anser att även frågan om en höjning av ortsavdragen bör tas upp i det sammanhanget. Tills den utredningen är färdig med sitt arbete, får vi väl nöja oss med det schablonavdrag vi införde förra året.

Högern framför åter sitt gamla krav på barnavdrag. De avdragen tyckte högern var bra; de gav större skattelättnader för de stora inkomsttagarna men knappast några skattelättnader alls åt de allra minsta inkomsttagarna. Denna fråga har kannstöpts i riksdagen så många gånger, att jag tycker att högern borde ha blivit övertygad om att det inte finns någon resonans för det förslaget utanför högerpartiet.

Det pågår emellertid en utredning om samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljerna, trots att fru Nettelbrandt av hennes anförande att döma tycks tro att det inte pågår några som helst utredningar i skattefrågor — hon tycks inte ens känna till den utredning

som hon själv är ledamot av. Däremot vet fru Nettelbrandt precis hur regeringens bör lösa alla problem på beskattningens område och andra områden. Denna utredning har till riktpunkt för sitt arbete, att syftet med familjepolitiken bör vara inte bara att åstadkomma största möjliga rättvisa när det gäller de materiella villkoren mellan barnfamiljer och andra, utan även att åstadkomma rättvisa mellan barnfamiljerna inbördes. Avdrag hjälper som sagt inte de mindre inkomsttagarna.

Vad skatteskalorna beträffar föreslås ett uttag på 100 procent. Det är vi ense om i bevillningsutskottet, så därom är det ingen strid. Såväl folkpartiet som centerpartiet och högern föreslår emellertid en ändring av skatteskalorna.

Mittenpartierna yrkar på en symbolisk ändring — något skall man väl ändå ändra i skattesystemet. Har man inte pengar så kan man ju i alla fall pillra på det. De erkänner att det inte finns något utrymme för skattesänkningar; *det* är andra toner än för ett halvt decennium sedan och tidigare då de aldrig gjorde något sådant medgivande.

Högern däremot framställer yrkande om en skattesänkning som sammanlagt skulle uppgå till över 700 miljoner kronor under ett helt budgetår. Detta vill högern nu liksom tidigare finansiera med utgiftsminskningar, förslag som riksdagen ständigt avslår. Man skulle alltså leva på den kaka som inte finns. Det borde ju råda enighet om att förra årets provisoriska skattereform får räkna tills utredningen om mervärdeskatte är färdig. Det går helt enkelt inte att ändra den direkta skatten utan att samtidigt göra en avvägning mellan denna och den indirekta skatten.

Högern motiverar sina yrkanden med att en skattesänkning skulle stimulera sparandet, öka kapitalbildningen och motverka inflationen — det får vi ju ständigt höra. Nu har vi faktiskt fått ett belysande exempel på vart den meto-

Ekonomisk debatt

den leder; vi kanske tidigare var osäkra litet till mans. Amerikanerna har nämligen provat detta recept och det föll tydligen dåligt ut. Presidenten måste nog reflektera på skattehöjningar, hur ogärna han än vill, skriver amerikansk press och säger också framstående politiker. Man har nu i USA haft en prisstegring som varit den kraftigaste sedan koreakriget för 15 år sedan. Fortsätter man på detta vis får man en prisstegring på 6 procent, säger amerikanerna själva.

Oppositionen tyckte tidigare att USA var ett lysande exempel på hur man skulle bära sig åt för att sätta fart på ruljangsen. Amerikanerna hade ju inte förr någon prisstegring att visa upp, och där tyckte oppositionen att man hade ett exempel på hur man kunde hålla priserna i schack. Och det gick ju bra när de hade 5—6 miljoner arbetslösa.

Köplusten måste bromsas, säger man nu. Kongressens eget ekonomiska utskott konstaterar att beläggen hopar sig för att en ordentlig skattehöjning behövs i år för att bromsa den privata köplusten, och det med det snaraste. Federal Reserve Board hör också till förespråkarna för höjda skatten, och även kongressutskottet — både dess majoritet och dess minoritet — yrkar på ökad användning av skattevapnet, och inte enbart av penningpolitiska åtgärder, för att få rätsida på situationen. Dessa bägge falanger har förenat sig i ett uttalande om att inflationstrycket nu förefaller starkare än då presidentens program för året utformades och att »frivilliga» riktlinjer för priser och löner helt enkelt inte räcker till som surrogat för en sund skatte- och penningpolitik. Nej, de skulle ha en fru Nettelbrandt de. Det skulle sannerligen behövas i dessa svåra tider i Amerika.

Här har vi alltså ett land som tidigare klarat prisstegringen tack vare stor arbetslöshet. Om vi följt högerns och vanligtvis också de övriga borger-

liga partiernas recept att sänka skatterna så skulle allt ha ordnat sig även hos oss: man sade att sparandet skulle öka, konsumtionen minska, arbetslusten stegras och inflationen bäst bekämpas. Vi har alltid vägrat att tro att det receptet skulle ha avsedd verkan i en situation då man har full sysselsättning och ständigt köpkraftöverskott, när köpkraften varit för stor i relation till resurserna, när bristen på arbetskraft och material varit betecknande för situationen. Det har varit omöjligt för oss att i praktisk handling bevisa riktigheten av detta resonemang, lika litet som oppositionen har kunnat bevisa att man bäst kan bekämpa inflationen genom att sänka skatterna. Båda parterna har fått nöja sig med påståenden i detta fall. Nu har vi emellertid från Amerika fått en praktisk undervisning om att det i ett ansträngt ekonomiskt läge med köpkraftöverskott inte går att ytterligare spåda på denna för stora köpkraft, hur gärna både amerikanerna och vi här hemma i Sverige än skulle vilja sänka skatterna.

Eftersom jag en gång tidigare citerade professor Erik Lundberg och herr Gustafson i Göteborg då sade att det gick bra att kasta fram ett citat som inte på något sätt kunde verifieras, skulle jag, eftersom jag här har det i tryck säkerligen korrekt återgivet, vilja läsa upp det. Det gäller alltså inflationen.

Professor Lundberg säger: »Jag är inte perfektionist och sätter inte upp ett absolut stabilt penningvärde som mål. Jag nöjer mig med att sikta till 2 % försämring per år. Amerikanska undersökningar har visat att en inflationstakt på en till två procent inte behöver betyda en försämring av penningvärdet, eftersom vi i våra konsumentprisberäkningar aldrig exakt kan konstatera de kvalitetsförbättringar av varorna som sker särskilt inom den varaktiga produktionssfären.»

Det kan också vara intressant att

Ekonomisk debatt

höra vilket recept professor Lundberg har: »Vilket är då mitt recept mot den höga inflationstakten? Jo, helt enkelt följande. För det första skall vi föra en bättre löpande stabiliseringspolitik. Vi bör både penningpolitiskt och arbetsmarknadspolitiskt kunna förbättra den ekonomiska politiken på sådant sätt, att vi tidigare och mera effektivt ingriper mot de efterfrågeöverskottssituationer, som jag tidigare skildrat och som är bakgrunden till de periodvisa starka penningvärdesförsämringarna. Detta bör betyda att vi får en något lägre sysselsättningsgrad och en något högre arbetslöshetsprocent än som råder under högkonjunkturperioderna. Å andra sidan har vi en så väl utvecklad arbetsmarknadspolitik, att inga behöver lida nöd, om arbetslösheten skulle bli något större.»

Jag tror att detta är riktigt. Det är inte lätt att klara inflationen i en utpräglad högkonjunktur på annat sätt än genom att pressa ned hela expansionen och produktionen så att det skapas arbetslöshet. Då vet vi att det går att hålla priserna. Det har vi vägrat vara med på.

Bankdirektör Tore Browaldh blev naturligtvis dödsförskräckt för detta yttrande av professor Lundberg. Direktör Browaldh säger: »Jag vill vända mig mot ett uttalande som professor Erik Lundberg gjorde i sitt inledningsanförande — — — — —. Jag skulle snarare vilja säga att man skall börja med att sätta upp en procents *prissänkning* per år som mål.» Därefter återkommer professor Lundberg och säger: »När jag talade om en prisstegringstakt på 1,5 procent per år, menade jag att det är ett tolerabelt värde som vi ekonomer kan vara överens om att använda i en diskussion som denna. För övrigt är en prisstegringstakt på 1,5 procent ett fint resultat som jag tycker att man kan vara tillfredsställd med. Men säger man att det skall ske en *penningvärdeförbättring* av 1,5 procent per år, då skrattar man — det tror man inte på.»

Herr talman! Så långt professor Lundberg. Finansminister Sträng är alltså inte ensam om att säga att det inte är lätt att i en utpräglad högkonjunktur helt hålla prisstegringen i schack. Det är bara fru Nettelbrandt som kan klara en sådan sak.

Om vi nu skall återgå till de punkter som är kvar kan konstateras, att man vill ha ett indexreglerat skattesystem. Bortsett från svårigheterna att klara en sådan sak — inte minst med hänsyn till källskattesystemet och de utredningar som pågår rörande vårt skattesystem — tror jag att det ligger mycket i finansministerns tveksamhet när det gäller att på alla upptänkliga områden gardera medborgarna mot inflationens verkningar. Det måste betyda att kampen mot prisstegringar avtrubbas, eftersom de reellt inte spelar någon roll. Det riktiga måste vara att angripa orsaken till prisstegringarna och låta dessa värka ut om denna orsak inte kan bemästras. Det kan inte gälla generellt men i varje fall i stort.

Herr talman! Mittenpartierna demonstrerar även i år sin sammansvetsade styrka för att skapa ett alternativ till regeringspolitiken genom att centerpartiet yrkar höjning av skatten på cigaretter med 3 öre och folkpartiet med 2 öre. Om jordbrukarna använder mera snus än folkpartisternas presumerade väljarkår låter jag vara utrett. Dessa båda partier och även högerpartiet har däremot enats om en onödig skrivelse till Kungl. Maj:t om införande av mervärdesskatt. Den är onödig, anser jag, därför att dessa problem redan är föremål för utredning och överarbetning av skattekommittéradet och inom finansdepartementet.

I en högermotion tas slutligen upp ett intressant problem, nämligen åtgärder för att stimulera exporten, och det är någonting som vi alla är eller borde vara mycket intresserade av. Jag tror nämligen inte att det finns så mycket att göra på importsidan även om det inte är särskilt smakligt att höja vår

Ekonomisk debatt

levnadsstandard i år med en procent på omvärldens bekostnad, som någon uttryckt det. Insatserna bör göras mera på exportsidan och på hemmamarknaden för att tillverka varor så att man slipper importera. Men högermotionärerna vill slå två flugor i en smäll, och det är inget fel i det. De vill nämligen få till stånd ett avräkningsförfarande som helt befriar exporten från de olika, indirekta skatterna som belastar produktionen och likställer importerade och inhemska varor.

Utskottet ansluter sig till syftet med motionerna men kan av flera orsaker ändå inte tillstyrka dem. För det första torde det uppstå synnerligen stora svårigheter att inom ramen för nuvarande system för den indirekta beskattningen kunna konstruera vad motionärerna önskar, och sannolikt skulle det kräva en omarbetning av flertalet skatteförfattningar på den indirekta skattesidan.

Om man avser effekten av allmän varuskatt, omsen och energiskatten för exportindustrin, så har näringslivets huvudorganisationer, som utskottet erinrar om, nyligen gjort en framställning till Kungl. Maj:t rörande dessa skatter, och frågan är alltså redan nu föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet. Personligen undrar jag om det är möjligt med hänsyn till det internationella handelsutbytet, att lösa det problem som motionärerna tar upp, men det är något som jag inte kan ha någon bestämd mening om.

Herr talman! Det är inte någon särskilt ljus bild vi får av kompletteringspropositionen. Hårda åtgärder måste till för att hålla den samhällsekonomiska balansen och få balans även i utrikeshandeln. När jag har studerat de åtgärder som regeringen föreslår och den politik man ämnar föra för att lösa dessa problem har jag emellertid inte funnit att oppositionen kunnat presterat något alternativ som skulle kunna ge något som helst bättre resultat.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt inskränker sig, när det gäller rundabordskonferenserna, till att närmast hänvisa till vad herr Hagnell tidigare sagt i kammaren, men jag anser inte att herr Hagnells uttalande kan återopas som något officiellt bevismaterial, utan herr Brandt måste nog bekväma sig till att själv gå in i debatten.

Herr Brandt talade om att det inte skulle ha blivit balans i folkpartiets budget om man hade bifallit alla de förslag som kommit från folkpartiets sida. Men det är balans i vår budget och dessutom ett överskott på 100 miljoner kronor. Men man kan fråga sig om det finns anledning ta på sig ansvaret för att ha balans i en budget där det finns så många ingredienser, för vilka oppositionen — i detta fall folkpartiet — inte haft möjligheter att ta något ansvar. Den som tror på t. ex. den dynamiska effekten av ett skattesystem som är utformat på annat sätt än det vi har i dag tror också på att budgetläget kunde varit annorlunda om skattesystemet hade reformerats tidigare.

Herr Brandt talade om att utredningar redan finns. Jag känner till att de finns, men fördenskull kan det finnas anledning att antyda i vilken riktning man vill ha en reform. Herr Brandt tycks i varje fall inte vara medveten om hur han vill ha skattesystemet utformat i framtiden.

Herr Brandt kallade justeringarna i skatteskalorna för en symbolisk ändring. Jag tror att herr Brandt litet föraktfullt sade att »har man inte pengar kan man i alla fall pillra på skattesystemet». Så kan den resonera som inte bryr sig om att det finns människor som blir drabbade av inflationen och den därmed sammanhängande pro-

Ekonomisk debatt

gressivitetsökningen. Vi vill att de inte skall automatiskt drabbas av denna ökning och det har föranlett förslaget om en på något sätt inbakad indexreglering.

När herr Brandt redogör för de amerikanska förhållandena stämmer den redogörelsen inte med vad som anföres i statsverkspropositionen. Det råder tydligen delade meningar härom och jag vet inte vilken som är riktig. I detta fall tror jag dock mest på finansministern. I statsverkspropositionen säger han att »det viktigaste landet i det västliga ekonomiska samarbetet — Föränta staterna — kunnat förena en långvarig ekonomisk expansion med anmärkningsvärt stabila priser.» Den bilden stämmer inte med den bild som herr Brandt tecknade.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är beklagligt att höra att herr Brandt inte är intresserad av att över huvud taget diskutera några andra åtgärder för hindrande av pristegringar än en skattehöjning. Det tycks vara det enda receptet för honom.

Beträffande högerpartiets skattesänkingskrav och däremot svarande utgiftsminskningar sade han att dessa förslag om utgiftsminskningar avslår Sveriges riksdag varje år. Från högerpartiets sida beklagar vi på det livligaste att vårt krav på utgiftsminskningar avslås. Jag tror dock, speciellt med tanke på de framtida budgetberäkningar som redovisas i kompletteringspropositionen, att man även från socialdemokratiskt håll ganska snart måste börja intressera sig för sådana utgiftsminskningar.

Herr Brandt hänvisade till de amerikanska förhållandena och sade att resultatet av skattesänkningen där inte hade varit lyckligt. Det förhåller sig tvärtom, herr Brandt! Skattesänkningen genomfördes för ett par år sedan och den visade sig ha god effekt. Vad som har inträffat i dag i den ameri-

kanska ekonomien är att det blivit en överhettning på grund av att landet befinner sig i ett allvarligt krig, men det kanske herr Brandt inte har observerat.

Herr Brandt berörde även frågan om barnavdragen och sade att dessa inte längre var aktuella. Om man läser skatteberedningens yttrande finner man dock att skatteberedningen har sympatier för sådana avdrag men inte velat föreslå dem på grund av att vissa familjer inte skulle kunna utnyttja dem. I högerpartiets motion har vi lagt fram ett förslag som innebär att möjlighet härför skulle kunna skapas. Herr Brandt sade att vårt förslag bara skulle vara till nytta för stora inkomsttagare. Förhållandet är det motsatta. Jag skall anföra ett exempel för att visa detta. För en inkomsttagare med 14 500 kronor i beskattningsbar inkomst skall efter Ortsavdrag 10 000 kronor bli föremål för kommunalbeskattning på t. ex. 17 kronor. Han får då en skatt på 1 700 kronor. Men vi menar att i detta fall skall man inte beskatta mer än 9 000 kronor på grund av att han bör ha ett avdrag på 1 000 kronor för att det även finns barn i familjen. Om man då slår ut vad som tas i skatt, 1 700 kronor, på vad som egentligen — de 9 000 kronorna — skulle vara underlaget för beskattningen visar det sig att kommunal-skatten i stället för 17 kronor blir 18:89. Med två barn blir skatten 21:25 och med tre barn 24:29. Om man jämför detta med hur det förhåller sig med en som har 100 000 kronor i inkomst visar det sig att om man har ett barn skatten blir 17:18. — Tyvärr är min tid nu ute.

Herr VIGELSBO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt påstår — och det är vi väl överens om — att detta är ett bra samhälle. Men hur bra ett samhälle än är önskar man många gånger att man åtminstone i vissa avsnitt kan göra det ännu bättre.

Herr Brandt sade att det förslag som

Ekonomisk debatt

oppositionen framfört vägrar han att tro på. Men han säger också: Vi är inte heller övertygade om att våra uppfattningar om hur man skall bygga ett bättre samhälle är riktiga. Hur vill herr Brandt egentligen ha det?

Med anledning av att han här åberopar åtskilliga storheter såsom professorer och bankdirektörer och industriförbund till stöd för sin uppfattning vill jag säga att det må vara hans ensak. Jag har inga förbindelser åt det hållet, men jag känner en hel del av de arbetets människor som drabbas av den ekonomiska politik som förs nu. De kanske vill ha ett ord med i spelet någon gång också. Man kan inte komma ifrån att inflationen verkar på ett förödande sätt på de mindre inkomsttagarnas ekonomiska situation. Vi har velat diskutera och vill alltså diskutera förutsättningarna för att vi skall kunna få till stånd en stabilisering av förhållandena.

Herr Brandt säger att han inte tror på de möjligheter som vi har antytt och han efterlyser alternativ. Det är riktigt att vi skall ange alternativ. Men vi kan väl konstatera att det läge vi har i dag inte är tillfredsställande det heller. Då begär man att vi skall presentera ett fullt färdigt alternativ som skall vara mer bärkraftigt och hållbart än den politik som förs. Jag har mycket svårt att förstå detta resonemang från herr Brandts sida.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nettelbrandt säger: Vi har lagt fram förslag som innebär balans i budgeten. Det är alldeles säkert riktigt, om man endast ser på partimotionerna. Men samla ihop allt vad enskilda motionärer har rusat fram och motionerat om. Det var det jag talade om. Samla ihop hela den packe av motioner som borgerliga ledamöter har lagt fram och som vi har sysslat med i bevillningsutskottet, så blir det som

jag sade inte tillnärmelsevis någon balans i budgeten. Det var det jag talade om.

Vidare säger fru Nettelbrandt att visst känner hon till att det pågår utredningar. Men i sitt första anförande uttalade hon sig på ett sådant sätt, att man fick det intrycket att inga utredningar i de frågor som hon tog upp pågick, inga åtgärder var planerade, utan det hon stod och talade om här var hennes helt nya synpunkter på hur politiken skulle föras och naturligtvis då även partiets politik. Det var fördenskull jag ansåg att jag borde framföra min replik.

Dessutom sade hon att i statsverkspropositionen sägs inte detsamma om Amerika som herr Brandt säger. Det är möjligt att det i propositionen står att det har varit en utveckling i Amerika med expansion och att man har lyckats hålla ekonomisk stabilitet och i varje fall har undvikit prisstegringar. Jag sade att förklaringen härtill har varit, att Amerika tidigare har haft 5—6 miljoner arbetslösa. Med samma förutsättning klarar vi problemet även i vårt land. Då är det ingen som helst konst. Jag är emellertid fullt medveten om att det har skett en dämpning i Amerika — åtminstone har man läst det i tidningarna — av expansionen och kanske av överkonjunkturen.

Herr Magnusson i Borås sade att jag helt glömt bort att Amerika för krig, men vad har detta med saken att göra? Det spelar väl ingen roll vilken orsak det är. Jag säger endast att amerikanerna efter att ha råkat in i en situation med köpkraftöverskott har kunnat konstatera, att det inte går att tillgripa skattesänkningar.

Herr Vigelsbo har alldeles blandat ihop begreppen. Jag sade inte att vi inte vet hur vi skall få ett bättre samhälle — det tror jag vi vet mycket bättre än oppositionen — utan det gällde frågan om hur en skattelättnad verkar.

Ekonomisk debatt

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt är tydligen trosvis i fråga om vad utredningar kan leda till. Själv är jag inte lika trosvis efter att ha sett den stora skatteberedningen. Den skattereform som jag tror vi alla väntade på hade man arbetat med i fyra år men arbetet ledde inte till något som helst resultat. Vilka garantier har vi för att de nuvarande utredningarna kommer att medföra resultat inom överskådlig tid?

Herr Brandt sade att jag har helt nya synpunkter. Herr talman! På flera hit hörande områden vill jag inte ha några nya synpunkter, ty skatteberedningen gav så mycket värdefullt som — om det hade realiserats — skulle ha inneburit att vi kommit betydligt längre i dag beträffande en reformering.

Herr Brandt sade att om man hade bifallit alla förslag som kommit från enskilda motionärer inom oppositionen skulle budgeten ingalunda hållit. Vad menar egentligen herr Brandt? Skall, om man nu har ett så pressat budgetläge som det som presenterats i propositionen, oppositionen ligga stilla och skall det inte finnas några möjligheter till aktivitet? De åtgärder som skulle ha kunnat sättas in för att göra budgetläget bättre än det är i dag har inte kunnat vidtas av andra än dem som befinner sig i regeringsställning.

När herr Brandt talade om att det inte finns något alternativ som han kan tro på skulle jag vilja fråga: Var finns den experimentverkstad där det oppositionsalternativ, som i realiteten skulle kunna överbevisa herr Brandt om sin hållbarhet, kan prövas? Detta är den ena frågan. Den andra, som jag tycker behandlats för litet i debatterna mellan oppositionen och regeringen lyder: Vilka praktiska, personella och ekonomiska möjligheter finns det för oppositionen att skapa sådana detaljerade förslag som regeringen kan åstadkomma? Se bara hur vackert väggen

här är utbroderad med en hel rad av experter från finansdepartementet, och ändå är inte alla med. Ekonomiska möjligheter att hålla sig med en sådan uppsättning experter finns inte på oppositionssidan.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Brandt skulle jag, med anledning av hans lilla påstående att det inte spelar någon roll för Amerika att det befinner sig i krig, i all korthet vilja säga, att han i alla fall tar alldeles för lätt på detta problem. Alle sammans vet vi väl att ett krig omedelbart påverkar prisutvecklingen, vilket är ganska naturligt när resurserna utnyttjas till det yttersta. Om man skall tro vissa uppgifter i de svenska tidningarna tycks ju amerikanerna så till den milda grad ha utnyttjat sina resurser, att de t. o. m. måste gå till vårt lilla land med en begäran om att få köpa en viss del av den krigsmateriel de behöver.

Vi skall emellertid nu inte diskutera de amerikanska förhållandena utan de svenska. Herr Brandt försöker göra gällande att om den offentliga sektorns aktivitet skulle minska, så skulle detta medföra arbetslöshet. Det är inte alls nödvändigt. Det är ett egendomligt resonemang som socialdemokraterna för, då de säger att man då ögonblickligen skapar arbetslöshet. Det är väl inte nödvändigt att ha överfull sysselsättning i samhället, som många gånger blivit följden av att expansionen av de offentliga utgifterna drivits för långt. Det är den saken vi har reagerat emot och ansett vara olycklig, ty därigenom skapas en inflationistisk utveckling med prisstegringar som gör att de inkomstförstärkingar som vi får går åt antingen till att betala högre priser eller de högre skatter som samhället avkräver.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag erinra fru Nettelbrandt om att mervärdesskatten för

Ekonomisk debatt

närvarande överarbetas i en kommitté och att vi också har en företagsskatte-kommitté och en familjebeskattnings-kommitté som arbetar — där fru Nettelbrandt för övrigt själv är med. Enligt min mening är det att slå in öppna dörrar att resonera så tvärsäkert i dessa frågor som fru Nettelbrandt gjorde i sitt första anförande. Det vidhåller jag.

Sedan frågade fru Nettelbrandt också om de borgerligas alternativ, men jag har mycket svårt att tro på ett alternativ från den nuvarande oppositionen. Om man inte i en samlad opposition ens kan komma så långt, att man blir överens om med hur mycket man skall höja cigarrettpriset, så har jag mycket svårt att tro att ni kan skapa ett alternativ. Det behövs ingen stor kår av duktiga tjänstemän för att samordna cigarrettskatten. Det är ganska enkelt.

Slutligen vill jag fråga herr Magnusson i Borås: Finns det något land med borgerlig regering eller med en högerregering, om det finns någon sådan, som har lyckats hålla ett stabilt penningvärde under full sysselsättning?

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att instämma i vad fru Nettelbrandt sade i sitt mycket intressanta anförande.

Sedan vill jag göra några allmänna reflexioner med utgångspunkt från den kompletteringsproposition som lades på riksdagens bord i början av maj. I den propositionen har man gjort en beräkning över utfallet av den s. k. totalbudgeten för år 1965/66. Man räknar där med ett underskott på 200 miljoner kronor. Denna nya beräkning var sålunda tillgänglig för kammarens ledamöter de första dagarna i maj. Men bara några dagar senare blev det klart att man i finansdepartementet hade överskattat fyllnadsbetalningarna av skatt per den 30 april med cirka 300 miljoner kronor. Underskottet på innevarande budget blir sålunda 500 i stället för 200 miljoner

kronor, som det står i den nya finansplanen.

Detta tycker jag är ett bevis på den stora brist som för närvarande råder på kreditmarknaden. Trots den höga ränta vi har är kreditmarknaden fortfarande desorganiserad och lider av svåra bristfenomen.

För budgetåret 1966/67, som vi nu närmast diskuterar, räknar finansministern med ett underskott i den s. k. totalbudgeten på 775 miljoner kronor. Denna siffra kommer att undergå många växlingar under årets lopp. Bl. a. är det klart att den skattekredit på 300 miljoner, som jag nyss nämnde, kan komma att förbättra nästa års budgetsiffror för den händelse denna kredit är en engångsföreteelse.

Enligt det mycket förenklade totalbudgetresonemang, som man ibland möter i den offentliga debatten, skulle denna minuspost på 775 miljoner kronor betyda att man i en konjunktur av nuvarande slag skulle behöva höja skatterna med minst detta belopp. Vi har på folkpartiets sida konsekvent vänt oss mot ett så förenklat resonemang. Vi menar att varken driftbudgetbalansering eller totalbudgetbalansering i och för sig är några särskilt lämpliga riktpunkter för finanspolitiken, även om vi anser att en uppställning där man gör skillnad mellan drift- och kapitalbudget av praktiska skäl är mera lämplig. Men när man fastställer den ekonomiska politiken måste man enligt vår uppfattning göra en realekonomisk bedömning som gäller hela samhällsekonomin.

Jag skall inte närmare gå in på denna fråga, herr talman — den har vi behandlat i många sammanhang. Men jag vill framhålla, såsom tidigare fru Nettelbrandt sagt, att nästa års budget enligt vår bedömning inte bör försvagas. Därför har vi på folkpartiets sida iakttagit den yttersta återhållsamhet med förslag om nya utgifter. Vi har senare lagt vissa investeringar, som i och för sig är angelägna. Vi har föreslagit

Ekonomisk debatt

ökade anslag på mycket begränsade områden. Det gäller hjälp till u-länderna, sjukvård, ungdomsverksamhet och idrott, undervisning, forskning och kultur. Men vi har också, som nämnts tidigare, föreslagit skattehöjningar på sprit, starkvin och cigarretter.

Beträffande sänkningar av den direkta inkomstskatten har vi sagt att det inte finns något egentligt utrymme för sådana just nu. Våra ändringar i skatteskalor och ortsavdrag innebär bara att vi vill undvika *den automatiska skärpning av skattestrycket*, som blir en följd av inflationen. Vi har föreslagit en snabbare avveckling av de generella bostads-subventionerna, men i gengäld har vi till skillnad från socialdemokraterna velat ge större familjebostadsbidrag till de lägsta inkomsttagarna.

Slutresultatet är alltså att budgeten med våra förslag skulle bli något starkare än finansministerns budget.

Det är klart att det kan finnas en hel del som kritiserar oss och tycker att vi som oppositionsparti hade bort gå snabbare fram med reformarbetet. Men enligt vår mycket bestämda uppfattning *finns det en reform som måste sättas först på listan över alla angelägna reformer, och det är en uppbromsning av prisstegringarna*. Det behövs ett samlat program för detta ändamål, och det är det vi saknar i regeringspolitiken för närvarande.

I det sjupunktsprogram för en stabil ekonomi, inriktad på att främja ekonomisk tillväxt och hejda prisstegringarna, som vi framlägger i reservationen till de betänkanden vi nu behandlar, fullföljer vi vår budgetpolitik genom att bl. a. föreslå en rullande femårsbudget med tidsplanering och angelägenhetsgradering, en budget som alltså går längre än de långtidsbudgeter som nu redovisas i kompletteringspropositionen. Vi föreslår vidare en nationalbudget i arbetskraftstermer och en parlamentarisk besparingsutredning. Dessa förslag har redan nämnts av fru Nettelbrandt, och jag vet att herr Ståhl kommer att ytter-

ligare utveckla dem; jag skall därför gå förbi dem i dag.

Herr talman! Man måste erkänna att det i kompletteringspropositionen liksom i viss mån i finansplanen i januari månad läggs en helt annan tonvikt på inflationens problem än tidigare. De tre interpellationer som finansministern nu kommer att besvara är också tecken på att inflationsbekämpningen verkligen är aktuell ute bland människorna.

Vi har från oppositionens sida länge varnat för de risker som är förbundna med en fortgående inflation. Vi har sagt att en fortgående inflation kan bli ett hot mot den fulla sysselsättningen.

I den allmänna debatten har man lyssnat litet förstrött, och finansministern har inte förefallit särskilt oroad. Så sent som i januari förra året, i den statsverksproposition som då lades fram, uttalade finansministern, att med de nya skattehöjningar han begärde skulle han kunna få till stånd en avsaktning av konsumtionsökningen med bevarad balans i utrikeshandeln. Finansministern fick sina skattehöjningar — men resultatet blev inte en avsaktning utan en forcering av konsumtionsökningen, inte en balans i utrikeshandeln utan ett bakslag på över 1 400 miljoner kronor.

Herr talman! Aftonbladet ansåg nyligen i en ledare att begreppet inflation borde avskaffas; man tyckte att det var ett fult ord och att oppositionen tjatade så mycket om inflation. Jag tror inte man löser detta problem genom att avskaffa *ordet* inflation. Och det behövs sannerligen inga påpekanden från oppositionens sida för att husmöd-rarna och alla andra människor som handlar i affärerna skall märka prisstegringarna; de får sannerligen erfara dem tillräckligt kraftigt själva.

Den socialdemokratiska tidningen försökte också bagatellisera riskerna med inflationen. Man säger, att om löntagarna nu får kompensation och om reallöneutvecklingen är god, så betyder inflationen inte så mycket.

Ja, herr talman, det är självklart att

Ekonomisk debatt

löntagarna skall ha kompensation för penningvärdeförsämringen, om staten inte sköter sin uppgift och bevarar penningvärdet. Men det finns ju alltid andra människor som inte får kompensation. Framför allt påverkar emellertid inflationen kostnadsläget och därmed våra möjligheter att konkurrera med utlandet. De många nedläggningar av företag, som vi nu hör talas om, är ofta ett led i en rationalisering, men de är samtidigt en varningssignal för vad som kan inträffa, om vårt kostnadsläge blir för högt.

Nu blev, herr talman, bakslaget i utlandsbalansen den verkliga väckarklockan för regeringen. Oppositionens varningar har man tidigare försökt vifta bort, men underskottet i utlandsbetalningarna står där som ett ständigt varningstecken, som man inte kan bortse från. I den i januari presenterade finansplanen framhöll finansministern att han är medveten om vilka risker för det ekonomiska framåtskridandet som ett land löper, om det inte i tid korrigerar en negativ utveckling av sin bytesbalans. Han framhöll att detta har särskild betydelse i ett läge, då den fortgående integrationen inom EEC försämrar möjligheterna att sälja våra varor, och att det därför är nödvändigt med en bredare lösning av de europeiska marknadsproblemen. I den målsättningen instämmer jag givetvis, herr talman, och den skiljer sig ju helt och hållet från den uppfattning som Aftonbladet gjorde sig till tolk för helt nyligen.

Målsättningen var alltså i januari klar för finansministern. Han uttryckte saken så, att man skall »nedbringa efterfrågeökningen inom landet till den nivå som möjliggör en klar vändning under året av bytesbalansens utveckling». I kompletteringspropositionen kan nu finansministern på sin höjd förutsäga ett underskott som inte blir större än förra årets, alltså cirka 1 500 miljoner kronor också i år.

Vi kan sålunda konstatera, att 1965 misslyckades finansministern med sin målsättning att hålla balansen i utrikesbetalningarna. 1966 säger finansministern att han kommer att misslyckas i försöken att få en klar vändning nedåt av bytesbalansens utveckling — han får tydligen vara nöjd om det går att åstadkomma ett underskott också i år på ungefär 1 500 miljoner kronor.

Herr talman! Prisutvecklingen under 1966 underskattades av naturliga skäl i januari, men det anmärkningsvärda är att man vid den tidpunkten också underskattade prisstegringarna under 1965 — man räknade med att priserna under 1965 skulle ha stigit med 5,5 procent, men man måste nu erkänna att prisstegringen varit över 6 procent. Även om man nu, såsom finansministern vill, skulle räkna bort de skatte- och avgiftshöjningar, vilka förorsakar prisstegringar, kommer man fram till 4 procent, alltså betydligt högre än de 2 à 3 procent, som finansministern — vilket vi anser vara alldeles felaktigt — menar att man skall acceptera.

Herr talman! Självfallet är man på regeringshåll besvårad av dessa fakta. Man har också försökt vända bort uppmärksamheten från de kännbara prisstegringarna genom att utlova prissänkningar på livsmedel. Det var många konsumenter, som efter att ha läst det nummer av Aftonbladet eller efter att ha sett det TV-program, vari dessa prissänkningar aviserades, gick till butikerna och undrade om de inte kunde få köpa mjölk något mer än 20 öre billigare per liter o. s. v.

Det visade sig emellertid att det inte alls var meningen att dessa prissänkningar skulle komma förrän någon gång i framtiden. Saken har nu fått rimliga proportioner sedan jordbruksminister Holmqvist enligt ett referat från hans förstamajtal uttalat, att man visserligen i framtiden kan sänka priserna på vissa varor men att han, när det gäller området i stort, inte tror att vi skall räkna

Ekonomisk debatt

med att den nya jordbrukspolitiken kan ge oss lägre priser. Vi får, menar jordbruksministern, tänka oss att en effektivisering och rationalisering av jordbruket i stället skall leda till att vi i framtiden skall kunna undvika så starka prishöjningar, som vi haft kännning av under de senaste åren.

Ett sådant löfte från regeringens sida om att den skall försöka undvika att prisstegringarna blir för stora är inte mycket att komma med för ett parti, som redan för 20 år sedan lovade att det skulle stoppa prisstegringarna.

Herr talman! Vad har man nu på regeringshåll för program när den hitillsvarande socialdemokratiska politiken misslyckats? Ja, man tvingas till kortsiktiga detaljregleringar på byggnadsområdet och på kreditmarknaden, och sådana regleringar verkar, även om de givetvis kan vara nödvändiga för tillfället i de situationer där de sätts in, självfallet effektivitetsnedsättande.

Men var är de stora linjerna, de riktlinjer efter vilka man på regeringshåll menar att vi skall gå i den ekonomiska politiken för att få till stånd en stabil ekonomi och ett framtidskridande under full sysselsättning?

Jag har läst kompletteringspropositionen med mycket stort intresse. Det finns, herr talman, i denna mycket som man hälsar med tillfredsställelse och många intressanta synpunkter. Man noterar t. ex. gärna de åtgärder, som vidtages för att höja produktiviteten inom den statliga verksamheten.

Men det finns en sida i kompletteringspropositionen som fyller mig med onda aningar, nämligen s. 34, där det verkar som om finansministern lagt upp en plan för framtiden, vilken, om jag inte alldeles missförstått honom, kan bli ett program för skatthöjningar och socialisering under 1960-talet. Det är en i och för sig mycket intressant diskussion som förs om våra ekonomiska problem, och det vore, tycker jag, ännu intressantare om finansministern

något ville kommentera de riktlinjer vilka är angivna i detta sammanhang.

Finansministern uttalar på den nämnda sidan att det allmänna i första hand har i uppgift att åstadkomma det sparandetillskott som investeringsökningen och förbättringen av bytesbalansen förutsätter. För att alltså få till stånd en balanserad ekonomi måste det allmänna öka sitt sparande. Finansministern påpekar att självfinansieringsgraden inom näringslivet kommer att fortsätta att minska och att samhället därför måste medverka till att täcka den sparandebrist som uppstår.

Därför krävs det, uttalar finansministern, en stark finanspolitik som ett centralt ekonomisk-politiskt medel för att förverkliga en balanserad samhällsutveckling. Detta låter mycket fint och lärt, men meningen bakom detta är väl att man måste vidta åtgärder från statens sida för att få fram det sparande, som man menar saknas på den privata sidan.

En finanspolitik består inte bara av skatthöjningar. Den kan även innefatta en nedpressning på utgiftssidan, så att man går försiktigare fram när det gäller utgiftshöjningar, liksom en del andra åtgärder. Att finansministern i detta sammanhang avser en höjning av det totala skattetrycket framgår emellertid ganska klart av följande yttrande, som jag gärna vill citera ordagrant; det finns också återgivet på denna sida. Finansministern säger: »Förhållandet kan också uttryckas så att den inkomstökning som hushållen kan påräkna är större än det utrymme för privat konsumtionsökning som står till förfogande om investeringsökningen och utbyggnaden av den offentliga servicen på angelägna områden skall kunna genomföras. Det är sålunda inte bara det offentligas egna utgiftsåtaganden som ställer anspråk på finanspolitiken, utan detta gäller också bostadsbyggnadsprogrammet och näringslivets investeringsökning.»

Ekonomisk debatt

Såvitt jag kan förstå är detta ett mycket långtgående uttalande. Det är här fråga om den inkomstökning som hushållen får sedan nuvarande skatter, ATP-avgifter och socialavgifter är avdragna. Den är för stor, menar finansministern, och därför måste man avväga finanspolitiken på ett sådant sätt att budgeten täcker inte bara samtliga statliga driftutgifter, samtliga statliga investeringar och samtliga statliga bostadslån utan också ökningen av näringslivets investeringar. Detta skulle betyda skattehöjningar som inte räknas i hundratals miljoner kronor utan i betydligt högre tal.

Denna framställning är mycket koncentrerad och omfattar en enda sida, så det är möjligt att finansministern har en del synpunkter att tillägga. Jag skulle lyssna mycket intresserat om så bleve fallet. Om jag har tolkat finansministern rätt och han i oktober månad skulle höja skatterna, lär han kunna säga att han har varnat oss, även om det endast har stått i ganska fina nationalekonomiska termer på sidan 34 i årets kompletteringsproposition.

Finns det då något alternativ till dessa ständiga ökningar av det totala skattetrycket, som vi tycks ha att se fram emot enligt den skiss som finns i kompletteringspropositionen? Jag har inte hittat något sådant alternativ angivet i detta sammanhang. I stället får jag gå till ett av bevillningsutskottets betänkanden i år, i vilket den socialdemokratiska majoriteten påpekar att enligt långtidsutredningen måste en betydande del av investeringarna finansieras genom de enskilda hushållens sparande. Det är den sidan av saken som fattas i finansministerns framställning.

Givetvis är vi alla överens om att ett ökat sparande behövs i samhället, om vi skall kunna nå det mål som är gemensamt för oss: att skapa balans i våra utrikesbetalningar och kunna få en

investeringsökning också inom produktionen. Vi är emellertid inte överens om vägarna till detta mål. Finansministern tycks mena — och han är inte ensam om det — att sparandet i huvudsak skall åstadkommas genom skattehöjningar. Det är klart att skattepolitiken måste spela sin roll i den ekonomiska politiken, men den är ett mycket trubbigt vapen. Dess verkningar har tidigare nämnts, och jag skall bara i korthet ange dem. För det första verkar en indirekt beskattning primärt prishöjande. För det andra kan ett alltför högt skattetryck, som vi vet, minska viljan till ökade arbetsinsatser. För det tredje kan en skatt, som läggs på i syfte att minska konsumtionen i stället minska det frivilliga sparandet. Vi får då en utveckling motsvarande den vi hade förra året, då vi trots skattehöjningen fick en forcering av konsumtionsökningen.

För det fjärde försvagar den lätt viljan hos oss politiker att vara återhållsamma när det gäller utgiftsökningar. Det är för det femte ett väldigt trögrörligt system. Om man kan få till stånd en ökning av det frivilliga sparandet, får man inte de nackdelar som jag här har nämnt.

Hur skall man då kunna få till stånd en sådan ökning? Först bör enligt vår uppfattning företagens möjligheter till konsolidering ökas. Rent personligen, herr talman, tror jag inte att vi skall sträva efter att nå den extremt höga självfinansieringsgrad som vi hade i början på 1950-talet. Det var bra att näringslivet då genom självfinansiering kunde i så stor utsträckning åstadkomma den investeringsökning som var nödvändig i det läget. Men den politiken hade en del avigsidor.

Även om jag alltså inte tror att vi skall eftersträva den extremt höga grad av självfinansiering, som vi hade i början på 1950-talet, anser jag att det är motiverat att ge företagen större möjligheter att konsolidera sig själva

Ekonomisk debatt

än de har för närvarande. Detta är aktuellt inte minst med tanke på vad som för närvarande händer ute i företagsamheten på många håll i vårt land. Det är inte heller ur effektivitetssynpunkt bra om självfinansieringsgraden går ned alltför långt. På den punkten har jag alltså en motsatt uppfattning mot finansministern som anser att det är en fördel om vi har en mycket låg självfinansieringsgrad.

Det är klart att det finns ett alternativ till det perspektiv som vi har med ständigt ökade skatter under 1960-talet. Alternativet är en ökning av det frivilliga sparandet. Finansministern brukar säga att han inte tror på det. Finansminister Sträng har en gång gjort ett experiment med ett premiesparande och gjorde en utredning efteråt, som har visat att det exeperimentet ingenting gav. Det är fråga om det gav så mycket som premierna kostade, tror jag han har sagt vid något tillfälle. Man får naturligtvis inte överskatta värdet av speciella sparstimulerande åtgärder, även om man tror att man kan vinna en hel del med dem. Men den främsta sparstimulerande åtgärden är att folk får förtroende för penningvärdet. Saknas förtroendet, hjälper inte sparpropagandan. Men det finns andra åtgärder som kan rekommenderas och som vi har angivit i vårt sjupunktsprogram, t. ex. vinstandelslån, en sak som jag tycker finansministern borde undersöka närmare. Dessa vinstandelslån erbjuder stora möjligheter och ger också möjligheter till ett värdesäkert sparande.

Här går en skiljelinje mellan opposition och regering — kanske skulle man kunna säga att den också går mellan liberalism och socialism. Det är naturligt från socialistiska utgångspunkter att det sparande som behövs i samhället sköts av samhället självt och att det i stor utsträckning dras in genom skatter över den offentliga budgeten. Det är naturligt i ett liberalt samhälle att man stimulerar folk att själva spara så

mycket som möjligt. Intressant är att den engelske finansministern i detta sammanhang är liberal. I sitt senaste budgettal lade han stor vikt vid det frivilliga sparandet. Han sade så här: Det hela är mycket klart, mera sparande — mindre skatter. Där presenterade han i ett nötskal den problematik som vi har i sammanhanget.

Finansministern går vidare på denna innehållsrika sida i kompletteringspropositionen. Han säger att om vi får en ökning av det totala sparandet, som väl i stor utsträckning skall äga rum via skatterna, kanske det inte i och för sig är tillräckligt för att få till stånd investeringar i näringslivet. Ty om vi har en mycket låg självfinansieringsgrad i näringslivet, kanske företagen inte är intresserade av att göra investeringar. Även om det är önskvärt att få nya investeringar i näringslivet för att öka produktionen kanske företagen säger så här: Nej, vi har så litet pengar att vi är inte så särskilt intresserade för att investera. Hur skall man då göra? Jo, säger finansministern: »Då kan åtgärder behöva vidtagas för att ett ökat beroende av lånefinansiering inte skall leda till sänkt investeringsvilja och till avstående från mer riskabla men långsiktigt räntabla investeringar.» Jag skulle vilja fråga finansminister Sträng: Vad betyder detta? Betyder det att staten, om vi anser att det är önskvärt att öka investeringarna i näringslivet för att höja vår produktivitet och konkurrenskraft, skall stimulera företagen till ökade investeringar genom lån på fördelaktiga villkor? Eller är det socialiseringstankarna i vissa förstamajtal i år som går igen? Är det så att man anser att om företagen på grund av låg självförsörjningsgrad inte vill investera, bör staten som åstadkommit sparandet genom budgeten ingripa direkt i produktionen?

Denna frågeställning skulle jag vara mycket intresserad av att få belyst. Det vore mycket värdefullt om detta

Ekonomisk debatt

uttalande i kompletteringspropositionen kunde få bli utgångspunkt för en diskussion i denna, som jag bedömer det, för vår framtida ekonomi mycket betydelsefulla fråga.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis på nytt få fästa uppmärksamheten på det sjupunktsprogram, som fogats som ett särskilt yttrande till bevillningsutskottets betänkande och som utgör grundvalen för våra reservationer i de olika utlåtanden vi nu behandlar:

1. Budgetplanering.
2. Nationalbudget i arbetskraftstermer.
3. En parlamentarisk besparingsutredning.
4. Ett nytt skattesystem med en mervärdeskatt som inte missgynnar de svenska varorna i konkurrensen med de utländska. Finansministern måste väl hålla med mig om att när vi har ett underskott i bytesbalansen av den storlek som det nuvarande, så är det väl orimligt att vi har en omsättningsskatt som är så konstruerad att den gynnar de utländska varorna på de svenska varornas bekostnad.
5. Stimulans av det frivilliga sparandet.
6. Stimulans av konkurrensen i samhället. Detta innebär givetvis också en övervakning av monopol och karteller. Det innebär dessutom — där är vi överens med finansministern — att pris- och kartellnämnden skall ges tillräckliga resurser för en intensifierad prisövervakning.
7. Ett samråd mellan ekonomisk expertis och företrädare för arbetsmarknaden och näringslivets organisationer och politiska partier i en rundabordskonferens samt ett ekonomisk-socialt råd.

Herr talman! Vårt ekonomiska läge är allvarligt. Det erkändes även av regeringspartiets representant i denna debatt i början och slutet av hans anförande, i vilket han i övrigt verkade mycket optimistisk. Vi har presenterat ett pro-

gram för ett ansvarsmedvetet samarbete i syfte att få till stånd en sund ekonomisk utveckling. Varför säger regeringspartiet nej?

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Det finns åtskilligt i vårt land som vi kan glädja oss åt. Den fortgående tillväxten av nationalprodukten är naturligtvis någonting som alla är tillfredsställda med. Alla är väl också nöjda och belättna med att vi har en god sysselsättning — vi har full sysselsättning i vårt land. Men det finns även en del besvärande inslag i samhällsbilden. Inflationen, den fortgående penningvärdeförsämringen, jakten löner-priser-löner-priser är ett sådant inslag. På senare tid har därtill kommit försämringen av bytesbalansen. Det skulle föra för långt att nu gå in på inflationens negativa verkningar för småsparare och andra.

Konsumentprisnivån steg under förra året med inte mindre än 6,2 procent. I den siffran inkluderas visserligen indirekta skatter med 2,5 procent, men ur konsumenternas synpunkt är det ändå en prishöjning.

Med den konstruktion den indirekta beskattningen nu har är också den en börda för näringslivet, en börda för ett hårt kämpande näringsliv, och jag tror att om det någon gång varit befogat att säga att det svenska näringslivet står inför nödvändigheten att föra en hård kamp för att klara sig på exportmarknaden så är det just nu.

Under årets första kvartal steg konsumentprisindex med hela 3,1 procent — det är inte litet det. Underskottet i bytesbalansen som jag nyss nämnde var redan 1965 mycket betydande. Till en början trodde man att det skulle stanna vid 1 000 miljoner kronor, men efter hand fick man lägga på 50 procent och kom alltså upp i 1 500 miljoner kronor. När det gäller det ekonomiska läget för första halvåret i år kommer den svåra isvinter, som rådde i början

Ekonomisk debatt

av året, att bli en belastning särskilt på bytesbalansen, men allting talar för att utvecklingen under hela 1966 också kommer att bli dålig. Fortsätter det på detta sätt kommer vi att efter hand uttömma vår valutareserv, även om denna uttömning naturligtvis kan fördröjas genom lån och krediter utomlands.

Underskottet i bytesbalansen innebär — man kan väl beskriva situationen så kortfattat utan att ha för avsikt att svartmåla den — ett misslyckande i fråga om en av våra viktigaste målsättningar. Vi har alltså lyckats i vissa avseenden och misslyckats i andra mycket väsentliga sådana, och misslyckandena ligger just på prisbildningsområdet, d. v. s. på penningvärdets och bytesbalansens områden. Det är två mycket oangenäma misslyckanden.

Exportunderskottet är väl närmast tecken på att vi förbrukar mer än vi producerar. Vi tär en del på den övriga världens tillgångar. Därmed är också sagt att våra möjligheter att bistå u-länderna måste ha försämrats något.

Enligt statsverkspropositionen vill regeringen hänföra detta underskott i bytesbalansen helt till en ökad efterfrågan, alltså till en överefterfrågan.

Vi förbrukar så mycket att det inte blir tillräckligt över till en export som uppväger den stora importen. Men frågan är om detta är den enda verkliga orsaken, om inte också en del ligger i den relativt sett starka kostnadsstegringen för exportvarorna i vårt land. Man har alltså att söka orsakerna inte bara i det ena av dessa förhållanden utan i båda. Alla, oberoende av partitillhörighet, tycks vara ense om att man skall göra någonting för att förbättra exportförutsättningarna och för att uppnå jämvikt i bytesbalansen. Det råder också självfallet enighet om att man måste söka förbättra möjligheterna för näringslivet och sålunda genom en snabb produktionstillväxt förbättra balansen i utrikeshandeln. Denna principiella enighet tycks framstå mycket

klart efter 1 maj-talen, i vilka nödvändigheten av en ökad satsning på näringslivet betonades. När jag i detta sammanhang talar om principiell enighet, bortser jag självfallet från vissa socialiseringspropäer som också nämndes av en del talare den 1 maj. Jag tänker uteslutande på innehållet i talen i den mån man har kommit fram till en ståndpunkt som länge har hävdats från annat håll, nämligen att näringslivet måste få bättre tillgång till kapital.

Vad skall man nu dra för slutsatser av den fortgående penningvärdeförsämringen och av det förhållandet att vi lever över tillgångarna, bl. a. genom att importera väsentligt mer än vi exporterar? Jag kommer ihåg en tid när man menade att sådana här saker skulle kunna klaras genom penningpolitiska åtgärder. Då var den rörliga ränta som man talade om A och O. »Låt den bara röra sig någon halv procent», sade man, »och simsalabim skall allt vara bra.» Räntan blev rörlig. Det var som en komet hade rusat upp i höjden. Nu står den där, men uppenbarligen betyder den bra litet i detta sammanhang, mest beroende på att den bara träffar en begränsad del av kapitalsektorn. Många områden är helt undantagna från verkningarna.

Målsättningen om arbete åt alla får självfallet inte sättas åt sidan. Målet måste vara full sysselsättning och ett fast penningvärde så långt detta nu är möjligt. När vi inte lyckats att nå den ena av dessa väsentliga målsättningar, stabiliteten i penningvärdet, då är det dags att efter många års misslyckanden vidtaga energiska åtgärder, kanske rätt okonventionella sådana också, för att komma till rätta med svårigheterna.

Vi måste söka få en anpassning till det förefintliga realekonomiska utrymmet. Det är väl vad finansministern själv har i tankarna när han talar om överefterfrågan. Men det är en sak att tala om den och konstatera att den

Ekonomisk debatt

finns och en annan sak att vidtaga åtgärder som man verkligen kan förvänta leder till resultat. Med bästa vilja i världen kan jag icke se att tillräckliga åtgärder vidtagits i detta avseende. Vi trodde inom centerpartiet och tror alljämt att det är ganska besvärligt att klara upp detta. Det är ingen enkel sak. Det är t. o. m. mycket besvärligt, och därför lämnade vi finansministern ett erbjudande — ett erbjudande som han avvisat med kall hand. Låt oss hjälpas åt, sade vi, och se till att vi kan vidtaga åtgärder för ökade inkomster, sänkta utgifter o. s. v. och skapa ett förtroende för vårt penningvärde — det har vi inte i dag! Nåja, jag skall inte orda mycket mera om detta. Budet var givet. Man har tackat nej och då är läget som det är.

Det har tillkännagivits på senare tid att socialdemokraterna och Landsorganisationen tillsatt en gemensam kommitté för att försöka komma till rätta med prisstegringarna. Av vad man har sett i tidningarna menar de att konsekvensen av avtalsuppställningen inte får bli den att mellanhänderna tar för sig en del och lägger på varorna mer än vad kostnadsförändringarna ger anledning till — alltså ett mycket vällovt syfte där vi från vårt håll är beredda att instämma i vad som kan visa sig framkomligt och praktiskt möjligt.

Nå, men låt oss göra det tankeexperimentet att man lyckas begränsa sig i prisstegringar så att man endast får konsekvensprisstegringar och ingenting annat. Samtidigt har vi en övrefterfrågan, och i den mån efterfrågeöverskottet inte elimineras genom prisstegringar behövs det i stället mera varor och tjänster för att tillgodose efterfrågan. I så fall måste det ändå gå ut över bytesbalansen om man inte vidtar några andra åtgärder. Vi väntar på att få höra vilka åtgärder som då skulle vara närmast för att få ett större exportöverskott.

Vi måste beakta att inflationen är så-

väl en kostnadsinflation som en efterfrågeinflation. Det gäller att försöka se till att övrefterfrågan dämpas och att konsekvensprisstegringarna inte blir större än som är motiverat.

Här tror jag att en i hela Sverige omfattande folkrörelse skulle ha haft en uppgift att fylla. Detta kunde också ha varit något att resonera om. Man måste försöka hindra en latent övrefterfrågan från att slå igenom. I den mån det är fråga om finanspolitiska åtgärder ankommer det i första hand på finansministern att föreslå sådana.

En övrefterfrågan kan även elimineras genom ökat sparande. Betecknandet är att den övrefterfrågan som uppkom i fjol till en stor del måste anses vara en följd av nedgång i det personliga sparandet. Det är mycket allvarligt om den fortsätter. Sparandet är främst, tror jag, en fråga om förtroende för penningvärdet. Jag vet att finansministern inte har så stor tilltro till olika åtgärder som skulle syfta till ett ökat sparande. Naturligtvis kan man i viss mån ge honom rätt i att så mycket sparande blir det inte förrän den dag då man samtidigt lyckas skapa ett större förtroende för penningvärdet så att inte alla människor resonerar på följande sätt: »I år skall jag köpa, ty nästa år är det mycket dyrare. Ligger jag undan för att köpa då får jag bara betala mer.»

Det har talats mycket om ett indexreglerat sparande genom värdefasta obligationer. Man kan diskutera för- och nackdelarna. Inom centerpartiet tror vi att på ett speciellt område, nämligen bostadsbyggandets, skulle det kunna vara klokt att pröva detta för att minska hyrorna i initialskedet av bostadsbyggandet och därmed få en jämnare realhyra. Vi tror att uppslaget är väl värt att prövas — naturligtvis till en början i något begränsad omfattning.

Centerpartiet och folkpartiet begär i motioner en bättre budgetplanering, en s. k. rullande planering. Det har vi be-

Ekonomisk debatt

gärt länge från centerpartiet och fått stöd av folkpartiet. Vi har efter hand fått något av en sådan, men den bör enligt vår mening byggas ut. Man bör belysa de ekonomiska konsekvenserna av önskade reformer och sättet för deras finansiering. Genom den beräkning som gjorts i kompletteringspropositionen kommer man fram till att det överskott i totalbudgeten för innevarande år, som från början uppskattades till ungefär 200 miljoner kronor, har förhitts i ett underskott på ungefär lika mycket. För nästa budgetår visar de nya beräkningarna ett underskott på närmare 800 miljoner kronor. De siffrorna pekar hän mot ett avsevärt lånebehov från statens sida. Detta är allvarligt om man samtidigt skall dämpa ned ekonomin. Genom att påvisa hur kärvt läget blir ett par år framöver gör just den rullande budgeten i all sin ofullständighet ändå ganska stor nytta.

Den visar att i dag är det inte lämpligt att göra några nya investeringar i kommande statsinkomster utan nu gäller det att försöka att få balans i ekonomin.

I centerpartiet har vi alltså den uppfattningen att vi måste växa in i den utgiftsrock vi redan har tagit på oss. För att inga missförstånd skall uppstå vill jag framhålla att vi är medvetna om att det måste anstå med realiserande av utgiftskrävande reformer som i och för sig är mycket angelägna och som vi ställt utredningsyrkanden om. Självfallet är det inget nöje att konstatera det, men det är nödvändigt att rätta mun efter matsäcken. Det är nödvändigt att försöka att hjälpas åt att göra denna matsäck större och större genom ökad produktion. Men i avbidan på att den blir större måste man göra en paus, och de reformyrkanden, de utredningskrav som vi har ställt måste betraktas som utslag av vår uppfattning om hur det skall ordnas i den mån vi har råd till det. Vi får genomföra reformerna i mån av råd och lägenhet.

Självfallet är det meningslöst att börja på att bygga ut i vår ekonomi om det inte finns arbetskraft som svarar mot utbyggnaden. Det är ett skäl till att vi har ställt oss bakom tanken på arbetskraftsbalanserna.

Den ekonomiska situationen och budgetsituationen framöver är dyster. Vi lever över tillgångarna. Samhällets inkomster och utgifter kan som jag har sagt vid nuvarande skatteläge väntas undergå en ogynnsam förändring. Nu gäller det att försöka anpassa sig efter resurserna, att som jag sade göra resurserna större så långt det är möjligt och anpassa sig efter de förbättrade resurserna.

Jag har ju fått löfte om svar på en interpellation i dag. Tyvärr vet jag inte mer om vad det svaret innehåller än att det skall komma att finnas i vad finansministern säger om en stund, och då får vi väl resonera vidare.

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Enligt min uppfattning är det en obestridlig brist i våra parlamentariska arbetsformer att varken finansplanen eller dess reviderade motsvarighet görs till föremål för en samlad ingående utskottsbehandling och att kammaren inte därefter får tillfälle till en renodlad debatt om budgeten och om dess samhällsekonomiska aspekter. Sådana budgetdebatter spelar som bekant en stor reell och politisk roll i andra parlament. De nuvarande ekonomiska debatterna i vår riksdag i samband med remissen, vid behandlingen av kompletteringspropositionen och eventuellt någon gång under höstriktsdagen fyller inte det syftet. De består som vi alla vet ofta av splittrade och mer eller mindre ensidiga presentationer av de olika partiernas åsikter, sådana som de har redovisats i partimotioner som är utspridda på olika riksdagsutskott och på skilda debatt dagar.

Jag vill därför begagna tillfället att uttrycka den förhoppningen att vi utan

Ekonomisk debatt

att avvakta författningsutredningens betänkande skall inom en inte alltför lång tid kunna finna en praktisk lösning som i varje fall i någon mån tillgodoser det, som jag hoppas, allmänna intresset att riksdagen får göra en konkret, budgetmässig och samhällsekonomisk bedömning av den redovisning av regeringspolitiken som finansplanen ändå innefattar. En sådan reform skulle uppenbarligen skänka mera intresse och mer substans än hittills åt våra ekonomiska debatter. Om man anser att våra diskussioner här i kammaren inte bara skall vara självändamål utan bidra till att belysa och analysera våra samhällsekonomiska och statsfinansiella problem kan de i dag te sig skäligen meningslösa.

För regeringen och dess meningsfränder tycks de tjäna syftet att slå fast hur riktig och nödvändig regeringspolitiken är i varenda detalj och att försöka hävda en avvikande mening sägs antingen vara reaktionärt eller innebära överbud. Och då oppositionspartierna försöker att med stöd av sina olika partimotioner presentera alternativ möts parterna likväl i regel inte i några givande meningsbyten om alternativens verkliga innehåll eller konsekvenser. Dessutom försvåras som bekant debatten om kamrarnas arbetsordning, eftersom regeringens företrädare har nära nog obegränsad tid till sitt förfogande medan oppositionen, bortsett från huvudanförandena, får inskränka sig till några korta repliker.

Herr talman! Efter dessa personliga synpunkter på våra ekonomiska debatter finns det likväl stor anledning att ägna sig åt vårens kompletteringsproposition, inte minst därför att den presenterats mot bakgrunden av långtidsutredningens redovisning och våra anspråk och resurser under de närmaste fem åren. Den blå boken, den reviderade finansplanen, ger faktiskt en fängslande men knappast uppmuntrande bild av vårt ekonomiska läge och våra fram-

tidsutsikter. Utredningsmaterialet erbjuder ett gott underlag för betraktelser av olika slag, men den som är beredd att dra de logiska konsekvenserna av vad som redovisas där torde med rätt stor oro se fram mot de närmaste årens ekonomiska utveckling i vårt land.

Herr talman! Därutöver finns det knappast plats för lovord över trycksaken i fråga. Den reviderade finansplanen är precis som sin motsvarighet från januari mångordig och svåröverskådlig. Då det gäller vissa allmänna uttalanden är den nästan orakelmässigt töcknig. Skulle man inte kunna tänka sig att finansdepartementet lånade konsultativa statsrådet Nilsson, som ju till vardags pysslar med att rensa kanslihusets prosa från sådana ord som alldenstund, förty och understundom, och bad honom strama upp språket och överskådligheten i kommande finansplaner — jag tror de skulle vinna på detta.

Än värre är emellertid den nästan totala brist på klara uttalanden om vilka ekonomisk-politiska åtgärder som regeringen anser behövliga eller tänkbara för att lösa de balans- och avvägningsproblem som siffermaterialet klart pekar på. Det görs visserligen upprepade hänvisningar till regeringens s. k. åtstramande politik, men vi får ändå ingen vägledning om hur regeringen avser att lösa de väntade svårigheterna.

Då prognoserna t. ex. anger ett budgetunderskott redan för budgetåret 1967/68 på mer än 2,5 miljarder kronor föranleder detta väldiga gap bara följande kommentar som jag ber att få citera: Det framhålles att den för nämnda budgetår statsfinansiella utvecklingen måste »betraktas som omöjlig att förena med en balanserad ekonomisk utveckling. Det är därför ofrånkomligt att redan nu deklarerar, att de i långtidsbudgeten intagna utgiftsprogrammen — trots att en skärpt finanspolitik måste förutsättas — får omprövas i re-

Ekonomisk debatt

striktiv riktning av statsmyndigheterna. De ytterligare åtaganden och reformkrav som avses att framföras måste under alla förhållanden föranleda en sådan omprövning.»

I samband med diskussionen om den bristande balansen i utrikeshandeln frågar sig finansminister Sträng om de hittillsvarande åtgärderna att återställa balansen är tillräckliga. Den frågan anser han sig dock inte nu kunna definitivt besvara. Herr Sträng fortsätter:

»Med hänsyn till vårt relativt tillfredsställande valutaläge är det naturligt och försvarligt att avvakta den fulla effekten av åtstramningspolitiken. Under tiden kommer beredskapen att förstärkas för att med snabb effekt kunna sätta in de ytterligare åtgärder som kan komma att visa sig påkallade.»

Vad åsyftas nu med detta? Vilken omprövning är det som herr Sträng avser i det första fallet? När skall den ske? I vilka former? Hur långt skall den gå?

Och i andra fallet: Vilka beredskapsåtgärder är det vår finansminister tänker på? Hur hög är den beredskap som finansministern talar om?

När, om inte i en finansplan, skall regeringens uppfattning i sådana väsentliga ting redovisas inför riksdagen?

Om jag återgår till det konkreta samhällsekonomiska läge som finansplanen avser att beskriva, torde man utan att vara alltför pessimistisk kunna konstatera att det utgör en klar bekräftelse på regeringspolitikens misslyckande. Det stora underskottet i vår utrikeshandel, som också regeringen numera räknar med som bestående under åtskilliga år framöver, är inte bara ett uttryck för överefterfrågan här hemma. Orsakerna ligger säkerligen djupare än så. Och de torde i själva verket bestå i en klar förändring i vår exportindustris internationella konkurrensförutsättningar, en förändring som förorsakats av den kostnads- och prisuppdrivande interna politiken och av åtstram-

ningstendenser och handelshinder i våra avnämrländer.

Det föreligger emellertid ett klart pris- och kostnadsmässigt samband mellan trenderna på export- och importsidan. Den relativt sett stora importökningen beror sålunda bl. a. på att den del av vår industri som producerar för hemmamarknaden har fått allt svårare att konkurrera med utländska företag, som kan arbeta med lägre kostnader och löner. De svårigheterna har dessutom i stor utsträckning tagit sig uttryck i ett ökande antal industrinedläggelser och i en stigande tendens att etablera sig utomlands.

Om denna situation blir bestående — och allt tyder på att den kommer att bli det — kan den hittillsvarande politiken verkligen sägas ha kulminerat i tre hänseenden. För det första bekräftas — om vi inte visste det förut — att regeringen inte har lyckats lösa inflationsproblemet. Detta är inte i och för sig förvånande, eftersom regeringen uppenbarligen inte har drivit en politik som varit inriktad på det målet. Regeringen har menat, och det har framgått redan av debatterna här i dag, att penningvärdeförsämringen kan accepteras, eftersom den enligt regeringens uppfattning bidrar till en snabb produktionsstegring.

För det andra börjar nu stegringen av produktionen att avta, vilket är än mera allvarligt på längre sikt.

För det tredje har vi nu fått veta att samhällsekonomin får brottas med stabiliserings- och bytesbalansproblem, som kan äventyra sysselsättningen i vårt land och därmed vår handlingsfrihet och vår fortsatta välståndsutveckling. Detta är verkligen, herr talman en drastisk kulminering av den förda äventyrliga politiken!

Nu förefaller det som om regeringen vill söka tröst i den förhållandevis goda valutareserven, men till den valutaställningen bidrar ju inflödet av det

Ekonomisk debatt

lätttrörliga utländska kapital som vårt höga ränteläge attraherar och som snabbt kan och kommer att dras tillbaka vid störningar i samhällsekonomin. Det är väl för övrigt något av en paradox att det rika Sverige skall behöva importera kapital för att finansiera bl. a. sin u-landshjälp.

Herr talman! I den reviderade finansplanen ger finansministern som sagt uttryck för oro inför den fortsatta utvecklingen, det skall långt ifrån bestridas. Herr Sträng varnar klart för det överhettade inhemska klimatet.

Han talar om risken av att leva över sina tillgångar. Han har dämpat ökningstakten i de offentliga utgifterna jämfört med fjolåret — med särskilt stor tillfredsställelse tydligen på försvarets område. Han söker med hjälp av nya regleringsinstrument dirigera byggnadsverksamheten, och han talar om prisövervakning. Någon effekt måste självfallet sådana åtgärder få. Men de konkreta, målmedvetna och effektiva politiska motåtgärderna saknas. Inte återställer man förtroendet för penningvärdet med vad som hittills har vidtagits, inte bryter man pris- och kostnadsspiralen, inte stärker man konkurrensförmågan och inte skapar man den nödvändiga stimulansen för nya arbetsinsatser och för nytt sparande.

Jag undrar, herr talman, om regeringen är medveten om hur långt misstron mot regeringens förmåga och vilja att garantera pengarnas värde har spritt sig i det svenska folkhushållet. De ständiga fördyringarna har skapat en nästan defaitistisk stämning. Alla strävar att så snabbt som möjligt täcka in sig genom högre löner för väntade högre priser och högre skatter — och skattehöjningar inträder som bekant på grund av progressionen automatiskt utan några riksdagsbeslut. De alltjämt pågående avtalsförhandlingarna illustrerar de naturliga kompensationskrav, som söker sin näring i inflationen och i en föråldrad skattepolitik. Och det är inte märkvärdigt att folk tappar

förtroendet, då den inom regeringen som närmast har ansvaret för pengarnas värde helt frankt förklarat, att 3 procent om året skall kronan falla i värde om framstegstakten skall bevaras. I det hänseendet har herr Sträng verkligen mer än väl förverkligat sina ambitioner.

När herr Sträng nu formulerar huvudmålsättningarna för den ekonomiska politiken i kompletteringspropositionen, säger han: Full sysselsättning, balans i utrikesbetalningarna och rimlig prisstabilitet. Vad är rimligt? Varför inte full prisstabilitet? Är 3 procents penningvärdeförsämring rimlig, eller 6 procent som det var förra året, eller 8 procent som det har varit under de senaste 12 månaderna? När inte finansministern själv tror på möjligheten att hindra prisstegringarna, hur skall man då kunna begära att folk i gemen skall lita på penningvärdet?

Herr talman! Att återställa förtroendet för penningvärdet, att med andra ord skapa en stabiliserad ekonomi, är i själva verket den avgörande förutsättningen för att vi skall kunna komma till rätta med krisen i samhällsekonomin. Jag håller på den punkten liksom i flertalet andra hänseenden helt med herr Hedlund. Den ekonomiska politiken måste inriktas på pris- och kostnadsstabilitet, den måste syfta till att stimulera näringslivets investerings- och rationaliseringsverksamhet, att tillvarata våra arbetskraftsresurser och möjligheterna att öka det enskilda sparatet.

För att öka den svenska industriens möjligheter att konkurrera både på hemmamarknaden och på exportmarknaden är det alltså inte tillräckligt att man vidgar det reella utrymmet för de privata investeringarna. I det hänseendet har regeringen genom finansministern under de senaste åren i varje fall givit uttryck för sin avsikt att vidta åtgärder. Det är ju alltid något, men det är självfallet inte tillräckligt.

Vad som fordras är — jag kan citera

Ekonomisk debatt

herr Hedlund nästan ordagrant — att man går från ord till handling. Det krävs bl. a. en konsekvent, näringsvänlig och liberal företagspolitik, friare kapitalrörelser, en väl fungerande kapitalmarknad, som inte i den utsträckning som för närvarande är fallet prioriteras för alldeles speciella syften, och åtgärder inriktade direkt på att sänka det svenska näringslivets höga kostnader. Det måste bli slut på det förfaringssätt som ofta tillämpas, nämligen att genom politiskt betingade manipulationer motverka effekten av olika positiva åtgärder.

Jag tycker verkligen det finns skäl att kritisera regeringen för bristande konsekvens. Så t. ex. vitsordas i finansplanen vår hotande sparandebrist och de väsentligt minskade möjligheterna för näringslivet att självfinansiera sina investeringar. Finansministern medger att den sjunkande självfinansieringsgraden har en negativ effekt på företagens benägenhet — och självfallet också möjlighet, men det står inte — att investera. Därav föranledda problem anser han bör »i god tid» bli föremål för övervägande. Men vad menas med »god tid»? Har inte finansieringssituationen utvecklats så att det verkligen är *hög tid* att klarlägga hur näringslivets latenta kapitalbrist skall hävas?

Till yttermera visso anser finansministern att minskad självfinansiering har väsentliga fördelar från fördelningsspolitiska synpunkter och att den möjliggör en rationellare avvägning av investeringsverksamheten mellan olika företag. Finansministern tangerar här ett problem som utomlands livligt diskuterats, nämligen om och i vad mån vinstmedel i princip bör ligga kvar i företagen för att där disponeras för rationalisering och expansion eller utdelas för att därefter via kreditmarknaden ställas till förfogande efter en marknadsmässig prioritering.

Den debatten kan naturligtvis också aktualiseras i vårt land, ehuru väl till-

fället knappast är det mest lämpliga. Men om så sker, då bör förutsättningen vara för det första att det finns vinster att plöja ner och för det andra att det finns en fungerande fri kapitalmarknad, där olika intressen kan konkurrera fritt. Så är som bekant inte fallet i vårt land, bl. a. till följd av den i förhållande till andra länder stora andelen av de totala resurserna som det offentliga, inklusive bostadsbyggandet, lägger beslag på och som därför är undandragen en marknadsmässig prioritering.

Och finansministern antyder inte med ett ord möjligheterna att nedbringa näringslivets kostnadsnivå genom att exempelvis befria exportnäringarna från de indirekta skatter som försätter dem i ett sämre konkurrensläge än utländska företag. År efter år har oppositionen och näringslivet krävt en neutralisering av den exporthämmande beskattningen. Allmänna skatteberedningen gick också på denna linje. Men hittills har ingenting skett.

I detta läge, då stimulans av sparandet framstår som utomordentligt angeläget och då det expanderande näringslivet kräver nya kapitaltillgångar, lägger herr Sträng fram sitt nu i all hast tillyxade förslag om aktievinstbeskattning. Dess statsfinansiella effekt kan verkligen ifrågasättas. Men långt allvarligare är dess psykologiska konsekvenser för sparandet och för näringslivets kapitaltillförsel.

Och fortfarande belastas näringslivet av ett föråldrat progressivt skattesystem, som lett till att framför allt företag med talrik kvalificerad personal tvingas arbeta med högst väsentligt högre personalkostnader än motsvarande företag utomlands.

Herr talman! Det är anmärkningsvärt, att det enskilda sparandet tillmätts så litet utrymme i kompletteringspropositionen. Det ges exempelvis ingen som helst kommentar till den negativa utveckling av sparandet som klart fram-

Ekonomisk debatt

gar av den reviderade nationalbudgeten. Redan år 1965 ägde som bekant en markerad förändring rum i sparandsituationen. Sparandet började klart nedgå. Sparkvoten minskade från 11 procent 1964 till 9 procent 1965 och enligt nu föreliggande prognoser väntas även innevarande år sparandet kvarligga på denna lägre nivå.

För ett parti som högerpartiet, som anser att ett stort enskilt sparande medför betydande vinster för såväl spararna själva som för folkhushållet, är den utveckling som ägt rum under de senaste åren utomordentligt beklaglig och oroande. Än mer oroande framstår den mot bakgrunden av finansministerns uttalanden om vilket utrymme som kan beredas den privata konsumtionen under de närmaste fem åren. Herr Sträng förutsätter ju att målsättningen för vår ekonomiska politik icke kan uppnås, för såvitt icke den privata konsumtionens tillväxt kan nedbringas till 2,5 procent för den förvärvsarbetande delen av befolkningen. Detta innebär i klartext, herr Gustafson i Göteborg tyckte mena detsamma, att de enskilda människornas rätt att disponera över resultatet av sina arbetsinsatser skall ytterligare begränsas genom höjda skatter och icke — vilket vore naturligare — genom ökat eget sparande. Att den nuvarande regeringen plötsligt skulle vara beredd att driva en sparstimulerande politik inriktad på bevarat penningvärde, sänkta marginskatter och direkt sparstimulerande skatteåtgärder förefaller nämligen alldeles osannolikt efter de senaste årens hårda motstånd mot sådana åtgärder.

Därmed kommer frågan om nya beskattningsåtgärder och dessas effekt på vår samhälls ekonomi med i blickfältet. Att det statsfinansiella läget blir utomordentligt krisbetonat redan efter det budgetår vi nu talar om har vi alla fått klart för oss. Jag vågar emellertid påstå att det nuvarande skattesystemets utformning icke medger ytterligare

skatthöjningar utan att konsekvenserna för kostnadsmedvetande, för penningvärde och för svensk företagsamhets allmänna konkurrenskraft blir nära nog förödande. Ytterligare skatter skulle otvivelaktigt dämpa arbetslust, initiativ och sparvilja, ytterligare undergräva förtroendet för penningvärdet, medföra en ännu starkare press på kostnadsnivån och därmed på nytt driva priserna i höjden.

Det är alltså framför allt de statsfinansiella utsikterna och nödvändigheten att skapa balans i samhälls ekonomien, som motiverar det krav högerpartiet med allt större skärpa under det senaste året hävdar, nämligen att de offentliga utgifterna och investeringarna icke får öka snabbare än vad våra resurser medger. Detta gäller även de kommunala investeringarna. Även om finansministern lyckats begränsa den kommunala ambitionsgraden, ligger denna högt över den nivå som i dag kan anses försvarlig.

Att staten själv genom sin politik bidragit till denna utveckling — bl. a. genom bostadspolitiken — gör icke problemet mer lättlost. Men att i ett kommunalt expansionskede ytterligare stimulera aktiviteten genom olika markpolitiska åtgärder förefaller alldeles huvudlost. I stället för att ge kommunerna bättre planeringsmöjligheter och skapa förutsättningar för att utnyttja enskilda resurser och reserver samt för samarbete mellan kommunala och enskilda vill man nu inom regeringspartiet väcka till liv gamla doktrinära marksocialistiska fördomar. Att återinföra fri konkurrens och därmed pressa priserna och stimulera till fri resursanvändning tycks inför det förestående kommunalvalet inte ens på minsta sätt föresväva regeringens företrädare.

Herr talman! Jag vill på nytt upprepa vad jag så många gånger förut gjort gällande i denna kammare, nämligen att det är *glädjande* att regeringspartiet med åren blivit alltmer benäget att

Ekonomisk debatt

hänvisa till det svenska näringslivets effektivitet och anpassningsförmåga, när man vill förklara vår utomordentligt snabba välståndsutveckling. Men det är *förvånande* att man inte vågar dra den slutsatsen, att den fria marknadshushållningens principer också skulle kunna tillämpas inom bostadsområdet och därigenom snabbt lägga till rätta de verkliga missförhållanden, som den socialdemokratiska regeringspolitiken har medfört på detta och andra områden.

Just nu verkar det i stället som om regeringspartiet under trycket från vänsterkanten vore intresserat av att bygga ut det statliga inflytandet över näringslivet. Åtskilliga uttalanden tyder på att vi kan vänta en skärpning av den socialistiska företagspolitiken. Är kanske dessa nya tendenser uttryck för en strävan att skapa den felaktiga föreställningen, att de impopulära kraftåtgärder, som nu kan komma att krävas, skulle bero på brister i näringslivet och icke på regeringens egen politik?

Herr talman! Vi har verkligen, såsom finansministern själv konstaterat, levt över våra tillgångar. Har vi gjort det finns det bara ett botemedel, nämligen att bringa ned utgifterna. Detta kan svida i skinnet. Det är inte populärt och det kan innebära att gjorda löften och åtaganden kan behöva omprövas och deras infriande senareläggas. Att därav berörda grupper kan komma att protestera är fullt naturligt.

De saneringsåtgärder som kan komma att visa sig nödvändiga har emellertid aktualiserats i en kris, som — om den förvärras — kan medföra ännu svårare och betydligt mera bestående konsekvenser för alla grupper i samhället. Vi behöver inte hamna i en sådan situation, men villkoret härför är att regeringen har nog av handlingskraft och mod för att snabbt och målmedvetet genomföra de operationer som är behövliga.

Vi har från oppositionens sida förklarat oss beredda att medverka, bl. a. därför att vi — även om vi har varnat för denna utveckling — också är delaktiga i ansvaret. Oppositionens inviter har dock tillbakavisats av socialdemokraterna.

Vid årets riksdag har de tre borgerliga oppositionspartierna väckt ett stort antal motioner, som — även om nyanseringar och ordval är olika — har det gemensamt att de utgör en anfordran till samverkan för att lösa krisen. Men regeringen är sig själv nog. Samtidigt som man beskyller oppositionen för överbud på det ena eller andra området avvisar man förslag till besparingsutredningar, trots att man i finansplanen och i andra sammanhang klart deklarerar att återhållsamhet i olika hänseenden nu är nödvändig. Att företrädare för riksdagen skulle kunna medverka i planeringsråd eller liknande sammanslutningar vill man inte veta av, och man säger kategoriskt nej till förslag om rundabordskonferenser för att klarlägga den komplicerade samhällsekonomiska situationen och finna vägar till en lösning.

Jag hör, herr talman, till dem som anser att det har pratats litet för mycket om rundabordskonferenser. Sådana löser självfallet inga problem. I en situation då förtroendet för regeringens stabiliseringspolitik är så skakat som det i dag är hos en stor del av det svenska folket kan ändå förutsättningslösa överläggningar mellan företrädare för de politiska partierna, näringslivet och arbetsmarknaden fylla ett syfte och leda fram till konkreta handlingslinjer i olika hänseenden. Enbart den *möjligheten* att så skulle kunna bli fallet borde göra regeringen positivt inställd. Den vägrar emellertid i sin uppenbara självtillräcklighet och får väl därför själva ta på sig det ansvar för utvecklingen som finansministern i andra sammanhang så gärna vill dela med oppositionspartierna.

Ekonomisk debatt

Finansministern ägnar ett helt avsnitt i kompletteringspropositionen åt samhällelig prisövervakning. Inför den allmänna oron för väntade prisstegringar har det på nytt befunnits lämpligt att ge konsumenterna det — vågar jag säga — vilseledande intrycket att man med sådana medel skulle kunna åstadkomma några verkliga resultat i prisdämpande syfte.

Visst är det angeläget att det allmänna vidtar åtgärder för att se till att frikonkurrenssamhället Sverige fungerar under fri konkurrens, även om staten i sin egen företagspolitik knappast kan slå sig för sitt bröst. Att vår lagstiftning mot konkurrensbegränsande företeelser varit av stor betydelse bl. a. för strukturrationaliseringen av näringslivet är alldeles obestridligt. Inte minst på det psykologiska planet har goda resultat kunnat åstadkommas. Verksamheten har också åtnjutit det samlade näringslivets fulla stöd. Ingen har någonting att invända mot att man stimulera en aktiv, vederhäftig konsumentupplysning, ej heller mot att vi har myndigheter som följer och redovisar prisutvecklingen på viktiga områden och kan rikta uppmärksamheten mot de missförhållanden som till äventyrs kan föreligga.

Möjligheterna att med sådan verksamhet komma till rätta med prisstegringarna är dock generellt sett *helt betydelselösa* i förhållande till vad som åstadkommes genom allmänt verkande finans- och penningpolitiska åtgärder. Befinner man sig i den situationen att man har begränsade statsfinansiella resurser och en arbetskraftsbrist som har tvingat finansministern att reducera av myndigheterna begärda personalökningar för de närmaste åren med ungefär hälften, skall man enligt min mening iaktta mycket stor återhållsamhet då det gäller att bygga ut kontrollorgan, som i stor utsträckning ändå är improduktiva.

Det finns i detta sammanhang anled-

ning att citera en ledarskribent i den konsumentkooperativa tidningen *Vi*, som i det första numret för maj månad varnar just för denna tro att man kan vinna »så förfärligt mycket genom en utökad och kunnig prisövervakning. Det som är verkligt väsentligt är att det i landet föres en sådan politik, att inte kronan bara rullar vidare i utförsbacken. Naturligtvis är det inte risk för att det går lika illa med Strängens mynt som med Görtzens daler, den som enligt Snoilsky 'en aftonstund vid Värnamo' på marknaden förlorade all köpkraft för Per och hans Kersti. Men fortsatt inflationsfara är uppenbar.»

Herr talman! Vi kan bara hoppas att få en ny regering, innan kronan förlorat all köpkraft. Under den tid socialdemokraterna suttit vid makten, sedan år 1949, har den förlorat mer än hälften av sitt dåvarande värde.

Herr talman! Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med att i detalj än en gång presentera det program som högerpartiet förordat för att åstadkomma en sanering av samhällsekonomin och för att nå den stabilitet som är nödvändig, om vi skall kunna bibehålla vår handlingsfrihet och upprätthålla full sysselsättning. Som väsentliga element i det programmet ingår en skattereform som syftar till att sänka marginalskatten redan den 1 januari 1967, att under det året övergå till mervärdeskatt och därefter fram till 1970 i stort sett förverkliga skatteberedningens förslag.

Ett väsentligt led i vårt program är vidare att sänka takten i de offentliga utgifterna och investeringarna, så att de motsvarar produktionsutvecklingen, och att tillsätta en besparingsutredning, som skall ha att framlägga förslag till den omprövning av redan fattade beslut av större omfattning som påkallas härav. Av statsfinansiella skäl och även med hänsyn till vikten av att rationalisera och effektivisera den statliga verksamheten bör den av finansministern

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

självt synbarligen numera accepterade tanken på avgiftsfinansiering av vissa offentliga tjänster utredas.

Till programmet hör också, att hyrespolitiken och bostadsbyggandet måste infogas i det fria marknadshushållningssystemet och att olika åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet måste vidtas.

Som jag, herr talman, redan förut framhållit, föreligger i flertalet av här angivna och andra hänseenden i sak, om icke helt i ord, överensstämmelse mellan de tre oppositionspartierna. Att mittenpartierna valt att presentera sina förslag för sig och därvid också nyanseerat sina uttalanden på ett annat sätt än vad högerpartiet gjort förändrar ingenting i sak. I allt väsentligt är den borgerliga oppositionen i dag ense om vilka åtgärder som just nu framstår såsom särskilt angelägna.

Vem som skall ha upphovsmannarätten till de sju punkter som mittenpartierna har aktualiserat, skall vi, fru Nettelbrandt, kanske inte tvista om. Vi har tydligen samma uppfattning om vad som behövs, och den kan vi ha utan att ha »knyckt» något från varandra. Men om vi skall diskutera vem som skall vara upphovsman, skulle jag vilja råda fru Nettelbrandt att studera den ekonomiska motion som högerpartiet väckte i januari och även att gå tillbaka till det »sjupunktsprogram» som vi lade fram i höstas. Nu tycker jag detta är helt ovidkommande. Att vi har mötts är för mig det väsentliga, och jag vill gärna slå fast den enighet som nu föreligger.

Därför är det desto mer beklagligt att behöva konstatera att regeringen ställer sig helt avvisande till varje tanke på att i samverkan lösa de stora problem som utan varje tvekan föreligger i dagens Sverige. Denna ovilja till samarbete, herr talman, framstår desto mer besynnerlig som regeringen uppenbarligen nu äntligen blivit med-

veten om hur allvarligt läget är. Det framgår med all önskvärd tydlighet av kompletteringspropositionen, vars oklara formuleringar ju bör bedömas mot den bakgrunden, att de tillkommit knappt fyra månader före ett betydelsefullt val.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Bohman började sitt inlägg med att beklaga, att oppositionen av vissa skäl inte har samma möjligheter som regeringspartiet att i denna kammars talarstol presentera sina idéer. Nu tror jag inom parentes sagt, att en statistisk jämförelse av det antal spaltmillimeter i riksdagens protokoll som regeringsrepresentanter och oppositionens företrädare presterat inte helt säkert blir till regeringsrepresentantens favör. I varje fall hade tydligen herr Bohman föresatt sig, att nu skulle det bli en definitiv ändring i detta avseende; det var ju en utomordentlig talglädje som strömmade mot oss från talarstolen aldeles nyss, och det som sades gällde icke allenast detta intressanta problems alla olika aspekter, utan det gjordes djupdykningar som visade att herr Bohman också tillägnat sig Snoilskys diktning om Per och Kersti och Görtzens nödmint.

När jag suttit och lyssnat till de inlägg som hittills gjorts i debatten och hört uttryck som »drastisk kulminering av utvecklingen», »förödande» och »förtroendet är rubbat hos stora delar av det svenska folket», har jag fått en bestämd känsla av att det från regeringsbanken behöver sägas några lugnande ord. Jag skulle också vilja varna oppositionen för att fortsätta att — som jag ser det — överdriva på detta sätt. Det kan komma situationer, när vi verkligen har användning för en sådan vokabulär. Vad skall ni då säga när ni nött ut alla tänkbara adjektiv i det nuvarande ändå relativt stillsamma läget?

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

Nu har emellertid oppositionen och oppositionspressen målat upp dessa avskräckande perspektiv på landets ekonomiska framtid, och regeringen har beskyllts för att under mottot »efter oss syndafloden» ingenting göra utan låta det hela rasa. Jag är övertygad om att vem som helst som i lugn och ro tänker igenom saken måste inse att detta är en karikatyr av verkligheten, en karikatyr som dock till skillnad från alla riktiga och konventionella karikatyrer saknar både sanning och originalitet.

Hurudan är då situationen i dag? Jag brukar ha för ovana att redovisa situationen med några siffror. Dessa siffror har redovisats i kompletteringspropositionen, och jag skall här endast göra en mycket kort sammanfattning.

Vi räknar med att den samlade nationalprodukten år 1966 skall öka med 3,5 procent i fasta priser räknat. Vi har under de tidigare åren av 1960-talet blivit bortskämda med en något större ökning. 3,5 procent var emellertid en otänkbar hög ökning för något eller några decennier sedan. För industrien redovisas totalt en ökning med 4,5 procent. Därutöver räknar vi med — och det tycker jag är det mest intressanta — en ökning av de industriella investeringarna på mellan 12 och 13 procent. För att finna en motsvarande siffra måste vi gå tillbaka till de mest progressiva åren i den svenska ekonomins historia, d. v. s. till åren i slutet av 1950-talet, då industrien upplevde en enorm investeringsexpansion. Vår konsumtion kommer att öka med ett par tre procent, och den offentliga konsumtionen beräknas öka med 5 procent. Denna senare konsumtion tar sig uttryck i ökad och bättre sjukvård, i ökad och bättre utbildning, i lönehöjningar till de statsanställda och allt som nu ligger på den offentliga sektorn. Vi fortsätter att förstärka folkpensionerna, och vi ökar kraftigt våra ansträngningar

när det gäller de gamlas bostadsförsörjning. Vi förstärkte sjukförsäkringen mycket radikalt. Det är en verkligt stor reform riksdagen fattat beslut om på det yttersta i dessa dagar, och vi har nu kommit så långt i fråga om tryggheten under sjukdom att den torde ha fa motsvarigheter internationellt sett. Vi fortsätter oförskräckt med att realisera detta jordklots mest ambitiösa utbildningsprogram för hela det svenska folket.

Allt detta vittnar om en mycket hög aktivitet, om stor optimism och stark framtidstro. Jag är också glad över att kunna säga att kamrarna är relativt eniga om dessa framgångslinjer.

För litet sedan träffades förhandlingsvägen ett treårigt avtal — som följaktligen garanterar treårig arbetsfred — mellan Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen på det stora och tongivande området. Därvid togs också det första steget på vägen mot en arbetstidsförkortning som har 40-timmarsveckan som slutmål.

Vi kommer i detta hus, när lagförslaget om arbetstidsförkortningen läggs på riksdagens bord, att under stor enighet besluta därom. Vi kommer att vara besjälade av den aktivitet, framtidstro och framtidsvilja som är den mest effektiva dementien på alla olycksprofetior som serverats här i dag och tidigare — man börjar nu bli ganska van vid dem. Bara denna korta redovisning av politisk aktivitet och framstegstakt — som jag vill understryka att inte heller oppositionen tvekat att godkänna — ger väl ändå vid handen att vi i dag inte befinner oss i något katastrofläge. Hur skulle ansvariga riksdagsmän kunna rösta för regeringens förslag, om de ett ögonblick själva trodde på dessa olycksprofetior?

Vi har fördelen att leva i ett land med ett arbetsamt folk och en avancerad teknisk, industriell och kommersiell utveckling. Vår produktionskapacitet

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

per capita är med ett enda undantag större än produktionskapaciteten i något av de övriga utvecklade länderna i världen. Det är enligt den internationella statistiken bara USA som har en större produktionskapacitet per invånare än vi.

Detta är, ärade kammarledamöter, själva utgångsläget. I denna situation har våra ambitioner på alla sektorer i den fulla sysselsättningens samhälle tillfälligt — jag understryker tillfälligt — förlämnat oss att tro att vi skulle kunna göra litet mer än vi i själva verket hade resurser till. Vi fick följaktligen under fjolåret en varningssignal via vår utrikeshandel och vår bytesbalans. Jag vill också poängtera att en period av för hög intern efterfrågan sammanföll med en nedgångsperiod i exporten på våra viktigaste basområden, alltså exporten av trävaror, massa och malm. Denna nedgång förklaras delvis av att det pågick en lageravveckling i köparländerna.

Vi kan nu uppskatta underskottet i bytesbalansen till 1 miljard under fjolåret och lika mycket under 1966. På denna punkt vill jag redan inledningsvis korrigera en uppgift som återkommit jag tror i samtliga talares inlägg — man har sugit på den som man suger på en slickepinne, och jag kan väl begripa det. Det har sagts att vi har råkat ut för en bytesbalansbrist på 1 500 miljoner, och att bristen kommer att bli lika stor under 1966 som den var 1965.

Nu har jag på sid. 11 i propositionen påpekat, att bytesbalansbristen redovisas statistiskt till 1 500 miljoner kronor, men till en del är dock detta underskott fiktivt, eftersom betalningsbalansens restpost innefattar ting som kan jämföras med valutaintäkter. Enligt långtidsutredningen faller 400 miljoner på denna restpost, som har samma karaktär som betalningsinkomsterna, och därför resolverar man i kompletteringspropositionen att underskottet egentligen är cirka miljarden.

Jag tycker att vi skall hålla oss till detta i fortsättningen. Det är alldeles onödigt att göra situationen värre än den är. Den är litet besvärlig, och jag skall närmare kommentera detta senare, men ingen av oss är betjänt av att klä sig i säck och aska om vi inte behöver göra det i så hög grad.

Denna situation ger oss anledning till att se om vårt hus, och regeringsprogrammet har varit att snarast söka eliminera balansbristen. Av den anledningen har vi bromsat takten på många angelägna områden. Bostadsbyggandet ligger oförändrat och den kommunala expansionen dämpas ned. Jag tar dessa båda ting, eftersom de utgör de mest framträdande expansiva områdena under hela 1960-talet. Expansionen där måste dämpas till förmån för en utbyggnad för industrien, men märk väl, ärade kammarledamöter, att det fortfarande är fråga om att dämpa öknings-takten i vår frammarsch — det vill jag understryka. Det är sålunda inte fråga om att vi skall gå tillbaka, inte ens till det läge som vi hade 1965, 1964 eller 1963. Vi får bara dämpa öknings-takten utöver det läge, från vilket vi startade 1965.

Det är så problemet ligger till, även om man i den allmänna debatten har en viss svårighet att hålla detta isär. Vi bör kunna tåla en dämpning i själva ökningstakten just mot bakgrunden av vårt goda utgångsläge. Vår standardhöjning får gå litet långsammare, medan vi ställer om våra krafter på en förstärkning av den industriella produktions- och exportkapaciteten. Ju förr vi lyckas därmed, desto bättre är det naturligtvis. Allt talar för att vi under 1966 stoppar upp den utveckling som under 1965 kunde noteras.

Det innebär emellertid — jag vill gärna understryka detta — en oförändrad förlust på i runt tal 1 miljard kronor under 1966. Jag har visserligen sett vissa uppgifter om att vi skulle ha möjlighet att minska denna förlust un-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

der 1966, men ännu så länge befinner man sig i detta osäkra skede på den stabilare sidan, om man säger att vi i runt tal får dras med 1 miljard i förlust även under 1966. Men den nedåtgående trenden har brutits och vi har fått en stabilisering.

Det är således fråga om att från den utgångspunkten vända tillbaka uppåt, och jag är klart medveten om att man inte gör det i en handvändning. Det kommer att ta några år, men målsättningen måste realiseras.

När man ser på import- och export-siffrorna — dessa faktorer som konstituerar vår utrikeshandelsbalans — är det litet svårt att dra några slutsatser från de första månaderna under 1966, eftersom de var tillämpligen abnorma vid alla motsvarande jämförelser. Vi har upplevt en vinter som varit den besvärligaste på många år. Det har inneburit en extra belastning på bränsleimporten och en fördröjning av den naturliga export vi i annat fall räknar med. Vi har under mars månad i år haft en bättre utrikeshandel än under mars månad 1965. Jag har ännu inte sett de definitiva siffrorna för april, men jag har anledning förmoda att även under april kommer vi balansmässigt att ligga bättre till än under april förra året.

Regeringen har nu valt politiken att komma till rätta med detta och nå det uppsatta målet. Det får ske genom en kombination av en dämpad, intern efterfrågan och en stimulans av industriinvesteringarna; jag skall kommentera detta litet mera utförligt.

Såsom jag nämnde nyss har vi lagt bostadsbyggandet på den nivå som gällde 1965. Nu var det en hög nivå — vid en internationell jämförelse otvivelaktigt en toppnivå. På samma sätt har vi dämpat de offentliga investeringarna. Vi sade i januari månad ifrån att vår avsikt var att ta ned de kommunala investeringarnas ökningstakt från 12

till 8 procent. Den statliga investeringssektorns ökningstakt fick stanna vid 2,5 procent.

Det program som sålunda linjerades upp vid årsskiftet ser glädjande nog ut att hålla. Vi har visserligen tvingats tillgripa en grov form av byggnadsreglering som rent fysiskt via igångsättningsstillstånden har begränsat vissa mera sekundärt betonade objekt. Alla vet vad det är fråga om och jag behöver inte räkna upp dem här.

Sjukhusbyggandet har också tvingats underkasta sig den från regeringens sida bestämda regleringen och begränsningen. Mellan åren 1964 och 1965 expanderade sjukhusbyggandet i vårt land med 48 procent. Det går naturligtvis inte att ställa om en snabbt uppåtgående kurva av detta slag utan en viss övergångstid, men jag har all anledning räkna med att vi kommer att få gehör från kommunförbunden för regeringens linje. Vi har också skaffat oss praktiska möjligheter för detta, om det skulle visa sig att man tycker att det hela är för hårt. Situationen är som den är, och det finns ingenting annat att välja på. Vi måste acceptera en ökningstakt i sjukhusbyggandet som är betydligt långsammare, ungefär 15 procent per år under 1966—1967 mot närmare 50 procent under åren 1964—1965. Naturligtvis måste huvudvikten läggas på investeringar inom långtidsvården och mentalsjukvården. Dessa båda områden kommer att få en viss förtursrätt.

Dessa åtgärder möjliggör den eftersträvade förskjutningen till industri-sektorn. Glädjande nog kan vi där, som jag nyss nämnde, avläsa en påtaglig investeringsvilja som vittnar om optimism för framtiden, och det har också, — vilket bör understrykas — varit möjligt att finansiera den investeringsexpansionen. Senaste data på området ger vid handen att den svenska industrien under den senaste tolv månadersperioden kunnat öka sin tillgång på

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

lånekapital med 1 800 miljoner kronor i jämförelse med den tolv månadersperiod som låg framför. Vi har således ännu så länge korrespondens mellan investeringsprognosen och kapitalför-sörjningen.

Den svenska industriens slagkraft internationellt är ju — vilket även beto-nats av oppositionens talesmän — den centrala frågan i vår ekonomi och all-männa välståndsstegring. Emellertid finner vi att med ganska jämna mellan- rum — ja, för oppositionens talesmäns del är det väl inte några pauser alls — lägger man pannorna i djupa veck och talar om vilka utomordentliga svårigh- eter den svenska företagsamheten har i dag. Naturligtvis inträffar detta all- tid då avtalsförhandlingar förs och vi diskuterar ekonomi här i riksdagen.

När man talar om industriens kost- nadsutveckling — vilket framför allt herr Bohman här gjorde med mycken energi — vill jag framhålla att det en- ligt min mening inte är de avtalsmäs- siga löneökningarna som är vare sig den avgörande drivkraften för infla- tionen eller faromomentet i den kost- nadsutveckling som herr Bohman be- skrev. Det ligger en större fara i vad som händer emellan avtalsrörelserna. Jag tänker då framför allt på den s. k. löneglidningen som under senare år har representerat huvuddelen av lönesteg- ringarna i vårt land. På något under- ligt sätt hör man fasligt litet talas om den. Av någon oförklarlig anledning tycks denna huvuddel av löne- och kost- nadsstegringarna i stort sett accepte- ras. Jag är den förste att understryka att löneglidningen är en faktor som sammansättes av både acceptabla och icke acceptabla element, och det är de senare som jag vänder mig emot.

Jag hälsar således med den allra störs- ta tillfredsställelse den åtstramning och disciplinering som Svenska arbetsgiva- reföreningen nu har startat bland sina medlemmar för att återställa kollektiv-

avtalets auktoritet. Detta problem har speciellt aktualiserats under 1965. Den mer normala löneglidningen, som har sin förklaring i vad jag kallar de accep- tabla elementen, höll sig tidigare mel- lan 2 och 3 procent men steg under fjolåret till mellan 5 och 6 procent. En sådan utveckling har en benägenhet att bryta sönder all ordnad avtals- och förhandlingsverksamhet, vilket vi alla förlorar på.

I sista hand måste man ändå ställa den fråga som de flesta undviker: Hur kan lönehöjningarna mellan avtalsrö- relserna få bli dubbelt så stora som de höjningar som har manglats fram un- der långa förlikningsförhandlingar, om inte företagarna själva anser sig ha råd att betala den löne- och kostnadssteg- ring som innefattas i den abnorma lö- neglidningen? Den frågan står kvar så länge denna abnorma löneglidning fort- sätter.

De under 1965 och 1966 genomförda konsumtionsskattehöjningarna har jäm- te den åtstramning som gjorts via kre- ditpolitik och byggnadsreglering onek- ligen medfört en viss dämpning i eko- nomien. Den dämpningen har vi kun- nat avläsa under det senaste halvåret. Jag hoppas att den skall — tillsammans med den disciplineringsaktion som Arbetsgivareföreningen har startat — medföra konsekvenser även för löne- glidningen. Balansläget på arbetsmark- naden är bättre i dag än för ett år se- dan, och undgår vi en byggnadsmark- nadens överansträngning under den kommande sommaren bör en bestän- de förbättring kunna inträda. Utan att slå av på den fulla sysselsättningen är det översysselsättningen vi skall för- söka komma till rätta med. Några lätt- nader i fråga om finans- eller kreditpo- litik kan det naturligtvis inte bli tal om, det har jag understrukit tidigare och det gör jag även nu. Även den många gånger upphetsade debatten om att kreditpolitiken, förs in absurdum,

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

måste tas med det allra största lugn. Fortfarande är risken för prisstegringar och oacceptabla löneglidningar större än för en motsatt utveckling, och det är den avvägningen som får vara avgörande.

Personligen har jag den uppfattningen att de vidtagna åtgärderna bör få visa sin verkan, innan de ständigt upprepade frågorna — som också har kommit tillbaka i dagens debatt — om vad som ytterligare skall göras kan besvaras. Alla dessa frågor, beträffande vilka jag tyvärr misstänker att de mera ställs av politiskt-taktiska skäl och mindre på grund av omsorg om vår ekonomiska välfärd, kan man således inte för dagen få något svar på.

Sedan oppositionen emellertid i stort sett har godtagit regeringsförslagen men därutöver krävt en rad bestämmelser för framtiden av stora och kostnadskrävande reformer — det har bestritts, men jag kommer tillbaka till det — har det uppstått en alldeles speciell situation.

Under vårriksdagen har högern, centerpartiet och folkpartiet varit eniga om att hos regeringen beställa den här rullande långtidsplaneringen, som även omfattar en angelägenhetsgradering och en tidsplanering för kommande reformer. Jag är den förste att erkänna riktigheten av att man planerar för framtiden även när det gäller det statliga handlandet och reformarbetet. Att det också vid varje tillfälle måste ske en prioritering med hänsyn till de resurser vi har och kan överblicka, innebär sannerligen inte någonting nytt — det försäkrar jag. För en finansminister, som i år har avverkat sin elfte statsverksbudget och som vet att varje budgetbehandling startat från utgångspunkten att ungefär hälften av de framställda kraven måste avvisas eller skjutas på framtiden, är allt detta naturligt. Varje statsverksproposition är en planering, också med sikte på morgonda-

gens möjligheter. Varje statsverksproposition är ett uttryck för en prioritering i enlighet med regeringens uppfattning. Om den prioriteringen sedan inte passar oppositionen är en annan sak.

I den kompletteringsproposition som nu har lagts på riksdagens bord har regeringen gått oppositionen till mötes så långt, att där redovisas material på vilket man kan göra sina egna framtida planeringar. Det är ett material som har blivit fylligare och mera inträngande för varje år. Där anges den troliga utvecklingen av statens inkomster vid oförändrat skatteuttag och med den utgiftsbelastning som vi har att räkna med i framtiden på grund av vad vi redan har beslutat oss för; alla måste ju begripa att dessa beslut innebär inteckningar i framtiden.

Var och en har möjligheter att här dra egna slutsatser. Vill oppositionen göra upp en prioritering, förvägras den självfallet inte detta. Man har samma material till förfogande som regeringen. Regeringens prioritering inom ramen för givna eller, om så har valts, utökade resurser sker varje gång som en statsverksbudget kommer till. Om denna prioritering och avvägning leder till att för viktiga reformers realiserande krävs ökade skatteuttag, har det också framlagts förslag om sådana åtgärder.

Vårt parlamentariska system med en regering, som väljer sina politiska framgångslinjer efter sina egna uppfattningar om samhällsbyggandet, och en opposition som från sina utgångspunkter driver sin politik blir det enda naturliga mönstret för vårt politiska arbete. Det är alldeles uppenbart att våra skilda politiska uppfattningar måste leda till skiljaktigheter i fråga om prioritering och långtidsplanering.

Om oppositionen vill ha en annan angelägenhetsgradering än regeringen i en framåtsyftande planering, finns det

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

således material både beträffande arbetskraftsresurserna — det har ju efterlysts en arbetskraftsbalans och material i detta avseende har också förelags riksdagens ledamöter — och de finansiella möjligheterna. Ett handlande härvidlag från oppositionens sida, varvid man med utgångspunkt från det föreliggande materialet skisserar hur man ser på prioritering och planering, skulle nog ha sitt publika intresse och förmodligen också vara befruktande för den politiska debatten.

Om jag skulle föra tankegången vidare, skulle jag vilja illustrera den med ett par exempel.

Centerpartiet begär i en partimotion — det har också fogats en reservation därom till utlåtandet — en utredning om införande av schablonavdrag vid den kommunala taxeringen efter samma grunder som vid den statliga. Kommunerna skulle, som understrukits tidigare i dag, enligt centerpartiets mening kompenseras av statskassan för det inträffade skattebortfallet. Denna reform skulle kosta i runt tal 1 700 miljoner kronor.

Vidare föreslår centerpartiet, och här preciseras det hela i viss mån med avseende på tiden, att man inom de närmaste tre till fyra åren skall höja barnbidragen och införa vårdnadsbidrag. Staten skall vidare enligt förslaget betala ett grundbidrag till de nu av kommunerna finansierade bostadsbidragen till folkpensionärer.

Bara de fyra saker som jag nu räknat upp och som det begärts utredning om och i vissa fall ett mera definitivt genomförande inom de närmaste tre till fyra åren kostar ungefär 3 000 miljoner. Då uppstår naturligtvis den utomordentligt intressanta frågan, som i första hand centerpartiet bör anses skyldigt att besvara: När skall detta sättas in i femårsplanen? Skall det ske det första, andra, tredje, fjärde eller femte året? Hur ser centerpartiet på den sa-

ken? Skall det över huvud taget inte ingå i femårsplanen utan aktualiseras någon gång på 1970-talet? Skulle det senare vara fallet, är man åtminstone ute i god tid, och det kan i och för sig vara bra i många avseenden.

Eftersom vi alla är ense om att finanspolitiken inte gärna kan försvagas och långtidsbudgetens siffror visar en så kraftig upplåning redan 1967/68, att allt tal om att klara en anständig finanspolitik med mindre skatteinkomster är högst orealistiskt, måste centerpartiet följaktligen i sin rullande femårsplan, om de nämnda förslagen skall ingå i denna plan, försöka ge anvisningar om hur dessa 3 miljarder skall anskaffas. Skall det ske genom en 6-procentig höjning av omsättningsskatten? Det går att klara problemet den vägen. Men lovar i så fall centerpartiet att inte kritisera regeringen för de prisstegringar som denna omsättningsskattehöjning föranleder? Hur skall ni ha det på denna punkt? Centerpartiet kan väl ändå inte mena att det är centerpartiet förbehållet att föra ut idéerna om alla dessa fina reformer och denna rullande femårsplan, medan det är finansministerns huvudvärk att försöka skaffa fram pengarna och naturligtvis att ta emot kritiken för detta.

Låt mig också ge ett exempel på högers uppfattning om vad som skall ske inom den närmaste femårsperioden — jag utgår från att högerpartiet menar att deras förslag ändå skall genomföras inom en femårsperiod.

Den progressiva s. k. marginalskatten skall sänkas. Ett skattefritt sparande på en lång rad områden skall införas, ortsavdragen skall höjas och företagen befrias från noga räknat 1 200 miljoner i omsättnings- och energiskatt. Barnavdrag skall införas i beskattningen, ortsavdrag och skiktgränser skall indexregleras.

Högern vill skaffa en del av pengarna genom att försämra bostadsstödet, dra

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

in på de statliga investeringarna, SJ och televerket, samt sälja LKAB-aktier, men det kvarstår ändå en försämring redan för 1967/68 på drygt 1 miljard, och denna summa fördubblas till 2 miljarder, om företagen skall befrias från omsättnings- och energiskatt.

Då jag utgår från att inte heller högern vill öka statsupplåningen och inte är beredd att mitt upppe i sin pågående skattesänkingsprocess lägga fram förslag om nya skatter, har man väl inget annat val än att undersöka om det går att spara. Men, ärade kammarledamöter, där blir det verkligen fråga om belopp, och att attackera de stora och tunga posterna. Skall vi spara på utbildningen, på sjukvården, på folkpensionerna, på arbetsmarknadspolitiken eller på försvaret? Vilket av dessa områden är det man siktar på?

Högern är faktiskt skyldig oss ett svar på den frågan.

Det skall i rättvisans intresse erkännas att folkpartiet har varit litet försiktigare i sina inteckningar för framtiden. Men många bäckar små gör en stor å, och plockar man samman dem alla, både de som finns på skattesänkningssidan och på anslagssidan och lägger till alla utredningsbeställningar, uppställer sig även där den ofrånkomliga frågan: Hur skall detta finansieras i ett femårigt perspektiv och med de utgångspunkter som anges i kompletteringspropositionen?

Min allmänna slutsats blir alltså, att när man ropar på planering och prioritering, borde logiken kräva att man i grova drag talar om vad det är man själv vill göra i fråga om planering och prioritering. Den frågan tvingas regeringen ta ställning till en gång om året. Och varje gång vi presenterar statsverkspropositionen, ligger det bakom den en avvägning inte bara för den aktuella situationen utan även för framtiden — så gott detta nu låter sig göra. Detta sista förklaras därav att vi tror

oss ha grundad anledning räkna med att få rykta regeringsvärvet även framöver och att för vår del ingen politik kan föras som om denna dag eller denna budget var den sista.

Sedan har oppositionen också på nytt samlats kring kravet på en besparingsutredning med parlamentariskt inslag. Min företrädare i ämbetet tog på begäran av oppositionen ett sådant initiativ i början på 1950-talet. Jag skall göra kommentaren kort och säga att resultatet blev av noll och intet värde. Själv fattade jag efter många och upprepade krav från oppositionen samma beslut i början på 1960-talet, och jag kan göra den kommentaren lika kort: Resultatet blev av noll och intet värde. Även om vi upprepar proceduren vart femte i stället för vart tionde år, är jag övertygad om att resultatet blir detsamma.

Jag tror mer på det besparings- och rationaliseringsarbete som ständigt pågår inom statsförvaltningen under statskontorets ledning. Även det begränsningscirkulär som i år har utsänts från kanslihuset till samtliga ämbetsverk som en riktrote för petitaarbetet tvingar fram en noggrann prövning och stor omsorg i ämbetsverkens finansiella förvaltning. Den rationaliseringsgrupp som nu bygges upp inom försvarsdepartementet för att man skall få ett fastare grepp över försvarskostnadernas ganska oroande utveckling har samma syfte. De pågående utredningarna om programbudgetering och ekonomisk budgetering i de statliga förvaltningsämbeverken understryker denna ambition.

Försöken att några riksdagsmän från varje parti utredningsmässigt talar sig samman till politiska besparingsåtgärder har som sagt misslyckats två gånger. Varken partiledningarna eller riksdagsgrupperna har velat följa med i vändningarna, även om det i detta arbete har gjorts en ambitiös insats av de utsedda.

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

Bakom tanken på en parlamentarisk utgiftsgranskningsgrupp och på politisk representation i planeringsrådet — jag tar de båda sakerna i ett sammanhang — samt sammankallandet av en rundabordskonferens ligger väl en önskan hos oppositionen att få vara med och regera på annat sätt än hittills. Det är i och för sig en ganska respektabel önskan.

Många år av negativ och steril oppositionsställning föder naturligen sådana stämningar. Nu har vi emellertid valt ett parlamentariskt system för vårt regerande här i landet och vi har ingen samlingsregering, och så länge bör rimligtvis det systemets spelregler gälla. Regeringen har att utforma sina förslag i enlighet med de idéer och uppfattningar som regeringen hyser om samhällsbyggandet. Oppositionen har att visa sina alternativ, helst fullständiga, och sedan hos väljarna söka förtroende och uppslutning kring förslagen. I vårt land föreligger ju den möjligheten vartannat år, och den omständigheten att variationerna i regerandet har lyst med sin frånvaro förändrar inte vårt parlamentariska system och dess spelregler. På samma sätt som jag är negativ till en politisk parlamentarisk besparingsutredning, är jag negativ till en politisk representation i regeringens utredande och rådgivande organ, sådana som de tar sig uttryck i planeringsrådet.

I fråga om rundabordskonferensen vill jag, trots att vi har diskuterat den saken många gånger, göra en utförligare kommentar. Men först en intressant iakttagelse! När vi talade om saken senast var centerpartiet, vill jag minnas, ensamt om idén. Sedan har man under de senare månaderna fått en borgerlig politisk enighet om den s. k. rundabordskonferensen. Herr Bohman verkade kanske inte särdeles engagerad för tanken — det var väl mera å dragande kall och på ämbetets vägnar

som han presenterade sin anslutning. Däremot kunde ingen av oss undgå att röras över den våldsamma entusiasm som talade ur fru Nettelbrandts anförande på denna punkt. Nu är inom parentes sagt herr Hedlund en man med ödeläggande charm när han sätter den sidan till. Om han har, som jag fick ett intryck av, punktinriktat den på fru Nettelbrandt och om man dessutom tar hänsyn till den speciella årstiden, bör ingen klandra henne för att hon har fallit för honom.

Men skämt åsido — socialdemokratien har för riksdagen utförligt och ingående redovisat sina synpunkter på den ekonomiska politiken. Vi har lämnat en som jag menar ambitiös redogörelse för hur vi bedömer framtidsutsikterna i avseende på den allmänna ekonomiska utvecklingen, arbetskraftsförsörjningen och budgetutvecklingen. De kompletteringar som kan göras utöver vad som i tryck ligger på varje riksdagsmans bord är jag beredd att lämna under dagens fortsatta debatt. Någoting härutöver har vi inte möjligheter att presentera och aktualisera vid en rundabordskonferens.

Från oppositionens sida kan vi som sagt inregistrera ett godkännande av regeringspolitiken i de väsentliga avsnitten, men man har dessutom långtgående önsknings för framtiden. Vad som skulle ge oppositionen en egen profil i en dylik konferens skulle väl vara det högröstade, onyanserade och i vissa avseenden riskabla resonemanget om att vårt land har hamnat i inflationsträsket. Jag skulle också våga spå att man i allmänna formuleringar skulle kräva en stark finanspolitik och minskade offentliga investeringar. Parallellt med detta skulle man aktualisera kravet på ökade insatser bl. a. på bostadsbyggandets område. Som en relief till kraven på stark finanspolitik skulle man naturligtvis kräva långtgående skattesänkningar.

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

Om en dylik rundabordskonferens skall sikta mot framtiden måste väl oppositionens program för de enorma utgiftsökningar, som föreslagits i partimotioner och som jag i korthet här kommenterat, också aktualiseras, eftersom man vill ha en planering för fem år framåt, den s. k. rullande långtidsplaneringen.

Var och en förstår, att med denna packning i bagaget är rundabordskonferensen en ganska överflödigt tillställning.

Men när oppositionen enständigt kräver sin konferens, så måste jag fråga mig om där ligger ett tyst erkännande att man inte tror på sina egna förslag. Jag måste säga mig att oppositionen inte tror på den politik som den redovisar offentligt, bl. a. här i riksdagen, och att oppositionen skulle vara beredd — om det nu vore allvar i yrkandena på en konferens — att grundligt revidera sina uppfattningar, i varje fall för framtiden, på väsentliga punkter.

Man kan ju ställa frågan: Vad är oppositionen beredd att göra för utspel på en rundabordskonferens som man inte vågar göra offentligt? Frågan har ställts förut från denna talarstol, och jag vill upprepa den. Vad kan man göra inom slutna dörrar som man inte vågar exponera här i kammaren? Hävdar man att man är fast i ande och tro — och det kommer man väl att göra — när det gäller vad man i dag offentligt predikar, så kan väl kravet på en rundabordskonferens, även om den aldrig kommer till stånd, möjligen motiveras såsom politiskt betingad. Oppositionen kan alltid inbilla sig att det ligger något av allmän politisk goodwill i kravet på en rundabordskonferens, en politisk goodwill som skulle böttna i att människor genom oppositionens envetna kritik mot regeringspolitiken å ena sidan och oppositionens storslagna deklARATION om egen duktighet å andra sidan skulle börja tro på möjligheter-

na att genomföra konststycket att höja våra löner med 8—10 procent varje år, att driva en aktiv investeringspolitik på alla fronter samt en lika aktiv social reformpolitik på de flesta områden och ändå kunna räkna med stopp för alla prisstegringar och möjligheter till skattesänkningar. Personligen tror jag att man underskattar folks förmåga att tänka och lägga tillsammans, om man inbillar sig något sådant.

Det vore frestande att ett ögonblick skissera förloppet av en sådan här konferens. Utgångspunkten måste naturligtvis vara att vi skulle se till att landets bytesbalans återställes. Den första frågan blir då hur detta skall ske. Förmodligen finns det inga andra vägar än att prioritera industriinvesteringarna, och eftersom varje särskild prioritering i ett läge, där alla resurser är utnyttjade, måste motsvaras av en dämpning på andra områden, blir det fråga om en lugnare takt i bostadsbyggande, sjukhusbyggande, skolbyggande och kommunala investeringar.

Jag föreställer mig att man blir enig om det första men svårligen om det andra. Redan i år har mittenpartierna härvidlag anmält avvikande uppfattningar när det gäller bostadsprogrammets omfattning och varit beredda att på den sektorn satsa 200 miljoner kronor mera än regeringen. Om vi tar i beaktande att en sådan här konferens också skulle innesluta det svenska näringslivet, bör vi erinra oss de officiella framställningar som Industriförbundet gjort till regeringen under det senaste halvåret — och jag är övertygad om att man på det hållet menar vad man säger. Näringslivet har i dessa framställningar med skärpa krävt inte ett stillastående i fråga om bostadsbyggandet utan en definitiv reduktion av det bostadsbyggande på cirka 90 000 lägenheter som vi nu kostar på oss. Hur skulle en rundabordskonferens kunna lösa det problemet?

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

Tankegångarna rörande en rundabordskonferens har närmare utvecklats i högerns reservation till statsutskottets utlåtande nr 121. Konferensen skulle enligt högern göra klart för arbetsmarknadsorganisationernas företrädare vilka samhällsekonomiska förutsättningar det finns för reella inkomstförbättringar, så att en kostnadsuppressning undviks.

Om man vore elak skulle man vara frestad att utbrista: »Heliga enfald!», men nu är jag inte elak utan säger: »Beundransvärda oskuld!»

Skulle detta vara en nyhet för en sådan församling: för företrädarna för svensk industri, som förhandlar på arbetsgivarsidan, och för representanterna för de numera mycket avancerade arbetstagarorganisationerna, som i snabb takt bygger ut sina ekonomiska avdelningar och för samhällsekonomiska debatter på en mycket kvalificerad nivå?

Skulle en rundabordskonferens med upplysningar om reellt produktionsutrymme och om riskerna för alltför stora kostnadsstegringar vara en primör i denna församling, ett sätt att lyfta fram en tidigare fördold sanning i dagsljuset? Ja, möjligen under förutsättning att man har att göra med helt oerfaret folk, som aldrig kastar ett öga på eller lånar ett öra till den ekonomiska debatten, såsom denna förs i tal och skrift.

Ingen tror väl på allvar på detta eller på att industriens företrädare i Svenska arbetsgivareföreningen skulle vara behäftade med en så utstuderad finkänslighet, att de inte alls berör dessa ting under en förhandlingsperiod, vilken sträcker sig över två å tre månader.

Vi kan ta den kontroversiella frågan om skatterna. Med jämna mellanrum kräver oppositionen ett snabbt genomförande av mervärdeskatten och ett slopande av energiskatten.

I den framlagda kompletteringspro-

positionen redovisas budgetperspektiven för nästkommande och därpå följande år. Var och en som kan läsa inlantill måste dra den slutsatsen, att reducerade statsinkomster, d. v. s. en svagare finanspolitik, inte hör hemma i verklighetens värld om man vill handla under politiskt ansvar. En skattelättnad för industrien på 1 000 miljoner — jag kan t. o. m. gå så långt som till 1 200 miljoner, såsom jag tidigare påpekat — måste då lastas över på konsumenterna, vilket bara kan ske genom en höjd varubeskattning. Effekten på priserna kommer att medföra att vi får vidkännas en allmän prisstegring, som går upp mot det dubbla av vad jag vid olika tillfällen betraktat såsom ofrånkomlig under tider med högkonjunktur och stark aktivitet inom samhällsekonomin.

Skulle då rundabordskonferensen göra om oppositionen till den milda grad, att den efter alla våldsamma angrepp på regeringen för prisstegringarna utan knot skulle acceptera en dubbelt så stor prisstegring och därtill vara beredd att ta politiskt medansvar för detta? Skulle oppositionen inför dagens budgetperspektiv, som otvivelaktigt kräver den största återhållsamhet inför nya reformer, bara för att få sitta vid detta bord vara beredd att stryka ett streck över frågan om framtida inteckningar i statsutgifterna? Skulle konferensen ha ett i fråga om förnuft så välgörande inflytande på oppositionen, skulle också jag med entusiasm omfatta tanken på rundabordskonferenser, men jag tvivlar alltså definitivt på den punkten.

Vi skulle dessutom ha löntagarorganisationerna och jordbrukets företrädare samlade vid denna konferens. Bara den enkla omständigheten att jordbruksutredningens majoritet har föreslagit, att det svenska jordbruket framöver skall underkasta sig inte samma grad av rationaliseringstvång, som gäller för den svenska industrien, utan nå-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

gon grad hårdare än vad som hittills krävts av det, har på sina håll i vårt land framkallat något av ett bondeuppror, en reaktion livligt sekunderad av höger och folkparti — i varje fall har man dragit den slutsatsen, att man på dessa håll i mycket ställer sig solidarisk.

Skulle den i och för sig förklarliga meningsbrytning, som vi aldrig kommer ifrån, mellan löntagarsidans intresse av att få lägsta möjliga pris på livsmedel och producenten-jordbrukarens i och för sig lika legala intresse att få ut högsta möjliga pris för sin produktion kunna pacificeras vid en rundabordskonferens?

Jag ber att få erinra om att de båda parternas utvalda representanter i sex år suttit i den stora jordbruksutredningen och att följderna när konsumentsidan redovisar sin uppfattning blir en inflammerad jordbrukspolitisk konflikt med oppositionspartierna redan beredda till ett klart ställningstagande mot konsumentopinionen, såsom denna företräds av konsumenternas representanter i utredningen.

Skulle en konferens ha några specifika möjligheter att undanröja dessa motsättningar? Dessa ledamöter, som inte är politiskt belastade på samma sätt som vi, har med vetenskaplig noggrannhet funderat och försökt sammanjämka åsikter och synpunkter men har inte lyckats med det. Skulle en konferens ha större möjligheter? Naturligtvis inte.

Jag har varit litet utförlig på denna punkt, ty jag har funnit att det mystiska begreppet rundabordskonferens far omkring i luften och spelar en roll som det alls inte är värt. Jag har därför velat analysera tankegångarna bakom talet om en konferens och se framför mig vad man skulle kunna tänka sig för resultat, om man iscensatte den. Jag hoppas att jag inte skall behöva tala så särskilt många gånger mer om den i denna situation.

Jag tillät mig inledningsvis säga att det när oppositionen saknar alternativ inte räcker att — om jag får använda uttrycket — skyla sin nakenhet med allmänt tal om att man skall ordna konferenser och bli bröder i fråga om dessa kontroversiella ting. Är oppositionen ärlig i attityd och propaganda, måste ett resultat — om man tar det viktiga steget att gå till en sådan konferens — bara bli en besvikelse.

Jag ser därför ingen annan väg än att regeringspolitiken får föras vidare, även om oppositionen på samma sätt som hitintills — vilket den har rätt till — vill garnera den och komplettera den med sin kritik, med runda löften och med yviga, till intet förpliktande argumenteringar. Detta är det logiska resultatet, om jag skall tro att oppositionens offentliga attityd är det verkliga uttrycket för oppositionens uppfattning. Jag vill understryka, herr talman, att jag i ärlighetens namn är skyldig att tro på denna tolkning. Under sådana förhållanden kan det framförda kravet på rundabordskonferenser inte ha annat ändamål än möjligen att vara ett kort i det politiska spelet. Jag förmenar att det som sådant bör avvisas.

Jag vill även säga någonting om den i utskottsutlåtandet framförda oppositionsuppfattningen om den offentliga sektorn. På denna punkt kan en kort redovisning vara lämplig. Under åren 1960—1965 har de totala investeringarna i vårt land ökat med i medeltal 5,5 procent varje år, räknat i fasta bruttoinvesteringar. De statliga investeringarnas ökningstakt har i genomsnitt varit 2,5 procent. Av dessa statliga investeringsökningars 2,5 procent har försvaret tagit i runt tal hälften.

De kommunala investeringarnas ökningstakt har under samma tid varit 10,5 procent. Denna expansion förklaras av ett i allmänhet väldokumenterat behov. Den har också kunnat realiseras genom stilleståndet i den industriella investeringssektorn. Bostäderna har

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

haft en expansionstakt av mellan 7 och 8 procent årligen.

De klagomål som man nu framför rörande de offentliga investeringarnas expansion kan rimligtvis inte riktas mot den statliga sektorn, som nöjt sig med mindre än hälften av den totala investeringsexpansionen. Förmodligen vill man inte heller i denna sin klagan vända sig mot bostadssektorn, beträffande vilken mittenpartierna i år har velat gå längre — jag nämnde beloppet 200 miljoner kronor — än det förslag regeringspartiet redovisade, vilket sedermera blev riksdagens beslut.

Då återstår den kommunala sektorn. Den har expanderat därför att behovet har varit synnerligen påträngande på skolans och sjukvårdens områden efter beslut som vi har varit eniga om i detta hus — vad herr Bohman säger på den punkten är alldeles riktigt — och därför att det bostadsprogram vi har bestämt oss för drar med sig sina ofrånkomliga följdinvesteringar. Här sitter således kommunala församlingar — där har vi ju samlingsregeringar — runt om i vårt land och gör i enighet upp sina utbyggnadsplaner, delvis styrda och betingade av vad regering och opposition i rikspolitiska sammanhang beslutat. Att utvecklingen med hänsyn till dagens nödvändiga industriexpansion måste gå i litet lugnare takt på det kommunala området, ger oss knappast rätt att så häftigt anklaga vad som har varit. Det är viktigare att se till att den återhållsamhet iakttas, som nu är nödvändig. Det finns inte heller någon anledning att så starkt dramatisera den kommunala expansionen under den gångna tiden. Den har ju ägt rum samtidigt som vi har stärkt vår bytesbalans, förbättrat vår valutareserv och väl hävdat oss både nationellt och internationellt.

Jag tror mig kunna säga att allt talar för att vi i dag får gehör hos kommunerna för de rekommendationer i be-

gränsande syfte som nu är utfärdade. Jag är övertygad om att man på denna punkt bör kunna räkna med lojalitet från kommunalmännens sida.

Jag har, herr talman, velat bena upp detta problem — jag tänkte säga i allra största korthet men jag avstår från det — då jag anser kritiken mot de offentliga investeringarna, som på sina håll är så populär, vara illa underbyggd. Tyvärr kommer väl denna kritik att fortsätta, helt enkelt därför att man genom att ibland — och särskilt just nu — kritisera den kommunala expansionen också vill ge ett intryck av att det är regeringen som är skuld till alltihop — om det nu är fråga om någon skuld.

Här avslöjar sig en inkonsekvens i kritiken, menar jag, då man i samma andedrag både klagar över de offentliga investeringarnas expansion och beskärmar sig över de åtgärder som vidtas för att begränsa den. Detta har jag sett åtskilliga exempel på inom den borgerliga opinionen för närvarande. Jag åsyftar t. ex. byggnadsregleringen, som regeringen tvingats tillgripa och som går ut över så viktiga ting som byggandet av ålderdomshem och sjukhus.

Innan jag, herr talman, slutar med att svara på tre interpellationer, vill jag också i allra största korthet kommentera några av inläggen från oppositionens talesmän. Låt mig börja med att ge herr Gustafson i Göteborg, som i denna ekonomiska debatt debuterar som partiledare, en komplimang för det stillsamma och som jag tyckte mycket sympatiska sätt, på vilket han presenterade sina synpunkter. Jag vet inte om det är det förhållandet, att jag trätte på honom i natt eller rättare sagt i morse, som gjort att jag i dag inte behöver säga att han varit trätlysten utan att han i stället gjort ett i allo sympatiskt intryck.

Herr Gustafson säger att han är angelägen om att nästa års budget inte försvagas. Man kan, med ledning av jäm-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

förande budgetberäkningar, säga att folkpartiets budgetförslag för nästa år inte är svagare än regeringens budget. De där hundra miljonerna som det skulle skilja på, kanske bör läggas in i den felmarginal som är tillåten när man stannar på en summa som går över 30 000 miljoner. Beträffande centerpartiet kan jag väl också säga att deras budget för 1966/67 inte är sämre än regeringens, liksom inte heller högerpartiets.

Det besvärliga är emellertid att man i sina förslag och yrkanden ställer anspråk som kostnadsmässigt inte får sin fulla verkan under 1966/67. Om jag räknar ut vad de olika förslagen kostar på tolv månader, d. v. s. för helt år, blir effekten en helt annan. Högerpartiet hamnar på en finanspolitisk linje som blir en grov miljard sämre än regeringens linje. Både folkpartiets, centerpartiets och det kommunistiska partiets förslag — det sistnämnda dock minst iögonenfallande — innebär en klar försämring i förhållande till regeringslinjen.

Herr Gustafson i Göteborg har läst flitigt i kompletteringspropositionen — det är jag glad för — och särskilt fastnat vid frågan om sparandets problematik. Han frågar om det som skrivs i kompletteringspropositionen i det avseendet innebär att det skall introduceras någon ny linje, d. v. s. om det allmänna måste täcka det sparandeunderskott som kan tänkas uppkomma i framtiden.

I långtidsplaneringen har vi redovisat ett perspektiv som visar hur finanspolitiken behöver förstärkas. Detta är i och för sig inte någon som helst ny tankegång. Jag kan berätta för herr Gustafson i Göteborg, att jag år 1948 satt på parkett i konserthus och med stort intresse lyssnade till finansminister Ernst Wigforss' presentation av dessa frågor på en partikongress. Han ägnade hela detta sitt föredrag för snart

20 år sedan åt att tala om detta problem. Han redogjorde för sin uppfattning att det var absolut nödvändigt att samhället tog ansvaret för det kollektiva sparande han bedömde som erforderligt för den expansion och utveckling som vi i detta samhälle skulle komma att få uppleva.

Detta kollektiva sparande kan åstadkommas på flera olika sätt. Vi har tidigare talat om den starka finanspolitiken som ett uttryck för det kollektiva sparandet. Vad som tillkommit under de senare åren är ju framför allt den sparandekälla som AP-fonderna utgör. AP-fonderna är resultatet av ett kollektivt sparande, som mer och mer kommer att få en avgörande och grundläggande betydelse för den expansion som vi vill fullfölja.

När herr Gustafson i Göteborg sätter upp finansminister Callaghan och hans rekommendation av ett ökat hushållssparande som ett föredöme för mig, så förstår jag det inte riktigt. Jag är också beredd att rekommendera ett ökat hushållssparande. Vi har ett stort personligt sparande i detta land — det är ingen tvekan om det — men jag tror att det finns en begränsning i detta avseende. Alla statistiska undersökningar visar, att vår sparandekvot är ganska fix i förhållande till vår inkomst. Stiger inkomsten så stiger sparkvoten, men någon större förskjutning mellan dessa båda storheter kan man inte räkna med.

Sedan kan man ju också säga att finansminister Callaghan talar med utgångspunkt från att han representerar en nation där investeringarna, d. v. s. sparandet, uppgår till 18 procent av bruttonationalprodukten medan samma siffra för Sverige är 24 procent, och där konsumtionen uppgår till 65 procent av bruttonationalprodukten medan den i Sverige stannar vid 56 procent. Han har således större anledning att särskilt uppmärksamma dessa frågor än jag har, även om jag inte skall non-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

chalera dem — de är viktiga även för oss.

Låt mig sedan bara säga en sak till herr Bohman, trots att jag är litet generad över att detta inlägg redan blivit så långt.

När det sägs att det är nödvändigt att se till att man skattemässigt månar om den svenska industrien, så vill jag understryka — det har jag gjort många gånger tidigare — att man inte bara får ta fasta på omsättningsskatten på investeringsvaror och energiskatten; man får lov att se till den totala behandlingen av svensk industri. Gör man det är det ingen tvekan om att totalbilden blir en annan. Man kan göra följande enkla reflexion. Om vi säger att investeringskostnaderna för den svenska industrien på lång sikt representerar 25 procent av de totala kostnaderna — investeringarna görs ju av och till och under vissa perioder, men om man proportionerar ut dem på längre sikt, så kommer man till det ungefärliga genomsnittet 25 procent — så är det, eftersom vi för närvarande har en omsättnings-skatt på dessa investeringskostnader på 5,4 procent, en enkel sak att räkna ut att omsättningsbeskattningen uppgår till ungefär 1,2 procent av de totala kostnaderna. Jag tror därför inte att den spelar någon avgörande roll för industriens livskraft och livsvilja, framför allt inte i ett läge då löneglidningen per år varierar mellan 5 och 6 procent som den gjorde under föregående år. Och för industrien är lönekostnadsposten större än investeringsposten.

Jag tror att det var herr Bohman som frågade vad rimlig prisstabilitet är — vi har använt det uttrycket i kompletteringspropositionen. Varför, frågade herr Bohman, skall det vara rimlig prisstabilitet och inte full prisstabilitet? Ja, det är väl helt enkelt därför att vi envisas med att vara så pass realistiska, att vi inte tror på full prisstabilitet i detta ekonomiska läge. Vi är inte

heller beredda att ta konsekvenserna av en så hård dämpning av aktiviteten som en sådan fullständig prisstabilitet skulle förutsätta.

Jag brukar ganska noga följa den borgerliga pressen å ämbetets vägnar och dragande kall. Jag läste en ledare av en känd tidningsman i en av de större tidningarna — en borgerlig tidning — i Mellansverige. Någon gång kan ju t. o. m. en finansminister få en uppmantran; han sade kort och gott: Den satsning på industrien som den nuvarande regeringen lägger i dagen skulle näppeligen en borgerlig regering våga sig på.

Jag märker att jag redan i mitt inledande anförande klarat av de anteckningar jag gjorde för att bemöta herr Hedlund. Då skulle jag alltså, herr talmän, ha kommit fram till den spännande avslutningen på detta långa inlägg, nämligen svaret på tre interpellationer som ställts till statsministern.

Herr Hedlund har frågat statsministern, om han är beredd att ta initiativ till sammankallande av en rundabordskonferens med deltagare från de politiska partierna, näringslivet och arbetsmarknadens parter.

Herr Karlsson i Huddinge har frågat statsministern vilka åtgärder regeringen överväger i syfte att hejda prisstegringarna.

Herr Lindkvist har frågat statsministern vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att få till stånd en jämnare prisutveckling och en effektivare prisövervakning i vårt land.

Efter överenskommelse med statsministern vill jag i anslutning till dagens ekonomiska debatt svara följande.

Vad först gäller herr Hedlunds interpellation så har jag i mitt anförande utförligt uppehållit mig vid denna fråga och vill hänvisa till vad jag där anför. Svaret till herr Hedlund blir följaktligen avböjande.

Svaret till herr Lindkvist och herr

Karlsson i Huddinge vill jag sammanfatta sålunda. Regeringen är beredd att ge pris- och kartellnämnden erforderliga resurser för en förstärkt prisövervakning. Då det här vidare är en fråga om att dels förstärka konsumenternas prismedvetenhet och dels förmedla informationer om utvecklingen på prisfronten och göra allmänheten uppmärksam på omotiverade prishöjningar är det regeringens uppfattning, att insatser i den riktningen blir nödvändiga. I samråd mellan LO och det socialdemokratiska partiet har också etablerats en konsumenternas prisövervakningskommitté som centralt har att följa utvecklingen och ta erforderliga initiativ där prisutvecklingen så motiverar och med uppgiften att medverka i en allmän bevakning av prisområdet. Jag vill också erinra om att huvudorganisationerna inom näringslivet efter överläggningar med riktpisutredningen förklarar sig beredda att även i fortsättningen aktivt verka för att hålla priserna nere och att undanröja skadliga former av pris-samarbete.

Regeringen betraktar det här inledda skärpta prisövervakningsarbetet som ett väsentligt och värdefullt inslag i kam-

pen mot prisstegringarna. Framför allt den omständigheten att fackföreningsrörelsen, som har det största intresset av att lönehöjningarna inte holkas ur av omotiverade prisstegringar, här medverkar bör ge en garanti för att aktionen genomförs med önskvärd energi och grundlighet.

I sista hand och som den avgörande faktorn gäller det att driva den ekonomiska politiken med sådan skärpa, att själva grundförutsättningarna för omotiverade prisstegringar så långt som möjligt elimineras. Även här ber jag att få hänvisa till de synpunkter jag tidigare anfört i mitt inlägg i den ekonomiska debatten.

På förslag av herr andre vice talmanen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande ärende samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.11.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 26 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.
(forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande bevil-

ningsutskottets betänkande nr 47, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1966/67, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av väckta motioner om utredning rörande statsutgifterna m. m., samt bankoutskottets utlåtande nr 39, över motioner avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1966/67 m. m., ävensom debatten i anledning av svar på interpellationer av

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

herr Hedlund angående åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, herr Lindkvist angående prisutvecklingen och prisövervakningen, samt herr Karlsson i Huddinge angående åtgärder för att söka hejda prisstegringarna, nu komme att fortsättas; och erhöll därvid

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) ordet för kort genmäle:

Herr talman! Det är svårt att på 6 minuter svara på det mycket långa anförande som finansministern höll före middagspausen. Någon sade att det måste vara bra förslag som oppositionen har lagt fram, när det tar finansministern en och en halv timme att försöka tala om att de är dåliga.

Det är ett par saker som jag tycker att vi skall klara upp allra först. Finansministern talade en hel del om fru Nettelbrandt och herr Hedlund och om vem som hade charmat vem i fråga om rundabordskonferensen. Han trodde att en sådan konferens var ett ganska nytt påhitt från folkpartiets sida. Jag kanske därför får tala om för finansministern att den 30 maj 1956, alltså för tio år sedan, föreslog herr Ohlin i den ekonomiska debatten in denna kammare finansministern att tillsätta ett ekonomisk-socialt råd och ordna en rundabordskonferens. Förslaget är alltså inte särskilt nytt. Det är bara beklagligt att det inte har blivit genomfört.

Finansministern sade att underskottet i betalningsbalansen endast är en miljard och att det är fel att använda siffran 1 500 miljoner kronor. Det är riktigt att finansministern i sin kompletteringsproposition har nämnt den siffran, men jag kanske får hänvisa finansministern till den reviderade nationalbudget, som finns intagen i kompletteringspropositionen, sid. 50 och 51, där siffran 1 500 miljoner kronor redovisas såväl i tabeller som i texten. Jag vet att långtidsutredningen har försökt analysera

förskjutningsposten och sagt att däri ingår ett belopp som gör att man skulle kunna reducera underskottet. Men det viktiga är att både finansministern och jag är överens om att om man nämner ett underskott på 1 500 miljoner kronor 1965 och ett underskott på 1 000 miljoner kronor 1966 är det ett lika stort underskott i båda fallen. Det har alltså inte skett någon förbättring. Detta framgick också av vad finansministern sade, men jag har velat nämna det för att undvika alla missförstånd.

För min del gjorde jag mig inte skyldig till någon svartmålning av läget. Jag påpekade några klara fakta: att regeringen hade misslyckats med sin målsättning att med hjälp av skattehöjning få balans i utrikeshandeln 1965 och att regeringen redan nu erkänner att den kommer att misslyckas med sin målsättning att under 1966 vända utvecklingen så att underskottet i betalningsbalansen minskas — man säger att man får vara nöjd om underskottet i år blir detsamma som förra året. Jag påpekade också att regeringen hade misslyckats med att hejda prisstegringarna, som blivit mycket större än vad som var förutsett, och att läget därför är allvarligt.

Jag kunde ha anfört många citat ur kompletteringspropositionen där detta inskärpes, men jag kan nöja mig med att återge ett uttalande av statsministern, som har sagt att prisstegringarna är ett hot mot vår standard i stort på grund av att de minskar den svenska industriens konkurrenskraft. I det läget är det som oppositionen lägger fram sitt sjupunktsprogram för att få en stabil ekonomisk tillväxt. Regeringen vill emellertid inte vara med om ett samlat grepp för att åstadkomma den viktigaste reformen just nu, nämligen en upp- och nedbromsning av prisstegringarna.

Folkpartiet har intagit en stram hållning. Vi har skjutit på utgifter som i och för sig är angelägna, emedan vi anser att kampen mot prisstegringarna

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

måste ha högsta prioritet. När finansministern från alla partier samlade ihop växlar som var dragna på framtiden, hade han heller inte mycket att komma med när det gällde folkpartiet. Vi har nämligen sagt att det ekonomiska läget inte tillåter att vi ger stora löften inför framtiden. Vi måste först få vår ekonomi på en sund basis. Men jag skulle ändå vilja uttala mig mot metoden att addera ihop alla de tänkbara förslag som utredningar kan komma att framlägga. Om vi från oppositionens sida skulle addera ihop alla de förslag som de många kommittéer som regeringen har tillsatt kan tänkas framlägga under de närmaste åren, skulle det bli siffror som är betydligt större än de som kan nämnas från något oppositionsparti. Här gäller ju för regeringen lika väl som för oppositionen det som herr Hedlund sade tidigare: Man får ju genomföra reformerna i den takt som de ekonomiska resurserna tillåter.

Finansministern talade också om mervärdeskatten och gjorde gällande att det skulle behövas en ganska stor höjning av mervärdeskatten för att kunna avlösa den nuvarande omsättningskatten. De siffror som finansministern nämnde är för höga. Skatten behöver inte tas ut med så hög procentsats.

Herr Sträng höll ett mycket långt anförande. Jag beklagar att han inte fick tid att ta upp den som jag tycker viktigaste frågan nu: Vilken finanspolitik ämnar finansministern föra från och med den 19 september i år? Är det en finanspolitik som står i överensstämmelse med det som antyds i kompletteringspropositionen med kraftiga skattehöjningar för varje år som går?

Vidare yttrade:

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! I likhet med herr Gustafson i Göteborg undrar jag om inte finansministern själv är medveten om

att hela hans långa anförande utgör en bekräftelse på den kritik jag riktade mot denna form av debatter. Det finns ingen möjlighet att något så när ingående bemöta alla finansministerns synpunkter på sex minuter.

Finansministern började med att beteckna våra inlägg som »karikatyrer på verkligheten». I så fall tror jag nog att vi måste konstatera att karikatyrerna var ovanligt porträttlika. I fortsättningen av sitt anförande uttryckte sig finansministern visserligen något mera nyanserat, men hela anförandet var ändå utomordentligt svepande. Det gav den som lyssnade på det ett intryck av att allt var bra beställt. Det var först i slutet av anförandet som herr Sträng kom ner på jorden och upprepade de varningar som han själv framfört i kompletteringspropositionen. Skillnaden mellan herr Sträng och oss från oppositionen är tydligen bara den, att när herr Sträng varnar är det allvar men när vi varnar är det »svartmålning».

Vi är medvetna om att det för närvarande föreligger en kris i samhälls-ekonomien. Jag framhöll att, om den krisen förvärras, kan den medföra fara för vårt välbefinnande och för vår sysselsättning. Det behöver inte bli så, sade jag, om man vidtar motåtgärder i god tid — det behövs krafttag för det. Men om man inte vidtar sådana åtgärder kan situationen verkligen bli utomordentligt oroande.

Får jag belysa detta genom att summera några punkter.

För det första vet vi att vi kommer att få behålla underskott i utrikeshandeln i bästa fall fram till 1970. Om vi skall lyckas klara situationen till den tiden, måste trenden för export och import ändras. I det hänseendet föreligger osäkerhet.

För det andra kommer, vad beträffar arbetskraftsläget, tillskottet på arbetskraft under åren 1960—1965 att förbytas i ett underskott av arbetskraft i ar-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

betstimmar räknat. Det har ju bland annat lett till att herr Sträng själv har reducerat den av myndigheterna begärda personalökningen med inte mindre än 50 procent, trots att det är köer på såväl sjukvårdsområdet som utbildningsområdet.

För det tredje föreligger brist på kapital, för det fjärde brist på sparande. Det enskilda sparandet nedgick från 1964 med inte mindre än 20 procent, herr finansminister.

För det femte har vi visserligen nu fått ett gott avtal på arbetsmarknaden, men det kommer likväl att höja industriens kostnader med bortåt 9 procent. Det är något bättre än tidigare, eftersom det har varit en kostnadsökning på 10 à 11 procent de senaste åren. Vi har i dag det högsta kostnadsläget i hela Europa. Lönerna har ökat dubbelt så snabbt som produktiviteten. I den situationen skall vi konkurrera utomlands och här hemma med industrier som arbetar med lägre löner och lägre kostnader.

Vi har för det sjätte ett besvärligt löneglidningsproblem. Det är värst inom byggnadsindustrien där det inte finns fri konkurrens därför att den är reglerad och prioriterad. Där finns den farligaste löneglidningen som sedan sprider sig över verkstadsindustrien och näringslivet i övrigt.

Vi har för det sjunde en åtstramning utomlands som gör det omöjligt för oss att fortsätta vår politik. Och för det åttonde har vi att räkna med EEC:s högre tullar.

Vi har för det nionde den fortgående penningvärdeförsämringen — under första kvartalet i år mer än 3 procent. Herr Sträng, förtroendet för regeringens förmåga att klara penningvärdet är utomordentligt litet, inte bara i de kretsar som kan tänkas stödja oppositionspartierna utan även bland herr Strängs »egna», som herr Sträng brukar tala om.

För det tionde ser vi fram mot dystra

statsfinansiella utsikter. Från och med budgetåret 1967/68 får vi en brist på över 2,5 miljarder. På grund härav och för att tillgodose önskemålet att begränsa den enskilda konsumtionen resonerar nu herr Sträng i förtäckta ordalag om högre skatter.

Det allvarligaste, och det är den tolfte punkten, är att skatthöjningar nu har förlorat en stor del av sin förmåga att skapa balans. Visst kan man dra in köpkraft men man löser inte kostnads- och prisproblemen med högre skatter, utan förvärrar i stället just det för vår ekonomi kanske allvarligaste problemet.

Summan av dessa tolv punkter inger verkligen bekymmer och gör att man har anledning att kräva kraftiga motåtgärder. Man kan inte släta över. Jag undrar, och här är jag kanske inne på samma tankegång som herr Gustafson i Göteborg, om finansministern i stort sett kommer att hålla ett liknande anförande, om vi får lyssna på ett tal av honom efter den 18 september i år?

Nu har finansministern avvisat våra inviter till samarbete och höll en nästan statsvetenskaplig utläggning om hur omöjligt det är att ordna ett sådant samarbete. Oppositionen får »prioritera» själv på basis av det material som finns i finansplanen, och sedan skall regeringen göra sin egen prioritering. Var och en skall alltså arbeta i sin egen kammare. Är detta verkligen ett allvarligt menat försök att klara av den bekymmersamma situation som vi står inför?

Vi har en gammal tradition i vårt land att lösa våra problem tillsammans. Vi utreder i parlamentariska utredningar och försöker om möjligt att komma överens. Våra reformer genomför vi i stort sett gemensamt. Det är en god och fin tradition. Vi har utredningar om större eller mindre frågor. Men när vi skall lösa de verkligt stora statsfinansiella och samhällsekonomiska problemen, då anser herr Sträng att vi inte

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

skall göra det gemensamt, utan var och en skall arbeta för sig. Är detta inte ett uttryck för självtillräcklighet? Jag undrar om inte Tage Danielsson kan ha tänkt på finansminister Sträng när han skrev följande vers i sin Postilla.

»Med den åsikt man har är ej mycket bevänt,
om den delas av mindre än 50 procent.»

Vi får hoppas att vi kommer över 50 procent, ty då kanske herr Sträng är villig att bättre lyssna på våra åsikter.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern hade ingen möjlighet att säga att centerpartiets budgetförslag var svagare än regeringens. Visserligen vill vi ha en lägre bensinskatt och i stället något högre skatt på sprit och tobak, men totalt tror jag att vårt budgetförslag håller väl så bra.

Nå ja, helt kunde finansministern inte låta bli det kära ämnet utan började tala om våra utredningsyrkanden med förslag om att vi skall se på ett antal olika projekt. Jag tror att han lyckades räkna ut att något av våra projekt skulle blomma ut i en utgift om fyra år. Ja, herr finansminister, vem vet hur läget är om fyra år? Vi är nog realistiska att tänka oss att vi kanske får skjuta på projektet ytterligare två år, om läget är lika dåligt då som nu.

I detta sammanhang en reflexion med anledning av herr Bohmans anförande. Vi var väl i allt väsentligt ense när det gällde näringslivet, men jag fattade inte riktigt vad herr Bohman menade när han talade om marginskattelättnader nästa år. Åsyftas en total skattelättnad måste jag säga, att vi är mycket angelägna härom men att vi tyvärr inte kan se någon som helst möjlighet att tillmötesgå herr Bohman, ty vi kan inte förstå att det finns ekonomiska förutsättningar härför. Det är emellertid ange-

läget att klara ut detta och därför tog jag upp saken.

Så några ord om löneglidningarna som inflationsdrivande företeelse. Finansministern hälsade Arbetsgivareförningens disciplinaktion — som han kallade den — med tillfredsställelse. Helt säkert medverkar de okontrollerade löneglidningarna till inflationen. Därom lär väl inte finnas mer än en mening. Men varpå beror löneglidningarna? Jo, de beror framför allt på den överfulla sysselsättningen. Alla vill ha full sysselsättning men menar samtidigt att en överfull sysselsättning är ett ont i många avseenden. Och det är den ekonomiska politikens uppgift att där försöka åstadkomma balans.

Sedan har det frågats vad en rundabordskonferens skulle kunna göra. Ja, vi har väl talat om det, men trots detta argumenterade finansministern som om vi inte sagt någonting annat än ordet rundabordskonferens. Han räknade upp en mängd frågor, som han trodde skulle komma fram där. Men är det verkligen nödvändigt att måla upp nära nog en vrånbild för att sedan lättare kunna säga nej till den? Vore det inte bättre att diskutera det faktiskt framförda förslaget?

Tanken var naturligtvis bl. a. — om jag får uttrycka mig så — att stärka finansministerns mod något när det gällde vidtagande av åtgärder som kunde vara behövliga. Arbetsmarknadens och näringslivets parter skulle vara med att välja ut olika slags åtgärder, som de politiska partierna sedan kunde enas om. Och framför allt skulle de vara med när man försökte komma underfund med huruvida åtgärderna kunde vara tillräckliga för att hålla ett någorlunda fast penningvärde. Därigenom trodde vi oss kunna påverka förhandlingarna i gynnsam riktning, eftersom arbetstagarerna då inte behövde utgå från att penningvärdet med säkerhet faller och därför ta in kompensation även för det-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

ta i sina lönekrav. Konstigare än så var i varje fall inte vår tanke.

Så några ord om långtidsplaneringen. Vi har gått oppositionen så långt till mötes, sade finansministern, att vi har angivit den troliga inkomstutvecklingen och effekten av redan fattade beslut. Ja, det är till att sträcka sig långt i sitt tillmötesgående, när man låter myndigheterna räkna fram den sannolika inkomstutvecklingen och samtidigt gör beräkningar av vad beslutade reformer kan komma att kosta! Men är det inte snarare så att man lägger in även förslagen och räknar fram kostnaderna för dem, utan att tala om vad förslagen i och för sig betyder, skilda från de redan fattade besluten?

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort gemäle:

Herr talman! När vi debatterade mervärdeskatten tidigare i dag, sades det att vårt krav att förslag härom skulle framläggas redan nästa år vore onödigt; man sysslade redan i departementet med den saken. Jag blev mycket glad för det meddelandet, och jag hoppas att det löftet kommer att infrias.

Vi är ju alla överens om att det är angeläget att näringslivet får starkt konkurrensförmåga genom en konkurrensneutral mervärdeskatt i stället för den nuvarande varuskatten.

Jag begärde ordet närmast för att finansministern ville beskylla oss från oppositionen, som begärt denna mervärdeskatt, för att vilja lägga 1 000 miljoner kronor på konsumenterna genom att avlyfta den varuskatt som i dag träffar näringslivets investeringar. Men vi kan väl ändå vara överens om att den allra största och huvudsakliga delen av denna skatt, som i dag ligger på näringslivets investeringar, redan är inbakad i konsumentpriset. Det är alldeles självklart att det måste ske en sådan övervältring redan nu, och därför kommer det i fortsättningen, om man

förändrar varuskatten till en mervärdeskatt, praktiskt taget inte att innebära någon som helst förändring av belastningen på konsumenterna.

Härefter lämnades, i enlighet med förut gjord anteckning, ordet till

Herr KARLSSON i Huddinge (k), som anförde:

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation. I samband med kommentaren till svaret vill jag utveckla några synpunkter på de problem som diskuterats här i dag.

Man måste naturligtvis hålla med finansministern om att den ekonomiska politikens utformning är den avgörande faktorn för prisutvecklingen. Saknas balans i samhällsekonomin kan naturligtvis varken prisövervakning eller priskontroll stoppa upp inflationen.

Men vad kan då göras på den ekonomiska politikens fält? Vi har högkonjunktur och brist på kapital och arbetskraft, vi har miljardunderskott i utrikeshandeln. I detta läge förordas stark återhållsamhet i fråga om offentliga investeringar, statliga såväl som kommunala, begränsning av bostadsbyggandet samt å andra sidan fritt fram för investeringarna i det privata näringslivet.

Denna medicin kan vi inte utan vidare anbefalla. Vad är det som säger att krympning av de offentliga investeringarna leder till bättre balans i samhällsekonomin? Finns det inte risk för att vad som frigörs på den offentliga sidan kan förstärka investeringsrushen på den privata? Och det är inte allt privat näringsliv som kan befordra en ökad export. Tvärtom är det väl så att expansionen inom det privata näringslivet ofta bara förorsakar ökade importbehov i fråga om råvaror, maskiner och annan utrustning.

Att ställa näringslivet som helhet mot den offentliga sektorn som helhet är

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

enligt mitt sätt att se felaktigt och vilseledande.

Om vi ser på den offentliga sektorn och i synnerhet den kommunala delen därav — det är den som det mest talas om i detta sammanhang — måste vi fråga: Vilka områden är det man vill dra in på? Är det skolväsendet, inom ramen för vad som beslutats i fråga om grundskola, gymnasier och fackskolor liksom annan yrkesutbildning? Är det vatten och avlopp, gator, vägar och andra investeringar, som obevekligen följer med det bostadsbyggande vi har?

Det har talats om sjukhus. Där har vi kösamhället, liksom i fråga om bostäder, i vart fall i de expansiva områdena. Vägväsendets utbyggnad är redan starkt begränsad.

Jag vill visst inte företräda den meningen, att den offentliga sektorn inte skall få vidkännas begränsningar då det gäller kapital och annat. För det första måste dock möjligheterna att begränsa vara mindre än vad som i allmänhet förutsättes, såvida man inte vill acceptera direkta sociala skadeverkningar. För det andra måste den offentliga sektorns behov avvägas mot andra på ett sätt som står i överensstämmelse med folkflertalets intressen.

Vi har exempelvis en snabb expansion inom servicenäringarna. Och visst är det bra om man inte behöver stå i kö vid bensinstationen eller i banken och slipper trängas i varuhuset. Men det kanske är viktigare att ha någonstans att bo, att kunna komma in på ett sjukhus, att ha någonstans att lämna barnen om man vill arbeta. Den kollektiva servicen är ofta viktigare än den privatägda. Och det är ju dessutom så, att kommunernas utdebiteringar snabbt rusar uppåt på grund av starkt ökad skattefinansiering av investeringarna.

Nej, investeringsbegränsningarna och därmed efterfrågan på arbetskraft måste gälla hela fältet och inte bara den offentliga sektorn. Vissa exportindustri-

er är en sak — och de brukar för övrigt rätt ofta ha gott om eget kapital — men industrier som egentligen bara belastar vår import är en annan sak.

I detta sammanhang ett par ord om statens investeringar!

Vi är överens om regeringens åtgärd att t. o. m. låta de militära investeringarna vidkännas begränsningar. Vi kan till nöds acceptera återhållsamheten även då det gäller vägbyggandet. Men vi anser att statens egna företag måste utbyggas snabbare, särskilt i Norrland. Vi tror inte att det privata näringslivet — hur mycket staten än subventionerar av skattemedel — kan trygga sysselsättningen i Norrland. Den statliga förädlingsindustrin inom trävaruområdet, alltså ASSI, måste byggas ut, liksom metallurgien jämte metallmanfakturen. Och härför finns alla förutsättningar: vi har statliga råvaror, vi har statlig elektrisk kraft och vi har arbetskraft i de områden som är aktuella. Här finns möjlighet att öka exporten eller avlasta importen i fråga om exempelvis järn, och sådana statliga investeringar borde enligt min mening verkligen prioriteras.

Vad vi föreslår är alltså en vidgad statlig investeringskontroll över hela det ekonomiska fältet. Former och metoder skall jag inte i detta sammanhang diskutera. Men går det med prioritering respektive restriktioner i och för sig, borde det kunna gå beträffande ekonomin i dess helhet.

Det torde stå klart att balans i ekonomin inte kan åstadkommas med vanliga penningpolitiska medel, dvs. med räntepolitiken. Vi har en ränta som de flesta klagar över och som man klagat över här i dag. Och problemen har sannoligen inte blivit vare sig färre eller mindre.

Om vi ser på orsakerna till kostnadsstegringarna och prishöjningarna är det lätt att finna en väsentlig bov i dramat. Fördyringarna av bostadssektorn och de höga hyrorna har som viktigaste or-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

sak den höga räntan — och priset för bostaden är väsentligt för genomsnittssvenskens levnadskostnader. Vad betyder inte den höga räntan för kostnadsläget också inom industri och transport och i viss mån — om än kanske i mindre grad — inom distribution och andra servicenäringar!

Varför är de borgerliga så starrblinda då det gäller just denna kostnadsfaktor? Om vi finge en vidgad samhällelig investeringskontroll, kunde vi övergå till en annan räntepolitik, dvs. till en lägre ränta, och därmed inleda åtgärder för att hejda prisutvecklingen. Även om man inte kan hävda att räntan ensam bestämmer kostnadsnivå och prisutveckling, står det väl ändå klart att räntan härvidlag spelar en mycket väsentlig roll.

Då det gäller prisövervakning och priskontroll vill vi uttrycka vår tillfredsställelse med att fackföreningsrörelsen i ökad utsträckning tycks vilja engagera sig i kampen mot prisstegringarna. Detta synes oss både naturligt och betydelsefullt med hänsyn till löntagarorganisationernas ställning i vårt samhälle. Vad vi därvidlag mest hoppas på är bildandet av lokala priskommittéer som med löntagarorganisationernas stöd kan utveckla en verkligt aktiv verksamhet.

Detta borde kunna bli upptakten till en konsumentrörelse, som på prisområdet så småningom kan komma att spela en roll, åtminstone i viss mån liknande den som fackföreningarna nu har på löneområdet. Däremot anser vi inte att en sådan rörelse bör vara anknuten till ett visst politiskt parti, utan den bör bygga på medverkan från alla konsumenter.

Vi vill i detta sammanhang framhålla att vi mera tror på en sådan lokalt förankrad och aktivt kämpande konsumentrörelse än på en statlig priskontrollapparat av kristidsmodell. Detta betyder inte att vi därför anser de rent

statliga insatserna för närvarande vara tillräckliga. Vi vill i detta sammanhang aktualisera ett par förslag. För det första borde ett formligt förbud mot riktpriiser och andra former av priskarteller införas. För det andra borde förhandsanmälan av prishöjningar bli obligatorisk. Detta synes oss vara ett par nödvändiga vapen i händerna på statens pris- och kartellnämnd, vilken för övrigt på allt sätt borde samarbeta med de lokala priskommittéer, som nu säkerligen litet varstans kommer till stånd.

Ett ordentligt bidrag till prisstabiliseringen hade varit att bifalla vårt förslag om att förhindra de kraftiga hyreshöjningar för 600 000 familjer, som inträder under sommaren och hösten. Inte minst borde resultatet av årets avtalsrörelse ha fått denna konsekvens. Beslutet om dessa höjningar, som man räknat ut ligger mellan 8 och 17 procent, kan komma att visa sig synnerligen ödesdigert.

Herr talman! Finansministern upprepar i dag åtminstone i viss mån sin gamla tes om att ett stabilt penningvärde skulle vara oförenligt med full sysselsättning. Är denna tes med hänsyn till den faktiska utvecklingen att betrakta som riktig? Ja, men märk väl att den är riktig bara under en bestämd förutsättning: att man fortsätter med den förda ekonomiska politiken. Vi tror emellertid att en i många avseenden annan ekonomisk politik är möjlig, och därmed finns förutsättningar för att denna tes skall visa sig vara oriktig.

Herr talman! Med det anförda ber jag att i detta avseende få yrka bifall till motionerna nr 755 i första kammaren och 929 i denna kammare.

Några ord om skatterna. Det talas om reformering av skattesystemet. Bortsett från differenser i detaljer har de borgerliga förslagen därvidlag en gemensam nämnare: kravet på övergång från omsättningsskatt till mervärdesskatt samt

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

sänkning av progressiviteten i den direkta beskattningen.

Sådan mervärdeskatten hittills presenterats innebär den en omsättnings-skatt från vilken företagens investeringar är undantagna. Det blir alltså här fråga om en ren konsumtionsskatt. Det inkomstbortfall för staten som blir följden av att företagens investeringsvaror skattebefrias avses bli kompenserat genom motsvarande högre uttag på konsumtionsvarorna. För konsumenterna betyder alltså mervärdeskatten en väsentligt högre oms än nu. Herr Magnusson i Borås förutsatte väl inte att, om företagen bleve befriade från omsättningskatt, priserna skulle gå ned i motsvarande mån?

I de borgerliga motionerna och reservationerna tas vår försämrade handelsbalans till intäkt för ett energiskt krav på skattelättnad för företagen. Om en sänkt progressivitet i statsbeskattningen också bör finansieras genom skärpt konsumtionsbeskattning är inte klart utsagt i de borgerliga förslagen.

Jag behöver inte öda tid på att karakterisera den borgerliga skattepolitiken. Den är klar och entydig. Konsumenterna skall klara vår handelsbalans, öka företagets möjligheter att självfinansiera sina investeringar och vidare svara för statens växande utgifter. Det är onekligen ett alternativ, men ett acceptabelt sådant bara för företag och vissa mindre grupper av högre inkomsttagare.

Jag finner det otillfredsställande att utskottsmajoriteten inte klart avstyrkt detta alternativ utan hänvisar till pågående utredning i finansdepartementet. Det är emellertid val i höst, och allmänheten behöver veta hur det skall bli med skatterna.

Jag känner mig i alla fall litet uppmantrad efter finansministerns uttalande. Även om hans svar till de borgerliga om mervärdeskatten kanske inte får tolkas som absolut avböjande, bör beske-

det ändå uppfattas som mycket negativt. Det är glädjande, och jag hoppas att herr Brandt är lika tillfredsställd som jag.

Vi vänder oss mot mervärdeskatten. Vi kan inte acceptera att vårt lands exportmöjligheter skall grundas på en ytterligare beskattning av den inhemska konsumtionen. Den behövs inte heller; det finner man om man tittar litet närmare på bokföringen för våra viktigare exportindustrier.

Det finns alltså många angelägna behov i samhället, då det gäller barnfamiljerna, folkpensionärerna, den studerande ungdomen, bostadsbyggandet m. m. Hur skall staten kunna finansiera ökade insatser? Omsättningsskatten drabbar mindre inkomsttagare och barnfamiljer hårdast. Enligt mitt sätt att se måste man söka en annan väg för att öka statens inkomster, en väg som också leder till en mera demokratisk skattepolitik.

Som alternativ till en skärpt konsumtionsbeskattning har vi i motionerna I: 494 och II: 621 pekat på andra, möjliga skatteintäkter, exempelvis höjd förmögenhetsskatt. Medan andra skatter höjts har förmögenhetsskatten under lång tid varit oförändrad, samtidigt som verkningarna av inflationen neutraliserats genom höjning av de skattefria beloppen. Vidare har vi föreslagit skärpt bolagsbeskattning.

Under en period av stegrad förmögenhetskoncentration hos enskilda och hos bolagen och med hänsyn till den under senare år skärpta konsumtionsbeskattningen vore ett ökat bidrag till samhället ur de stora förmögenheterna och bolagsvinsterna synnerligen motiverat. Med hänsyn härtill yrkar jag bifall till motionerna I: 494 och II: 621 i dessa delar.

Vi har från vårt håll länge krävt beskattning av aktievinster och oskälig markvärdestegring. Det säger sig självt att vi är glada över gårdagens fram-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

steg på detta område och över de förhoppningar som kan utläsas ur regeringens förklaringar som lämnats under senare tid om att även markvärdestegringsvinster skall komma att beskattas. Tillsammans med ökad förmögenhets- och arvsbeskattning liksom beskattning av bolagsvinster kan dessa skatteformer betyda ett alternativ till skärpt konsumtionsbeskattning och medföra en rättvisare fördelning av skattetrycket.

Vi har som bekant också aktualiserat frågan om beskattning av vissa slag av varor och tjänster. Även om utskottet här liksom i fråga om de båda förut nämnda förslagen varit oförstående, står det likväl klart att vi redan vunnit ett visst gehör för våra krav. Tidigare under denna riksdag har besked sålunda lämnats att man skall utreda om det är rimligt att vid deklarationen till fullo få dra av räntekostnaden även då det gäller lyxvillor. Nu meddelar utskottet att man också skall utreda frågan om reklam.

Arbetarrörelsen behöver en ny skattegiv, som radikalt skiljer sig från de borgerligas, inte minst därigenom att den är rättvisare och avspeglar de breda folklagrens intressen. Till en sådan hör inte minst ökat statligt stöd till den kommunala verksamheten — härvidlag har ju mycket viktiga förändringar redan ägt rum — ett stöd som gör det möjligt att hålla den kommunala utdebiteringen inom rimligare gränser. Den verkligt oroande ökningen av det kommunala skattetrycket måste tillmätas väsentlig vikt vid utformningen av den framtida skattepolitiken.

Herr talman! Jag borde väl kanske till slut ha sagt ett par ord om bankoutskottets utlåtande. Jag skall emellertid inte säga mycket om det, ty detta är ett mycket egendomligt utlåtande. Däri hävdas att räntepolitiken egentligen inte är någonting som vi här i riksdagen bör behandla; det gör man i riksbanken. Det är tur att vi har så bra tal-

män här i kammaren, att vi får både tala om och ställa yrkanden beträffande räntepolitiken. Finge bankoutskottet råda, skulle vi väl inte få göra någotdera. Det är klart att vi vid det här skedet av riksdagssessionen är trötta och halvt utslitna allesammans, men det är litet tråkigt att det skall behöva påverka utformningen av utskottsutlåtanden.

Vidare anförde:

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Det finns i vår samhällsekonomi frågor som kräver ständig uppmärksamhet. Till dessa hör frågan om prisbildningen. När jag ställde en interpellation till *statsministern* räknade jag med att i retur få ett regeringsprogram för en intensifierad prisövervakning och för åtgärder att förhindra omotiverade prishöjningar. Finansministern har i dag i sitt anförande besvarat interpellationen. Efter timmar av intensiv debatt om ekonomiska ting får jag och de båda andra interpellanterna komma till tals sedan prisfrågan berörts i ett flertal anföranden. Jag hoppas att jag inte gör mig skyldig till något etikettsbrott om jag i mitt korta anförande säger några ord om prisbildningen på den svenska varumarknaden.

Interpellationssvaret är hållet i en allmänt välvillig ton. Jag anser det vara ett principiellt positivt svar, ehuru det inte innehåller några konkreta besked — det får väl mer betraktas som en orientering om olika tänkbara åtgärder i syfte att skärpa prisövervakningen. Jag tolkar svaret som ett belägg för att man på högsta ort anser behovet av en skärpt prisövervakning vara ytterst angeläget. Därvidlag sammanfaller våra synpunkter.

Konsumenternas oro inför prisstegringarna återspeglas i de pågående och redan avslutade avtalsförhandlingarna. För de LO-anställda innebär den preliminära överenskommelsen, att låglönegrupperna fått merparten. Jag anser

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

detta vara mycket glädjande, eftersom en sådan lönepolitik ligger helt i linje med den solidaritet som bör finnas mellan olika grupper av anställda. Nu väntar vi på resultatet av tjänstemannaförhandlingarna. Vi har emellertid redan märkt att handeln är lyhörd för lönehöjningar. Vi vet ännu inte vilken nivå dessa prisgenomslag kommer att nå upp till sedan svallvågorna från avtalsuppgörelserna har lagt sig. Konsumenternas oro för omotiverade prishöjningar är därför fullt förklarlig. Även om jag har all respekt för den deklaration om återhållsamhet i prissättningen som avgetts av huvudorganisationerna inom näringslivet, så anser jag dock denna inte utgöra någon garanti för omotiverade prishöjningar.

Eftersom hundratusentals konsumenters standard i hög grad är beroende av prisstabilitet gäller det att bevaka och övervaka priserna. Det finns ingen naturlag som fastslår att varje ökning av lönerna skall slå igenom i priserna. Konsumenterna har rätt att förvänta att rationaliseringar inom handeln resulterar i en mer påtaglig prisstabilitet. På sina håll har man i de tidningar som kommenterat den pågående debatten om jordbrukspolitiken betraktat prishöjningar på någon krona som en bagatell. Jag tycker att en sådan uppfattning är bevis på dåligt omdöme. Har man en väl tilltagen hushållskassa kanske någon krona hit eller dit inte spelar någon roll. Men prisövervakningen framstår som desto mer betydelsefull för de grupper som räknar i både kronor och ören. En skärpt prisövervakning och bekämpandet av omotiverade prisstegringar framstår som en rättvisefråga av stor räckvidd, i varje fall för dessa grupper.

I svaret förklarar sig regeringen beredd att ge pris- och kartellnämnden ökade resurser. Jag anser att en sådan förstärkning av resurserna är en förutsättning för en ordentlig prisövervak-

ning och det har jag också antytt i min interpellation.

I vilken utsträckning har nu pris- och kartellnämnden erhållit behövliga resurser? Denna fråga är av största betydelse för förverkligandet av kraven på en skärpt prisövervakning. Jag dristar mig därför att fråga herr Lindahl, som är ordförande i pris- och kartellnämnden, om han anser att nämnden har tillräckliga resurser för sin verksamhet. Jag vill också veta hur man inom detta viktiga samhällsorgan tänker planera för att förhindra omotiverade prishöjningar.

Jag vill, herr talman, betona vikten av en medveten planering när det gäller att utforma regler för en bättre prisövervakning. Interpellationssvaret präglas av en stark tilltro till den ökade konsumentupplysningen. Det är visserligen förnuftigt att fästa stor vikt vid konsumentupplysningen, men det är först med ett sakligt underlag till sitt förfogande som konsumenten är rustad att delta i en prisdebatt.

Jag vill anlägga ytterligare två synpunkter på denna fråga. Dels anser jag att de åtgärder i förstärkande syfte som nämns i regeringssvaret skall sättas in utan dröjsmål, dels måste vi betrakta behovet av en prisövervakning i ett vidare perspektiv. Prisövervakningen måste permanentas. Den är absolut inte någon krisåtgärd. Varje åtgärd som planeras i syfte att åstadkomma kontroll av överpriser och uppskörtning har ett helhjärtat stöd av en stark opinion.

Jag tackar finansministern för svaret på min interpellation. Till dess principiella uttalanden kan jag ansluta mig. Hur pass nöjd jag blir beror på vilket samband som finns mellan regeringens propåer och de resurser som ställs till förfogande. Jag avstår därför från att avge någon »nöjdförklaring» tills jag fått ta del av de synpunkter som jag hoppas att herr Lindahl vill berika debatten med.

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Låt mig först i sedvanlig ordning få kommentera de båda interpellanternas inlägg i debatten här i dag.

Jag vill till herr Karlsson i Huddinge — jag kan ge samma svar till herr Oskar Lindkvist — säga, att regeringen betraktar prisbekämpandet som en av sina viktigaste dagsaktuella arbetsuppgifter. Även om svaret var ganska kort, har jag ändå försökt att redovisa de vägar som jag tror att vi i dag har att beträda. Jag delar herr Karlssons i Huddinge uppfattning att den lokala aktivitetens mobilisering i prisbeaktande och prisstegringsbekämpande syfte, som väl skulle vara det nya inslaget i denna giv, är någonting som jag tror kan ge resultat, om den blir rätt skött och energiskt och intelligent handlagd.

Därutöver skulle jag till herr Lindkvist vilja säga att även om regeringens svar är allmänt hållet, kan det på sakens nuvarande ståndpunkt knappast bli annat än ganska allmänt. Vi har för ett år sedan allvarligt funderat på om man skulle kunna vinna någonting med en återgång till någonting av typen mera fast priskontroll. Vi lät en av kammarens ledamöter, som i det här avseendet har visat stort intresse, stor energi och stor ambition, fungera som utredningsman i denna fråga. Han kom emellertid fram till att det icke var den lämpliga vägen.

Vi har följaktligen att inrikta oss på att förutom vad jag nyss talade om i avseende på den lokala aktivitetens mobilisering se till, att det prisvärdande ämbetsverket har de resurser som det självt anser sig behöva. Verket skall i första hand göra den bedömningen, och jag tror att man på regeringssidan är beredd att ge verket vad det anser vara erforderligt för att åstadkomma en effektiv verksamhet på området.

Vidare kan jag inte uraktlåta att göra

en reflexion i prisfrågesammanhanget. Den gäller den konsumenternas oro som här har omvittnats. Jag är medveten om att den är ett faktum. Konsumentopinionen har kanske också blivit särdeles oroad av en något för upphetsad och illa underbyggd debatt. Jag tyckte mig kunna konstatera ett utslag av detta före middagsrasten, när man talade om den 8-procentiga prisstegringen räknad tolv månader tillbaka från dagens datum. Detta är i och för sig statistiskt riktigt, men man får då komma ihåg att vi genom en sådan beräkning famnar in både de prisstegringar som blev en följd dels av den allmänna omsättningskattens införande i fjol, dels av de punktskattehöjningar som genomfördes i år. Jag är alldeles övertygad om att om man gör en motsvarande tolv månaders retroaktiv beräkning och sätter in denna när vi kommer fram ett par månader i tiden — skall vi säga i augusti — får man en annan och mera lugnande siffra. Man kan alltså hantera statistiken så att den oroar med mer än vad som i själva verket är nödvändigt.

Om man försöker att se på denna utveckling litet mera seriöst — jag säger detta närmast därför att det kan ha sitt intresse att få det inskrivet i protokollet — visar prisprognosen i den reviderade finansplanen att vi kunde förvänta att konsumentpriserna skulle stiga med 3,5 procent under loppet av 1966. Av den reviderade nationalbudgeten framgår det vidare, att en prisuppgång med 4,2 procent emotes för den händelse lönestegringarna blir högre än vad regeringen har räknat med i sin kompletteringsproposition. Om man antar att konjunkturinstitutet får rätt, dvs. att den allmänna inkomstlyftningen blir 10 procent i stället för 8 procent, måste 3,5 justeras uppåt, och i det fallet kan man kanske diskutera 4,2 procent. Vi vet emellertid just nu ingenting om var vi hamnar i själva inkomstuppräknin-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

Det har sagts att dessa prognoser skulle vara orealistiskt optimistiska, och det skulle framgå redan därav att konsumentprisindex stigit med 3,1 procent från december 1965 till april 1966, dvs. under loppet av fyra månader. Det är visserligen obestriddligen sant att det av Kungl. Maj:t fastställda indextalet för december var 195 och indextalet för april i år 201, vilket betyder en skillnad på 6 enheter eller 3,1 procent.

Nu gör man emellertid avrundningar i dessa enkla beräkningar. Om indextalet passerar över den halva procenten avrundas det uppåt, och om man skall analysera det hela har avrundningarna slagit litet olyckligt under denna tid. Om man däremot fortfarande räknar statistiskt mycket korrekt med två decimaler var indexstegringen under denna tid icke 3,1 utan 2,8 procent.

Utgångspunkten för dessa jämförelser har varit det officiellt fastställda indextalet för december 1965 enligt det s. k. korttidsindexet, men i samband med årliga justeringar av vägningstalen beräknas ytterligare ett indextal för december och det är det s. k. långtidsindexet. Beräkningen av långtidsindex har under senare år regelbundet inneburit en viss revidering uppåt av korttidsindex för samma månad. Man får således en extra konsekvens på korttidsindexet, som är det vanliga indexet, på grund av en del eftersläpning.

Vid detta tillfälle fick man en uppräkning via långtidsindex på 0,75 procent. Studerar man närmare vad som var orsaken visar det sig att det var en för flera år sedan genomförd höjning av tandläkartaxorna som på grund av denna teknik slogs in i januariindexet och ligger till grund för den snabba uppräkningshöjningen under första kvartalet. Det visar sig härvid att om man fortsätter denna intressanta analys, skulle man, om man reviderar korttidsindex med hänsyn till detta som egentligen inte hör samman med de senaste

månaderna, kunna komma ned till 2,1 procent i stället för 3,1 procent, som är den officiella redovisningen. Även om den faktiska prisstegringen december—april stannar vid 2 procent innebär detta onekligen att prisutvecklingen under den första tredjedelen av året tagit i anspråk en förhållandevis stor del av årsprisstegringen som alternativt beräknats till 3,5 eller 4,2 procent, beroende på om man räknar med 8 eller 10 procent inkomstlyftning.

En närmare genomgång visar emellertid att en förhållandevis snabb prisstegring under den första delen av året varken var oförklarlig eller oförenlig med de framlagda prognoserna.

Experterna på detta område har tillåtit sig att försöka tränga in i siffrornas magik, och då har det bl. a. visat sig att effekten av de höjda indirekta skatter som vi får 1966 till sin helhet har slagit ut i dag. Den slog helt enkelt ut under de första månaderna. I fråga om jordbrukspriserna, där vi räknade med en stegring på 0,3 procent, har det redan blivit en höjning med 0,2 procent. Beträffande dessa priser tror jag för min personliga del att den ursprungliga beräkningen var i allra försiktiga laget. Den prisstegring som vi har att vänta på bostadsområdet är ännu inte genomförd annat än till en mindre del. Effekten kommer att visa sig längre fram på året.

Vi har emellertid fått en prisstegring på 0,3 procent på grund av höjda bränslepriser, och den hade vi faktiskt inte räknat med. Den är en konsekvens av den kalla och hårda vintern. De uppmärksamma konsumentrepresentanter som sitter i denna kammare har kanhända redan observerat att för någon eller några veckor sedan sänktes bränslepriserna på nytt, nu när sommaren börjar komma och farlederna öppnas. Den prissänkningen har emellertid ännu inte kunnat avläsas i denna indexberäkning.

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

Den effekt som de internationellt bestämda priserna ger har vi för hela året räknat till 0,4 procent. Men vi kan i dag konstatera att prisstegringen den vägen har höjt index med 0,6 procent. En del abnorma förhållanden ute i världen har medfört att vissa råvarupriser stigit snabbare än man rimligtvis kunde räkna med. Jag säger detta endast för att med de siffror och den analys som finns tillgänglig redovisa att det egentligen inte finns underlag för den uppblåsta oro — för att använda ett lindrigt uttryck — som jag tycker då och då visas framför allt från oppositionens sida.

Jag skall inte fortsätta längre med denna analys. Jag tyckte att jag hade ett intresse av att få den inläst till protokollet. Låt mig i största korthet bemöta de talare som varit uppe i talarstolen efter middagspausen.

Herr Gustafson i Göteborg sade att det inte är någon hastigt påkommen entusiasm som folkpartiet visar för en rundabordskonferens, en sådan har folkpartiet varit intresserad av sedan 10 år tillbaka. 1956 föreslog herr Ohlin ett ekonomisk-socialt råd och en rundabordskonferens. Jag kan på det svara att rådet är tillsatt. Det kallar sig visserligen för det ekonomiska planeringsrådet, men det sysslar även med de stora sociala reformfrågorna. Dessutom är det mycket representativt sammansatt eftersom där finns representanter för både tjänstemannaorganisationerna och Landsorganisationen, för lantbruket, industrien, köpenskapen och handeln. Vidare ingår i detta råd tre—fyra representanter för den eftersträlvade neutrala ekonomiska sakkunskapen i form av de skickligaste professorer vi har som sysslar med dessa frågor. Detta råd har fungerat sedan flera år tillbaka. I det fallet har herr Ohlin alltså blivit bönhörd.

När herr Ohlin 1956 yrkade på en rundabordskonferens tog vi honom på orden och arrangerade en sådan på det

politiska planet under 1959. De minnesgodas ledamöterna erinrar sig måhända att vi då hade en situation som statsfinansiellt var väsentligt mera besvärande än jag anser den vara i dag. Oppositionen inbjöds till överläggningar för att tillsammans med regeringen undersöka om man kunde mobilisera den oväld, det samhällsansvar eller vad man vill kalla det, som erfordrades för att man skulle kunna uppnå någon form av överenskommelse. Jag har tidigare sagt från denna talarstol att efter en rad sammanträden med fullkomligt meningslösa och sterila trätor bröt vi diskussionen och regeringen fick lägga fram sitt förslag till omsättningsskatt och genomföra det emot oppositionens yrkanden och ståndpunktstaganden. Sedan dess har det faktiskt efter vad jag kan minnas varit tyst från folkpartiets sida om någon ny rundabordskonferens.

Såvitt jag kan minnas sades det ingenting om den saken i den senaste ekonomiska debatten i slutet av januari månad. Det är nu som intresset har blommat upp igen, och det får väl tas som ett uttryck för den köpslagan som alltid måste förekomma, när mittenpartierna skall etablera sitt samarbete.

Herr Gustafson i Göteborg vände sig mot som han sade min metod att addera ihop krav på reformer. Jag behöver inte addera ihop kraven på reformer. Jag tillät mig säga i mitt inlägg här före middagsrasten att visserligen håller oppositionens budgetalternativ för nästa år, men det gör de, därför att de är så konstruerade att vad man anser skall beslutas och som kan avläsas i konkreta kostnader inte verkar på hela nästa budgetår. Om man däremot flyttar över verkan på en 12-månadersperiod — och det menar jag att en ansvarig politiker måste göra — är det ingen tvekan om att oppositionen har satsat väsentligt hårdare på optimismen och på framtidstron än vad regeringen vågar göra. Oppositionens parallella bud-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

getalternativ är genomgående sämre än regeringens ifrån 300—400 miljoner kronor upp till ungefär 700 miljoner kronor enligt det sämsta alternativet.

Herr Gustafson ifrågasatte om jag var korrekt i min sifferredovisning, när jag talade om att den avveckling av mervärdeskatt och energiskatt som man från oppositionshåll kräver skulle kosta cirka 1 200 miljoner kronor. Enligt de senaste experteräkningarna som har kunnat göras på detta område, vilka är daterade den 16 maj 1966, blir skattebortfallet vad beträffar näringslivets maskininvesteringar och investeringar i anläggningar 860 miljoner kronor. Skattebortfallet i vad som kallas industriens produktionsmedel blir enligt en gammal beräkning ungefär 100 miljoner kronor. Skattebortfallet, om man befriar industrien från energiskatten, blir ungefär 250 miljoner kronor. Summan av detta blir 1 210 miljoner kronor. Det är med utgångspunkt från dessa beräkningar som jag har talat om ett skattebortfall på 1 200 miljoner kronor som oppositionens yrkande innebär.

Med anledning därav säger herr Magnusson i Borås att han bestrider att finansministern, om denne blir av med 1 200 miljoner kronor, behöver skaffa dessa pengar på annat håll. Herr Magnussons filosofi är att det blir ingen belastning på konsumenterna. Visserligen säger finansministern att om han blir av med 1 200 miljoner kronor så måste han ta igen de 1 200 miljonerna med en höjd omsättningsskatt, vilket blir en belastning för konsumenterna. Nej, säger herr Magnusson, det blir det inte. Orimligheten i herr Magnussons plädering har ju även herr Karlsson i Huddinge observerat. Herr Magnusson gör gällande att industrien kommer att sänka sina priser samma dag mervärdeskatten och energiskatten försvinner. Jag skulle vilja varna herr Magnusson från att ställa detta i utsikt. Han tar på sig en alldeles för tung börda, om han

ställer sig som garant för ett sådant åtagande. Jag har en känsla av att industrien kommer att tycka att det finns åtskilliga hål att stoppa denna vinst i och att behålla det prisläge som redan är etablerat.

Jag vill också svara herr Bohman med några ord. Skattehöjningen, säger herr Bohman — han var mycket angelägen att understrika det i sitt första inlägg — är väl egentligen förbrukad som vapen i inflationsbekämpandet. Visserligen uttrycker sig herr Bohman inte exakt på det sättet, men andemeningen var den och ungefär samma synpunkt har vi hört framföras från högerhåll.

Denna diskussion har aktualiserats bl. a. med hänsyn till dagens bytesbalans. Om jag nu berättar för kammarens ledamöter — jag har faktiskt inte yttrat detta tidigare i något offentligt sammanhang men tycker jag kan säga det nu — att 75 procent av den bytesbalansbrist vi har i dag beror på att det är ett motsvarande minus i vår turistbalans. Utländska medborgare lägger ned 700 miljoner i Sverige och svenska medborgare 1 450 miljoner när de reser utanför våra gränser. Tror herr Bohman ett ögonblick på att en skattesänkning skulle ändra situationen så, att folk på något underligt sätt skulle stanna hemma och resa i Sverige om de fick en skattesänkning? Då reser de naturligtvis ännu flitigare, därför att vi har ett kallt och besvärligt klimat. Det finns naturliga förklaringsgrunder till att man vill ha litet sol nere i medelhavsregionerna. Här har vi alltså 75 procent av vår bytesbalansbrist. Skulle vi ha balans beträffande turisttrafiken skulle bytesbalansbristen röra sig om 250 miljoner och under inga förhållanden spela den roll i vår ekonomiska debatt som den gör i dag. Vi kan ändå inte bortse ifrån att det förhåller sig på detta sätt, och jag har i interpellations svar både i denna kammare och i medkammaren ta-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

lat om att vi är så hårt bundna internationellt, att vi inte anser oss ha praktiska möjligheter att införa några ransonerings- och regleringar på detta område. Jag kan emellertid inte uraktlåta att tala om detta begrepp i samband med herr Bohmans patentmedicin att skattesänkning löser även våra bytesbalansproblem.

Slutligen några ord till herr Hedlund eftersom han på nytt gick upp i talarstolen och sade, att vi får skjuta på reformerna tills vi får råd. Detta är ju ett klart och ärligt besked, och han skall väl ha ett erkännande härför. Våra utredningar, säger herr Hedlund, behöver inte finansministern ta så allvarligt. Men herr Hedlund och hans partivänner har ändå sagt ifrån att ett visst program skall genomföras inom 3—4 år — ett program som kostar ungefär 1,5 miljard mera. Jag har presenterat förutsättningarna och möjligheterna, statsfinansiellt och budgetmässigt, för en femårsperiod framöver, och härav framgår att det inte är möjligt att realisera centerpartiets tidsbestämda reformprogram. Om herr Hedlund nu är beredd att revidera sin ståndpunkt och säga: All right, då väntar vi till efter 1970, 1975 eller kanske ännu längre, vill jag fråga: Varför skall man då tala om detta med så stora bokstäver i dag? Jag begriper varför man gör det, men jag tycker ändå att man skulle kunna vara litet försiktigare. Då säger herr Hedlund att vi har bara begärt en utredning — och utredningar sätter ju regeringen i gång med med friska krafter och ingen klagar på regeringen av den anledningen.

I den centerpartireservation som är fogad till bevillningsutskottets betänkande står följande: »Det enklaste sättet att bereda de lägre inkomstgrupperna lättnader i kommunalbeskattningen synes vara att införa ett schabloniserat avdrag, motsvarande det vid statsbeskattningen gällande kommunalskatteavdraget. Vid taxeringen till kommunal

inkomstskatt skulle således avdrag beviljas med minst en fjärdedel av beskattningsårets s. k. sammanräknade nettointkomst. Avdraget bör dock inte få överstiga 4 500 kronor för makar och ofullständiga familjer samt 2 250 kronor för övriga skattskyldiga. För att inte minska reformens effekt bör kommunerna kompenseras för därav orsakat skattebortfall.»

Detta är ju utredningen, konkret skriven och slutförd, i en reservation! Det finns ingenting att utreda. När man beställer precis vad man vill ha och hur det skall vara, så är det bara att räkna ut kostnaderna för det.

Man kan ju inte driva en dubbel-tungad argumentation och dels tala om precis på pricken hur det skall vara och dels senare säga att det bara var ett utredningsförslag. Om man vet vad man vill, finns det väl ingen anledning att utreda det hela!

Men ett motiv finns det för att begära en utredning, nämligen det att man i valrörelsen skall kunna flänga omkring ute i krokarna och tala om att detta har vi sagt skall genomföras. Att stå här i riksdagens talarstol och säga att det bara är fråga om en oskyldig utredning det kan vi väl inte anklagas för.

Herr talman! Jag har provat kammarens tålmod tillräckligt i dag men har velat göra dessa kommentarer till interpellanterna och till dem som gjort inlägg i dessa frågor från denna plats.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindkvist har med sin fråga berett mig tillfälle att mycket kort redogöra för den skärpta prisövervakning som pris- och kartellnämnden har för avsikt att bedriva sedan regeringen ställt i utsikt att ökade resurser skall ställas till nämndens förfogande.

Hur skall man konkret gå till väga,

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

är det kanske en och annan som frågar. Jo, pris- och kartellnämnden utvidgar ytterligare granskningen av riktprislister — eller cirkaprislister som de skall kallas framöver — som ges ut av olika sammanslutningar och företagare, framför allt inom handeln. Skyldigheten att anmäla prisändringar och att motivera dem utvidgas. Nämnden skall alldeles särskilt granska sådana prisändringar som göres för att höja handelns marginaler. Upptäckes några mera påfallande höjningar, kommer nämnden att begära in och granska de kalkyler som ligger till grund för dessa.

Den utvidgade skyldigheten att anmäla prisändringar tillämpas också på företag som anger riktpriser för sina återförsäljare. Detta gäller i synnerhet för viktigare varuslag, t. ex. bilar, bensin och eldningsolja. Orsaken till prisändringen måste också anges.

Pris- och kartellnämnden gör punktvis specialundersökningar av priser, marginaler och kostnader lokalt eller mera allmänt. Sådana undersökningar göres oftare än förut.

Nämnden granskar i ökad omfattning prissättningen hos fabrikanter och grossister. Särskilt uppmärksammas förändringar i förpackningsstorlekar och vikter. Publiceringen av undersökningsresultaten liksom upplysningsverksamheten i övrigt intensifieras.

Det är bra att man noga följer och gärna jämför prisutvecklingen i butikerna på hemorten. Det är bra om detta stegrar allmänhetens intresse för prisfrågorna. Ty det finns, ärade kammarledamöter, tyvärr tecken som tyder på en avtagande priskänslighet i vårt välfärdssamhälle.

Men det är viktigt att man då verkligen tar hänsyn till de olika faktorer som ligger bakom prisändringarna. Den omtalade prisundersökningen i Värnamo för några veckor sedan blev trots mycket lovvärda ambitioner tyvärr kraftigt missvisande.

Herr talman! Jag skall nöja mig med det anförda och vill sluta med att helt instämna i finansministerns svar till interpellanterna, där han framhöll att vi måste driva den ekonomiska politiken med sådan skärpa att omotiverade prisstegringar så långt möjligt stoppas.

Herr KARLSSON i Huddinge (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill uttala min synnerliga tillfredsställelse över vad finansministern sade om betydelsen av den lokala prisbekämpande aktivitet, som jag pläderade för i mitt anförande. När finansministern säger någonting brukar man kunna tolka det som ett uttryck inte bara för vad regeringen vill utan också för vad det socialdemokratiska partiet vill. Och då borde man kunna förutsätta att här föreligger alla utsikter att få till stånd lokala rörelser från allmänhetens sida, från löntagarnas sida, vilket jag tror kommer att få mycket stor betydelse i kampen mot prisstegringarna. Därmed inget nedsättande sagt om betydelsen av den statliga prisövervakande verksamheten och därmed naturligtvis inte heller sagt att den ekonomiska politiken inte skulle vara grundläggande för prisutvecklingen.

Jag skulle ha varit mycket tillfreds om finansministern hade förklarat sig villig att åtminstone överväga de två förslag jag ställde beträffande ytterligare vapen i händerna på statens pris- och kartellnämnd, alltså förslaget om förbud mot priskarteller och vidare om anmälningsplikt då det gäller prishöjningar.

Finansministern sade heller ingenting om räntepolitiken, men kanske får jag tolka tystnaden på det sättet att han i varje fall är beredd att överväga, om det kan vara rimligt att i längden fortsätta med högräntepolitiken; dess skadeverkningar är ju uppenbara. Högräntan är en uppenbart prisuppdrivande

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

faktor och ju längre man behåller den desto värre blir konsekvenserna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansminister Sträng har litet otur med sina uppgifter om våra förslag till rundabordskonferenser. De finns i motioner i år, de fanns i motioner förra året och blev då avslagna och har funnits även tidigare.

När det gäller mervärdesskatten vill jag inte diskutera med finansministern om hans kalkyler. Det jag egentligen ifrågasatte var en uppgift som finansministern tidigare har lämnat: att en mervärdesskatt skulle innebära att man finge sätta en skattesats på 5 procentenheter högre än nu. Den siffran anser jag vara felaktig. De experter jag har rådgjort med säger att siffran inte blir ens hälften så stor. Jag har nu ingen replik kvar så jag kan inte fortsätta den diskussionen.

Jag följde fascinerad finansministerns väg när det gällde att förklara prisstegringarna, denna väg som var kantad med tandläkarräkningar, bränslekostnader o. s. v. En socialdemokratisk kollega sade till mig att skynda mig upp innan prisstegringarna helt försvinner under herr Strängs förklaringar. Det är väl ändå så att prisstegringarna konsekvent har underskattats i finansministerns tidigare beräkningar. Konsumenterna känner sannerligen till dessa prisstegringar genom praktiska erfarenheter.

Till sist, herr talman, sade finansministern att den engelske finansministern har större anledning att stimulera det frivilliga sparandet än finansminister Sträng, eftersom man har en lägre investeringskvot i England. Men är det inte tillräcklig anledning för Sveriges finansminister att ägna denna fråga uppmärksamhet när han i kompletteringspropositionen anger att man kan-

ske under 1960-talet skall behöva ständigt ökade skatter för att täcka det sparande som enligt hans åsikt blir nödvändigt över den statliga budgeten. Jag beklagar fortfarande att finansministern inte velat diskutera denna fråga med mig: Vilken finanspolitik kommer regeringen att föra efter den 19 september?

Ännu en fråga som jag tyvärr inte har fått tillfälle att diskutera med finansministern är: Vad ligger i talet om att, för den händelse företagen på grund av låg självfinansieringsgrad inte själva vill investera, samhället skall ingripa på det ena eller andra sättet? Ligger det häri ett alibi för den nya vänstern, som herr Karlsson i Huddinge i dag har talat för, eller är det bara fråga om en så enkel sak som att man vill ge företagen lån på fördelaktiga villkor? Jag tror att det vore bra att få också detta klarlagt, innan medborgarna skall gå till val i september.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Skattesänkningar löser inte våra bytesproblem, framhöll finansministern. Nej, självfallet inte — det har jag inte heller påstått. Men en skattereform såsom del i ett paket av åtgärder, ägnade att skapa stabilitet och förtroende, är i hög grad betydelsefull. Och det väsentliga är att *skattehöjningar* inte löser våra balansproblem utan i stället förvärrar dem. Det är ju detta vi framför allt har påstått.

Då det gäller turismen tror jag inte att skattesänkningar eller skattehöjningar — om det inte är fråga om konfiskatoriska åtgärder — påverkar resandet i någon nämnvärd utsträckning. Att man reser beror ju bl. a. på att levnadskostnaderna där ute, dit man reser, är så väsentligt mycket lägre än här i Sverige. Och höjer vi skatterna, markeras ju ytterligare olikheterna i levnadskostnader.

Jag har bara tre minuter på mig, och jag tror, herr talman, att jag utnyttjar

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

dem bäst genom att åberopa Erik Lundberg. Jag skulle inte ha gjort det om inte herr Brandt ansåg att Erik Lundberg är en expert som även socialdemokraterna kan helt förlita sig på. Jag skall anföra ett färsk uttalande av honom, hämtat ur en artikel i aprilnumret av Industriförbundets tidskrift: »Min huvudsynpunkt gäller de oöverkomliga svårigheter som stabiliseringspolitiken ställs inför till följd av den snabba expansionen av den offentliga sektorn. Det är inte så mycket fråga om statsbudgeten visar varierande över- och underskott utan om det faktum att den på sikt parallella expansionen av det offentliga utgifter och inkomster går så snabbt. Statsbudgetens omslutning har sålunda fördubblats på 6—7 år — för den nominella BNP tar en fördubbling omkring 10 år. I stort sett har det offentliga utgifter för varor och tjänster stigit omkring 30 procent snabbare än reala BNP. — — — expansionsimpulserna från offentliga utgifter och export är oförändrat starka. Stigande direkta och indirekta skatter kan för ett år verka uppbromsande i en boom, men de offentliga utgifterna växer sedan i kapp inkomsterna och vi får den balanserade budgetens multiplikatoreffekter.» — det är ett nytt ord! — »plus de höjda skattesatser som drar upp kostnader, löner och priser.»

Vidare heter det i artikeln av Erik Lundberg: »Med de slag av balansbrister som råder inom vår ekonomi tenderar höjda direkta skattesatser eller ATP-avgifter att bli 'hårda slag i luften' utan påtagliga balansskapande verkningar men med klart kostnads- och prisupptrivande effekter.»

Jag undrar om inte finansminister Gunnar Sträng innerst inne har precis samma uppfattning som Erik Lundberg och jag i detta hänseende, men jag kan förstå att det är svårt för finansministern att erkänna detta före den 18 september.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Efter finansministerns anförande nödgas jag återgå till frågan om utredningarna.

Det var det där förhållandet att centerpartiet har sagt att det och det bör genomföras om tre år. Räcker det inte om jag förklarar, att skulle det vid den tidpunkten visa sig att vi inte har råd, så kanske vi får spara i fem år i stället för i tre år? Det kan ju hända, herr finansminister, att man lyckas klara dessa svårigheter, som ser ganska besvärande ut för hela 1960-talet.

Vidare har här talats om dessa 300 kronor i kommunalavdrag som centerpartiet yrkat på. I vår skuggbudget för i år har vi redan räknat in en kostnad på cirka 40 miljoner kronor för dessa avdrag, och jag kan inte förstå varför man över huvud taget skulle behöva nämna den detaljen i detta sammanhang.

Jag undrar hur många miljarder man skulle komma fram till, om man summerade ihop hur mycket förslagen från de pågående utredningar, för vilka det finns en redogörelse i statsverkspropositionen, kommer att kosta. Det blev kanske något att tala om.

Finansministern framhåller också att vi är tämligen tomhänta i fråga om alternativ. Ja, det är något som finansministern brukar anföra, och nu kommer det väl att upprepas igen bara därför att finansministern brukar anse oss vara alternativfattiga.

Jag tror dock att finansministern drar samma skiva något för många gånger i detta avseende. Såvitt jag kan förstå föreslår vi åtgärder, som bör vara rätt effektiva. Vi föreslår ökad satsning på näringslivet, särskilt genom bättre kreditmöjligheter för rationalisering och utveckling. Detta stämmer ungefär med vad finansministern i dag framhållit att man bör göra, nämligen se till att det produceras mer och mer varor. Om det blir tillräckligt med varor i stället

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

för brist på varor, herr finansminister, klaras också mycket lättare problemet med prishöjningarna. Om det råder brist på varor tror jag att de kommittéer, som skall arbeta med att hålla efter priserna, får mycket att göra.

Vi förordar vidare återhållsamhet med nya offentliga utgifter, vilket finansministern också har uppmärksammat att vi gjort och t. o. m. givit oss en eloge för. Vi förordar dessutom sparstimulerande åtgärder, varvid naturligtvis det viktigaste är att skapa de nödiga förutsättningarna genom att hålla ett så fast penningvärde som möjligt. Att sparstimulerande åtgärder behövs framgår väl bäst av det förhållande, som finansministern anger i årets statsverksproposition, nämligen att en orsak till det efterfrågeöverskott, vilket har förelegat, just är att det personliga sparandet har minskat.

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att finansministern har missuppfattat mitt resonemang beträffande skattebelastningens fördelning vid en förändring av varuskatten till en konkurrensneutral mervärdesskatt. Det är egentligen ganska självklart att den skatt som i dag drabbar näringslivets investeringar redan nu måste slå igenom på de varupriser som finns. Man skall därför göra klart för sig att det i stort sett inte kommer att bli någon ny belastning på konsumenterna genom en sådan ordning.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag vill gärna till herr Karlsson i Huddinge säga att jag tror att mitt första inlägg utgör ett tillräckligt svar på hans fråga beträffande räntepolitiken. Vid min beskrivning av den ekonomiska situationen och av vilka åtgärder jag ansåg att regeringen måste vidtaga tillät jag mig också att framhål-

la, att någon som helst lättnad i avseende på finanspolitik och penningpolitik för dagen icke kan diskuteras. I penningpolitiken innefattar jag därvid såväl vad vi i dagligt tal kallar kreditåttstramningar som räntepolitik.

Jag tror över huvud taget inte att det med någon utsikt till framgång går att upprätthålla en stram kreditmarknad och samtidigt en låg ränta. Kreditpolitik och räntepolitik är kommunicerande kärn som båda ingår i begreppet penningpolitik. På denna punkt drog alltså herr Karlsson felaktiga slutsatser av mitt anförande.

Till herr Gustafson i Göteborg, som deklarerade att han var fascinerad över den siffermässiga redovisningen av de komponenter, som konstituerar pristegringarna, vill jag säga att jag för min del inte alls är överraskad över att han var detta. En sådan redovisning är efter vad jag förstår en alldeles ny erfarenhet för herr Gustafson. Det är naturligtvis mycket enklare att fara omkring och i allmänt tal framföra lamentationer över att priserna stiger.

När emellertid herr Gustafson i Göteborg nu har uttalat sig så positivt som att han är fascinerad av vetenskapen, är det mycket möjligt att vi nästa gång vi får tillfälle att diskutera dessa frågor, kan föra debatten utifrån litet mera konkreta och reala förutsättningar.

Vad händer med finanspolitiken efter september? frågar herr Gustafson. Ja, jag hoppas att vi skall kunna driva den finanspolitik som kompletteringspropositionen är ett uttryck för. Om det sedan skall hända någonting i september, oktober, november, december, januari eller februari beror på hurdan situationen då är, och om det skall hända någonting i juli eller augusti beror på hur den ter sig vid dessa tidpunkter. Det är tämligen meningslöst att fråga vad som sker den eller den dagen.

Jag har nu i elva år presenterat mig själv såsom spåman i avseende på eko-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellationer ang. åtgärder för att skapa ett fastare penningvärde, m. m.

nomisk utveckling på grundval av det material som stått till mitt förfogande. Herr Gustafson har varit rätt kritisk mot min förmåga i detta hänseende, men just nu har han blivit förtvivlat intresserad av vad dessa spådomar skall kunna ge vid handen. Det måste finnas en av mig aldeles oupptäckt motivering för hans intresse.

För herr Hedlund vill jag understryka att jag och troligen många andra med mig tror att det räcker för herr Hedlunds egen räkning om han säger: »Vi skall genomföra reformerna i den takt vi får utrymme därtill.» Jag tror däremot inte att herr Hedlund — med all respekt för hans kapacitet — orkar med att tala om detta för alla sina eftersägare med centerpartiets partistämpel på sig som kommer att agera i valrörelsen om några månader. Det vore att överskatta herr Hedlunds förmåga och möjligheter.

Vad jag citerade när jag läste centerpartiets reservation var ett förslag som kostar 1 700 miljoner kronor. Reservanterna säger: »Eftersom utrymmet för skattesänkningar är ytterst begränsat kan reformen inte genomföras *omedelbart* i sin helhet», varefter de nöjer sig med att yrka på en mera begränsad form av skattelättnad.

Man skall ha en aldeles specifik förmåga att tolka centerpartiets formuleringskonst för att kunna penetrera en sådan formulering som att vi »icke omedelbart» kan genomföra denna 1 700-miljonersreform. Den är emellertid så att förstå att man väl kan vänta även en bit in på 1970-talet, om det är erforderligt.

Vi är emellertid glada över att vi nu har fått denna förklaring. Vi tror på herr Hedlund, och det vore önskvärt att hans synpunkter kunde smitta av sig även i partiorganisationens hårrötter.

Herr KARLSSON i Huddinge (k) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern förklarade att en stram kreditpolitik och en lågräntepolitik inte kan föras samtidigt, eftersom kreditpolitik och räntepolitik är kommunicerande kär. Det skulle innebära att högränta är nödvändig för att föra en kärv kreditpolitik. Är det verkligen riktigt?

På 1950-talet sade de borgerliga, att om man bara fick bort lågräntan, skulle balansen genast inställa sig. Vi vet att det inte blev så. I dag har kreditrestriktioner av olika slag och även byggrestriktioner måst tillgripas. Frågan är bara vilka som skall drabbas av dem.

Det är väl ändå inte utan vidare klart att en högränta av det slag som vi nu har och som man skulle kunna kalla för ockerränta är absolut nödvändig för att en restriktiv kreditpolitik skall kunna föras. Jag har inte föreslagit övergång till lågränta, men jag har förordat en lägre ränta.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Först vill jag rikta några få ord till herr Sträng i anslutning till det nyss förda replikskiftet.

Finansministern säger till herr Gustafson i Göteborg, att han är glad över att herr Gustafson är fascinerad. Herr Sträng fattar alltså inte poängen i herr Gustafsons ironi. Jag skulle vilja använda ett enklare och lättfattligare ord än fascinerad och säga »förvånad». Nog måste man väl ändå uttrycka sin förvåning över att herr Sträng hela dagen undvikit att svara på frågan: Vad är det för avsikt som döljer sig bakom å ena sidan detta tal om ökade investeringar i företagslivet — som företagen inte själva har möjligheter att göra — och å andra sidan det tema som den kommunistiske talaren uppehöll sig vid, nämligen att via statsbudgeten spåda på näringslivets kapitalbehov?

Om man i detta utomordentligt egendomliga sammanhang har sagt A, borde man känna sig skyldig att också säga

Ekonomisk debatt

B. Jag konstaterar emellertid att finansministern i den delen blivit herr Gustafson svaret skyldig.

Jag skulle också vilja göra en kommentar till den egenartade diskussion om konsumenten som här förts. Som rubrik på hela denna kvälls debatt skulle nästan kunna sättas: »Den av herr Sträng borttappade konsumenten.» Ty trots att herr Sträng på förmiddagen länge uppbyggde oss med sin talekonst glömde han hela tiden totalt bort konsumenten. Sedan var det tydligen någon som erinrade honom om det riskabla i att i nuvarande läge tappa bort konsumentintresset. Därför har vi nu fått lyssna till en formlig talkör om vilka åtgärder som skall vidtas för att skydda konsumenten.

Här har tidigare under debatten påmints om att när förutsättningar för en stabil prisivå inte finns lönar det sig föga — som det mycket riktigt stått att läsa i tidningen Vi — att införa både prisövervakning och kontrollåtgärder av olika slag.

Den politik som herr Sträng fört har lett till att förutsättningarna för en sådan stabil prisivå nu saknas. Därför kan alla dessa förklaringar som herr Sträng här lämnat om olika influerande motiv för prisstegringar — denna tankelek som i och för sig saknar praktisk betydelse — icke intressera Sveriges konsumenter och Sveriges husmödrar, ty de har en enkel och påtaglig erfarenhet av situationen sådan den verkligen är. De vet hur mycket dyrare allt blivit, och de känner oro inför framtiden. Inga förklaringar i världen kan ta bort den känslan hos dem.

Under finansministerns anförande kom jag att tänka på vad Charles Lindley's hustru sade när Lindley kom hem efter en sen kväll: »Inga förklaringar Charles, det blir bara värre.» Ungefär densamma blir effekten av de förklaringar herr Sträng försökte lämna.

Jag är ofta road och i långa stycken intresserad av att iaktta den kraft och

intellektuella energi som finansministern från tidiga morgonen till sena kvällen kan utveckla även en så här arbetsam dag, och jag är i allmänhet inte negativt eller kritiskt inställd till vad han har att säga. Men i sitt anförande i dag, just när TV-kamerorna var påkopplade, gjorde han sig skyldig till någonting som på boxningsspråket kallas foul — ett slag under bältet — då han som hastigast talade om vad som publicerats angående utredningen om jordbrukets framtid och den blivande prisivån på livsmedel. I det sammanhanget antydde han eller — rättare sagt — påstod ganska direkt, att oppositionspartierna skulle ha slutit upp på fronten mot konsumenterna. Det är inte riktigt tillståndigt att inför en stor, tämligen oinitierad och av naturliga skäl relativt okritisk tittarskara yttra sig på ett sätt som måste ge tittarna en felaktig föreställning om de olika uppfattningarna i denna mycket viktiga fråga. Detta inslag i dagens debatt måste beklagas. I varje fall måste det klart sägas ifrån att vi inte på något sätt kan godta vad finansministern sade på den punkten.

Till tröst för herr Sträng skulle jag vilja fästa kammarens uppmärksamhet på en formell nyhet som närmast är att betrakta som ett kuriosum. Herr Sträng har alltsedan han blev finansminister drömt om en totalbudget. I år får han för första gången i den statliga bokföringen en »totalbudget», eftersom budgeten nu är uppställd i tre huvudavsnitt: totalbudget, driftbudget och kapitalbudget. För någonting annat kan finansministern i år inte gärna känna någon större glädje, men härför har han sig själv att skylla.

Medan jag är inne på formella ting, vill jag anmäla att jag har starka sympatier för den av herr Bohman tidigare i dag utvecklade tanken att man bör försöka disponera budgetdebatterna på ett annat sätt än för närvarande. Vi har nu dels remissdebatten, som kommer ganska tidigt under sessionen, och dels den-

Ekonomisk debatt

na allmänna ekonomiska debatt, som i regel hålles sista eller näst sista dagen som riksdagen är samlad. Detta är icke tillfredsställande. Ju mer svårbemästrad statsbudgeten blir, desto nödvändigare är det att riksdagen försöker få ett säkrare grepp om den, särskilt som den spelar en allt större roll för hela den ekonomiska utvecklingen.

Jag skall i fortsättningen fatta mig mycket kort och vad budgeten beträffar endast uppehålla mig vid den reservation som vi inom mittenpartierna fogat till statsutskottets utlåtande nr 121.

Den utförliga analys, som herr Sträng före middagspausen gjorde av de tre huvudpunkterna i reservationen — dvs. kraven på en rullande femårsplan, en arbetsmarknadsbudget och en besparingsutredning — var allför lättvindig för att den skall kunna godkännas. Herr Sträng underkände helt dessa tre punkter i vårt sjupunktsprogram.

Beträffande flerårsplanerna skulle jag vilja framhålla att många av oss i denna kammare har en realistisk praktisk erfarenhet från landstingen av att göra upp flerårsplaner för en icke så liten budget. Den budget som görs upp för statens del är självfallet av andra dimensioner, men i princip kan man tala om en parallell, och jag anser att det är på tiden att vi nu även på det statliga området gör ett försök med flerårsplaner. Man får genom en flerårsbudget en helt annan sikt över framtiden och möjlighet att disponera sina inkomster och utgifter. Man skulle också genom en flerårsbudget få en klar bild av inplaceringen i tiden av reformerna, vilket herr Sträng här diskuterade ganska ingående med herr Hedlund.

Vi som har anknytning till de lands- ting och kommuner som sedan längre eller kortare tid tillämpar flerårsbudgetsystemet vet att det förhåller sig på detta sätt. Vi trodde inte innan vi gav oss i kast med saken att det skulle vara möjligt att realisera tanken på flerårs-

budget; vi förde samma resonemang som finansministern gör här. I dag kan vi säga att det ingalunda var så svårt som vi på förhand trodde, vi vet att det ger oss ett mycket bättre stöd än korttidsprognoser för en bedömning och för en klok och försiktig politik.

I fråga om den andra punkten i reservationen skulle jag i all korthet vilja säga att man inte utan en mer detaljerad arbetskraftsbudget kan i en sådan ekonomi som den svenska — där arbetskraftstillgången är själva flaskhalsen — komma åt de ekonomiska realiteter som så småningom utmynnar i framför allt den löneglidning som herr Sträng med sådan emfas talade om på eftermiddagen. Det är just bristen på en tillräckligt detaljerad arbetskraftsbudget som medför att vi råkat i ett sådant läge som vi gjort. När majoriteten avvisar tanken på en arbetskraftsbudget med att säga att den inte kan bli tillräckligt detaljerad för att ge något utbyte, så skulle jag vilja svara att man i varje fall i väsentliga delar bör kunna få en bild av läget av helt annan tillförlitlighetsgrad än man har för närvarande. Det skulle också vara en hjälp.

Samtliga ledamöter av denna kammare har säkert av långtidsutredningens prognos sett att vi med nuvarande trend år 1980 skulle få ett dubbelt så stort antal anställda i allmän tjänst som i dag, dvs. i runt tal 1 miljon anställda. Detta är ju — det kan vi säga redan nu — någonting fullkomligt otänkbart. Inom statskontoret, där man uppmärksammat denna trend liksom de siffror långtidsutredningen räknat fram, har man sagt sig att man måste företa en undersökning på bred front för att utröna vad som kan göras i fråga om rationaliseringar och andra åtgärder för att förebygga en sådan i och för sig alldeles omöjlig utveckling.

Detta visar också att vi har behov av en arbetskraftsbudget både på kortare och — kanske framför allt — på något längre sikt och att det inte är omöjligt

Ekonomisk debatt

att även i en arbetskraftsbudget få ett stöd för en säkrare och lugnare politik.

Så några ord om besparingsutredningen. Jag håller med finansministern om att de två erfarenheter som vi i detta avseende har från början av 1950-talet och början av 1960-talet är ganska nedslående. Det blev i varje fall inga stora och väsentliga resultat genom dessa båda besparingsutredningar. Men de tillkom och utförde sitt arbete i en helt annan ekonomisk situation än den vi nu befinner oss i och framför allt än den vi alltmer glider in i. När man kommer in i en situation då någonting ovillkorligen måste göras eftersom förhållandena är extraordinära, måste också utomordentliga åtgärder vidtagas. Det verkar som om finansministern överskattar den ordinarie besparingsverksamhet och de rationaliseringsundersökningar som pågår på den statliga sidan genom ämbetsverken. Man arbetar där och måste arbeta inom den ram och med den målsättning som de politiska instanserna angivit, medan självständiga parlamentariska utredningar däremot har helt andra möjligheter att omvärdera och att ta initiativ av annat slag än vad som är möjligt på ämbetsmannas och tjänstemannaplanet.

Om finansministern och regeringens övriga ledamöter har den goda viljan att komma till något resultat, bör möjligheterna — om man vill praktisera de från vår sida rekommenderade vägarna — vid ett närmare studium visa sig vara betydligt större än vad man hittills velat medge. Man har avvisat dessa vägar litet för lättvindigt, liksom man för hastigt och kanske också för överlägset sagt nej till sådana planer som den föreslagna rundabordskonferensen. Det är inte så som finansministern säger att konferenser av det slaget kan jämföras med det arbete som vi gör här i riksdagen, där oppositionen visserligen har frihet att framföra förslag, men dessa bara diskuteras ihjäl, varefter majoriteten för undan liket. Vid en runda-

bordskonferens sitter man och diskuterar igenom en hel serie av samverkande omständigheter för att sedan i ett sammanhang försöka genomföra samtliga de åtgärder man kommit fram till och enats om.

Herr talman! Finansministern har ju i dag varit så kortfattad, att vi andra bör följa högt föredöme. Därför skall jag nu sluta med att yrka bifall till de reservationer som i statsutskottets utlåtande nr 121 återfinnes under nr 1, 2 och 3.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Jag hoppas att kammaren inte blir ledsen på mig om jag har svårt att finna lika många ord som de föregående talare som stått i denna talarstol i dag. Jag skall inte försöka mig på någon skildring av våra ekonomiska besvärigheter, vår brist på balans i utrikeshandeln, vår försvagade konkurrenskraft på marknaderna, vårt snabbt stigande kostnadsläge och vår urholkade valuta. Allt detta har finansministern gjort, och jag hoppas att han i fortsättningen kommer att göra det betydligt värtaligare och med större auktoritet än jag skulle förmå. I den knoppande pingstiden har han varit mer optimistisk än annars, men han återgår väl snart till sina varnande tonfall.

Man kan självfallet ha olika meningar om — och vi har det också — hur vi har försatts i det besvärliga läge där vi nu befinner oss, men jag bortser i dag från dessa divergenser. Problemet gäller nu något mycket allvarligt, nämligen att se till vad vi gemensamt kan göra för att råda bot på den situation som ligger framför oss. Jag vill, herr talman, understryka ordet gemensamt, eftersom jag inte tror att läget kan bemästras utan gemensamma ansträngningar — ansträngningar där alla måste vara beredda att hjälpa till. Alla måste vara beredda att ta del i ansvaret för obehagliga men helt ofrånkomliga åtgärder.

Ekonomisk debatt

Vi vet — eller åtminstone hoppas — att finansministern är beredd att ta krafttag för att till nästa år lägga fram en budget som är stram, återhållsam intill gränsen för hårdhet, och vi förstår nästan alla att en sådan budget är det enda möjliga i nuvarande läge.

Vad reservanterna till statsutskottets utlåtande nr 121 under reservation nr 4 önskat är ingenting annat — det kan låta märkligt — än att åstadkomma en riksdagens lojalitetsförklaring gentemot finansministern i en för honom besvärlig stund. Vi har önskat att finansministern redan innan petitaskrivningen hunnit komma i gång skall äga full visshet om att han har lojalt stöd från alla de demokratiska partiernas sida, så att han inte behöver befara att missnöjda myndigheter, som inte erhållit de anslag de vill ha, skall kunna vända sig till det ena eller andra oppositionspartiet med bön om hjälp att motionsledes föra fram yrkanden om högre anslag. Enligt vår mening — vi som är reservanter — skulle nästa års riksdag helt gå i sparsamhetens tecken, utan överbud från något håll.

Det är, herr talman, för mig en gåta att inte övriga partier, inte ens regeringspartiet, velat medverka till en sådan åtgärd som inte hade något annat syfte än att jämna vägen för den budgetpolitik som jag är övertygad om att kammarens ledamöter till nära 100 procent inser den absoluta nödvändigheten av. Avsiktligt har vi skrivit texten i reservationen så, att den inte innehåller ett enda ord av kritik mot den hittills förda politiken och heller inte i övrigt något kontroversiellt. Den innehåller egentligen endast den självklara satsen att man inte bör låta statsutgifterna stiga i snabbare takt än nationalinkomsten, eller ändå mera lättfattligt uttryckt, att man, precis som herr Hedlund sagt tidigare i dag, måste rätta mun efter matsäck. Det är nästan genant enkelt, men jag förstår inte att det kan råda

stridande meningar om någonting så uppenbart i ett trängt ekonomiskt läge.

Om man till äventyrs från de andra politiska partiernas sida trots allt hade vissa betänkligheter mot något ordval kunde man väl ha gjort en antydning till ett försök till sammanskrivning. Jag inbjöd till sådana sammanskrivningar både i avdelningen och vid statsutskottets plenum, utan att någon människa från annat håll ville hjälpa till för att försöka få fram en gemensam nämnare.

Mitt totalintryck av dagens debatt är dessvärre, herr talman, att man på socialdemokratiskt håll är sig selv nok. Nu lyder där kommandoorden: »Sitt i båten! Vi navigerar utan hjälp på något sätt. Vi som vet bäst och vet mest sköter skutan helt efter vårt eget huvud. Ni andra får hjälpa till att ro, om så skulle behövas.»

Vilka förhoppningar det svenska folket i ett sådant politiska läge kan hysa om ett slut på prisstegringarnas tid, är inte lätt att säga.

Jag nöjer mig med detta, herr talman, och ber att få yrka bifall till reservationen 4 av herr Virgin m. fl.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Flera talare har i dagens debatt av skilda anledningar förklarat sig vara fascinerade. Jag är också fascinerad — av den helt troskyldiga och oskyldiga min som herr Cassel demonstrerar när han talar om att i högerreservationen till statsutskottets utlåtande inte finns ett enda polemiskt uttryck. Detta är riktigt, men de ärade kammaredamöterna kanske av utskottsstrycket har sett att omedelbart efter den korta högerreservationen finns ett särskilt yttrande av högern. Där presenteras hela svartmålningen från många års debatter, och där anlägger högern verkligen inte den änglalika attityd som herr Cassel visat i andra kammarens talarstol i kväll.

Ekonomisk debatt

Statsutskottet har efter en något förvirrad diskussion fått på sin lott att behandla några yrkanden i motioner som har väckts dels i anslutning till kompletteringspropositionen, dels vid årets början. Jag ser inte några skäl till att ta upp en förnyad ekonomisk diskussion i skuggan av debatten mellan finansministern och de borgerliga kammarledamöterna tidigare i dag. De frågor som statsutskottet behandlat har dessutom vid tidigare tillfällen diskuterats i riksdagen, en av dem så sent som för två veckor sedan då riksdagen på yrkande av bankoutskottet fattade beslut i fråga om arbetskraftsbalansen. Det har t. o. m. rätt tveksamhet inom statsutskottet om huruvida det skulle vara möjligt för herr talmannen att ställa proposition på den frågan en gång till, eftersom riksdagen så nyligen har behandlat den. Detta ger mig också motiv för att högst summariskt behandla statsutskottets utlåtande och de reservationer som har fogats till detsamma.

Den första reservationen handlar om långtidsbudgeten, och jag skall, för att det skall komma med i kammarens protokoll, läsa upp några rader ur det förord till långtidsbudgeten som finansministern har presenterat och där han anger omfattningen av långtidsbudgetens syftemål genom att säga att den kan »anses vara en godtagbar prognos för statsinkomsternas utveckling och sägas ange de inteckningar i resursutrymmet som redan gjorts för de i perioden ligande budgetåren. Det är mot den bakgrund som långtidsbudgeten tecknar som framtida krav på reformer och nya aktiviteter måste ses.»

Majoriteten i statsutskottet menar att längre än så kan man inte nå. Det finns inga möjligheter att åstadkomma en långtidsbudget som i högre grad binder riksdagens handlande än den budget som framlägges i anslutning till kompletteringspropositionen i år liksom förra året. Här har statsutskottet samma mening som det hade i fjol då liknande

motionsyrkanden om en längre siktande långtidsbudget avvisades.

Vad beträffar arbetskraftsbalansen har statsutskottet avstått från att reallbehandla frågan med hänvisning till bankoutskottets behandling av denna för en tid sedan. Jag vill endast erinra kammarens ledamöter om att i den långtidsbudget som presenteras finns ett ganska utförligt resonemang om arbetskraftsproblematiken. Dessa frågor försummas inte; regeringen avstår inte vid sin budgetbehandling från att grundligt diskutera dem. De blir mycket ingående belysta i långtidsbudgeten, och man har även där presenterat de politiska åtgärder som regeringen avser att vidtaga i syfte att dels öka, dels bättre utnyttja de begränsade arbetskraftsresurserna.

Statsutskottet kan sålunda inte heller på den punkten biträda motionsyrkandet.

Vad beträffar kravet på en besparingsutredning har den frågan ju varit föremål för mycken debatt i dag. Jag skulle bara vilja erinra om att det med viss förtjusning från borgerligt håll noterats, att regeringen under årets vårriksdag har lidit några nederlag. De borgerliga tidningarna har också med samma förtjusning noterat detta. Alla känner till att de nederlagen icke har berott på att oppositionen har bjudit *under* regeringen i fråga om statsutgifter utan att de har berott på att oppositionen, som nu är så angelägen om att spara på statens utgifter, har bjudit *över* regeringen.

Vi har, alla ledamöter i riksdagen, möjlighet att presentera under motions tiden och i anslutning till propositioner som framläggs de förslag till besparingar vi önskar. De politiska partierna har möjlighet att göra det i partimotioner. Men de ärade kammarledamöterna känner till att så fort det dyker upp ett önskemål ute hos svenska folket om ökade statsbidrag eller ökade statliga insatser finns det alltid någon folkpar-

Ekonomisk debatt

tistisk eller centerpartistisk riksdagsman som motionerar om en anslagshöjning. Sedan klagar man över socialdemokratisk snålhet, och så går man ut i valrörelsen och presenterar sina förslag och säger att detta vill inte socialdemokraterna vara med om.

Om oppositionens riksdagsmän ville ändra sig i detta avseende och mot bakgrunden av ett samhällsekonomiskt läge som alla vet är ansträngt vara mera restriktiva i överhuden och mindre villiga att i syfte att ha någonting att vinka med inför väljarna gå ut med långtgående anslagshöjningskrav, skulle vi ha mycket lättare att åstadkomma balans i fråga om statens utgifter och inkomster.

Det intressanta är emellertid att de borgerliga partierna inte vill i öppen debatt vara med om att avstå från överbud. De vill inte heller vara med om att öppet presentera krav på anslagsminskningar. Man vill dölja detta i en utredning, i en debatt bakom en utredningslokals stängda dörrar. Jag vill rekommendera den ärade oppositionen att offentligt presentera förslag om på vilka punkter ni är beredda att minska statens utgifter och samhällets åtaganden. Jag tror att det svenska folk, vars öden vi i någon mån är satta att styra, i högre grad skulle uppskatta att man på det sättet offentligen i öppen debatt redovisade sina förslag än att man försöker åstadkomma något slags överenskomelse mellan partierna bakom de stängda dörrarna.

Jag vill bara till sist säga ett par ord om den reservation som endast biträts av ledamöter av högerpartiet. Enligt denna vill högern att vi nu skall göra uttalanden, som skulle binda regeringen i dess budgetarbete i höst. Den parlamentariska regeringen har grundlagsenlig skyldighet att förelägga nästa års riksdag förslag till statsreglering. Det kan inte vara rimligt att göra uttalanden som binder regeringen i budgetarbetet så långt i förväg.

Herr Cassel, som hade sin fromma

dag i dag, säger i sitt anförande att om vi nu gör ett sådant uttalande kommer det att betyda att vi slipper överbuden, när vi diskuterar nästa års budget. Ärade kammarledamöter! Är det verkligen någon som tror att herr Cassel har rätt på den punkten? Kan vi genom att i dag uttala oss om statsutgifternas storlek nästa år få garantier för att kammarens ledamöter avstår från sin grundlagsenliga rätt att motionera när nästa års riksdag samlas? Jag tror det icke ett ögonblick. Statsutskottets majoritet tror det inte, och därför kan utskottet inte tillstyrka bifall till förslaget att vi i dag skall uttala oss för att statsutgifterna under höstens budgetarbete inte får svälla mera än vad som motsvarar bruttonationalproduktens ökning.

Nu ligger det emellertid en hund begravnen bakom herr Cassels fromma attityd. Skulle nämligen herr Cassel få kammaren att göra detta uttalande skulle det inte bara innebära ett uttalande om statsutgifternas utveckling utan också betyda ett uttalande om den offentliga sektorns storlek i förhållande till folkhushållets resurser. Det kan inte heller vara rimligt, att vi på detta sätt långt i förväg skall göra uttalanden om storleken av den offentliga sektorn vid fördelningen av det svenska folkhushållets tillgångar.

Herr talman, med dessa ord ber jag att på alla punkter få yrka bifall till statsutskottets hemställan i utlåtandet nr 121.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte lätt att vara herr Alemyr till lags. Han säger att man skall nöja sig med en stram budget och inte komma med några motioner som drar med sig större utgifter. Men när jag säger detsamma och vill att man skall komma överens om att avhålla sig från överbud i fortsättningen och stödja en finansminister, som jag hoppas kommer att lägga fram just den strama bud-

Ekonomisk debatt

get, som herr Alemyr och jag är övertygade om behövs, vill han inte hålla med mig i alla fall.

Sedan sade herr Alemyr att han inte kan acceptera högerns särskilda yttrande, men käre herr Alemyr, detta har jag inte ett ögonblick tänkt att begära. Det var ju inte fråga om detta särskilda yttrande utan om reservationen nr 4, som inte alls innehåller ett dugg av kontroversiella ting, något som inte heller herr Alemyr påstått att den gör.

Herr Alemyr sade att jag har ett änglaaktigt utseende. Det har jag nu aldrig hört förut, men det var i alla fall en nyhet i den här debatten.

Låt mig emellertid, om jag har litet tid kvar, erinra om Palmérs yttrande att »alla ärkeänglar äro excellenser, ehuru icke alla excellenser äro ärkeänglar».

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte utnämnt herr Cassel till vare sig ärkeängel eller till excellens utan bara konstaterat att han genom att tala om att högerreservationen inte innehöll ett enda ord av kritik anlade en änglalik attityd. Han låtsades inte om att högern har tillfogat ett särskilt yttrande där hela katalogen av kritik mot regeringspolitiken presenteras. Även om vi inte kommer att votera om det särskilda yttrandet har det i utskottsutlåtandet avsevärt större plats än den lilla reservation som herr Cassel hållit sitt anförande om. I och för sig är det verkligen intressant, om herr Cassel menar att vi inte skall fästa avseende vid det särskilda yttrande, och att vi endast skall bry oss om den några rader långa reservationen.

Herr Cassel, vi är överens om behovet av en stram budget men inte om metoderna. Herr Cassel anser att man skall nå fram till en stram budget genom att i dag göra ett uttalande som binder regeringens budgetbehandling. Jag menar däremot att vi alla har chansen att bidra till att uppnå en stram budget ge-

nom att visa restriktivitet i praktiskt handlande.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Förstår då inte herr Alemyr att detta skulle betyda ett löfte från oppositionspartiernas sida att inrikta sig på att hjälpa finansministern att genomföra just en så stram budget som herr Alemyr och jag anser vara nödvändig. Jag kan inte riktigt se att vi har olika uppfattningar.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Har herr Cassel fullmakt av den samlade oppositionen att avge detta löfte till riksdagens andra kammare?

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Flera olika talare i dag har redan påpekat att de former under vilka vi för de ekonomiska debatterna här i riksdagen är ganska underliga. De innebär en splittring, som inte är till förmån för diskussionen. I sista hand går väl detta tillbaka på att vi får material utdelat på våra bänkar vid olika tillfällen. När vi samlas i januari får vi statsverkspropositionen, där regeringen gjort en bedömning av det ekonomiska läget och presenterat budgeten för det kommande budgetåret, och så småningom är vi framme vid den majdag då kompletteringspropositionen delas ut.

Vi har en liknande dubbling på oppositionssidan, och något annat kan man inte heller räkna med under nuvarande förhållanden. Under den allmänna motionstiden får partierna presentera sina partimotioner — det rör sig i varje fall oftast om sådana — om den ekonomiska politikens utformning. Vid det laget har man ännu inte haft tillfälle att mera noggrant gå igenom statsverkspropositionen. Därför är det fullt naturligt att det slutliga ställningstagandet till den får anstå till ett senare tillfälle. Och det tillfället kommer när kom-

Ekonomisk debatt

pletteringspropositionen har lagts fram i maj.

Saken blir inte bättre av den uppdelning av propositioner och motioner som sker på olika utskott. Statsutskottet kopplas in, bevillningsutskottet kopplas in och bankoutskottet kopplas in. Man bokstavligen slaktar motioner. Ibland blir det nästan en huggsexa, där en del som ett utskott fått flyttas över till ett annat. Så har skett t. ex. beträffande mittenpartiernas motion om den ekonomiska politiken. Där har en del flyttats över från banko- till statsutskottet. Något liknande har också skett med en del av högermotionen.

I bankoutskottet, där vi har att bevakat vad som är att hänföra till näringslivets intressen, skulle vi gärna se att vi fick göra en mera samlad bedömning av läget. Vi får en rad motioner, som vi skickar ut på en omfattande remiss till näringslivets organisationer, och sedan får vi tillbaka ambitiösa utredningar med ofta mycket värdefulla synpunkter. Det remissmaterialet redovisade vi i stort sett för några veckor sedan, när det förekom en antydan till ekonomisk debatt här i kammaren. Den hölls dock inom en mycket trång ram, med hänvisning till att en ny ekonomisk debatt skulle följa i anslutning till kompletteringspropositionen. När vi nu skall behandla den propositionen och de motioner som väckts i anslutning till den, kan vi konstatera att en del av ärendena redan varit uppe till behandling. Och i utskottet måste vi givetvis respektera den bestämmelse i riksdagsordningen som säger, att ett ärende om vilket kamrarna beslutat icke under samma session får anhängiggöras på nytt. Man kan läsa några sidor om det i fjärde delen av det intressanta bokverk som presenterats i anslutning till det hundraårsjubileum vi nyligen firade.

Att motionärer blir litet missbelättna när de så lättvindigt får sina motioner avfärdade genom hänvisning till att ärendet redan varit uppe till behandling

förstår jag väl. Ett sådant missnöje har här vädrats av herr Karlsson i Huddinge, som tycker att bankoutskottet alltför styvmoderligt har behandlat motionerna I: 755 och II: 929, vilka diskuterar vissa förändringar i den ekonomiska politiken, bl. a. däribland räntepolitiken.

Sitt ställningstagande till den motionen redovisar bankoutskottet i utlåtandet nr 39. Detta utlåtande tar också upp till behandling mittenpartiernas stora motion, I: 756 och II: 928, i den mån den hänvisats till bankoutskottet. Jag skall genast som talesman för utskottet säga, att inte heller i det sammanhanget har utskottet fört något längre resonemang. Orsaken är den jag nyss pekade på: ärendena har redan varit under riksdagens behandling.

Utöver majoritetsskrivningen föreligger en reservation från folkparti- och centerpartihåll samt en blank reservation från högerhåll.

Reservanterna från folkparti- och centerpartihåll ansluter sig till det sju-punktsprogram, som förts fram i motionen och som riksdagen redan kände från ett särskilt yttrande, vilket fogats till ett tidigare bankoutskottsutlåtande. Den gången ansåg jag mig kunna konstatera att de sju punkter, som folkpartiet och centerpartiet förde fram, var gamla bekanta för oss inom högerpartiet, och att vi kunde så gott som på alla punkter ansluta oss till dem. När de nu återkommer här i reservationen kan detsamma sägas. En del formuleringar har skärpts, och på en och annan punkt tycker jag kanske att man har varit litet oförsiktig. Jag kan t. ex. sätta fingret på talet om att man borde kunna få till stånd ett ökat bostadsbyggande, vilket jag personligen bedömer som alldeles oralistiskt i dagens läge. Jag har haft tillfälle att säga detta i den tidigare bostadsdebatten här i kammaren. Visst kan vi ta i anspråk de resurser, som vi har tillgängliga i samhället i form av arbetskraft inom byggnadsarbetarkären

Ekonomisk debatt

och i form av byggnadsmaterial, men i ett läge där stora investeringar krävs på industrisidan vore det orealistiskt att sikta till en ökad produktion av bostäder. Jag menar att vi får vara tack samma, om vi lyckas hålla den produktion vi tidigare noterat.

Sådana mindre skiljaktigheter ligger bakom det faktum, att högerledamöterna inte kunnat helt solidarisera sig med representanterna från folkparti och centerparti utan har framlagt en blank reservation.

I övrigt skall jag inte på något sätt söka komplettera den bild av landets ekonomi, som har tecknats här tidigare i dag från oppositionens sida och av talesmän för regeringspartiet. Att vi har bekymmer framför oss är vi alla medvetna om, och att de bekymren får lösas med andra metoder än de som tidigare tillämpats är ganska klart.

Det är för en högerman angenämt att höra tillbakavisandet av krav på anslag och reformer i olika sammanhang. Sådana synpunkter gör sig exempelvis herr Alemyr till talesman för, då han raljerar över hur näraliggande det är för oss riksdagsmän att framföra populära förslag till utgiftsökningar. Detta är ett sätt att uttrycka sig som vi på högerhåll länge har använt, när vi konfronterats med sådana populära men kostnadskrävande förslag, inte minst från regeringspartiet.

Med detta tror jag, herr talman, att jag redovisat det korta utlåtande, som vi i bankoutskottet presterat och som har numret 39.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag skall knyta an till de ord med vilka herr Regnéll inledde sitt inlägg.

Sammanföringen av tre utskottsutlåtanden till vårsessionens ekonomiska debatt — och därtill i dag tre interpellationssvar — gör att inläggen sveper över alltför vida fält och att ledamöter i samma utskott kan komma ganska långt

från varandra i debatten. Jag brukar, nästan av tradition, gå en rond med min gemytliga trätobroder i bevillningsutskottet herr Brandt, men han är nu så långt borta att jag tycker mig ha en match med hans skugga eller snarare med ekot av han ljudliga stämma.

Även i år förebrådde herr Brandt oss att täckningen för vår skattesänkning är som ett såll. De besparingar vi föreslår har riksdagen redan avvisat, säger herr Brandt. Senare erkände emellertid finansministern, att högern har balans i sin budget för kommande budgetår. Det skall vi ta fasta på. För budgetåret därefter skulle vi emellertid ha brist. Ännu finns dock ingen budget för det budgetåret — den får vi först i januari 1967. Vi kan alltså inte förrän då se vilka statsutgifter som kan skäras ned.

Men vad jag reagerar mot i år, liksom tidigare, är det statiska tänkande som håller er socialdemokrater fångna. Ni stirrar er blinda på det inkomstbortfall för staten som vår skattesänkning skulle medföra, men ni vägrar erkänna den negativa effekt som den drastiska progressiviteten har. Ni vägrar lika envist att se de positiva effekter som en skattesänkning skulle innebära. En sådan skulle för det första innebära stimulans till ökade arbetsinsatser, för det andra dämpning av kompensationskraven, för det tredje hejande av inflationen och för det fjärde stimulans av det enskilda sparandet. Ni vill inte förstå den destruktiva effekt som det nuvarande skattetänkandet innebär. Det görs snart inte en ekonomisk transaktion utan att den första tanken är: Hur verkar detta på min skatt?

I debatten om arbetsmarknadspolitiken i förra veckan tog jag upp långtidsutredningens prognos för arbetskraftstillgången fram till 1970. Den möjliga nettoökningen av tillgången på arbetskraft med cirka 110 000 förvärvsarbete består helt av gifta kvinnor. Långtidsutredningen ansåg att ökningen kan ske endast om det blir möjligt att

Ekonomisk debatt

undanröja hindren för gifta kvinnors förvärvsarbete. Av dessa hinder är skatteprogressiviteten ett av de väsentligaste. Jag har svårt att tro att prognosen kommer att hålla med fortsatt lönestegring och oförändrat skattesystem.

Är man övertygad om systemets negativa effekt — och det är vi — och om att ett motverkande av denna effekt är en mycket väsentlig uppgift, får man se till att det skapas utrymme för en skattesänkning genom att vänta med förverkligandet av de många önskemålen.

Vidare framhöll herr Brandt, att våra skattesänkningar sätter pengar i händerna på människorna och därmed späder på inflationen. Men om man samtidigt föreslår motsvarande besparingar i statens utgifter, sätter man ju inte flerkronor i rotation. Jag har aldrig förstått det resonemang som socialdemokraterna driver, nämligen att man skulle späda på inflationen genom en skattesänkning. Det är besynnerligt att pengar, som folk genom skattesänkningarna skulle få i sina händer, plötsligt blir överheta, men när de ligger i statens hand är de nedkylda och har inte någon som helst inflatorisk effekt. Socialdemokraternas resonemang, att samma pengar skulle kunna ha så vitt skilda verkningar, kan inte vara riktigt.

I ett inlägg tog herr Sträng upp utlandsresorna. Den av finansministern nämnda ofördelaktiga turistbalansen för vårt land är påtaglig. Utlänningarna lägger ned 700 miljoner vid besök i vårt land medan de svenskar, som reser utomlands, lägger ned 1 450 miljoner kronor, vilket skulle innebära att 75 procent av underskottet i vår betalningsbalans skulle härleda sig till de många utlandsresorna. Det är tydligen så att herr Sträng har ett ganska ont öga till utlandsresorna, och han menade att den ogynnsamma balansen är något som man inte kan bromsa genom en skattesänkning. Tvärtom, sa herr Sträng.

Det är inte första gången finansministern uttalar sig om utlandsresorna.

Herr Sträng hade dock såvitt jag förstod en viss förståelse för att folk under den gångna ovanligt kalla vintern sökte sig till medelhavsregionen för att få sol och värme.

Men herr Sträng tycks aldrig tänka på att det nuvarande inflationsklimatet i vårt land inte särskilt stimulerar människorna att avstå från dessa utlandsresor. Det är snarare så att människorna, om de ser att pengarna blir mindre och mindre värda, tycker att det är bäst att använda dem i tid när de ännu kan få något för dem. Det är också så mycket billigare att leva i dessa länder än i Sverige.

Om vi nästa vinter skulle få ett mildare klimat — vilket vi alla hoppas — skall av allt att döma klimatet för sparrare och skattebetalare förbli lika kyligt, om det nu inte blir ännu kallare när höstlöven fallit.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! »Nedsatta priser — Specialerbjudande — Realisation — Total utförsäljning — Affären skall upphöra» är rubriker som vi dagligen ser på tidningarnas annonsidor, t. o. m. under tider som nu, när det normalt sett i de flesta branscher borde vara högsäsong.

Vi företagare och våra expeditörer i affärerna, som möter kunden-konsumenten, eller våra försäljare såväl på den inhemska som på den utländska marknaden får dagligen ungefär följande frågor: »Kostar det så mycket? Har priserna stigit så? Får vi inte mer för pengarna? Har ni inte billigare varor?»

Vad skall vi svara? Jo, som hederliga affärsmän måste vi tala om för köparen att kostnadsläget, trots att vi i dag tvingas kalkylera med lägre vinster och trots att vi försöker att rationalisera så långt som möjligt, på grund av här i riksdagen, i landsting och i kommunalfullmäktige fattade beslut om ökade pålagor, skatter, ATP-avgifter, transport- och hyreskostnader m. m. med ty ätföl-

Ekonomisk debatt

jande högre lönekostnader tyvärr har blivit så högt.

Om vi vill kan vi också uttrycka situationen på annat sätt, nämligen så, att den av regeringen förda ekonomiska politiken har gjort att den svenska kronans värde under de senaste 16—17 åren sjunkit till ungefär 50 öre. På den sista frågan — »Finns det inte billigare varor?» — kan vi svara: »Jovisst, här har vi en god utländsk vara till ett vida lägre pris.»

Så låter det, herr talman, ute i affärerna och varuhusen för närvarande. Trots att vi svenskar är ytterst kvalitetsmedvetna ser sig allt fler nödsakade att avstå från goda svenska kvalitetsvaror och den service man får när man köper sådana. »Pengarna räcker inte till. Det blir inte mycket kvar när skatter, hyror och livsmedel betalats. Vi måste dra in på andra varor», säger man här hemma. Våra utländska kunder svarar ofta: »Nej tack, vi köper billigare från annat håll.»

Reaktionen mot de ständigt stigande priserna gör sig mer och mer gällande. Det har medfört att efterfrågan på billigare, enklare varor har ökat. Dessa varor måste de stora företagens inköpare till stor del hämta utifrån, vilket medverkar till att flera mindre företag och fabriker ser sig tvingade att lägga ned sin tillverkning. Andra återigen har för att kunna erbjuda konkurrenskraftiga priser i stället för att bygga ut sin tillverkning här i landet, t. ex. i våra lokaliseringssområden och där öka systerföretagen, föredragit att förlägga den nya tillverkningen utomlands. Det visar sig att där tillverkade varor blir avsevärt mycket billigare, trots importkostnaderna, än om de tillverkas här.

När vi har hamnat i detta läge är det allvarligt ställt. Det är tyvärr resultatet av den näringspolitik, som regeringen fört och som lett till att vi måste köpa utländska varor för 1 500 miljoner kronor mer än vad vi exporterar för, att ett ganska stort antal mindre företag och åtskilliga fabriker tvingas lägga ned

sin verksamhet och friställa arbetskraft samt att vårt underskott i handelsbalansen ökar.

Den kompletteringsproposition som regeringen framlagt präglas med all rätt av oro för vårt ekonomiska läge på både kort och lång sikt. När regeringen fyra månader före ett val understryker detta på flera ställen i propositionen accentuerar det ytterligare hur pass allvarlig situationen är.

Problemen för näringslivet i vad gäller konkurrenskraft, kapitalförsörjning, utbildning m. m. står alltså kvar. Underskottet i handelsbalansen har inte kunnat hävas utan ökar. Såväl riksbankschefen som representanter för högerpartiet och många andra redan för snart ett år sedan varnade för en tendens till stegrad efterfrågan på importerade varor på de svenska varornas bekostnad. Var och en som under en tid vill besvära sig med att tjänstgöra som försäljare eller expedit kan nu konstatera, att denna tendens har ökat och att uttalande farhågorna blivit allvarlig verklighet.

En del av de av regeringen vidtagna åtgärderna har snarare förvärrat än förbättrat läget. Jag tänker bl. a. på den konkurrenshämmande effekt som den nuvarande varuskatten har dels på exporten, dels på vissa specialbranscher. Jag tänker på regeringens satsning på vissa statliga eller kommunala mer eller mindre lönsamma företag, på avsaknaden av fri och på lika villkor baserad konkurrens inte bara inom byggnadsfacket utan även inom andra produktions- och serviceområden.

Herr talman! Tiden är långt framskriden, och jag skall inte uppehålla mig vid några detaljer. De erfarenheter och synpunkter från det praktiska livet, som jag här mycket kortfattat försökt redovisa, är visserligen huvudsakligen hämtade från mindre och medelstora företag, men dels är den sektorn en värdefull länk inom det svenska näringslivet, dels avspeglar denna sektor — även om

Ekonomisk debatt

den av olika skäl är något mindre känslig än andra — de tendenser som rör sig inom näringslivet i dess helhet. De tendenserna måste brytas. Vi måste få en helt ny näringspolitik, om vi verkligen vill fortsatt full sysselsättning och fortsatt standardhöjning.

Högerpartiets ledare herr Yngve Holmberg liksom herrar Bohman och Magnusson i Borås har anvisat vägar som vi inom näringslivet tror på.

Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med en upprepad redogörelse för dessa vägar. Låt mig bara säga att det är hög tid att pröva dem. Vill inte den sittande regeringen göra det, hoppas vi inom näringslivet att det svenska folket inser faran i en näringspolitik, som ytterligare försämrar värdet av den svenska kronan och som urholkar det svenska näringslivets konkurrenskraft, och därför ger oss en ny regering, en regering som verkligen förstår värdet av ett fritt och konkurrenskraftigt svenskt näringsliv.

Herr **KELLGREN** (s):

Herr talman! Jag skall inte beröra de kontroversiella frågor som här har debatterats hela dagen, utan jag vill endast peka på ett par saker, som jag tycker inte fått den belysning i diskussionen som de förtjänar.

Det har ju mycket riktigt påpekats, att det är den generella ekonomiska politiken som avgör huruvida man skall kunna bevara den samhällsekonomiska balansen och hålla prisnivån stabil. Det är självklart att det förhåller sig på det sättet. Men därför skall man inte förbise andra ekonomisk-politiska medel som kan användas för att under den ekonomiska konjunkturens förlopp genomföra de olika finjusteringar, som kan behövas inom samhällsekonomin för att man skall kunna nå ett så gott resultat som över huvud taget är möjligt. Till dessa mindre men som jag tror ändå ganska väsentliga medel hör också den vilja som kan finnas hos näringslivet

att konkurrera och att inbördes tävla på ett så effektivt sätt som möjligt.

En sådan vilja har nu från näringslivets sida kommit till uttryck, när riktpreisutredningen vid förhandlingar med näringslivets olika centrala organisationer diskuterade frågan, om man skulle behöva skärpa den nu gällande konkurrenslagstiftningen eller ej. Därvid har näringslivets organisationer åtagit sig att i tre punkter aktivt medverka i pris- och konkurrenspolitiken. De har också gått med på att uppmana sina medlemmar att följa dessa rekommendationer.

För det första har man åtagit sig att iaktta sträng återhållsamhet vid prissättningen av varor och tjänster. Samma åtagande gjorde näringslivet för ett år sedan i anslutning till de förhandlingar man hade med Hagnell-gruppen inför oms-höjningen den 1 juli. Det åtagandet har inte varit utan resultat. Det kom att bli inledningen till en större konkurrens framför allt från konsumentkooperationens sida. Utan tvivel skulle prisnivån i dag ha varit några tiondels eller någon halv procent högre, om inte denna konkurrens under föregående år kommit till stånd. Det är min förhoppning att detta näringslivets nya åtagande nu också skall leda till att konkurrensen skärps.

För det andra har näringslivet åtagit sig att medverka till att undanröja skadliga former av riktpriissättning och annat prissamarbete. Här visar alltså näringslivet ånyo vilja till självsanering; man vill medverka till att eliminera ett förhållande som kan inverka skadligt på samhällsekonomin.

För det tredje har näringslivet åtagit sig att utbyta ordet »riktpreis» emot »cirkapris». Det kan synas som om detta vore en ganska betydelselös sak. Men i och med att man börjar använda cirkapris i stället för riktpreis har man markerat, att det inte längre är fabrikanter, grossister eller återförsäljare som bestämmer priset utan att det är konsumenterna som gör det genom att välja

Ekonomisk debatt

de inköpsställen som tillhandahåller varorna till de med hänsyn till service och övriga förhållanden mest gynnsamma priserna.

Jag tror att vi skall vara tacksamma för att näringslivet på detta sätt har förklarat sig villigt att medverka. Detta kan säkerligen i sin mån bidra till en något så när fast prisnivå.

Jag skulle emellertid vilja ta upp en annan sak som oroar mig ganska mycket. Man har nu slutit nya avtal på arbetsmarknaden framför allt för stora delar av LO-grupperna. När hela avtalsrörelsen är klar kan man beräkna att den totala köpkraften kommer att ökas med omkring fem miljarder kronor. Nu har det snart gått ett halvt år sedan avtalsrörelsen inleddes, och man kan fråga sig vad som egentligen kommer att ske på prisfronten när efterfrågan med ens så kraftigt påspäds på dessa retroaktiva höjningar utbetalas.

Om man tittar på det ekonomiska läget just nu skall man finna att det i dag, vid månadsskiftet maj—juni, är ganska bra. Konkurrensen har börjat återkomma, och många företagare har ganska stora svårigheter att få avsättning för alla sina varor. Bilförsäljningen har t. ex. gått ned. Det har uppstått en allmän återhållsamhet — besinning skulle jag vilja kalla det. Detta är i själva verket till konsumenternas fördel just nu. Men vad händer när denna svallvåg av ny köpkraft rullar fram i samband med att alla dessa löneförhöjningar utbetalas? Kommer läget då att förändras, så att denna ur konsumentsynpunkt och för prisnivån gynnsamma situation upphör? Då är vi tillbaka i det gamla läget, och den stabilitet vi lyckats uppnå försvinner. Det är egentligen detta som oroar mig mest. Jag frågar mig: Vad kan egentligen göras för att motverka en negativ effekt av dessa stora retroaktiva löneutbetalningar?

Inom lönsparkommittén har vi tagit upp saken, och jag vet att bankinstituten i varje fall är villiga att diskutera

hur de på olika sätt skall kunna fånga in delar av denna våg av köpkraft så att den inte medför något ohägn. Men det är klart att man kanske skulle kunna medverka på annat sätt, och jag hoppas därför att finansdepartementet har just detta problem under uppsikt för den händelse det t. ex. skulle behövas några direktiv till uppbindsmyndigheterna om hur de skall förfara för att kunna ta in i varje fall så mycket av dessa retroaktiva lönehöjningar att de inte medför kvarskatt. Helst skulle man ju se att ytterligare åtgärder kunde vidtas så att en ännu större del av denna våg av ny köpkraft kunde gå till ett sparande, som vi bara alltför väl behöver.

Härmed var överläggningen slutad.

Bevillningsutskottets betänkande nr 47

Herr TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställan företages till avgörande på sådant sätt, att först upptages de frågor, som avses i de vid betänkandet fogade reservationerna, varvid den i dessa tillämpade uppdelningen följes. Därefter upptages de motionsyrkanden, till vilka bifall yrkats under överläggningen, och slutligen ställes utskottets hemställan i övrigt under proposition i ett sammanhang.

Särskilt schablonavdrag vid den kommunala taxeringen

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Vigelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser särskilt schablonavdrag vid den kommunala taxeringen, röstar

Ekonomisk debatt

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Sundin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Vigelsbo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 174 ja och 27 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ortsavdragen

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 2) av herr Gösta Jacobsson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 3) av herr Stefanson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock fru Nettelbrandt votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 47, såvitt avser Ortsavdragen, antager reservationen 2) av herr Gösta Jacobsson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 3) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 42 ja och 47 nej, varjämte 122 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser Ortsavdragen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 78 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ekonomisk debatt*Skatteskalorna*

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 4) av herr Stefanson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 5) av herr Gösta Jacobsson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Magnusson i Borås votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 47, såvitt avser skatteskalorna, antager reservationen 4) av herr Stefanson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 5) av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 70 ja och 37 nej, varjämte 105 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser skatteskalorna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 98 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Indexreglering av skattesystemet

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser indexreglering av skattesystemet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Ekonomisk debatt

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 100 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Den indirekta beskattningen

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 7) av herr Stefanson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 8) av herr Sundin m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Vigelsbo votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 47, såvitt avser den indirekta beskattningen, antager reservationen 7) av herr Stefanson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 8) av herr Sundin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 44 ja och 35 nej, varjämte 133 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser den indirekta beskattningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 71 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ekonomisk debatt*Reformprogram till 1967 års riksdag*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser reformprogram till 1967 års riksdag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 69 nej, varjämte 30 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Sjupunktsprogram i syfte att åstadkomma en stabil ekonomi

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 10); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser sjupunktsprogram i syfte att åstadkomma en stabil ekonomi, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 10) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 69 nej, varjämte 31 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Reformprogram för åren 1968—1970

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 11); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser reformprogram för åren 1968—1970, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit

Ekonomisk debatt

reservationen 11) av herr Gösta Jacobs-son m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 167 ja och 32 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Införande av mervärdeskatt

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 12); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser införande av mervärdeskatt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 12) av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emel-

lertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 49 nej, varjämte 29 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Restitution av indirekta skatter vid export, m. m.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 13); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, såvitt avser restitution av indirekta skatter vid export, m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 13) av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 155 ja och 34 nej, varjämte 24 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ekonomisk debatt

De i motionerna I: 494 och II: 621 framställda yrkandena om höjning av bolagsskatten och förmögenhetsskatten

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 494 och II: 621 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Det i motionerna I: 755 och II: 929 framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande den statliga skattpolitikens utformning

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 755 och II: 929 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Utskottets hemställan i de delar beträffande vilka beslut icke tidigare fattats

Bifölls.

Statsutskottets utlåtande nr 121**Mom. I**

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 101 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II) i utskottets utlåtande nr 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 102 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra pro-

Ekonomisk debatt

positionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. III) i utskottets utlåtande nr 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 98 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. IV) i utskottets utlåtande nr 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 161 ja och 35 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Bankoutskottets utlåtande nr 39*Mom. A*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 755 och II: 929 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Hilding m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att

Inkomsten från riksbanksfonden

han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 67 nej, varjämte 34 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m., samt

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 62 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3

Inkomsten från riksbanksfonden

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av motion angående inkomsten från riksbanksfonden.

I den till bankoutskottet hänvisade motionen nr 656 i andra kammaren av herrar *Björkman* och *Magnusson* i Borås hade hemställts, att riksdagen vid fastställande av riksstaten för budgetåret 1966/67 måtte upptaga inkomsten från riksbanksfonden till ett belopp av 200 miljoner kronor.

I propositionen nr 125, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1966/67 m. m., hade Kungl. Maj:t liksom tidigare i propositionen nr 1 upptagit inkomsten av riksbanks-

fonden under nämnda budgetår till 150 miljoner kronor.

Utskottet hemställde, att motionen II: 656 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Henry Hansson*, *Akerlund* och *Regnéll*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionen II: 656, vid fastställande av riksstaten för budgetåret 1966/67 måtte under Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden upptaga en inkomst av 200 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Under senare tid har vi från högerhåll föreslagit att man skulle inleverera ett högre belopp till statsbudgeten av riksbanksvinsten än vad som föreslagits av Kungl. Maj:t. I år har vi stannat för att föreslå en vinstinleverans på 200 miljoner kronor i stället för det belopp på 150 miljoner kronor, som man räknat med i budgeten.

Motiveringen är densamma som under tidigare år, nämligen att riksbanksvinsten är av en betydande omfattning och tillåter betryggande nedskrivning av innehavet av statspapper och obligationer. I och för sig har det inte någon realekonomisk betydelse huruvida det inlevereras ett lägre eller ett högre belopp av riksbanksvinsten. Levereras det in ett lägre belopp, kumuleras det mera vinstmedel inom riksbanken, vilka sedan kan tagas ut i ett sammanhang, såsom tidigare har skett. Men det förefaller rimligare att hålla det årliga beloppet i närheten av den växande vinsten.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Den högerreservation som är fogad till bankoutskottets utlå-

Inkomsten från riksbanksfonden

tande nr 36 bygger — antar jag — på det förhållandet, att 1965 års inkomster från riksbanken uppgick till drygt 200 miljoner kronor. Motionärerna och reservanterna antar förmodligen, att samma goda resultat skall upprepas även under år 1966 och att riksdagen därför i förväg skall kunna inteckna denna vinst intill sista öret.

Bankoutskottet har för sin del ansett detta resonemang vara orealistiskt och förordar i likhet med riksbanksfullmäktige, att endast 150 miljoner kronor tillföres statsverket. Utskottsmajoriteten menar att denna summa torde vara väl avvägd. Den är för övrigt helt i konsekvens med beräkningarna i statsverkspropositionen från januari månad liksom även med vad som föreslagits i årets kompletteringsproposition med nummer 125. Bankoutskottet anser det för sin del helt otänkbart att biträda motionen och gå längre än de föreslagna 150 miljoner kronorna.

Denna summa är, såsom även herr Regnéll påpekade, den största vinst som någonsin inlevererats till statsverket från riksbanken. Tidigare år var vinsten betydligt blygsammare, fram till år 1961 ett femtontal miljoner om året, varefter vinsten stigit upp till 100 miljoner kronor årligen. Under förra året överfördes vidare 108 miljoner kronor till kursdifferenskontot, som efter 1961 års åderlåtning på 250 miljoner till riksbankens jubileumsfond sjönk till 137 miljoner kronor.

Ingen kan väl på allvar förfäktat att detta kursdifferenskonto skall hållas tillbaka. Om det skall vara någon mening med kontot, måste det ha betydande storlek. Vi vet inte heller vilka kursförluster som kan drabba riksbanken. Kursdifferenskontot är ju dess buffert mot oväntade kursförluster såväl på inhemska papper som på vår utlandsvaluta. Jag förmodar också att, därest vinsten skulle bli större än de aviserade 150 miljoner kronorna, resten med fördel bör kunna tillföras kursdifferens-

kontot. Emellertid blir det nästa års riksdag som, då riksbankens slutliga förvaltningsberättelse är klar, får besluta om hur vinsten vid detta tillfälle slutgiltigt skall disponeras.

Avsikten med denna högermotion och med reservationen är naturligtvis att överföra dessa extra 50 miljoner kronor till statsverket för att hjälpa upp högerens budgetalternativ. Detta är givetvis från högerens synpunkt fullt legitimt, men kan det vara rimligt att i dagens samhällsekonomiskt överhettade läge ytterligare späda på efterfrågetrycket med 50 nya inflationsmiljoner, när vi i stället kanske hade bort vara ännu mer restriktiva? Den av högern föreslagna åtgärden ser vi som diskutabel.

Bankoutskottet har bedömt frågan så att dessa 150 miljoner kronor bör vara den absolut maximala summa som kan tänkas ianspråktagas av statsverket. Det finns naturligtvis inte heller någon garanti för att vinsten blir de av motionärerna åberopade 200 miljonerna; den uppfattningen delas tydligen även av högerens representant i riksbanksfullmäktige.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Inkomsten från riksbanksfonden

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Gustaf Henry Hansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnell begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 155 ja och 34 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 34, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 5

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial:

nr 122, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden, och

nr 125, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om den musikdramatiska utbildningen i Stockholm;

bevillningsutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden; samt

bankoutskottets memorial:

nr 43, med förslag till ändring i in-

struktionen för riksdagens revisorer; och

nr 44, med förslag till ändring i reglementet för riksdagsbiblioteket.

§ 6

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i lagen om församlingsstyrelse;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar; och

nr 244, i anledning av konstitutionsutskottets memorial med förslag till lag angående ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande m. m.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66 till teckning av aktier i Allmänna bevakningsaktiebolaget m. m.;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret jämte i ämnet väckt motion;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringsanslag under försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.;

nr 251, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1966/67 till lokaliseringsbidrag och lokaliseringsslån, dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till studiebidrag m. m.;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss utbildning av läkare med utländsk medicinsk examen m. m.;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring, i vad propositionen avser medelsanvisning till bidrag till sjukförsäkringen;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1966/67;

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om riksstatens uppställning;

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunalskattemedel till budgetjämningsfonden för budgetåret 1966/67; och

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnaden för svenska FN-styrkor m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

från första lagutskottet:

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om föreläggande av ordningsbot m. m.; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 262, i anledning av § 27 i riksdagens revisorers berättelse över den år 1965 av dem verkställda granskningen av statsverket;

nr 263, i anledning av § 29 i riksdagens revisorers berättelse över den år 1965 av dem verkställda granskningen av statsverket;

nr 264, i anledning av § 38 i riksdagens revisorers berättelse över den av dem år 1965 verkställda granskningen av statsverket; och

nr 265, i anledning av väckta motioner om utredning angående kraftvärmeverk.

§ 7

På hemställen av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets memorial nr 123 och 124 skulle uppföras sist på morgondagens föredragningslista.

§ 8

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.28.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 27 maj

Kl. 11.00

§ 1

Föredrogs statsutskottets memorial nr 122, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 2

Föredrogs statsutskottets memorial nr 125, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om den musikdramatiska utbildningen i Stockholm.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, lades utskottets i memorialet gjorda anmälan till handlingarna.

§ 3

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden; samt

bankoutskottets memorial:

nr 43, med förslag till ändring i instruktionen för riksdagens revisorer, och

nr 44, med förslag till ändring i reglementet för riksdagsbiblioteket.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit av utskotten gjorda framställningar om memorialens företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls vad utskotten i memorialen hemställt i övrigt.

§ 4

De värnpliktigas utbildning m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande de värnpliktigas utbildning m. m., dels och i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 mars 1966 dagtecknad proposition, nr 106, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967),

dels bifalla det förslag i övrigt om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

I propositionen föreslogs bl. a. decentralisering från Kungl. Maj:t av beslutanderätten i vissa ärenden om befrielse från och anstånd med värnplikts-tjänstgöring. Ett nytt fristående organ, värnpliktsnämnden, skulle inrättas med uppgift att fungera som besvärinstans i sådana ärenden. Nämnden skulle enligt förslaget bestå av tre personer.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 729 i första kammaren av herrar *Lundberg* och *Svenungsson* samt nr 900 i andra kammaren av herr *Oskarson m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 730 i första kammaren av herrar *Erik Filip Petersson* och *Åkesson* samt nr 899 i andra kammaren av herr *Nihlfors m. fl.*,

samt

3) de likalydande motionerna nr 731 i första kammaren av herr *Svenungsson m. fl.* samt nr 898 i andra kammaren av herr *Hedin m. fl.*

I *motionerna I: 729 och II: 900* hade bl. a. yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att de värnpliktiga som genomgått kadettskolan erbjödes frivillig trupptjänstgöring följande sommar, förslagsvis 1/6—1/9, och att Kungl. Maj:t uppmärksamt följde införandet av det nya systemet för de värnpliktigas utbildning — varvid särskild uppmärksamhet ägnades åt frågan huruvida de till förfogande stående resurserna vore tillräckliga — för att snabbt kunna vidtaga åtgärder därest den angivna målsättningen skulle äventyras.

I *motionerna I: 730 och II: 899* hade hemställts, »att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 106 måtte

1. besluta fastställa antalet ledamöter i den s. k. värnpliktsnämnden till fem, av vilka en skall utses på förslag av överbefälhavaren och en på förslag av arbetsmarknadsstyrelsen; samt

2. uppdraga åt vederbörande utskott att i anledning av det under punkt 1 framförda yrkandet utarbeta erforderlig lagtext».

I *motionerna I: 731 och II: 898* hade hemställts,

»att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 106 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att Kungl. Maj:t snarast framlägger förslag rörande värnpliktstjänstgöring för den i handelsflottan tjänstgörande personalen efter de riktlinjer som i motionen angivits».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 730 och II: 899, måtte bifalla förevarande proposition, nr 106, såvitt den anginge 30 § i förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen;

B. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 731 och II: 898, måtte bifalla

De värnpliktigas utbildning m. m.

förevarande proposition i motsvarande del;

C. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition i de delar som inte omfattades av vad utskottet under A. och B. hemställt;

D. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 729 och II: 900, såvitt anginge trupptjänstgöring för värnpliktiga med officersutbildning samt uppföljning av det nya systemet, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i dessa frågor; samt

E. att motionerna I: 729 och II: 900, i den mån motionerna icke besvarats genom vad utskottet under D. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I

Vid utskottets hemställan under A

av fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Karl-Erik Eriksson, Jönsson* i Ingemarsgården och *Jonsson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 730 och II: 899 samt med avslag å förevarande proposition, nr 106, i motsvarande del, måtte antaga 30 § i förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen med i reservationen angiven lydelse;

II

Vid utskottets hemställan under B

av herr *Åkerlind*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med avslag å förevarande proposition i motsvarande del, måtte bifalla motionerna I: 731 och II: 898.

III

av herrar *Hübinette* och *Åkerlind*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

De värnpliktigas utbildning m. m.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Andra lagutskottets utlåtande nr 48 i anledning av proposition med förslag rörande de värnpliktigas utbildning, som vi nu skall behandla, uppftar förslag till nya grunder för värnpliktsutbildningen. Utbildningen skall omfatta grundutbildning och repetitionsutbildning. I utlåtandet föreslås dessutom ändringar i utbildningstiden. Dessa är de stora frågor utskottet behandlat, och om dem är vi i stort sett eniga. Dessutom föreslås en decentralisering av beslutanderätten som nu ligger hos Kungl. Maj:t beträffande vissa ärenden om befrielse från och anstånd med värnpliktstjänstgöringen. Ett nytt fristående organ, värnpliktsnämnden, skall enligt förslaget inrättas med uppgift att fungera som besvärinstans. Nämnden skall enligt utskottet bestå av tre personer, och nämndens beslut skall inte kunna överklagas.

När det gäller frågan om antalet ledamöter i värnpliktsnämnden är utskottet delat. Vi reserverar tillstyrker ett motionsyrkande om att nämnden skall bestå av fem ledamöter. Samma önskemål har vid remissbehandlingen framförts av arbetsmarknadsstyrelsen och överbefälhavaren.

Fördelarna med att nämnden skulle bestå av fem ledamöter vore att man då finge en så allsidig prövning som möjligt av besvärärendena genom att juridisk, militär och social expertis samt arbetsmarknadsexpertis inginge i nämnden. Denna nämnd skall som sagt ersätta Kungl. Maj:t och alltså utgöra sista instans. Dess beslut blir därigenom vägledande för underinstansernas handläggning av ärendena. En jämförelse med juridiska instanser talar därför för ett större antal ledamöter i denna nämnd.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen I.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! I motionerna I: 731 och II: 898 yrkas, att grundutbildningen för de värnpliktiga yrkessjömännen förkortas till 90 dagar. Utbildningen skulle inriktas på brandskydd, tätning av läckor, skydd mot radiakstrålning och på vad som i övrigt hör samman med försvaret av handelsfartyg.

Motionsyrkandet sammanfaller med önskemål som framförts av Sveriges Redareförening, Svenska Maskinförbundet, Svenska Sjöfolksförbundet, Svenska Stewartföreningen och Sveriges Fartygsbefälsförening. Det föreligger alltså ett starkt önskemål från berörda sjöfartsorganisationers sida att genom en sådan ordning få sjömännen att stanna kvar i sitt yrke under längre tid än vad som nu är fallet.

Redarna har naturligtvis intresse av en bättre rekrytering och av att få behålla de utbildade sjömännen. De fartygsanställda har samma intresse av att häva underbemanningen på fartygen och av att fler yrkeskunniga kamrater stannar kvar på fartygen även sedan de lärt sig yrket.

Värnpliktstjänstgöringens inverkan på fartygsbemanningen framgår av åldersfördelningen bland de tjänstgörande sjömännen. År 1965 var av de fartygsanställda 18-åringarna omkring 900 svenska medborgare, medan 130 var utländska medborgare. Av 30-åringarna var ungefär 100 svenska medborgare, medan 250 var utländska medborgare. Dessa siffror ger oss en allvarlig påminnelse om vilken betydelse värnplikts-tjänstgöringen kan ha i detta avseende, samt betydelsen av att vi inte blir alltför beroende av utländsk arbetskraft.

Avgörande för mitt ställningstagande i denna fråga har dock varit — förutom att handelsflottan även i krigstid måste fungera och att fartygen i mycket stor utsträckning befinner sig långt från hemlandet — att man inte i onödan bör kosta på en kategori, som ge-

De värnpliktigas utbildning m. m.

nom sin sjömanstjänst ändå blir kvalificerad att i stor utsträckning kunna utnyttjas även av örlogsflottan, en dyrbar utbildning.

Det är inte heller fråga om att befria yrkessjömännen från värnplikt på det sätt som tyvärr skett beträffande Jehovas vittnen. Vad det gäller är att ge sjömännen en kortare grundutbildning. Däremot skall de givetvis ha samma skyldighet som andra människor att försvara landet.

En viss differentiering av grundutbildningens längd förekommer ju redan för olika kategorier av värnpliktiga både vid armén, flottan och flygvapnet, och denna differentiering föreslås bli bestående även enligt det nya förslag, som tillstyrkts av utskottet.

Frågan om grundutbildningens längd för yrkessjömännen är ju inte ny. Den har i olika sammanhang tagits upp men ännu inte lett till ett positivt resultat. Det av motionärerna föreslagna systemet har redan börjat tillämpas i andra länder, och det skulle säkert vara till nytta för alla parter, om det kunde genomföras även hos oss.

Jag ber att få yrka bifall till min reservation vid utskottets hemställan under B.

I detta anförande instämde herr *Ringaby* (h).

Herr **OSKARSON** (h):

Herr talman! I elfte timmen har riksdagen att fatta beslut om den nya värnpliktsreformen, resultatet av 1960 års värnpliktsutredning. Det är en omfattande reform, som direkt berör hela den manliga ungdomen och större delen av den manliga befolkningen. Indirekt kommer alla medborgare i kontakt med den praktiska tillämpningen av det nya utbildningssystemet.

För några dagar sedan hade vi att ta ställning till de vapenfria värnpliktiga och till Jehovas vittnen, visserligen en liten klick av det svenska folket, men

högröstad sådan. Den debatten var livlig. Många engagerade sig hårt. Det var andarnas kamp om själarna och på frihetens trummor slogs det högt. Men åt dagens ärende, som är flerdubbelt större och angår betydligt flera människor, hela det svenska folket, vågar jag påstå att man ägnar enbart ett förstrött intresse. Proportionerna i fråga om intresse är att beklaga.

Låt mig först konstatera att 1960 års värnpliktsutredning har lagt fram ett förslag som är väl genomtänkt och genomarbetat och som utgör en god grund för en reformerad värnpliktsutbildning. Såväl grundutbildningen som repetitionsutbildningen är föremål för genomgripande förändringar. Differentieringen av soldatutbildningen, förkortade och flera repetitionsövningar, tillkomsten av mobiliseringsövningar och särskilda övningar är de mest framträdande förändringarna i det nya systemet i förhållande till det nu tillämpade. När reformen är genomförd, kommer den utan tvivel att medföra en betydlig förstärkning av vårt försvars styrka och i påtaglig grad höja försvarsberedskapen.

Men ingenting är fullkomligt här i världen, och det torde inte heller detta förslag vara, även om utredaren och hans medhjälpare — det vill jag framhålla — med äran skilt sig från uppdraget.

När vi nu står inför att genomföra reformen i praktiken, stöter vi på en rad allvarliga problem. Belastningen på försvaret och dess personal är stor, större än vad som borde vara tillåtet. Införandet av ett nytt system inom vilket område det än må vara medför alltid ökad belastning. Så även i detta fall. Dessutom har vi för ett fåtal dagar sedan fattat beslut om en annan stor reform inom försvaret: uppbyggandet av de nya staberna med personal från alla tre vapenslagen i samband med att den nya regionala indelningen träder i kraft

De värnpliktigas utbildning m. m.

fr. o. m. innevarande höst. Detta lättar inte på läget, utan tvärtom försvårar det.

Förutsättningarna för att de uppställda målsättningarna skall nås är att erforderliga resurser står till förfogande. Det är heller ingen hemlighet för vare sig utredare, myndigheter eller departementschef. Alla konstaterar detta.

Man har anledning bli mycket betänksam när man i propositionen läser departementschefens uppfattning om möjligheterna att infria dessa krav. Departementschefen säger där: »Till de av utredningen uppskattade behoven av anställd personal liksom de ytterligare önskemål om personalförstärkningar som framförts i åtskilliga yttranden finner jag inte anledning att nu ta ställning. Även om de anmälda behoven av personalförstärkningar tillgodoses successivt under de minst sex år varöver uppbyggnaden sträcker sig, vill jag framhålla att anmälda behov är av den storleken att jag inte finner det sannolikt att de kommer att kunna tillgodoses i den utsträckning utredningen och myndigheterna förutsatt.» Även när det gäller ökade behov av övningsmateriel, byggnationer, övnings- och stridsskjutningsområden uttrycker departementschefen stark återhållsamhet.

Detta inger många av oss oro, därför att om ekonomiska eller andra skäl hindrar att erforderliga resurser för reformens genomförande ställs till förfogande kan resultatet bli det rakt motsatta mot vad man eftersträvar. Det kan medföra minskat anseende för försvaret, och av detta följer minskad tilltro från allmänhetens sida, varigenom försvarets styrka påverkas i negativ riktning.

Jag vill endast beröra en del av detta omfattande problem och främst inrikta mig på befälsbristen. I motionen nr 900, som mina medmotionärer och jag avlämnat i denna kammare, är denna fråga huvudtemat, och vi har föreslagit en rad åtgärder för att söka förbättra

befälssituationen. Vi har därvid helt inriktat oss på trupputbildningen och den del av befälet som arbetar inom detta område.

Innan jag går in på den frågan vill jag säga några ord om själva värnpliktsutbildningen när det gäller underofficers- och officersuttagna värnpliktiga.

Huvuddelen av denna kategori utgöres av studerande ungdom. Enligt propositionen och utskottet blir utbildningsgången för dem följande. Efter gymnasiet, som fortfarande avslutas med studentexamen, rycker den värnpliktige in i början av juni och fullgör första perioden av värnpliktstjänstgöringen, vilken omfattar tre månader fram till september månad. Därefter blir det ett uppehåll i värnpliktstjänstgöringen fram till början av juni nästa år. Under detta civila år kommer den värnpliktige att påbörja sina studier vid högskola eller universitet eller att börja en anställning. Efter detta civila år kommer så huvuddelen av värnplikts-tjänstgöringen, 360 dagar, fram till slutet av maj året därpå.

Olägenheten av detta avbrott i den civila studiegången efter gymnasiet har också framhållits av flera remissinstanser. Den ordinarie gången för denna kategori värnpliktiga blir alltså studentexamen, tre månaders militärtjänst, ett års högskolestudier, ett års militärtjänst, eventuellt åtföljd av kadettskola, och därefter fortsatta högre studier eller yrkesarbete.

Vi har i vår motion föreslagit att den gymnasiestuderande, som gör framställning därom och som av läkare och psykolog vid inskrivningen förklarats lämplig, skall få fullgöra första perioden av militärtjänstgöringen under sommarferierna före sista gymnasieåret. Fördelarna för den värnpliktige är påtagliga. Han skulle kunna fullgöra andra perioden, huvuddelen av värnplikten, direkt efter gymnasiet för att därefter, när militärtjänsten är klar, påbörja vidare studier eller yrkesarbete. På detta sätt skulle en stor del av de underoffi-

De värnpliktigas utbildning m. m.

cers- och officersuttagna värnpliktiga komma ifrån det avbrott i den civila studiegången med alla därmed följande nackdelar som det i propositionen och av utskottet förordade systemet medför. De motiv som utskottet anfört för avslag är dels att den värnpliktige skulle påbörja militärtjänsten ett år tidigare än vad nu är fallet, alltså vid 18 års ålder, och detta skulle inte vara önskvärt, dels att sommaruppehållet för gymnasiet i allmänhet understiger 90 dagar, vilket är första tjänstgöringsperiodens längd.

Till det första motivet vill jag endast säga att sedan mycket lång tid tillbaka har vi varje år ett avsevärt antal värnpliktiga som påbörjar sin militärutbildning vid 17 års ålder. Nu benämns dessa befälselever, tidigare volontärer, och utgör rekryteringsbasen för fast anställt underbefäl ur vilken sedan även underofficerskåren rekryteras. Vid denna utbildning tages och har alltid tagits hänsyn till ungdomarnas ålder, och något som har varit till men för dem själva eller ur utbildningssynpunkt har inte framkommit.

Jag vill också framhålla att vi inte har föreslagit att denna tidigare utbildning av den gymnasiestuderande ungdomen skulle vara obligatorisk, utan bara stå öppen för dem som gör framställning därom och som är lämpliga. Jag är övertygad om att många pojkar skulle utnyttja denna möjlighet att komma ifrån det avbrott i fortsatta studier som blir följderna om propositionens och utskottets förslag bifalles.

Beträffande den andra invändning som utskottet anför, att sommaruppehållets längd i gymnasiet understiger det dagantal som första tjänstgöringsperioden omfattar, vill jag göra gällande att detta problem borde kunna lösas genom sammanjämkningar mellan skolmyndigheter och militära myndigheter. Det fåtal dagar det rör sig om kan inte vara ett hinder för att på försök ordna en sådan utbildningsgång som vi föreslagit.

Det mest oroande med befälsbristen

i samband med genomförandet av värnpliktsutredningens förslag är att den är tillfinnandes på utbildningssidan vid våra förband. På många håll är befälsbristen där av sådan storleksordning att man har anledning att vara allvarligt betänksam. Några förbättringar av befälstillgången kan heller inte skönjas. Arbetsbelastningen är sedan lång tid tillbaka alltför stor. Fåtalig och nder- talig besättning på utbildningsenheterna medför merarbete under ordinarie arbetstid och framtvingar övertidsarbete i en omfattning som inte är önskvärd. Krafttag måste tas för att komma till rätta med personalbristen, och detta är ännu mer angeläget vid genomförandet av en utbildningsreform som ställer ökade krav på utbildningsresurserna.

Vi har i vår motion försökt ange åtgärder för att förbättra arbetsläget på utbildningssidan. Våra förslag syftar till att bredda underlaget för ianspråktagande av utbildningsbefäl och att öka kapaciteten hos de befattningshavare som användes och kan användas i trupputbildningsarbetet. Förslagen syftar också till att förbättra arbetsförhållandena för aktivt befäl och att stimulera till ökad rekrytering av alla kategorier befäl, såväl värnpliktiga som reservare och aktiva.

Vi har även framlagt förslag i syfte att söka stoppa den stora avgången från aktiv tjänst till andra områden inom samhället, som bjuder bättre villkor än försvaret. Detta problem är i första hand ett löneproblem — det är alla överens om — men det sammanhänger också med andra faktorer, såsom arbetsförhållanden, befodringsmöjligheter m. m. Vi har velat föra fram det sedan länge resta kravet att den kvalificerade trupptjänsten skall vid bedömning av befodran värdesättas bättre än vad som nu sker.

Det nya repetitionsövningssystemet kommer att ställa betydligt ökade krav på det värnpliktiga befälet beträffande förmågan att handha och leda trupp. Dels är det den allmänna befälsbristen

De värnpliktigas utbildning m. m.

som här gör sig gällande, dels de kortare repetitionsövningarna som i högre grad än tidigare kräver ett effektivt utnyttjande av den korta tid som nu står till förfogande för övningar. Framför allt gäller det att pressa ned tidsåtgången för mobilisering samt utrustning och avrustning av repetitionsförbanden till förmån för en effektiv utbildningstid. Det värnpliktiga befälet måste skaffa sig ökade färdigheter i trupputbildning.

Förutom de åtgärder på detta område som föreslagits i motionen och som jag strax skall beröra vill jag framhålla den stora betydelse som den frivilliga befälsutbildningen måste tillmätas för den angelägna uppgiften att öka det värnpliktiga befälets trupputbildningsförmåga. Åtgärder för att stimulera till deltagande i frivillig befälsutbildning är för statsmakterna en angelägen uppgift för att bidra till att säkerställa genomförandet av den nya värnpliktsreformen. Frivillig befälsutbildning ger möjligheter att kontinuerligt vidmakthålla och höja befälets förmåga att utbilda, handha och leda trupp och att i övrigt vara å jour med den militära utvecklingen.

Herr talman! Låt mig som sagt beröra även ett par andra problem som vi tagit upp i vår motion. Utöver de åtgärder i rekryteringsfrämjande syfte som utredningen och propositionen föreslagit har vi önskat att kadettskola ordnas i anslutning till den första repetitionsövningen, dels för värnpliktiga som genomgått underofficersutbildning men inte ansett sig vid det tillfället kunna fullfölja kadettskolan, dels för dem som genom frivillig befälsutbildning har skaffat sig erforderliga kunskaper och som anses lämpliga för vidareutbildning. Vi har velat utnyttja alla rekryteringsvägar som står till buds. Vi vet litet till mans att många, för att inte säga alla, av de värnpliktiga är trötta på militärtjänsten när den första tjänstgöringen är slut. De önskar ingenting högre än att komma därifrån. Men när det har gått några år växer förstäelsen

för uppgiften, och hinder på det civila området för den fortsatta militära utbildningen föreligger inte längre. Vi tror att här finns en rekryteringskälla som bör tas till vara i samband med att vederbörande kommer in till den första repetitionsövningen. Vi har helt naturligt inte några överdrivna förväntningar i detta sammanhang, men vi har den uppfattningen att man bör beakta alla möjligheter som över huvud taget finns i detta rekryteringshänseende.

För att snabbt få ett resultat då det gäller att förbättra befälslaget på utbildningssidan och samtidigt förbättra det värnpliktiga befälets trupputbildningsförmåga har vi ansett att man i större omfattning än vad som nu sker bör under sommarmånaderna ta värnpliktigt kvalificerat befäl i anspråk för utbildningsarbetet. För att möjliggöra detta måste emellertid villkoren för sådan tjänstgöring förbättras. Utskottet är i princip positivt till detta förslag, och vi hoppas att det tas upp av försvarsutredningen och att även den ställer sig positivt till denna fråga.

Meritvärdesfrågorna i militära sammanhang utredes sedan 1954 av värnpliktsavlöningsutredningen. Detta är en mycket viktig fråga och om den kan lösas tillräckligt fort kan det få stor betydelse för rekrytering av reservofficerare, värnpliktiga officerare och underofficerare. Nu lovar utskottet att förslag i ämnet skall framläggas inom kort, och därför skall jag inte uppehålla mig mera vid det.

Vi hade även i motionen tagit upp meritvärderingen för kvalificerad trupptjänst i förhållande till stabstjänst för aktivt befäl. Det skedde därför att en lösning av denna fråga är ett led i strävan att öka intresset för trupptjänsten och därigenom förbättra laget just inom det område där befälsbristen gör sig starkast gällande, en sak som har avgörande betydelse när det gäller att på ett tillfredsställande sätt genomföra den reform vi nu går att besluta. Men antingen har inte utskottet begränsat frå-

De värnpliktigas utbildning m. m.

gan eller inte satt sig in i den, ty utskottet anser att den inte hör hemma i detta sammanhang. Jag vill bara här deklarerera att jag icke alls kan dela utskottets uppfattning på denna punkt.

Herr talman! Det finns mycket annat att ta upp i detta sammanhang, men jag skall inte göra det — jag har redan varit långgrandig nog. Jag har emellertid ansett frågan om vår värnpliktsutbildning vara av så stor betydelse att riksdagen inte bör alltför lättvindigt gå förbi densamma. Låt mig sluta med att understryka vad jag började med, nämligen att det är nödvändigt att vi verkligen ställer till förfogande resurser som skapar garantier för att denna reform skall ge de goda resultat som nog alla är överens om att det finns goda förutsättningar för.

I detta anförande instämde herr *Krönmark* (h).

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! För ett litet folk som bor i ett relativt vidsträckt land är det av vikt att dess försvar präglas av största möjliga effektivitet. Detta är speciellt betydelsefullt med hänsyn till att vår krigsmakt bygger på allmän värnplikt och dess befäl till 90 procent utgöres av värnpliktiga. Vid behandlingen av propositionen 106 i andra lagutskottet hade vi därför all anledning att godta denna reform rörande de värnpliktigas utbildning. Förutom att försvarets effektivitet kan höjas och det värnpliktiga befälets möjligheter att leda trupp förbättras, så innebär förslaget dessutom en besparing av inte mindre än 500 000 tjänstgöringsdagar. Genom den anpassning som dessutom sker mellan värnpliktsutbildning å ena sidan och den civila studiegången å den andra, anser vi att rekryteringen till utbildning av värnpliktiga officerare bör underlättas i högsta grad. Departementschefen har även förutskickat att han avser att höja premierna för dem.

Reformen är inte endast en skriv-

bordsprodukt utan har också varit föremål för en omfattande försöksverksamhet med deltagande av många tusen människor.

I reservationen I anför fru Hamrin-Thorell, liksom herr Jönsson i Inge-marsgården, att den föreslagna värnpliktsnämnden skall utökas från tre till fem ledamöter. Denna nämnd kommer att vara överklagningsinstans och får med all sannolikhet ta ställning till en hel del överklaganden beträffande uppskov, uppskattningsvis mellan 8 000 och 9 000 ärenden. Utskottsmajoriteten har funnit att nämnden bättre bör klara av uppgifterna med bara tre ledamöter.

I reservationen II som herr Åkerlind pläderat för hemställes, att sjömännen befrias från hela grundutbildningen, och att de i stället får en kortare tjänstgöring på 90 dagar.

Utskottsmajoriteten har vid behandling av detta ärende funnit, att det är olämpligt att i värnpliktsavseende ge en viss yrkesgrupp en undantagsställning av det åsyftade slaget.

Herr Oskarson har här tagit upp en hel del av de förslag som behandlades med anledning av motionen II: 900. Bl. a. talade herr Oskarson om meritvärderingen trupp kontra stabsbefäl. Personligen är jag mycket angelägen om att en utjämning här kommer till stånd. Utskottsmajoriteten anser att den sittande utredningens förslag i dessa frågor bör inväntas.

Herr Oskarson berörde också den frivilliga befälsutbildningen. Jag kan nämna att en utredning har tillsatts i dagens konselj för att behandla just problemen rörande utbildningen av värnpliktiga för uttagning till specialtjänst och den frivilliga befälsutbildningen.

Vidare har herr Oskarson talat för att de ungdomar som uttas till befälsutbildning bör få rycka in ett år tidigare, alltså året innan de avlägger studentexamen. Det problem man här möter består helt enkelt i att grundutbildningen, som bestämts till 90 dagar, inte får plats mellan gymnasiet näst sista

De värnpliktigas utbildning m. m.

och sista läsår. Vi har därför frågat oss, om man skall minska grundutbildningstiden eller skoltiden på gymnasiet. Utskottsmajoriteten har emellertid funnit att det inte finns någon anledning att i dag ompröva denna fråga, utan att den nuvarande ordningen bör bibehållas, d. v. s. att den första grundutbildningen förläggs efter studentexamen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 48 i dess helhet.

Herr ÅKERLIND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göransson sade att man inte skall göra undantag för en viss grupp och jag har samma uppfattning, men här är det ju inte beträffande sjömännen fråga om ett undantag i egentlig mening utan om en differentiering.

Som jag redan tidigare framhållit finns redan en sådan differentiering inom samtliga tre truppslag. Om herr Göransson tar del av bestämmelserna om grundutbildningstidens längd torde han finna att den är ganska varierande, t. ex. mellan kategorierna G och E inom alla tre truppslagen.

Vi har alltså redan en viss differentiering, och jag har med reservationen velat få den utbyggd till att omfatta även sjömännen.

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Åkerlind här pläderar för utgör inte en värnpliktsutbildningsfråga, utan en verkskyddsfråga för sjömännen. Jag tror inte att rekryteringen till vår yrkeskår på sjön därmed kommer att underlättas och problemen lösas. I stället tror jag att vi ger redarna det argumentet att »om du slutar arbetet på fartyget så åker du in till värnpliktstjänstgöring.» Det blir med andra ord en påtryckning där.

Nej, problemen på sjön måste nog lösas med helt andra åtgärder. Lön- och miljöfrågor har säkert större betydelse där, än inryckning till värnpliktsutbildning.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! I det utskottsutlåtande som vi nu behandlar har bl. a. meritvärdefrågan berörts. Den har tagits upp i propositionen och i ett flertal motioner, och herr Oskarson var också inne på frågan i sitt anförande.

Utskottet har hänvisat till att förslag i ärendet inom kort kan förväntas från värnpliktsavlöningsutredningen. I den utredningen, som jag själv tillhör, har man ansett det lämpligt att jag vid detta tillfälle lämnar en kort orientering om problematiken kring meritvärdering och värnpliktsutbildning samt det arbete som utföres inom utredningen för att om möjligt lösa dessa frågor.

Den allmänna debatten kring meritvärdefrågorna tycks i de flesta fall ha begränsats till kravet att kompensera de värnpliktiga alltefter olika längd på tvångsvis ålagd eller frivilligt åtagen befälsutbildning och befälstjänstgöring. Detta synsätt, som kunde ha varit naturligt under 1940- och 1950-talen, är inte längre relevant. Jag vill erinra om att utredningen enligt sina direktiv inte blott har att ta ställning till de befälsuttagnas utbildning utan även till utbildningen av alla värnpliktiga inom samtliga försvarsgrenar, innefattande specialister och samtliga meniga. Som exempel på att detta är ett stort fält kan nämnas att med nuvarande specialiserad utbildning finns det flera hundra olika linjer enbart inom armén.

För att ytterligare belysa omfånget kan nämnas att antalet befattningar inom krigsorganisationen som utbildningen leder till är betydligt större. Sålunda har under befattningsanalysarbetet vid centrala värnpliktsbyrån över 3 500 befattningstyper anmälts, innan man sammanfört dem i beslätade grupper.

Som jag nyss erinrade om har meritvärderingen av de värnpliktigas utbildning framför allt ansetts böra avse kompensation för förlängd militärutbild-

De värnpliktigas utbildning m. m.

ning, med hänsyn till de nackdelar för den enskilde som denna förlängda utbildning kan innebära då det gäller hans civila utbildnings- och anställningsförhållanden. De sedan 1940-talet gällande bestämmelserna har också till största delen utgått från dessa förhållanden, och de värnpliktiga har vid intagning till utbildning erhållit tilläggs-poäng efter närmast skönsmässiga grunder. Någon värdering av utbildningens rent faktiska och sakliga innehåll har däremot i huvudsak inte kommit till uttryck i dessa poäng. Konsekvensen har därför blivit att denna princip för värdering alltmer mist sin reella betydelse, inte minst vid anställning hos statliga myndigheter och civila företag.

Värnpliktsavlöningsutredningen har sålunda — detta ligger också i utredningens direktiv — funnit nödvändigt att se frågan ur betydligt vidare aspekter. En förskjutning till värdering i sak ter sig alltmer angelägen med hänsyn till såväl den enskildes som samhällets intressen. Det blir väsentligt att kartlägga värnpliktsutbildningens faktiska innehåll samt sätt och metoder att värdera denna utbildning för att göra den översättbar i det civila samhällslivet. Problemet gäller bl. a. att finna vägar för att på ett rättvist sätt uppskatta den militära utbildningens civila utbildningsvärde, så att detta på ett enkelt och riktigt sätt blir uppenbart i det civila livet såväl vid tillträde till utbildning som vid inträde i statlig, kommunal eller enskild tjänst eller vid arbetsanställning i övrigt.

Man kan fråga sig varför utredningen inte haft möjlighet att slutföra denna uppgift tidigare. Svaret måste bli, att utvecklingen under de senaste åren på en rad väsentliga punkter inneburit helt ändrade förutsättningar, vilka ännu i nuläget inte är klart fixerade i vissa fall. Jag tänker först och främst på de senaste besluten om skolväsendet, d. v. s. grundskolan, fackskolan och det nya gymnasiet. Det gäller även yrkesutbild-

ningen och vuxenutbildningen, som statsmakterna ännu inte tagit ställning till.

Det är emellertid icke blott reformerna inom utbildningsväsendet i och för sig som är av betydelse i sammanhanget. Det gäller även — och detta är förvisso viktigt vid en meritvärdesutredning — former och normer för värdering av utbildning och kompetens. Vi upplever just nu att inom hela utbildningsväsendet, såväl civilt som militärt, ett intensivt arbete är på gång för att nå fram till rättvisaste värdering av såväl utbildning som praktisk tjänstgöring och för att finna effektiva instrument att på likformigt sätt betygsätta och beskriva utbildning och erfarenhet på alla här aktuella samhällsområden. Stor förbistring och oklarhet råder nämligen därvidlag, enligt vad utredningen kunnat konstatera.

Den nyligen tillsatta statliga kompetensutredningen får ses som ett betydelsefullt och avgörande led i strävandena att tillrättalägga värderingsproblemet. Inom det privata arbetslivet pågår också motsvarande aktiviteter. I dagarna har slutligen civilministern aviserat en utredning om betyg och intyg vid anställning i framförallt statlig tjänst. Man har inom värnpliktsavlöningsutredningen bedömt som angeläget att den tekniska utformningen av betygen då det gäller de värnpliktigas utbildning åtminstone till sina huvuddrag sammanfaller med vad som skall gälla för samhällslivet i övrigt.

Frågan om ett helt nytt utbildningssystem för värnpliktiga, som vi i dag behandlar, förändrar också på ett i många avseenden avgörande sätt utgångspunkterna för värdering av de värnpliktigas utbildning. Man kan peka på förslagets grundläggande princip om en avsevärt ökad studievänlighet gentemot de värnpliktiga. I princip skall inga meniga och befälsuttagna behöva belastas med förlusten av mer än två studioterminer. Man kan vidare notera

De värnpliktigas utbildning m. m.

det på många punkter förändrade sakinnehållet i utbildningen och de medvetna ansträngningar som gjorts att för värnpliktsystemet utnyttja tidigare genomgången civil utbildning — ansträngningar att i ordets egentliga bemärkelse integrera civil och militär utbildning.

Jag har här i korthet sökt antyda de i vissa stycken avsevärt förändrade förutsättningarna. Låt mig innan jag avslutningsvis berör konsekvenserna av dessa förändringar säga några ord om utredningens arbete.

Värnpliktsavlöningsutredningen har funnit nödvändigt att efter ett omfattande kartläggningsarbete av såväl den nuvarande utbildningen som den tilltänkta söka att i samråd med alla hörande parter — d. v. s. civil utbildningsverksamhet, både statlig och enskild, och arbetslivet inom både den offentliga och den enskilda sektorn — finna vägar att göra en uppskattning av den militära utbildningens civila meritvärde.

Sålunda har, i samverkan med de ansvariga militära myndigheterna och med hjälp av militära experter, stora delar av det militära utbildningsfältet detaljstuderats och analyserats. En motsvarande kartläggning har genomförts av det moderna utbildningsväsendets studievägar. Stora ansträngningar görs härvid att söka nivåbestämma den militära utbildningen i relation till den civila. Expertis från skolöverstyrelsen medverkar på detta område. Kartläggning av tillämpad praxis inom den statliga och kommunala verksamheten rörande meritvärdering har vidare utförts. Former och tillämpad praxis inom arbetslivet i övrigt är också föremål för noggrann undersökning. Samarbete sker härvidlag i första hand med arbetsmarknadsstyrelsen och dess underlydande organ. Likaledes sker samverkan med arbetslivet i övrigt bl. a. genom arbetslivets centrala organisationer. I samma syfte har en rad enkäter och fältunder-

sökningar skett med enskilda företagare och med värnpliktiga. Detta arbete ligger, efter vad jag förstår, helt i linje med vad motionärerna anför.

Vad säger oss då de omfattande undersökningar som utredningen gjort, om de ställs i relation till de principiella förändringar som jag tidigare antytt? Ja, enligt min mening anger de först och främst att en skönsmåsig poängsättning, beräknad utifrån längden av ålagd tjänstgöring, minskar i betydelse, medan en värdering i sak blir allt angelägnare. Uppenbart är vidare att det i fråga om reell kännedom om den militära utbildningen och dess sakvärde föreligger avsevärda brister. Utan att precisera vägar och metoder vill jag hävda att en avsevärt förbättrad information måste komma till stånd. Härvid är det också av betydelse att sättet att värdera och beskriva meriter får en så stor samstämmighet som möjligt inom hela samhällslivet.

Av stort intresse är vidare att notera den ställning som den grundläggande värnpliktstjänstgöringen kan komma att få inom det samhälleliga utbildningssystemet totalt sett. För många medborgare synes nämligen i framtiden värnpliktsutbildningen komma att bilda övergång mellan gymnasial utbildning i vidaste bemärkelse och inträdet i arbetsliv eller fortsatta studier.

Värnpliktsavlöningsutredningen strävar alltså att utifrån de erfarenheter, som de omfattande undersökningarna givit och med utgångspunkt i de antydda principiella förändringarna, söka ange former och normer som kan komma såväl den enskilde som samhället till godo. Det är angeläget att så kan ske, inte minst med hänsyn såväl till de omfattande förpliktelser som åläggs den enskilde som till de stora samhälleliga investeringar i ekonomiska och andra hänseenden som värnpliktsutbildningen och värnpliktstjänstgöringen innebär.

De värnpliktigas utbildning m. m.

Herr OSKARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först erinra herr Göransson om att jag i mitt anförande påpekade att sommarferierna inte riktigt räcker till i detta sammanhang, men att det skiljer på så litet antal dagar att man nog borde kunna nå fram till en sammanjämkning på denna punkt.

Vi ser denna fråga särskilt från synpunkten av det stora värde det skulle ha för den gymnasiestuderande ungdomen att kunna slippa ifrån de avbrott i de fortsatta studierna, som de nu är tvingade att göra. Denna fördel är så påtaglig och väsentlig, att jag tycker att utskottet borde kunna gå med på att verkligen ordentligt granska denna fråga och inte bara avfärda den därför att det hänger upp sig på några dagar.

Det är vidare glädjande att höra att det i dag har tillsatts en ny utredning, vilken skall fortsätta att arbeta med en hel del av de frågor, som man under flera år har utlovat skulle klarläggas i samband med att VU 60 framlade sitt betänkande. Det var många som blev besvikna över att åtskilliga väsentliga frågor då helt enkelt bara flyttades över till en ny utredning, med den tidsutdräkt för deras lösning som detta skulle medföra. Jag vill hoppas att den nya utredningen skall arbeta något snabbare.

Jag håller med herr Gustafsson i Uddevalla om att problemen med meritvärderingen är många och stora. Vi har inte tagit upp denna fråga ur den vida aspekt, som utredningen helt naturligt utgår från i sitt arbete, utan vi har gjort det mot bakgrunden av den befälsbrist som föreligger. När det gäller att snabbt kunna komma till rätta med denna brist anser vi, att införandet av en meritvärdering i mycket stor utsträckning skulle kunna påverka rekryteringen i positiv riktning. Vad som därvidlag är det mest avgörande är den tid, som vederbörande tvingas fullgöra utöver den vanliga värnpliktstiden. Den-

na överskjutande tid borde på något sätt kompenseras. Detta gäller inte bara vid fortsatt skolutbildning utan även beträffande tjänster i det civila livet.

I många verk räknas fortfarande tjänstetiden såsom en merit, vilken jämförs med andra sökandes tjänstetid. Reservofficerare, värnpliktiga officerare och värnpliktiga underofficerare kommer i en sämre ställning genom att de inte kunnat påbörja sin civila anställning så tidigt som en vanlig värnpliktig och de kommer i en ännu sämre position i förhållande till kvinnlig personal. Det är mot denna bakgrund vi velat ta upp frågan.

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja fästa kammarens uppmärksamhet på att när man vid diskussionerna om gymnasiereformen som föreslog en sänkning av utbildningstiden från fyra till tre år, så var om jag inte alldeles missminner mig, högern absolut motståndare till detta förslag. Kan man nu i högern godtaga en ytterligare förkortning av gymnasieutbildningen?

Herr OSKARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att vi får avfärda denna fråga angående det avbrott i civila studiegången som påtvingas högskolestuderande i det nya systemet så enkelt som herr Göransson gör, ty detta är ett verkligt stort problem. Vi har ännu inte fullt klart för oss hur pass besvärligt det kommer att bli för många värnpliktiga som skall studera vidare. Bilden av dessa svårigheter kommer så småningom att växa fram när vi får den direkta kontakten med problemet.

Att man skall avfärda frågan med en inställning, som högern haft i gymnasiefrågan, kan jag inte acceptera. Det gäller nu i stället att diskutera detta problem för att söka komma fram till en lösning, som skulle kunna vara acceptabel och som kunde medföra vä-

De värnpliktigas utbildning m. m.

sentliga lättnader för den högskolestuderande ungdomen.

Jag är, herr Göransson, övertygad om att detta problem kommer att göra sig gällande på nytt och att det sista ordet inte är sagt i denna fråga.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Den diskussion som har förts här mellan herr Oskarson och representanter för utskottet har knappast gällt några mera väsentliga ting. De stora frågorna i samband med denna reform är vi väl alla överens om, och även remissinstanserna och de militära myndigheterna har ställt sig mycket välvilliga. Det är självklart att det i en så väldig apparat som hela den militära organisationen finns olika meningar i detaljer, men där det nya systemet inte klaffar på alla punkter får man väl hädanefter som hittills leta sig fram och göra partiella reformer.

Mitt helhetsintryck är att värnpliktsutredningen efter alla de år som den har arbetat till sist har nått ett resultat som den är att gratulera till. Man har på alla håll haft betydande förväntningar på dess arbete. Om man försöker tränga in i den föreslagna organisationen, behöver man inte hysa något tvivel om att den dels bättre ansluter sig till dagens civila samhälle, dels också kan ge en effektivare och smidigare utbildning; jag tänker inte minst på de kortare men flera repetitionsperioder som nu införes och som otvivelaktigt innebär en kvalitetsförbättring av förbanden. Givetvis blir det vissa anpassningssvårigheter, men jag tror nog att man skall lyckas klara dem.

Reservation I om värnpliktsnämnden gäller inte heller någon större fråga. Om den skall ha tre eller fem ledamöter kan man alltid diskutera; huvudsaken är naturligtvis att prövningen blir så objektiv och riktig och framför allt så snabb som möjligt, så att ärendena effektueras utan att man behöver vänta, vilket man ofta hittills fått göra.

Jag har begärt ordet, herr talman, för att säga några ord om reservation II, som gäller värnpliktsförhållandena för handelsflottans folk. Det var den nuvarande försvarsministern som en gång tillkallade en kommitté som döptes till »Handelsflottans beredskapskommitté» och i vilken nuvarande civilministern, dåvarande riksdagsmannen Hans Gustafsson i Stockholm, och min ringhet var parlamentariska ledamöter. Vi hade tillfälle att studera frågan ganska grundligt och nådde också fram till ett resultat, som vann alla sjöfartsorganisationers orserverade anslutning.

Sedan kom det en annan kommitté före värnpliktsutredningen som gällde försvarets personalbehov och som tyckte att vårt förslag inte var hållbart. Det avfärdades alltså och har sedan så att säga hamnat i en avkrok ända tills nu. I februari månad i år har nämligen — efter remiss från försvarsdepartementet av värnpliktsutredningens förslag — sjöfartsorganisationerna ånyo aktualiserat hela frågan om huruvida det inte bör vara möjligt att ge sjöfolket en kort grundutbildning för vissa beredskapsuppgifter inom handelsflottan och att efter längre anställning på handelsfartyg befria från fullgörande av ytterligare värnpliktstjänstgöring. Detta har nu ansetts vara ett slags privilegiering av en viss grupp, men jag instämmer, herr talman, i herr Åkerlinds uttalande, där han karakteriserat förslaget som ett ganska blygsamt försök till differentiering och lämplig användning av det folk som man har att tillgå.

Jag vill bara erinra de intresserade här i kammaren om att det förr var så, att sjöfolket via sjömanshusen togs in till värnplikt vid flottan. Denna ordning avskaffades emellertid för åtskilliga år sedan, och nu mönstrar sjöfolk precis som alla andra. Det betyder att vi i händelse av krigsutbrott inte har att räkna med den automatiska övergång från handelsflottan till marinen som vi tidigare haft, utan att det folk

De värnpliktigas utbildning m. m.

som behövs i handelsflottan och som är ojämeförligt lämpligast att där fullgöra den påfrestande tjänsten under krig, i princip skall kallas hem och placeras i de förband på land, vid vilka vederbörande råkar vara krigsplacerad efter fullgjord värnplikt.

Jag tror, att om herr statsrådet intresserade sig litet mer för denna fråga, skulle han finna att det f. n. inte är någon särskilt klyftig ordning. Det riktiga är naturligtvis att, eftersom vi behöver sjöfart i gång även under krig, där behålla det folk som kan jobbet.

Detta framgår också av en skrivelse som jag har i min hand och som är ställd till statsrådet och chefen för kungl. försvarsdepartementet, daterad Göteborg och Stockholm den 28 februari 1966. Eftersom jag skulle vilja ha undertecknarna av denna skrivelse införda i dagens protokoll, ber jag att få räkna upp dem i den ordning de står på skrivelsen, nämligen Sveriges fartygsbefälsförening, Svenska maskinbefälsförbundet, Svenska sjöfolksförbundet — de ombordanställdas stora organisation — Svenska stewardföreningen och Sveriges redareförening. Samtliga organisationer till sjöss är alltså överens om att denna anordning inte bara är den enda vettiga utan också ett villkor för att få vår handelsflotta att fungera i händelse av krig.

Vi är inte ensamma om att föredra en sådan ordning, som vi på sin tid planerade i kommittén. Jag skall be att få meddela — eftersom herr Åkerlind inte nämnde det trots att han, som jag tror, mycket väl känner till saken — att den norska regeringen i slutet av april i år för stortinget lade fram ett förslag till precis samma anordning som den vi hade tänkt oss här i Sverige och som jag här i mycket stora drag kortfattat har försökt beskriva. Det norska förslaget innebär att man skall medge befrielse från första värnpliktstjänstgöring åt person som under visst antal år kvarstannat i sådan tjänst ombord, som

den förkrossande mängden av sjöfolk numera flyr ifrån efter ett eller två år — ett förhållande som utgör sjöfartens stora bekymmer. Vakanserna får man fylla med utlänningar. Om kriget sedan skulle komma kallas dessa hem till respektive länder, och vårt folk som befinner sig utanför landets gränser, blir kvar därute. Handelssjöfarten står därmed inför utomordentligt svåra rekryteringsbekymmer. Det är till förebyggande av en sådan situation som, enligt rapport från Sveriges ambassadör Rolf Edberg, detta norska regeringsförslag framlagts som alltså har samma principiella innebörd som vårt förslag. Det norska förslaget undantar visserligen en rad specialgrupper av sjöfolk, men det är ju mer en smakfråga. Det väsentliga är att man får behålla de stora grupperna av anställda ombord i fred och krig. Jag är övertygad om att denna tanke så småningom — om det inte blir fred på jorden i en hast — måste tas upp till förnyad prövning. Så länge Sverige ligger där det ligger måste vi ha en bättre och effektivare beredskap inom handelsflottan än de nuvarande värnpliktsförhållandena medger.

Däremot är jag mycket tveksam, huruvida man i dag bör begära votering under punkten B på grundval av reservationen II. Jag vet ju att det inte är möjligt att vinna bifall till motionen. Det förefaller då vara mindre lyckat att bringa riksdagen att vid en votering avslå reservationen, för den händelse förslaget sedan hastigt och lustigt åter skulle aktualiseras. Det är möjligt att det är lämpligt att ta upp frågan till förnyat övervägande i den sittande försvarsutredningen. Jag avstår därför från att yrka bifall till reservationen. Jag gör det emellertid enbart av formella skäl. Personligen anser jag att man måste beklaga att förslaget rönt detta öde och att de instanser som haft att handlägga det inte vinnlagt sig om att bättre tränga in i själva sakfrågan. Jag är övertygad om att förslaget återkom-

De värnpliktigas utbildning m. m.

mer, och jag har med detta velat lägga ett gott ord för en som jag tror betydelsefull sak.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag och några andra ledamöter har i anledning av den proposition, som nu slutbehandlas i kammaren, väckt en motion angående den föreslagna värnpliktsnämnden. Det gäller en liten fråga. Vi har emellertid tyckt att nämndens uppgifter — nämnden skall ju ersätta Kungl. Maj:t för behandling av anstånds- och befrielseärenden — är så viktiga, att den borde bestå av fler ledamöter än tre. Remissinstanserna har föreslagit fem.

Jag skall inte orda särskilt mycket om saken, men jag vill göra ett litet påpekande med anledning av att utskottets talesman framhöll, att nämnden kommer att få ta ställning till ungefär 8 000 ärenden om året och att det är för mycket begärt att fem personer ganska ofta — kanske varje vecka — måste samlas för att fatta beslut i dessa ärenden. I förslagets 30 § heter det emellertid: »Värnpliktsnämnden är beslutför när ordföranden eller ersättare för honom samt minst en annan ledamot äro närvarande. När ärende av större vikt handlägges, böra om möjligt samtliga ledamöter närvara.»

Den praxis brukar ju ibland utbilda sig, att man i en nämnd, som består av låt oss säga fem ledamöter, delegerar till ordföranden och kanske ytterligare en ledamot att efter en viss mall handlägga ganska många ärenden. Enligt reservationsförslaget torde alltså endast de mer besvärliga frågorna behöva avgöras av en något större nämnd än den Kungl. Maj:t har föreslagit.

Vi får naturligtvis följa utvecklingen på detta område. Det kanske kommer att visa sig att det går bra med tre ledamöter, särskilt om man i nämnden kan sätta in representanter framför allt för arbetsmarknadsstyrelsen men även

för ÖB. Jag yrkar emellertid bifall till reservationen på denna punkt.

Sedan är det angeläget för mig att något uppehålla mig vid var herr Ståhl sade. Vi har nog helt olika uppfattningar när det gäller frågan om de värnpliktiga sjömännen. Herr Ståhl deltog i en utredning, och han har här beskrivit hur den arbetade med denna fråga. Jag deltog i en annan utredning — utredningen om totalförsvarets personalfrågor. Den slutförde sitt arbete 1961, och under 1960—1961 hade vi också uppe till behandling frågan om en speciell behandling av sjöfolket som skulle syfta till att åstadkomma bättre rekrytering till yrket. Utredningen var parlamentariskt sammansatt, och vi enades om att avfärda tanken på att sjöfolkets rekryteringsproblem skulle lösas med hjälp av särskilda bestämmelser inom värnpliktslagens ram. Vi sade oss nämligen att detta inte kunde betraktas som någon rättvisefråga och det kunde ju inte vara riktigt att försöka lösa en arbetsmarknadsfråga på detta sätt. Problemet gällde ju att åstadkomma en bättre rekrytering till sjömansyrket, låt vara att man kan anlägga de aspekter som herr Ståhl anlade på frågan då han sade att det i händelse av krig kan bli bekymmer om vi har en mycket stor andel utlänningar i vår handelsflotta som till en del befinner sig långt ute på världshaven. Men vi kan ju bara tänka oss vilka krav man i så fall skulle kunna ställa från andra yrkesområden, som också har arbetskraftsbekymmer och som också har anknytning till försvaret. Jag tänker t. ex. på telearbetskraft och på personal vid SJ, som också har stora uppgifter inom försvaret, och man kan antagligen efter en stunds funderande komma på ytterligare områden där man har kännning av arbetskraftsbrist och där man skulle vilja åstadkomma lättnader i rekryteringsbekymren genom något speciellt arrangemang som skulle kunna tänkas locka arbetskraft till yrket. Jag tror att det är

De värnpliktigas utbildning m. m.

farligt ur principiell synpunkt att förfara så. Det kan leda till konsekvenser som sedermera blir svåra att bemästra.

Vidare tror jag, om vi håller oss till sjömansyrket, att det skulle uppstå problem, om en del sjömän för att slippa göra värnplikt stannar ett antal år i yrket och sedan hoppar av inom relativt kort tid, när de väl kommit underfund med att de klarat sig från värnplikten. Då uppstår genast ett praktiskt problem: Skall man i efterhand ta in dessa som värnpliktiga och försöka utnyttja dem på något sätt inom försvaret, eftersom de inte uppfyllt kravet på att de skulle stanna i yrket så länge, att det kunde vara motiverat att tacka dem med en delbefrielse från värnplikt.

Det finns många liknande problem som vi funderat över i utredningen om totalförsvarets personalfrågor. Vi blev som sagt helt eniga om att man icke kunde följa den av herr Ståhl och herr Åkerlind nu föreslagna linjen.

Herr STAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det äger sin riktighet att det var den kommitté som herr Nihlfors tillhörde som jag syftade på. Jag har ingen anledning att här nu ta upp någon diskussion i sakfrågan med herr Nihlfors men jag vill konstatera att det måste beklagas — det har inte bara sjöfartens personalorganisationer utan hela svenska handelssjöfarten flera gånger gjort — att man inte även i denna kommitté anlade en så enkel och praktisk synpunkt på problemet att man frågade sig: Var gör sjöfolket, om kriget skulle komma, Sverige den största tjänsten och var gör de den bästa nyttan? I stället frågar man sig: Vilket är rätt ur doktrinär rättvisesynpunkt? Är det att sjöfolket traskar i militära förband på landbacken? Vi har ansett att det inte kan vara så. Sjöfolket skall tjäna sitt land i den för oss alla livsviktiga handelssjöfarten.

Herr ÅKERLIND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nihlfors ville göra gällande att vi riskerar att sjöfolket efter den tid de lockats att stanna i yrket hoppar av. Men om vi med hjälp av statistiken ser efter vilken åldersfördelning som förekommer inom handelsflottan, så finner vi att den inte talar för ett sådant förmodande. De som är kvar i handelsflottan vid 30 års ålder blir i allmänhet kvar så länge de kan. Däremot sjunker antalet kraftigt från 18 till 23 år, det sjunker även från 23 till 30 år.

Man skall inte ur försvarssynpunkt undervärdera handelsflottan. Under andra världskriget myntades i de allierade länderna uttrycket att handelsflottan var den fjärde försvarsgrenen. Herr Nihlfors gör gällande, att man kan utsträcka differentieringen även till andra yrkesgrupper. Ja, varför inte? Det kan även finnas andra yrkesgrupper där en differentiering kan vara lämplig, men jag anser det inte vara lämpligt att göra som vi gjorde med Jehovas vittnen. Dem frikallade vi helt. I det här fallet är det inte fråga om att någon skall slippa sin försvarspflicht, utan det är enbart fråga om en differentiering.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åkerlind talade om att det här är endast fråga om en differentiering av utbildningen och att hans förslag alltså innebär att vi går vidare på vägen mot ökad differentiering när det gäller utbildning inom försvaret.

I fråga om sjöfarten kan jag emellertid inte komma ifrån min uppfattning, att det övervägande intresset just nu på den kanten dock är att försöka lösa en arbetskraftsbristfråga med hjälp av lagstiftningen om viss begränsning av värnpliktstjänstgöring — låt vara att detta också motiveras med försvarssynpunkt.

De värnpliktigas utbildning m. m.

ter. Denna form av differentiering vill jag motsätta mig.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Efter många års utredningsarbete — man är frestad att säga väl många år — har vi fått detta förslag på riksdagens bord. Jag tycker att det finns anledning att instämma i vad som sagts av tidigare talare, nämligen att förslaget otvivelaktigt innebär ett steg i rätt riktning. Det medför en ökad anpassning både till civila förhållanden och till försvarets behov. Jag vill gärna understryka det. Detta åstadkommes genom den ökade differentieringen av utbildningstidens längd och genom kortare och flera repetitionsövningar i stället för det nuvarande systemet. En sådan ordning har länge varit efterlängtat.

Herr talman! Jag skall bara göra några få allmänna reflexioner kring det föreliggande förslaget. Vi har i vårt försvar inte stående styrkor utan det bygger på en allmän värnplikt. I ett system med allmän värnplikt har det ansetts att man inte skall ha en differentiering och kategoriklyvning i fråga om utbildningen av de värnpliktiga. Jag tror inte att jag överdriver då jag påstår, att man inom partierna tidigare betraktat det som en ganska »het potatis» att ifrågasätta en differentiering av utbildningstiden. Jag undrar om det inte med en viss rätt också skulle kunna sägas, att man inom officerskretsar inte heller på allvar vågat ta upp detta problem, eftersom man varit rädd för att få en ur försvarets styrkesynpunkt olycklig auktion om värnpliktstidens längd. För mig har det i varje fall stått klart, att det inte går att fortsätta med nuvarande stela system. Vi har därför anledning att hälsa detta förslag med tillfredsställelse.

Om man som lekman ser på vårt försvar, måste man säga att där skett en utomordentligt snabb vapenteknisk och teleteknisk utveckling. Vi har mera

komplicerade vapensystem än förr, vilka kräver ökad utbildning och mera omsorg. En felaktig skötsel av vapnen kan medföra stora konsekvenser ekonomiskt. Samtidigt — och det är värt att understryka därför att jag anser att den synpunkten har beaktats väl litet i den allmänna debatten — har vi en utveckling som innebär att man i vissa förband har fått en mycket stark ökning av vapnens verkningsgrad med vapen som ingalunda är mera komplicerade än de tidigare använda, snarare tvärtom.

Den logiska slutsatsen av detta — som utredningen också har dragit — är att man måste komma fram till en ökad differentiering av utbildningstidens längd, om man skall kunna tillgodose försvarets behov av kvalificerad personal och ge det effektivitet, men också kunna nå den effektivitetsökningen inom en oförändrad kostnadsram. Man kan tillägga att med hänsyn till den arbetskraftssituation vi har och har anledning räkna med framöver får det inte betraktas som ovidkommande att vi hushållar med våra arbetskraftsresurser. Det är därför värdefullt om vi kan nå en ökad effekt samtidigt som vi sparar en del tjänstgöringsdagar. Jag tycker att det är tillfredsställande att det blivit så allmän enighet om detta förslag.

Herr talman! Jag är på det klara med att differentieringen av utbildningen bl. a. inte skall strida mot kraven på att man skall få tillräcklig tid och tillräckliga resurser för förbandsövningar, sambandsövningar o. s. v. Jag vill också understryka att ju mera differentierad man gör utbildningstiden, desto större blir kraven på att vi även har befäl som klarar utbildningen och ett tillräckligt antal befäl. Den allvarligaste frågan i detta sammanhang är utan tvivel att vi har ett så stort antal vakanter på befälssidan.

Herr talman! Jag har velat ge uttryck åt min uppfattning, att vi bör betrakta

De värnpliktigas utbildning m. m.

detta som ett steg i rätt riktning. Jag vill dock inte betrakta det som ett slutgiltigt steg, utan jag förutsätter att det kan bli en fortskridande reform, att man försöker ta ytterligare ett steg på denna väg även om det möter en hel del tekniska och administrativa problem.

Det måste också, herr talman, sägas ut lika klart, att om differentieringen inte skall stöta på psykologiskt motstånd bland ungdomen, är det nödvändigt att se till att de värnpliktigas förmåner utformas så, att de som får längre tjänstgöringstid också får en större grad av kompensation härför än vad värnpliktsutredningen har förutsatt. Det måste starkt understrykas, om man skall få en helhjärtad anslutning till denna nya linje hos den manliga ungdomen. Jag menar att värnpliktsutredningens förslag är klart otillräckligt, och jag utgår ifrån att försvarsutredningen får tillfälle att titta på detta.

Herr talman! Jag vill endast säga ett par ord om handelsflottan. Den närmaste sjö jag har är inte mer än 200 meter lång, så det är kanske inte speciellt min uppgift att vara sjöfartsexpert. Men nog ter det sig för lekmanen märkligt, att man från redarkretsar och sjöfartens arbetstagarorganisationer i remissyttranden och på annat sätt kräver en utpräglad särbehandling av sjöfolket. Det hävdas att sjömän bör ha en mycket kort grundutbildning. Efter tjänst i flottan ett antal år skall de inte fullgöra någon ytterligare värnpliktsutbildning. Detta har försvarsmministern inte velat gå med på, men han tillstyrker att de inte inkallas till repetitionsutbildning. Jag vill gärna göra samma reflexion som herr Ståhl i detta sammanhang: jag känner mig inte beredd att utan vidare yrka bifall till reservationen. Man måste göra klart för sig, om detta är en arbetsmarknadsfråga eller en beredskapsfråga.

Det kan inte bestridas att det är allvarligt, om vår handelsflotta i allt

mindre grad skulle rekryteras av svensk personal. Detta skulle kunna medföra svårigheter att bemanna fartygen i ett avspärrningsläge. Det är denna beredskapssynpunkt som måste vara vägledande för bedömningen — i varje fall är den det för mig. Även om man principiellt ställer sig mycket tveksam till att en yrkeskategori behandlas annorlunda än övriga kategorier i fråga om värnpliktsutbildningens längd, anser jag dock att om det kan anföras så klara beredskapsskäl härför att man tvingas göra justeringar, så skall man också vara beredd att göra sådana. Ur den synpunkten tror jag att det kan finnas skäl för försvarsutredningen att ta upp en diskussion om detta problem. Jag tror liksom herr Ståhl att det är utsiktslöst att få ett avgörande i enlighet med reservationens förslag. Dessutom bör denna fråga belysas bättre ur de beredskapspolitiska aspekterna.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Enda anledningen till att jag i dag går upp i talarstolen är att jag vill uttala ett tack till andra lagutskottet för den behandling som förslaget om de nya grunderna för värnpliktsutbildningen har rönt inom utskottet. Denna enighet på alla väsentliga punkter är naturligtvis en styrka när vi nu skall verkställa besluten som — det framgår av debatten — ändå rymmer en mängd intrikata och svåra problem.

Herr Oskarson klagade över att kamraren visade ett förstrött intresse för denna diskussion — förstrött i förhållande till den debatt som vi hade i förrgår om de vapenfrias problem. Enigheten gör naturligtvis att vi inte behöver ägna lika mycket tid åt denna fråga, som dessutom så noga har penetrerats i utskottet. Det förhållandet att det inte blir en lika lång debatt om den stora värnpliktsförändringen som det blev om de vapenfrias problem innebär inte att vi hyser mindre intresse för de värn-

De värnpliktigas utbildning m. m.

pliktiga. Vi har tvärtom på ett helt annat sätt kunnat bli eniga om hur värnplikten skall utformas för att bäst svara mot de värnpliktigas intressen men även mot försvarets behov.

Jag skall inte, herr talman, gå in på några problem eller försöka utveckla hur betydelsefull för försvaret denna reform är. Utskottets talesman har i sitt yttrande även berört de två reservationerna. Jag kan helt instämma i vad han har sagt, och jag tror, att kammaren uppnår den bästa lösningen av dessa små kontroversiella frågor om den bifaller utskottets förslag.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Jag hade tänkt att fatta mig ytterst kort och när jag nu råkade komma efter statsrådet skall jag uttrycka mig ännu kortare. Det finns i detta förslag en rad positiva ting som jag själv har talat för här i kammaren tidigare, och jag har ingen anledning att förlänga debatten med att göra någon värdering.

Jag vill bara göra ett enda påpekande, eftersom problemet inte varit uppe i debatten, nämligen att det är en växande klyfta mellan den standard som råder i civil tjänst och militärtjänst. Även detta förslag inrymmer, tycker jag, en ganska njugg behandling av de värnpliktiga. Därför vore det angeläget att vid den fortsatta handläggningen av dessa ärenden se till att de värnpliktigas ekonomiska möjligheter på ett avgörande sätt förbättras. Det olyckliga i den stora klyfta, som finns mellan civil och militär standard när det gäller de värnpliktiga, har t. o. m. den högre militärledningen börjat uppmärksamma. I årets försvarshuvudtitel refererades ÖB:s syn på dessa frågor med följande ord: »Beträffande arbets- och tjänstgöringsmiljö framhåller överbefälhavaren att de värnpliktiga inte bör utsättas för avvikelser från den normala civila standarden i vidare mån än som motiveras av klara tjänsteskal och att

standarden för de anställda inom försvaret måste anpassas till den som råder för anställda inom annan allmän och enskild tjänst.»

En blygsam förbättring har genomförts 1963, en blygsam förbättring äger rum nu, men vad jag ville önska är bara att dels daglönen, dels familjepenningen, dels familjebidraget och dels bostadsbidraget i framtiden blir bättre uppmärksammade och ägnas omsorg från försvarsministerns sida. Jag tror att det är angeläget. Varför skulle exempelvis dessa ekonomiska förmåner för de värnpliktiga inte kunna indexregleras på samma sätt som vissa andra utgifter staten har och vilka är indexreglerade?

Herr talman! Jag skall inskränka mig till dessa synpunkter och stöder i övrigt utskottet.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Såväl herr Eliasson i Sundborn som herr Jansson har uttalat ett visst missnöje med regeringens förslag angående den ekonomiska gottgörelsen för den värnpliktiga personal det här gäller.

Jag vill bara fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att värnpliktsutredningens uppgift var att inom nuvarande kostnadsram för försvarsutgifterna klara av dessa problem. Det ankommer på 1965 års försvarsutredning att bedöma om ytterligare medel skall anslås till dessa saker, men värnpliktsutredningen hade endast att ta ställning till en omfördelning av nuvarande anslag inom den gällande kostandsramen. Eftersom herr Eliasson deltar i 1965 års försvarsutredning har han där alla möjligheter att utöva påverkan.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Min kritik avsåg egentligen inte värnpliktsutredningen, ty denna hade ju att följa sina direktiv, utan jag ville betona att om man önskar öka differentieringen av de värn-

pliktigas utbildningstid måste man dra konsekvenserna och ge dem, som får en längre tid, avsevärt större ekonomiska förbättringar.

Herr talman! Om jag finge göra ett tillägg skulle jag vilja framhålla, att eftersom det är vapnens komplicitet som i hög grad medför att vissa kategorier får längre tjänstgöring, bör man så långt möjligt ge dessa värnpliktigas tekniska utbildning en sådan utformning att den får ett meritvärde på den civila marknaden. Tas hänsyn till dessa två faktorer är jag övertygad om att man vinner full förståelse för denna differentiering.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jönsson i Ingemarsgården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Jönsson i Ingemarsgården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstnings-

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

apparat verkställdes. Därvid avgavs 170 ja och 42 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II) av herr Åkerlind; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. C—E

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets memorial nr 49, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

tredje lagutskottets memorial nr 46, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m.;

jordbruksutskottets memorial nr 15, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden; och

allmänna beredningsutskottets memorial nr 44, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial hemställt.

§ 6

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot psykiska störningstillstånd.

I de likalydande till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 248 av herr *Sörenson m. fl.* samt II: 311 av fröken *Elmén m. fl.* föreslogs att riksdagen i skrivelse till Kungl.

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

Maj:t måtte hemställa om tillsättande av en utredning med parlamentarisk förankring och med uppdrag att undersöka vilka åtgärder som kunde vidtagas för att komma till rätta med de tilltagande psykiska störningstillstånden i samhället, varvid särskilt de i motionerna anförda synpunkterna borde beaktas.

Utskottet hemställde att de likalydande motionerna I: 248 och II: 311 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Svanström, Nyman, Axel Kristiansson, Sörenson, Rimås, Larsson* i Borrby, *Hyltander* och *Johansson* i Växjö, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 248 och II: 311 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en utredning med parlamentarisk förankring och med uppdrag att undersöka vilka åtgärder som borde vidtagas för att komma till rätta med de tilltagande psykiska störningstillstånden i samhället, varvid särskilt de i motionerna anförda synpunkterna borde beaktas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HYLTANDER (fp):

Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande nr 49 från allmänna beredningsutskottet behandlar Joel Sörensons m. fl. och Brita Elméns m. fl. motionspar I: 248 respektive II: 311 om åtgärder mot psykiska störningstillstånd. Motionen har samma syftning och bakgrund som fjolårets motion av Joel Sörenson och Einar Rimmerfors angående den psykoterapeutiska vården. Det är en händelse som ser ut som en tanke att rubriksättningen från 1965, »angående psykoterapeutisk vård», i år har ändrats till »angående åtgärder mot psykiska störningstillstånd».

Jag vill inte påstå att man förra året

skulle ha klarat sig med enbart psykoterapi, om man hade företagit några förebyggande åtgärder, och att det då inte fanns några psykiska störningstillstånd. Men jag vill hävda att den snabba förändring som sker på detta område kan motivera den ändrade rubriksättningen.

Det är ovedersägligt att det här rör sig om en företeelse inom samhällslivet som kräver uppmärksamhet och åtgärder. Motionärerna påpekar att vi mitt i vår effektivitets- och rationaliseringskarusell har fått en ökning av människors svårigheter och problem. Många hinner helt enkelt inte med och orkar inte motsvara kraven som de tycker sig möta.

I motionen påpekas att 15 procent av de i produktionen anställda enligt redovisning vid en industriläkarkonferens inte räcker till för kraven i dagens rationaliserade industri. Motionärerna citerar också professor Bror Rexeds ord angående de psykiska nötingarnas påverkan på våra fysiska organ med högt blodtryck, magsår, migrän och astma som följd. Betalar vi kanske ett för högt pris för vår ökade ekonomiska standard, frågar motionärerna, om den som följd får förslitna och livsodugliga människor inom vissa sektorer?

Remissinstanserna är samtliga överens med motionärerna om diagnosen beträffande denna samhällssjukdom — om man så vill kalla den.

Medicinalstyrelsen konstaterar att ökade psykiska störningar i samband med ökad ekonomisk och social standard är välkända problem i alla kulturländer. Enligt skolöverstyrelsen berör motionärerna väsentliga frågor rörande den mänskliga samlevnaden. Universitetskanslersämbetet sammanfattar sina synpunkter på följande sätt: »stordriftens ekonomiska fördelar genom en åsyftad strukturförändring, t. ex. koncentration, motverkas av de negativa följderna för den enskilde i skilda hänseenden av just själva koncentrationen.»

Sveriges psykologförbund anför: »Förbundet har med synnerligt intresse tagit del av motionen, som enligt förbundets erfarenheter behandlar en fråga av utomordentlig vikt i vårt samhälle. Det moderna samhället med snabba tekniska, ekonomiska och miljömässiga förändringar ofta kombinerade med högt ställda arbetskrav och hög produktionsstakt utgör otvivelaktigt en press på individen som kan bli och i många fall också blir en mentalhygienisk fara.»

Dagligen tar man genom press, radio och TV del av händelser i enskilda fall som har anknytning till denna problematik. Jag kan exemplifiera genom att bara nämna den rapport om ökade psykiska svårigheter för skolorngdom som för någon vecka sedan gick genom pressen.

Det tilltagande problemet med direkta och indirekta skadeverkningar av alkohol och narkotika är bara en del av symptomen. Apro på narkotika fanns det ett reportage i en av gårdagens tidningar från amerikanskt universitetsliv. Man citerade en professor, som hävdade att användningen av narkotika sammanfaller med de nya studenternas behov av kärlek och mänsklighet. De fann att drogerna gjorde dem avspända, harmoniska och vänligt inställda till omvärlden. De hjälpte dem att fly från den operonliga tillvaron — »datamaskin-IBM-civilisationen där jag bara är och behandlas som ett hålkort», som någon uttryckte det — till en personlig och meningsfylld existens. Jag tycker att detta citat med uttrycket »IBM-civilisation» ger oss hela problemet i ett nötskal med dess kusliga perspektiv för den enskilda människan.

För att något ytterligare anknyta till det amerikanska reportaget vill jag nämna att man vid flera universitet praktiserat vad man kallar »prathörna», som fungerar som en sorts säkerhetsventil. Det är möjligt, herr talman, att i detta hus med dess till trygghet föga inspirerande och ur arbetssyn-

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

punkt ganska omöjliga förhållanden just denna talarstol fungerar som den säkerhetsventil, vilken gör att riksdagsledamöterna inte blir psykstörda i större grad. Allvarligt talat tror jag att just detta att få tala ut med en förstående människa som lyssnar på ens problem och inte gör dömande värderingar är något av det mest värdefulla vi har när det gäller den mentala hygienien. Här tror jag att vi har mycket att lära av den katolska kyrkans bikt.

Om man på alla håll är överens om att här finns ett allvarligt problem i samhällets funktion, så är man inte lika ense om den av motionärerna föreslagna utredningen. Universitetskanslersämbetet anser att en utredning av det avsedda slaget — med en nära nog gränslös uppgift — skulle kunna bli ett hinder för genomförande under tiden av konkreta åtgärder i positiv riktning. Skolöverstyrelsen finner utredningsuppdraget alltför omfattande för att utbytet skall kunna bli det avsedda och framhåller dessutom att utredningar redan pågår på ett flertal punkter som beröres i motionen. Medicinalstyrelsen finner icke påkallat att en parlamentarisk utredning av angivet slag kommer till stånd.

Sveriges psykologförbund är däremot klart positivt inställt och vill i allt stödja motionärerna i deras begäran om en utredning rörande åtgärder för att underlätta människans mentalhygieniska anpassning i det moderna samhället. Enligt förbundets mening bör en sådan utredning vara problemcentrerad, d. v. s. utan bindande direktiv att gälla endast nu tillgängliga vårdinstanser och former för insats. Utredningen bör också ges stora möjligheter att till sig knyta specialister för att de kunskaper som redan finns och som efter hand kommer fram skall kunna utnyttjas så ändamålsenligt som möjligt.

Utskottets majoritet har tyvärr funnit sig mest sympatisera med de tre förstnämnda remissinstanserna, vilka

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

kan sägas utgå från ett mera statistiskt betraktelsesätt, och framhåller att punktvisa insatser på olika områden torde vara mest ändamålsenliga samt föreslår att motionerna icke må föranleda någon riksdagens åtgärd. Emellertid betonar man avslutningsvis vikten av en effektiv samordning av resurserna. Resultatet härav borde rimligen ha blivit att man instämt med motionärerna i utredningskravet, då det just är ett samlade grepp på hela problemkomplexet som motionerna går ut på.

Jag hör inte till dem som tror på några underverk genom utredningar. Tvärtom har ju utredningar ofta visat sig vara utomordentliga medel att hindra välbehövliga reformer på olika avsnitt av det område där utredningen verkar. Men om man verkligen vill — hade viljan — skulle man här kunna medverka till en utredning av ny typ: inte en utredning som sitter i årtal och samlar ihop allt som finns och kan sägas om det aktuella ämnet och sedan framlägger ett förslag, utan en utredning som, med totalsynen på frågeställningen ständigt aktuell framför sig, tar upp de olika delproblemen — givetvis i samarbete med dem som redan sysslar med dessa — och undan för undan avger delförslag till åtgärder på olika punkter och som hela tiden följer med vad som rör sig på området och till hela sin funktion är dynamisk.

Förra året kritiserade utskottsmajoriteten motionerna för att de var för allmänt hållna och ytligt skrivna, och det sades att man inte begrep vissa ord. I år, när motionärerna exemplifierat en rad uppslag som en eventuell utredning särskilt skulle ägna sig åt, säger utskottsmajoriteten, att dessa ting kan vi inte sammanföra, utan de måste behandlas var för sig.

Häromdagen föreslog någon från regeringspartiet under en plädering för avslag på ett förslag om utredning i en viss fråga att berörda organisationer lämpligen borde göra utredningen eller

åtminstone förarbeta den. Nå — vill man inte så finner man alltid skäl för att låta bli. Jag har funderat en smula över vad detta kan bero på, vilken bakgrunden är. Är det månne en övertro på det materiella och kollektiva samhällslivet? Bottnar det i att man inte tagit sig tid och inte ansett det angeläget att sätta sig in i funktionerna av de själsliga och andliga verkligheter som dock finns och som verkar i den mänskliga samlevnaden.

Herr talman! Jag tillåter mig citera ett avsnitt ur reservationen, där det heter: »Om icke det moderna samhället kan hjälpa individerna att komma till rätta med sin personligt psykiska problematik, så torde det materiella väståndet icke leda till det lyckliga samhällsliv, som ansvarigt samhällsbyggande har till målsättning.»

Jag är den förste att medge svårigheterna att den med åtgärder från samhällets sida kunna påverka och komma till rätta med de problem som de föreliggande motionerna tar upp — men jag tror inte det är omöjligt om blott viljan och det medmänskliga intresset finns i tillräckligt hög grad.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som fogats till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 49.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! När man tar till orda i dessa vårsessionens yttersta timmar, strax före uppbrottet, ökar man säkerligen de psykiska störningstillstånden här i kammaren, hos ledamöterna. Men även med risk för att göra detta vill jag säga ett par ord, då jag anser att den fråga vi behandlar är av så utomordentligt stor betydelse och har en så stor räckvidd.

Ute i samhället, bland allmänheten, känner man av dessa problem och är medveten om dem, men man är inte på det klara med hur de psykiska stör-

ningarna uppkommer. Man får alltså lida av konsekvenserna, och det sprider en viss oro ute i samhället.

Vi har inom de beslutande myndigheterna arbetat för att skapa så stor materiell trygghet som möjligt, men den psykiska otryggheten växer undan för undan. Jag måste säga att hithörande frågor på arbetslivets område mött ett ganska svalt intresse, när vi under de senaste 13—14 åren diskuterat dem — för att inte säga att allmänna beredningsutskottet rent av rest motstånd. När vi senast motionerade avslogs motionen, men den utredning vi begärt tillsattes i alla fall, därför att medicinska forskningsrådet ansåg det nödvändigt med en sådan utredning. Denna utredning har resulterat i det arbetsmedicinska institut, som nu har kommit till stånd.

Jag återkommer till detta institut, eftersom jag anser att det inte har fått en fullständig utformning. Just de frågor som vi nu behandlar, nämligen de rent psykiska, lämnar man nämligen därhän vid detta arbetsmedicinska institut. De har inte tilldelats någon forskningsavdelning eller utbildningsavdelning. Man arvodesanställer endast en psykolog och en sociolog för att arbeta med dessa frågor.

Jag tyckte också att det från regeringshåll visades ett synnerligen litet intresse för dessa spörsmål i socialminister Asplings svar på en fråga av herr Sjönell om eventuellt inträttande av ett psykiskt hälsainstitut. Jag hoppas dock att intresset på detta håll är större än vad det svar som lämnades gav vid handen.

När socialministern gick upp i ett senare anförande framhöll han, att den psykiska vården — alltså mentalsjukvården — har rustats upp och förts in under ett annat huvudmannaskap. Men det var inte detta frågan gällde, utan vad herr Sjönell avsåg och vad vi motionärer tagit upp var de rent profylaktiska åtgärderna för att förhindra att

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

människor råkar in i neuroser och psykiska sjukdomstillstånd.

Jag kan även nämna att det i dagens samhälle på vissa håll tar tre år att nå en psykiater, såvida det inte är fråga om en ren psykos, så att vederbörande är farlig för sig själv eller för omgivningen. Denna uppgift lämnades härom dagen från en institution, som arbetar med dessa psykiska frågor.

Jag önskar verkligen att riksdagsmännen och även regeringsledamöterna skulle se en film med titeln Stress, vilken utarbetats av sakkunniga på området och i vilken man får se vad som händer med en människa ända från späda barnaår, hela vägen genom skolan och i arbetet när man lägger på honom eller henne en för stark belastning, som vederbörande inte förmår bära. Det är också detta vi många gånger gör när vi förändrar samhället, och även föräldrar kräver i ren ambition ibland för mycket av sitt barn utan att förstå att barnet inte förmår att klara dessa prestationer. Man får i denna film en klar bild av vad som i sådana fall händer med den enskilda individen, en bild som är ganska förskräckande.

Jag kan inskränka mig en hel del i mitt anförande med anledning av herr Hylltanders utmärkta inlägg i denna fråga, i vilken han tog upp många av dessa problem. Jag skulle dock vilja framhålla att det nuvarande effektivitetsraseriet, efter vilket människorna måste anpassa sig och vilket även sätter sina spår i hela samhällsutvecklingen, blir en oerhört svår påfrestning för människan.

Man tycker att tiden skulle vara inne för en riktig anpassning av förhållandena till människan. Man skulle alltså på olika sätt försöka bygga upp ett mänskligt samhälle. För att göra detta krävs det att de människor, som medverkar på olika avsnitt, även har människokunskap, och det är tyvärr detta som saknas på de flesta håll.

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

Herr Hyltander föredrog en hel del talande siffror över vilka stora psykiska belastningar som i dag förekommer bland skolungdomarna. Även dr Ramer har i sin rapport framhållit att man för sju år sedan hade ungefär 100 fall av psykiska störningar bland högstadieeleverna medan man nu har 1 000 sådana hjälpsökande per år. Ändå kan man endast ta emot de svåraste fallen. Dr Ramer uttalar vidare i sin rapport att den nuvarande skolans arbetsmiljö innebär uppenbara risker, vilket gäller både för lärare och för elever.

Skolöverstyrelsen uttalar visserligen att den följer dessa frågor med största uppmärksamhet, men trots detta ökar dessa problem. I en tidning förekom häromdagen vidare en redogörelse över psykiska besvär bland den akademiska ungdomen i Uppsala, av vilka 1 600 hade måst söka psykiatrisk hjälp. Man påpekar i artikeln hur svårt det är för dessa ungdomar som flyttar in till en ny stad, där de många gånger känner isolering- och tryckande och svår.

Den industriella utvecklingen innebär enorma förändringar i arbetslivet. Stora företag koncentreras till tätorter och större städer, dit människorna sugas in från landsbygden. Detta medför en svår anpassningsprocess för hela familjen, både ungdomen och föräldrarna.

Hela arbetslivet förändras också därför att effektiviteten måste ökas. Herr Hyltander har just nämnt att ungefär 15 procent av dem som arbetar inom industrien icke har kapacitet att fylla de krav som läggs på dem. Jag läste nyss en bok om industrihälsovård, i vilken det t. o. m. konstateras att i stora företag hela 25 procent inte har tillräcklig kapacitet. Också dessa har rätt att fordra att kunna göra en insats i dagens samhälle. Vi rationaliserar hårt ut människorna i arbetslivet.

Som herr Hyltander framhöll förekommer missanpassningsproblem på olika områden. Många symptom visar att människan har svårt att anpassa sig till

dagens samhälle. Om en stor grupp hade Dagens Nyheter i går ett reportage, nämligen de gamla, som inte kan finna sig i de stora samhällena med deras trafik, självbetjäningsbutiker o. s. v. De blir mer och mer isolerade och vågar ofta inte ens gå ut.

Utskottet hänvisar till remissvaren från olika myndigheter. Jag är mycket tacksam för att denna motion har sänts ut på remiss, men i likhet med herr Hyltander kan jag inte med anledning av remissuttalandena helt frånträda utredningskravet. Alla instämmer ju i att detta är ett stort och allvarligt problem.

Sveriges psykologförbund — som representerar dem som kanske kommer i närmare kontakt med dessa frågor än några andra — anför i sitt remissvar: »Det synes ohållbart att samhällets mentalhygieniska insatser på längre sikt skulle ske utan en samordnande planering både vad gäller att utnyttja de kunskaper som redan finns att tillgå och vad gäller att vidga och fördjupa kunskapsläget.» Psykologerna ser kanske klarare än många andra hela människans i problemen. Vad vi önskar är just en samlande syn på frågan vad som händer med människan och vad som krävs för att hon skall finna harmoni i vårt välståndssamhälle.

Universitetskanslersämbetet skriver att det »vill starkt understryka betydelsen av att debatten rörande just de spänningsfenomen, som motionärerna belyst, intensifieras inom de ansvariga samhällsinstanserna». Det var just för att sätta i gång en debatt på detta område motionen väcktes. Riksdagen är dock en av de ansvariga samhällsinstanserna, och det är beklagligt att denna fråga kommer upp så sent att vi inte har tillfälle att debattera den riktigt.

I fortsättningen pekar universitetskanslersämbetet på det arbetsmedicinska institutet och erinrar om att man vid beredningen tagit upp just frågan om att »resurser för arbetspsykologi och

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

arbets sociologi» skulle arbetas in i institutet. Detta lär emellertid inte ske före år 1970, eftersom det finns en utvecklingsplan fram till detta år, vilken redovisas i propositionen. Jag är tacksam för vad som görs — men det kanske allvarligaste problemet i dagens läge går man förbi.

Vidare förvånar jag mig litet över medicinalstyrelsens yttrande angående industrier. Inom parentes vill jag betyga min glädje över det intresse som industrierna i många fall visar för de mänskliga problemen och för att organisera företagshälsovård. Medicinalstyrelsen skriver: »Större industrier har industripsykologer och industriläkare anställda för personalvård och förebyggande hälsovård. Dessutom har man som regel tillgång till psykiatrisk expertis genom regelbundna besök av psykiatrisk skolade läkare — — —.»

Jag har tagit del av en nyligen gjord omfattande inventering av förhållandena vid industrierna och ute på arbetsplatserna. Det är två statliga företag som har psykiatrer anställda, men såvitt jag känner till är det inte regel att ha psykiatrisk expertis knuten till de stora företagen. Vid ett företag med 6 000 anställda frågade jag industriläkaren om de inte hade någon psykiater anställd där. »Nej, det har vi inte tänkt på, tyvärr måste jag säga att vi inte har det», blev svaret.

För några år sedan började industrierna anställa psykologer, men dessa är numera såvitt jag förstår i allmänhet borta ur bilden. Däremot använder man PR-råd för att göra vissa kartläggningar och test, och till dessa PR-råd är psykiatrer och psykologer knutna.

Efter de uttalanden, som remissinstanserna gjort, tycker jag att frågan är värd en utredning. Vad man här syftar till är att verkligen få en helhetsyn på människan. Detta, herr talman, måste man säga är en fråga som i djupaste mening rör de rent mänskliga problemen.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Hyltander talade om att motionärerna förra året väckt en liknande motion, som då avstyrktes av utskottet och avslogs av riksdagen därför att den var för diffus till sin uppläggning. Herr Hyltander menade att man i år försökt konkretisera sina önskemål men att dessa nu avvisas just därför att man har konkretiserat dem.

Det är riktigt, som herr Hyltander säger. I fjol tyckte vi inom utskottet att motionen var diffus. Vi hade svårt att förstå vad motionärerna syftade till. På en punkt undersökte vi närmare vad de möjligen kunde mena, och vi kom fram till att det väl egentligen var bristen på utbildade psykologer och andra kategorier som behövs för psykisk vård, alltså även kuratorer och psykiatrer, som utgjorde det stora hindret för en utveckling av detta slag av vård.

Vi fick det tillfredsställande beskedet att en planering var igångsatt och att en omläggning av psykologutbildningen förestod, som skulle kunna tillfredsställa dem som var intresserade av psykoterapeutisk vård.

När motionen i år kommer igen i konkretiserad form visar det sig att remissinstanserna — det är medicinalstyrelsen, socialstyrelsen och universitetskanslersämbetet, som har yttrat sig — ställer sig helt avvisande på de punkter som motionärerna har konkretiserat. De uttalanden som remissinstanserna gjort har utskottet funnit hållbara.

Det är på två punkter som motionärerna har konkretiserat sina yrkanden. Den ena är att man vill ha från den vanliga sjukvården fristående kliniker. Detta förslag avstyrks av remissinstanserna. En sådan utveckling har även utskottet mycket ringa förståelse för, bl. a. med tanke på den dragkamp som måste uppstå mellan olika kliniker om det begränsade antal av psykologer och

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

psykiatrer som finns att tillgå. Utskottet avstyrker alltså motionsyrkandet på denna punkt.

Den andra konkreta punkten är att ett särskilt forskningsinstitut skulle inrättas. Motionärerna vill alltså inte att de vanliga disciplinerna vid universitetet skall syssla med denna forskning. Även detta förslag avvisas, av olika skäl, av remissinstanserna. Utskottet har inte heller funnit förslaget om ett fristående forskningsinstitut vara rationellt.

Det är de två konkreta punkterna i årets motion.

Till slut vill jag påpeka att vi ganska nyligen fattat ett beslut om att ha samma huvudman för mentalsjukvården och kroppssjukvården. Fröken Elmén sade att den saken inte hör dit. Det tycker jag att den gör. Om den psykiska vården byggs ut i landstingets regi och sammanförs med kroppssjukvården, så kommer det att ge utvecklingsmöjligheter. Det skulle stå i strid med tanken bakom beslutet om huvudmannaskapet att åstadkomma den splittring på forskningsområdet och klinikområdet som skulle bli följden av ett bifall till motionen.

Det är möjligt att den diffusa motionen förra året innehöll mer konkreta synpunkter än årets motion. Det är ju möjligt att man i den motion, som väl kommer nästa år, för fram mer konkreta förslag som kan tillstyrkas av den majoritet inom utskottet som nu avstyrkt motionerna. Det skulle i så fall inte alls stå i strid med vårt ställningstagande i år. Vårt intresse för denna fråga är mycket positivt.

Herr talman! Jag ber med hänvisning till vad jag här sagt och till vad som anförts i utlåtandet att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken **ELMÉN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Alla remissinstanser har visst inte avvisat vårt förslag om de öppna fristående klinikerna. Bl. a. socialstyrelsen instämmer i det förslaget. I ut-

låtandet har man endast refererat de negativa avsnitten i remissyttrandena; de instämmanden i motionärernas förslag, som förekommer i yttrandena, har inte tagits med i utskottsmajoritetens förslag.

Vad det hela gäller är att förhindra att människor drabbas av psykiska sjukdomar. Det är alltså fråga om de rent förebyggande åtgärderna. Det var för att åstadkomma förebyggande åtgärder som folkhälsoinstitutet tillkom. I det sammanhanget uteslöt man den mentala folkhälsan. Inte heller inom det arbetsmedicinska institutet har man på rätt sätt beaktat den förebyggande psykiska hälsovården.

Jag har till skillnad från statsrådet Aspling den uppfattningen, att frågan om den förebyggande vården inte bör sammankopplas med mentalsjukvården och frågan om huvudmannaskapet.

Herr **HYLTANDER** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm erinrade om att huvudmannaskapet för mentalsjukvården överförts till landstingen. Det är glädjande att synen på de mentala sjukdomarna har ändrats och att man håller på att få en enhetsyn på de psykiska och somatiska sjukdomarna. Det är att hoppas att den synen snart kommer att genomsyra hela vårt samhälle och att alla kommer att betrakta de mentala sjukdomarna på samma sätt som de fysiska.

Motionens förslag syftar givetvis till en förbättring av vården. Men vad jag anser vara det finaste och bästa med denna motions syfte är, att man genom denna utredning vill få fram förebyggande åtgärder, så att människor slipper komma i en vårdssituation.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara bemöta vad fröken Elmén sade om att socialstyrelsen tillstyrkt förslaget om fristå-

ende avdelningar för psykisk vård. Det har socialstyrelsen gjort på följande sätt: »Behovet av helt öppna organ för rådgivning och vård vid framför allt depressiva sinnestillstånd är mycket stort.» Det är ju någonting som vi redan har en ordning för, och därvidlag är i allmänhet landstingen huvudmän. »Måhända», säger vidare socialstyrelsen, »kan man tänka sig enklare sådana avdelningar förlagda helt fristående från sjukhusen. Ställningstagande till denna fråga liksom till personalfrågan vid dylika organ ankommer dock närmast på den medicinska vetenskapen och på företrädare för psykologien.»

I den mån vi tillfrågat »den medicinska vetenskapen och företrädare för psykologien» har man från ansvarigt håll avstyrkt förslaget. Medicinalstyrelsen har avstyrkt med följande ord: »Ett inrättande av öppna, ej till allmänna sjukvården anknutna kliniker för hjälp till människor i psykisk obalans' måste anses vara mindre välbetänkt med hänsyn till den splittring av befintliga, mycket knappa personalresurser som detta otvivelaktigt skulle leda till.»

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag vill bara göra några reflexioner med anledning av den debatt som förts här.

Det är alldeles riktigt att motionärerna tänker återkomma nästa år, såsom utskottets talesman förmodade. Det beror inte på att motionärerna och de som står bakom reservationen är envisa av födsel och ohejdad vana, utan det beror på att vi betraktar detta som ett så viktigt område att vi inte vill släppa taget.

I remissinstansernas yttranden och även i utskottets utlåtande erkänner man att detta rör stora och viktiga frågor, men samtidigt märks en viss hjälplöshet i formuleringarna. Det kan väl bero på att man tycker att hela frågan är av en sådan storleksordning att man nästan hissnar inför den. Men man sä-

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

ger också att dessa frågor ligger på ett annat plan än motionärerna tror. Här fordras inte en utredning; här behövs i stället resurser, personella och ekonomiska.

Jag har den erfarenheten att motionsyrkanden som av en utskottsmajoritet karakteriseras som hopplösa och omöjliga får stor betydelse trots att de inte tillstyrkts av utskottet och inte bifallits av riksdagen. Jag tror att man nu på olika håll kommer att få de bättre resurser för undervisning, vård och samordning som motionärerna syftar till och som också remissyttrandena klart visar att det finns behov av. Men jag tycker faktiskt det är skada att man då inte i sådana här fall tillsätter en samordnande utredning för att finna var de enligt gårdagens debatt mycket knappa resurser vi förfogar över bäst behövs och bäst kommer till nytta. Motionärerna och med dem reservanterna kommer att med stor uppmärksamhet följa vad som händer på detta område. Vi kommer som sagt att återkomma om vi inte får se ett påtagligt, positivt resultat av de åtgärder utskottsmajoriteten hoppas kommer att vidtas.

Herr LARSSON i Borrbj (cp):

Herr talman! Jag tror inte att det är så stor skillnad mellan utskottsmajoritetens och reservanternas bedömning av dessa frågor. Man är litet oenig när det gäller att besluta i vilken takt man skall satsa på försök till lösningar.

Centerledamöterna i utskottet har anslutit sig till reservationen; vi har varit intresserade av detta ärende i flera år och vi hör till dem som anser att denna fråga är så pass väsentlig att man måste göra alla möjliga olika försök för att åstadkomma lösningar av problemen.

Det kan inte vara riktigt att antalet sjukdagar i vårt land, som är betingade av psykisk obalans och disharmoni, ständigt ökar. Det måste vara fel att vi i ett välståndssamhälle tvingas notera den utvecklingen. Vi reservanter har

Åtgärder mot psykiska störningstillstånd

sagt oss att det förhållandet att 20 miljoner arbetsdagar går förlorade per år på grund av dessa faktorer inte tyder på att allt har gjorts som går att göra för att förhindra en sådan situation.

Vi har någon övertro på utredningar men ändå kan vi tänka oss att det i detta fall kan komma något gott från en utredning som försöker penetrera dessa problem, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Larsson i Borrbysade, att vi var helt oeniga då det gällde den takt, med vilken man skall angripa detta problem. Det vill jag helt opponera mig emot. Vi vill hålla precis samma höga takt som herr Larsson i Borrbysade, men i sak är vi oeniga med honom om att man skall ha fristående kliniker och forskningsinstitut. Det är de enda konkreta punkter, på vilka man har baserat sitt krav på utredning. Men finns det andra krav på att utreda denna fråga, vid sidan om de utredningar som är i gång, för att säkra personal och utbilda forskare på området, då kan man resonera om saken. Men jag anser icke, att man bör basera en utredning på dessa två punkter. Om ni håller på motionen, föreligger en mycket konkret motsättning, men håller ni på det allmänna talesättet, kan vem som helst instämma.

Herr LARSSON i Borrbysade (cp):

Herr talman! Jag vill endast uttrycka min tillfredsställelse över att fru Erikssons reservationslöst säger att hon vill hålla samma takt som herr Larsson i Borrbysade. Då tror jag att det blir en bra takt och en bra ton, och därigenom löser vi detta problem på ett vettigt sätt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hyltander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Svanström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hyltander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 66 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar, och

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1966/67 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; samt

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 35, i anledning av framställning från riksdagens revisorer angående anslag för utrustning m. m. av nya lokaler,

Riksdagen: Bidrag till studieresor

nr 37, angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning,

nr 38, angående uppdrag åt bankoutskottet i anledning av bestämmelse i 60 § arbetarskyddslagen,

nr 40, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden, och

nr 41, angående skrivelse till Kungl. Maj:t beträffande dispositionen av vissa lokaler i kvarteret Vinstocken i Stockholm.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 8

Anslag till Riksdagen: Bidrag till studieresor

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 42, angående regleringen för budgetåret 1966/67 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 1—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 6***Riksdagen: Bidrag till studieresor**

1965 års riksdag beslöt bemyndiga talmanskonferensen att under budgetåret 1965/66 försöksvis bevilja bidrag till riksdagsledamöters utlandsresor. För att täcka det sålunda uppkommande medelsbehovet anvisade riksdagen under rubriken Riksdagen: Övriga omkostnader ett förslagsanslag som förhöjts med 50 000 kronor utöver vad som eljest ansetts erforderligt. I den anslagsberäkning som låge till grund för Kungl. Maj:ts i innevarande års statsverksproposition, fjortonde huvudtiteln, under punkten 9 (Riksdagen: Övriga omkostnader) framställda förslag hade riksgäldskontoret för här ifrågavarande speciella ändamål förutsatt ett medelsbehov av 50 000 kr.

Vid årets riksdag hade i motionen nr I: 316 av herr *Wallmark* hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga talmanskonferensen att även under budgetåret 1966/67 bevilja bidrag till riksdagsledamöters studieresor och att därvid i motionen anförda synpunkter måtte beaktas.

Utskottet, som under nästföljande punkt tillstyrkte bifall till Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning till Riksdagen: Övriga omkostnader, hemställde i nu förevarande punkt

att riksdagen måtte för budgetåret 1966/67 anvisa till Riksdagen: Bidrag till studieresor ett reservationsanslag av 100 000 kr., samt

att motionen I: 316, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Gustaf Henry Hansson* och *Regnéll*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte för budgetåret 1966/67 anvisa till Riksdagen: Bidrag till studieresor ett reservationsanslag av 50 000 kr., samt

att motionen I: 316, i den mån den icke besvarats genom vad reservanterna anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. av herr *Akerlund*, som ansett att utskottet bort hemställa, att motionen I: 316 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **REGNÉLL** (h):

Herr talman! Ett mera aktuellt ämne än resande kan man väl knappast tänka sig just nu när riksdagskorridoren är full av packade väskor. När man reser har man alltid bråttom. För egen del kommer jag inte att sinka kammarkollegerna länge genom utläggningar.

Bankoutskottet har haft att ta ställ-

Riksdagen: Bidrag till studieresor

ning till storleken av det anslag som bör ställas till förfogande för riksdagsledamöternas individuella resor till utlandet. Man har hamnat på tre olika bud: 100 000 kronor, 50 000 och noll kronor. För egen del har jag hamnat i mellanbudet — 50 000 kronor bjudet! Jag skall be att få motivera varför jag hamnat där. Jag börjar då med att polemisera mot budet noll kronor.

Detta anslag har redan visat sig vara nyttigt. För egen del vill jag minnas att jag när det beslutades gjorde den jämförelsen, att privata företag ofta finner det förenligt med sina intressen att göra det möjligt för de anställda att resa till utlandet. De kommer då igen med vidgade vyer och nya erfarenheter som är viktiga för företaget. Detsamma bör gälla riksdagen. I själva verket erkänner också herr Åkerlund — det är han som har stannat vid noll-budet — att dessa individuella resor är nyttiga. Anledningen till att han inte vill ställa pengar till förfogande är att han saknar fasta normer för hur pengarna skall delas ut. Sedan dess har en kommitté inom talmanskonferensen under ordförandeskap av andre vice talmannen Casse fastställt normer som man förefaller att vara tillfreds med. Strängt taget är därför yrkandet i herr Åkerlunds reservation 3 redan akterseglat.

Därnäst skall jag säga några ord om förslaget 100 000 kronor. Det är onekligen ganska mycket pengar. 50 000 kronor är också ganska mycket pengar. Man kan resa en hel del för det beloppet. Man får inte heller glömma att vi i riksdagen har möjlighet att resa utomlands även i andra sammanhang. En hel del av utskottsledamöterna reser utomlands. De får därvid erfarenheter från områden som de är specialintresserade av. Vi har den interparlamentariska gruppen och vi har representanter i FN och Europarådet som är flitiga resenärer. En del av oss reser och hälsar på de partier som i andra länder är motsvarighet till våra egna partier. Man

skall alltså inte tänka sig att den enda möjlighet som står oss riksdagsledamöter till buds för att resa individuellt till utlandet är den som beredes genom detta speciella anslag.

Det förefaller då som om 50 000 kronor skulle räcka förhållandevis långt. I går hade vi vår ekonomiska debatt, varvid det från alla håll påpekades att avvägningar och prioriteringar måste göras. Visst kunde det vara roligt att ställa 100 000 kronor till förfogande för riksdagsledamöternas resor. Men när man väger detta anslag mot andra påträngande krav där vi håller anspråken nere förefaller det mig som om 50 000 kronor vore ett väl avvägt belopp.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Visst är det värdefullt för alla människor att resa och naturligtvis är det värdefullt för riksdagsledamöter att företa speciella studieresor. Resorna är emellertid inte mindre värdefulla om de bekostas helt eller åtminstone till en del av resenärerna själva. Rent principiellt förefaller det mig personligen motbjudande att vi riksdagsledamöter beviljar oss själva extra förmåner utöver det fastställda arvodet.

I varje fall tycker jag inte att det bör ske, innan den av riksdagen i följande begärda utredningen som herr Åkerlund erinrar om i sin reservation har verkställts. Det är visserligen inga stora pengar det här gäller i förhållande till budgeten, men med tanke på den ekonomiska debatt som fördes här i kammaren i går, där man belyste det allvarliga ekonomiska läget och där praktiskt taget samtliga talare manade till återhållsamhet, synes det mig som om vi riksdagsmän borde föregå med gott exempel och visa återhållsamhet både i fråga om de enskilda s. k. studieresorna och vad beträffar de numera enligt min mening alltför ofta förekom-

Riksdagen: Bidrag till studieresor

mande långa och talrikt besökta utskottsresorna.

Jag ber med dessa få ord, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2 av herr Åkerlund.

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Riksdagen lider mot sitt slut och talens korthet vittnar här om. Jag skall be att få säga endast några ord till förmån för utskottets förslag.

Differensen mellan herr Regnélls och min uppfattning är ju 50 000 kronor — punkt och slut; man kan naturligtvis diskutera beloppets storlek i olika sammanhang. Riksdagsmannaupdraget är en stor förmån, men man måste nog också säga att det innebär ett mycket stort ansvar. Alla är vi väl besjälade av intentionen att vi måste bereda oss för detta uppdrags utförande på ett alldeles speciellt sätt.

I dagens läge måste den som vill uträtta någonting i samhällslivet, på vilket område det än må vara, utbilda sig i sitt yrke och försöka bli den bäste. Det är inte bara en karriärfråga utan det är en samhällelig fråga av ganska stora mått.

Så vill jag också se det då det gäller riksdagsarbetets utförande. Vi måste på allt sätt förkovra oss. Man måste ibland ha jämförelseobjekt och se hur andra fyller den uppgiften för att man, som någon i första kammaren sade, skall kunna lära av de misstag som begås — jag skulle vilja tillägga att det också gäller att lära av de positiva insatser som görs på andra håll.

Denna försöksverksamhet som riksdagen påbörjade i fjol har visat sig fylla en mycket stor uppgift. De som har haft förmånen att få utnyttja detta på ett eller annat sätt kan väl vittna därom. Det har påståtts att man tar dessa medel till intäkt för vissa nöjesresor o. s. v. Jag tror inte det är förhållandet. Jag är livligt övertygad om att vi riksdagsmän inte använder medel på det sättet

utan på det sätt som de skall användas, nämligen i studiesyfte.

Man har sagt att det är mera värdefullt att resa i grupp än som enskild ledamot. Med anledning därav vill jag nämna att då jag i fjol sökte anslag och fick det, försökte jag finna vägar på vilka jag skulle kunna använda anslaget på bästa möjliga sätt. Därför satte jag mig i förbindelse med utrikesdepartementet för att få kontakt med svenska ambassaden i London, vilket jag också fick. Ambassaden var mycket tillmötesgående och lade upp en studieplan för mig i London, så att jag verkligen fick studera det som jag ville, nämligen bostadsbyggandet, stadsplanering, skolfrågor och ekonomiska frågor. Jag måste säga att vad jag fick se och erfara såsom enskild ledamot tror jag inte — jag skall inte undervärdera utskottets resor — att jag skulle ha fått genom en utskottsresa. Därför anser jag för min personliga del att de enskilda riksdagsmännens resor är oerhört betydelsefulla. Vi skall inte undervärdera dem på något sätt.

Talmanskonferensen som har hand om saken har ju utfärdat föreskrifter som skall följas dels då man söker dessa bidrag, dels när man företar resorna. Ledamöterna har fått föreskrifterna på sina bord och kan studera dem och jag skall därför inte ta kammarens tid i anspråk med att relatera.

50 000 kronor är i detta sammanhang ett oerhört blygsamt belopp, och jag skulle också vilja säga att 100 000 kronor är det. Den som har varit knuten till näringslivet under en lång följd av år vet, att där satsas mycket på företagsledare och andra som har hand om ett företags ekonomi och yrkesmässiga sidor för att de i sin tur skall kunna föra företaget framåt, göra det vinstbärande. Jag skulle vilja jämföra riksdagen med ett sådant företag. Vi skall göra den vinstbärande för vårt folks skull och därför måste vi inte bara sätta oss in i de svenska förhållandena utan också

Riksdagen: Bidrag till studieresor

i de utländska. Nu har 50 000 kronorsbidraget utnyttjats, och det är flera som önskar resa ut för att studera olika förhållanden. 100 000 kronor är ju ett synnerligen blygsamt belopp i detta fall.

Herr talman! För att göra detta anförande så kort som möjligt ber jag nu att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Adamsson (s).

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! När riksdagen förra året för första gången behandlade denna anslagsfråga gav jag uttryck för en viss tveksamhet, innan närmare riktlinjer och regler hade utformats för verksamheten. Jag återopade då, herr talman, bl. a. den ganska livliga reseverksamhet som utskotten skulle ägna sig åt under sommaren och senare delen av året liksom även den interparlamentariska gruppens resor. Som bekant blir fallet detsamma i år — kanske till och med ännu livligare än förra året.

Enligt riksdagens beslut skulle det vara fråga om en försöksverksamhet, och bankoutskottet understryker detta särskilt i årets utlåtande. Vi har nu alltså ett års erfarenhet. Som kammarens ledamöter känner till — det har nyss berörts av herr Berglund — har talmanskonferensen antagit regler för resorna vilket jag hälsar med den största tillfredsställelse. De har ännu inte utdelats till ledamöterna, men jag hoppas att de så småningom skall komma i våra händer, så att alla vet vad de har att rätta sig efter.

Herr talman! För min del vill jag understryka att jag självfallet inte vänder mig mot utrikesresor. Härvidlag kan jag helt och hållet instämma med herr Berglund. Tvärtom, det är i högsta grad angeläget att vi vidgar de internationella kontakterna med alla länder, inte minst med övriga EFTA-länder och med EEC-staterna.

I årets utlåtande från bankoutskot-

tet finns två skilda reservationer vilka här har berörts, den första av herr Gustar Henry Hansson m. fl. och den andra av herr Akerlund.

I den första accepteras inte den av utskottsmajoriteten föreslagna höjningen till 100 000 kronor utan i denna föreslås att anslaget, i avvaktan på en närmare redovisning av resultaten av försöksverksamheten, skall vara detsamma som i år, d. v. s. 50 000 kronor. Vad jag eftersträvar är klarare riktlinjer och regler för dessa resor. I reservation nr 1 framhålles att en grundlig prövning av verksamhetens inriktning och omfattning bör komma till stånd under budgetåret 1966/67, vilket jag instämmer i. Av denna anledning yrkar jag bifall till reservationen 1. Jag tycker att när talmanskonferensen redan har beslutat om dessa resebidrag, självfallet under förutsättning av riksdagens bifall till anslaget, skulle en något egendomlig situation uppstå, om kammaren avstyrkte hela anslagsäskandet så att resultatet blir noll. Det är något orealistiskt. Jag vill emellertid tillägga att jag tror att finansminister Sträng, som i går uttalade vissa bekymmer över svenska folkets flitiga utlandsresande och det stora underskottet i turistbalansen, bör vara intresserad av en viss återhållsamhet både beträffande utskottens och de enskilda ledamöternas resor.

Enligt riksdagens beslut förra året skulle en reseberättelse inges till talmanskonferensen efter avslutad resa. Av utskottets utlåtande framgår tyvärr inte i vilken utsträckning denna bankoutskottets rekommendation verkligen har följts. Jag tycker det är angeläget att sådana berättelser avlämnas i fortsättningen.

Jag vill också erinra om att en av motionerna förra året gällde resebidrag inte endast till riksdagens ledamöter utan även till riksdagens främsta tjänstemän. Jag hoppas att den delen av förslaget inte blir bortglömd i sammanhanget.

Herr talman! De som i år har erfarit talmanskonferensens välvilja tillönskar jag till sist en givande och angenäm resa.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 1) av herrar Gustaf Henry Hansson och Regnéll; samt 3:o) bifall till reservationen 2) av herr Åkerlund; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Nordgren votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten 6:o) i bankoutskottets utlåtande nr 42 antager reservationen 1) av herrar Gustaf Henry Hansson och Regnéll, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 2) av herr Åkerlund.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 34 ja och 27 nej, varjämte 145 av kammarens

Riksdagen: Bidrag till studieresor
ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 6:o) i utskottets utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herrar Gustaf Henry Hansson och Regnéll.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 162 ja och 30 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkterna 7—33

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 123, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning,

Statsregleringen

bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 10

Statsregleringen

Föredrogs statsutskottets memorial nr 124, angående statsregleringen för budgetåret 1966/67.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att detta memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Punkterna 1, 3, 16, 17 och 19

Lades till handlingarna.

Övriga punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1966/67 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 297, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66;

nr 298, angående statsregleringen för budgetåret 1966/67; och

nr 299, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1966/67;

från bevillningsutskottet:

nr 267, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1966/67, m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om be-

redande av slutet psykiatrisk vård i vissa fall, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 269, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vapenfri tjänst m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 271, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande de värnpliktigas utbildning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Härefter anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets fjortonde session, såvitt skrivelsen gäller punkterna C 4 och E 2;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 62 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse;

nr 305, angående uppdrag åt bankoutskottet i anledning av bestämmelse i 60 § arbetarskyddslagen;

nr 306, beträffande dispositionen av vissa lokaler i kvarteret Vinstocken i Stockholm;

nr 307, angående regleringen för budgetåret 1966/67 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; och

nr 308, angående ändring i instruktionen för riksdagens revisorer.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse till fullmäktige i riksgäldskonto-

ret, nr 303, i anledning av framställning från riksdagens revisorer angående anslag för utrustning m. m. av nya lokaler.

Härefter anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse till Styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, nr 304, angående verkställd granskning av stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1965.

Slutligen anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser, nr 273 och 278, till Konungen angående val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret med suppleanter;

dels ock till riksdagens förordnanden, nr 274 och 275, för

herr Erik Gunnar Wärnberg

» Per Valfrid Åsbrink

att vara fullmäktige i riksbanken;

nr 276 och 277, för

herr William Evert Björk

» Edvard Emanuel Vilhelmsson

att vara suppleanter för fullmäktige i riksbanken;

nr 279 och 280, för

herr Axel Wilhelm Strand

» Karl Torsten Fredriksson

att vara fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 281 och 282, för

herr Paul Gerhard Jansson

fru Anna Mary Sylvia Holmqvist

att vara suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 283, för

herr Per Sigurd Lindholm

att vara ordförande i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor;

nr 284—289, för

herr Erik Gunnar Wärnberg

» Jonas Albert Gillis Augustsson

» Gösta Eric Waldemar Sterne

fru Astrid Margareta Kristensson

herr Erik Leonard Östrand

» Torsten Andersson

att vara ledamöter i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor; och

nr 290—296, för

herr Erik Selmer Johan Adamsson

» Helge Gunnar Karlsson

» Karl Adolf Damström

» Per Olof (Olle) Reinhold Dah-lén

» Carl Eskil Eskilsson

» Bo Nils Olov Martinsson

» Lars Thorsten Larsson

att vara styrelsesuppleanter i riksdagens förvaltningskontor.

§ 12

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen, herrar vice talmän samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal, den 26 maj 1966.

Herrar deputerade beslöt *dels* att en kanslisttjänst vid kammarens kansli fr. o. m. den 1 juli 1966 skulle utbytas mot en notarietjänst, *dels* att fr. o. m. nämnda dag antaga kanslisten fröken Brita Skoglund till notarie och bevilja henne entledigande från hennes kanslisttjänst.

In fidem

Sune K. Johansson

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

§ 14

Vårsessionens avslutning

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att riksdagens höstsession kommer att taga sin början tisdagen den 18 oktober kl. 11.00. Kal-lelse kommer att ske på sedvanligt sätt genom annonsering och tillkännagi-vande i radio.

Ärade kammarledamöter! Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att vi i år kunnat avsluta vårsessionens ar-

bete utan den press som brukar prägla maj månad, detta trots att kammarens totala sammanträdestid under sessionen varit längre än under något tidigare år. Antalet plenitimmer under februari och mars månader har i år varit väsentligt större än under de närmast föregående åren, medan sammanträdestiden i april ungefär motsvarat genomsnittet och antalet plenitimmer i maj minskat med cirka 30 procent. En av orsakerna till denna gynnsamma utveckling är givetvis den noggranna planering av riksdagsarbetet som numera sker redan från sessionens början, men en mycket betydelsefull faktor i sammanhanget är utskottens målmedvetna strävan att lägga fram utlåtandena tidigt för att undvika anhopning av ärenden under den senare delen av sessionen. Jag uttalar ett varmt tack till utskotten och deras presidier för ett väl utfört arbete.

Tyvärre har vi dock ännu långt kvar innan kammarens arbetsförhållanden kan betecknas som helt tillfredsställande. Veckorna kring påsk förelåg ett stort antal utskottsutlåtanden till behandling i kamrarna samtidigt som riksdagen fick mottaga en mängd betydelsefulla och omfattande propositioner. Situationen kom därigenom att kännetecknas av å ena sidan långa arbetsplena och intensivt utskottsarbete och å andra sidan ett tidskrävande arbete med motioner i anledning av de

nyinkomna propositionerna. Detta ger mig anledning att återkomma till det ofta upprepade önskemålet att propositionerna avlämnas tidigare och med en jämnare fördelning över hela propositionstiden. Jag vitsordar att en viss förbättring i detta avseende inträtt i år, men det är nödvändigt att denna fråga även i fortsättningen ägnas den största uppmärksamhet.

Den fortgående ökningen av antalet ärenden och det flitiga utnyttjandet av interpellations- och frågeinstitutet gör det enligt min mening ofrånkomligt att till diskussion upptaga frågan om den oinskränkta debatttiden. Skall denna förmån kunna bibehållas, måste kammarens ledamöter frivilligt iakttaga en viss moderation beträffande debattinläggens längd.

Jag tackar herrarna vice talmän och kammarens ledamöter för ett gott samarbete. I detta tack innesluter jag även våra tjänstemän. Jag tillönskar er alla en skön och angenäm sommar och hoppas att vi med förnyade krafter skall få mötas till höstens arbete.

Jag förklarar 1966 års vårsession avslutad.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 13.59.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 10 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att kammarens vid vårsessionens slut återstående ojusterade protokoll komme att justeras i kammarens konferensrum denna dag kl. 12.00 samt tisdagen den 21 innevarande juni kl. 12.00; och tillstädeskom nu följande ledamöter:

herr *Andersson* i Essvik,
» *Persson* i Skänninge,
» *Björkman* och
» *Bengtson* i Solna.

Protokollen för den 23, den 24 och den 25 nästlidne maj samt protokollet för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 21 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid vårsessionens slut återstode ojusterade och som icke justerats vid sammanträde den 10 innevarande juni, komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens konferensrum; och tillstädeskom därvid följande ledamöter:

fru *Kristensson*,
herr *Björkman*,
» *Gomé*r,
» *Lindkvist*,
» *Krönmark* och
fru *Sundberg*.

Protokollen för den 26 och den 27 nästlidne maj samt för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Sune K. Johansson